

KAMAL ABDULLA



Hekayələr

I cild

Bakı – 2025

Redaktor:
Maral Yaqubova

Rəssam:
İlham Elxanoğlu

Kamal Abdulla. Hekayələr. I cild

– Bakı: Sim-Sim, – 2025. – 464 s.

Kitabda xalq yazçısı, akademik Kamal Abdullanın müxtəlif illərdə yazdığı hekayələri daxil edilib. Bu hekayələr metafizik məzmunu, intellektual dərinliyi, interaktiv təhkiyə texnikası ilə seçilir. Fərqli metafizik ruh, hal, ovqat və vəziyyətlərin yer aldığı hekayələr oxucunu yeni dünyalara, dil, zəhin və gerçəklik arasında bitməyən oyunlara iştiraka dəvət edir.

ISBN: 978-9952-28-781-3

© Kamal Abdulla, 2025

“YARPAQLARI XIŞILDAYAN DÜNYA ...”

“Həm ədəbiyyat adamı olmaq, həm bu qədər intellekt, metafizik yanaşmaya sahib olmaq unikal hadisədir. Mən hətta orda (Kamal Abdulla) öz ixtisasıma uyğun olaraq Qeyri-səlis məntiq də tapdım”

Rafiq Əliyev

Akademiyanın müxbir üzvü

“Kamal Abdullanı bir hekayəçi kimi təkcə bilavasitə, yaşadığımız gerçək hadisələr dünyası deyil, eyni qədər, hətta bəlkə daha artıq incə materiyalar sferası maraqlandırır: hissi(yyat)-instinktiv-mistik qatlar, dipdiri yuxular aləmi, xatirə-yaddaşın şıltaqları, "adilik çərçivəsinə sığmayan nəşə"lər, içində olduğumuz mif dünyası və s...

Kamal Abdullanı bundan sonrası məşğul edir; təkcə "varlıq" yox, eyni qədər də varlıqdan o yana – "yoxluq" bildiyimiz də varlıq kimi; "yoxluq" yoxdur, o da bilmədiyimiz varlıqdır... Belə ki: K.Abdullanın hekayələrində: ölüm, yuxu ("kiçik ölüm"), ayrılıq (zaman-məkan aralığı), xatirə (yaddaş), möcüzə (irrealiya) ... – yoxluq bildiklərimizin varlığına açılan "pəncərə"lərdir... Yaxud da Labirint-dünyanın dolambac keçidləri; insan Ruhu darıxanda-darılanda məhz bu darlıqdan keçib, ekzistensiyasını başqa aləmlərdə arayır ... Bu ki: K.Abdullanın yazıçı dünyası heç də antropomorf, İnsan-mərkəzçi deyil; bir az əvvəl Ruh sözü nü "insan"dan heç əbəs fərqləndirmədim... Amma məhz antropomorf vasitələr: dil, mif, yaddaş, sənət, idrak... – dünya-kainat Labirintini tanımaq, bu "möhtəşəm ahəngi" duymaq üçün İnsana verilmiş xoşbəxtlikdir..."

Tehran Əlişanoğlu

AMEA-nın müxbir üzvi

"Kamalin hekayələri dastan həngində post-modernist dalğaya köklənmiş sərbəst improvizlərdir. Bu improvizlər tədqiqat içindən, tədqiqat stixi-

yasından, arxiv dünyasından, kitabxana rəflərindən sıçrayıb özgürləşir, hekayə olur. Kamal mifi, dastanı, nağılı tədqiq eləmir, desant kimi tullanıb onların içinə düşür, oradakı insanlar kimi yaşamağa, bu insanların ruhuna, şüuruna, qılığına sehrbazcasına girməyə çalışır, dastan lağımları ilə gedə-gedə öz intellektual-provokativ nəsrini yaradır...

Kamal Abdulla nəsrinin hədəfi sirri-zəmanədir: onun bütün personajları sirri-zəmanəyə ulaşmaq üçün yanıb-yaxılırlar. Əgər sən də sirri-zəmanə barəsində düşünmək istəyirsənsə, Kamalın hekayələrini oxu.

Amma heç nəyə inanma. Çünki bu, Kamalın provokasiyasıdır.

Aydın Talıbzadə

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin "Teatrşünaslıq" kafedrasının müdiri

"Paralel dünya" anlayışı Kamal Abdulla nəsrində metafizik bir metafordur. Onu gerçək anlamda qəbul etmək səhvə aparır....Biz bu məfhumu "o dünya" və ya "xəyali dünya" ilə də əvəz edə bilərik. (Axı, bütün dünyalar Bir almanın üzələridir!) "Paralel dünya" anlamının digər meta-

fizik qatı “paralel ideyalar”ı simvolizə edir. Yazıçının hər bir mətni sanki ideyalar vulkanıdır, ətrafa “tozqarışıq” elə çoxlaylı ideyalar dağdır ki, bəzən gözlə seçmək çətin olur...

Kamal Abdulla nəsrində fikir cərəyanlarının axışı və qayıdışı heyratamizdir. Burada “qısaqapanmalar”, demək olar ki, yoxdur. Necə deyərlər, mətnlə dil arasında “ara” yoxdu. Demək olmur: Mətnin dili... Dil mətni, mətn də dili elə “tutur” ki, sanki min ilin həsrətlisi olan sevgililər görüşür. Pikassonun məşhur rəsminə olduğu kimi...

Kamal Abdulla nəsrinin sirli kodları isə iki dəfə ikinin dörd eləmədiyini ısrarla bəyan edir. Ona görə də bu mətnlər gələnkçi “dərzilər”in tikdiklərindən tamamilə fərqlidir. “Xammal” yenidir. Donun üzərindəki dil naxışları da adət etdiklərimiz deyildir. Sanki dil rəqs edir. O, bir fırlanışla cümlə-cahanı “içinə” yığa bilir və “özgə” adlandırdığımız dil məkanlarına düşə bilir... Kamal Abdulla nəsrində yalnız bir məntiq işləyir: Qeyri-səlis məntiq, vəssalam... “

Mehman Qaraxanoğlu

Tənqidçi, ədəbiyyatşünas.

Lənkəran Dövlət Universitetinin dosenti

Kamal Abdulla qranulalarının birində deyir ki, ədəbiyyatda metafizika iki üstəgəl ikinin dörd olmadığı yerdən başlayır. Bu qranula hal-hazırda oxuduğunuz kitabdakı “Kamera teatri” hekayəsinin aşkarında, qalan hekayələrin isə gizlinindədir. Metafizikanın sərhədi formal məntiqin bitdiyi yerdə başlayır, adətən gözün görə, qulağın eşidə, əlin toxuna bilmədiklərini, mücərrəd və imkansız olanı ifadə etmək, onların əlamət və işarələrini “oxumaq” məqamında işlənir. Bu kitabdakı hekayələrin qəribə “məntiqsizliyi” var: kölgələr danışır, yağışlar aşağıdan yuxarı, qar yayda yağır, göydən yerə dəvələr tökülür, çiçəklər insana çevrilir, insanlar səmada uçur, qanad taxıb başqa dünyalara, zamandan zamana adlaya, simalarını dəyişdirə, andan ana, addan ada, niqabdan niqaba girə bilirlər. Bəs bütün bu “məntiqsizliklər” prozaik məntiqə necə sığır, necə fiksə edilir? Şeirdən fərqli olaraq nəsr bilmək, bildiyini də bilindirmək istəyir. Prozaik karkas forma axtarışını analitik davamlılıq və dözümlülük üzərinə kodlayır. O zaman “metafizik hekayə” ifadəsi özünü necə doğrulducaq? İddiası nədir?

Metafizikanın “meta”sız halı fizikadır. Fizika sözün ən yığcam halı ilə maddəni və onun za-

man-məkan daxilində hərəkət və davranışını ifadə edir. Meta maddədəki “veriləndir”, metafizika maddəyə verilənin məkan və zaman üzərindəki refleksiyasıdır. Metafizika ifadəsini elastik və sürüşkən edən “meta”nın özüdür, metaya biçiləndir, meta ilə ölçülə biləndir, metanın yerinə qoyulandır. Aristotelin “mahdiyyət”i, teoloqun “əzəli-əbədi güc”ü, fəlsəfənin varlığı, səbəblərini, dəyişmələrini dərk edərkən sıraladığı anlayışlar, elmin metafizik qanadının predmetləri və s. bütün bunlar müasir ifadə ilə desək metadatalardır. Doqmatik və məhdud ilişkənlərindən xilas etsək, metafizika dünyanı intellektual dərk və seyr formasıdır. Təsadüfi deyil ki, Aristotelin “Metafizika”sı bütün insanların təbiətində bilmək istəyinin olduğunu deməklə başlayır. Metafizik seyr nizam və xaosun kontrastını və bu kontrastın istər dairəvi, istər düzxətli, istərsə də qırılan hərəkət dinamikasını bilməyə can atır. Hərəkət sürəkli olaraq olanların öncəsinə doğru çəkilir. Bu çəkim gücündə şair də, alim də, yazıçı da özünü bənzər yolçuluğun içində tapır və yol böyük miqyaslı dağılmanın (entropiyanın) içindəki bir anın təfsiri ilə başlayır: *“Həm indini, həm sa-*

bahı, həm keçmiş öz içinə yığan bir vahid an var. Dolğun an!” (Kamal Abdulla).

Metafizik düşüncə varlığın formaya meyl etdiyi, bir nizamın fərqinə vardığımız ayrıcalıqlı anlar arasında əlaqələr qurmağa, xətlərin nöqtələrdə necə büküldüyünü, nöqtələrin xətlərdə necə açıldığını bilməyə köklənir. Borxesin bütün kainatı bir nöqtədə – Alefdə (İvrit əlifbası, Kab-bala simvolikası ilə yanaşı Alef həm də riyazi termindir, Georq Kantorun terminologiyasında sonsuz çoxluqların kardinallığını ifadə edən ədədlərin adıdır) birləşdirən məşhur hekayəsində olduğu kimi. Bənzər metafizik vəziyyət Kamal Abdullanın “Pəncərə” hekayəsində də yaşanır:

“Günün günorta çağı hər şeyin adidən də adi olacağını son dərəcə etinasızlıqla gözlədiyi bir vaxt ətraf, elə bil, onun bu etinasızlığına cavab verdi. Qəflətən gözəgörünməz elektrik cərəyanları bir-birinə sarmaşıb-qarışdı, onun və heç kimin görmədiyi rəngbərəng, əyri-üyrü şimşək xətləri işıqlı havada səssizcə parıldadı və Bu baş verdi”. Bu sonsuzluq, bilik və idrakın sərhədsizliyi, mifoloji və poetik tükənməzliyi özündə yığan idrak hadisəsini ifadə edir. Hər metafizik

məqam öz təfsiri ilə daha dərin metafizik strukturlara və daha dərin bilik laylarına doğru dartılır, təfsirçisini iç-içə keçmiş dərinliklərin labirintinə dəvət edir. İntellektual seyrin xəritələri əsasında yeni dünyalar qurulur. Metafizik hekayə belə bir “yolçuluq”da qurulan dünyadır. Prozaik karkas fərqli metafizik ruh, hal, ovqat və və-zii-yətləri toxuyarkən istər-istəməz özü də metafizikləşir. Pozitivist ehkamlarla qurulan dünyalardan fərqli olaraq oynaq, dəyişkən və axışqan hal alır.

Metafizika empirik tərəfindən əldə edilə bilməyən bilik iddiasını ifadə edirsə, o zaman bu bilgiyə nail olmağın tək bir yolu var: dil. Dil empirik sübuta davamlı, pozitivist məntiqə dözümlü olmayanı aşkarlamağın, metafizikaya daxil olmağın yeganə və tək yoludur. Vitgenşteyn *“dilimin sərhədləri dünyanın sərhədləridir”* deyir. Kamal Abdulla isə belə deyir: *“sonsuzluğun dərkini sonlu sözlər vasitəsilə anlamaq mümkün deyil. Bu anlayışın öz “qrammatikası”, öz “lüğəti” olmalıdır”*. Martin Haydeggerə görə dil varlığın evidir, *“İnsan “düşünən canlı” olaraq qaldığı müddətcə həm də “metafizik canlı” olacaqdır”*. Metafizikani

pozitivistlərin inkar edəcəyi səviyyəyə qədər darlaşmasını orta əsrlərin böyük xətası kimi görən Kollinqvud isə hesab edir ki, pozitivist düşüncənin özü metafizikanı inkar edən bir “metafizik” düşüncədir. Belə qənaətə gəlmək olar ki, dil insanı dünyaya sığdıranda düşüncə pozitivist, sığdıra bilməyəndə metafizik olur. Ədəbiyyat isə ta əvvəldən dünyaya sığmamağa meyl edir.

Metafiziklik ədəbiyyatın genetikasındadır və öz genetik mirasını dilinin potensialında daşıyır. Dilin potensial gücü xaosu nizamlamaq, sonsuzluğa hədlər qoymaq üçün bir vasitə olduğunu bilməsi və bu işdə uğursuzluğa məhkum olacağını bəri başdan qəbul etməsi ilə ölçülür. Xorxe Lui Borxesin dediyi kimi *“kainatın heç bir təsnifatı nə obyektiv, nə də qəti ola bilər, hər biri məhiyyətə ixtiyari və ehtimali xarakter daşıyır”*. Metafizik hekayə ustalarından İtalo Kalvino dilin potensial gücünün fərqiə varılmamısı durumuna “dil vəbası” diaqnozu qoyur. Və ədəbiyyatı dil vəbasına qarşı antitellər (zərərsizləşdiricilər) yarada biləcək yeganə məkan kimi görür, *“ədəbiyyat dilin vəd olunmuş torpaqlarıdır”* deyir. Borxesdə təxəyyülün sərhədsizliyi, Kalvinoda elmi və

bədii abstraksiyaların tükənməz vəhdət imkanları, Kamal Abdullada dilin ən uc potensiallarında sonsuz gəzişmələr dilin “meta” olduğu dünyada gerçəkləşir. *“Mən Azərbaycan dilinin potensialında yazıram”* deyən Kamal Abdulla həm də hekayələrinin metafizikasını anlamağın ipucunu təqdim edir. Dil bu hekayələrdə özünü “yarpaqları xışıldayan dünya” şəklində metaforaşdırır və öz xışiltılarını eşitməyə dəvət edir. Dilin metafizik xislətinin mətndə estetik dəyər qazanması isə oxucunun ədəbi məyusluğa nə dərəcədə düşər olması ilə ölçülür. Oxuduğu mətndəki dünya haqda adekvat qənaətdən məhrum qalan oxucunun çaşqınlığı və məyusluğu metafizik estetik hadisədir, sonsuzluğu, sürəkliliyi, dərinliyi ehtiva edir. Çünki, metafizik hekayələrdə müəllifin labirintlərinin bitdiyi yerdə oxucunun labirintləri başlayır. Bir tərəfdən dil metafizikanın dəhlizlərinə daxil olmağın tək yoludur, digər tərəfdən dil bir həbsxanadır, “bu dil həbsxanadan isə qaçış yoxdur” (Mauthner Fritz). Kornelius isə deyir: *“Səhv, yanlış... Dərindən baxanda bu nədir? Başqa paralel dünyaya getməyin yeganə yolu. Kornelius tələbələrində aşılamağa çalışırdı. Axı həyat təkə bu*

dünyadan ibarət deyil. Gələcək nəsillər bunu nə zamansa anlayacaqlar. Hər hansı bir səhv artıq variantdır. Başqa dünyaya düşmək imkanındır. Və “səhv”, əslində, sənin seçmək hüququndur”

Metafizik hekayə dil, zəhin və gerçəklik arasında sonu olmayan bir oyuna dəvətdir, oyunda qalmaq, oyunu davam etdirmək, oyundan çıxıb bilmək artıq biz oxucuların işidir.

Maral Yaqubova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

DƏVƏ YAĞISI



Bu gün axşam xəbərlərin sonunda hava haqda məlumatı bütün şəhər dinlədi və rahatlıqla köks ötürdü.

“Sabah – xəbərdə deyilirdi – göydən yerə dəvə yağacaq”. İki gün əvvəl göydən yerə şir yağmışdı və bu daha təhlükəli idi.

Şirləri bu dəfə də birtəhər aldadıb – əslində, bu onların ən çox zəhləsi gedən bir şey idi, buna ovsunlamaq deyirdilər – ağızlarını heyvanxanaya döndərmişdilər. Amma heç də hamısına qəfəs çatmamışdı. Ona görə də indi şəhərin ən böyük problemi beş-beş, on-on bir qəfəsdə dal dalanan bu şirləri ovsundan hələ tam ayılmamış birtəhər hardasa yerləşdirmək olmuşdu. Müxtəlif təkliflər gəlirdi və hər bir təklif o saat müxtəlif TV-lər tərəfindən ictimai müzakirəyə çıxı-

rılırdı. Təkliflərin ən maraqlısı bu idi və deyəsən Elmlər Akademiyasından gəlmişdi:

– Şirləri öyrədib onlardan əsl döyüşçülər dəstəsi yaratmaq lazımdır. Şir dili bilənləri, hərbiçiləri bu işə cəlb etmək məqsədəuyğun olardı.

Yeni, böyük zoopark tikib şirləri ora yerləşdirmək, şirlər üçün ərazi, başqa sözlə, əsl savanna yaratmaq, təbii şəkildə ətraf təbiəti şirlərin həyat tərzinə uyğunlaşdırmaq təklifi ilə Mədəniyyət Nazirliyi çıxış etdi.

Özü də bu işə xarici investisiyaların cəlb olunma zərurətini də ortaya atdı.

Bir qədər kəskin, hətta çoxuna bu, qəddar qərar kimi gəldi, təklifi müştərək “Xəz – Dəri – Kürk” “Azad Müstəvi” Birləşməsinin işçiləri verdi:

– Şirləri öldürüb, dərilərini ixrac etmək şəhərə çox ciddi ulduz axını gətirər...

Təkliflərdən biri isə kifayət qədər gülməli olduğundan hətta televiziya diktoru bu təklifi səsləndirərkən təbəssümünü heç cürə gizlədə bilməmişdi:

– Şirlər üçün məktəb açmaq lazımdır. Onların dilində tədris aparmaq, onların mədəniyyətini inkişaf etdirmək biz insasanların irqi borcudur. – Bu təklifi də Heyvanları Müdafiə Komitəsi Təhsil Nazirliyi ilə bir yerdə irəli sürmüşdü.

...Dəvələr dolu kimi yağırdı. Ovsunçulara şirlərlə iki gün əvvəl bütün güclərini sərf etdikləri üçün dincəlmək, özlərinə gəlmək icazəsi verilmişdisə də, dəvə yağışı gec ara verdiyindən bir daha onların, yəni ovsunçuların köməyindən istifadə etmək məsələsi ortaya çıxdı.

Göydən düşə-düşə bir dəvə o birinə deyirdi:

– Bu insasanlar heç də qorxaq deyilməşlər.

O biri cavab vermək istədi:

– Bəs sən bilmirdin ki... – sözünü bitirə bilmədi, çünki guppultuyla yerə dəydi, tez vurnuxub ayaqları üstə qalxdı. Ora-bura boylanıb gördü ki, o biri dəvələr də onun kimi yığılıb böyrü üstə qalıblar – görünür yerə enərkən düzgün aerodinamik avtozərbə mövqeyi seçmədiklərinə görə – o birilər, düzgün mövqe seçənlər güclə də olsa ayağa qalxır, onun kimi tez özünə gələnlərin isə, deyəsən, heç nə veclərinə deyil, donqarlarını dik tutub, odu ha, səhrada yelkən kimi enib-qalxıb ora-bura qaçışırlar. Hər biri öz cərgə yoldaşını arayır.

Ovsunçular gələncən belə bir anlaşılmaz – hərc-mərclikmi deyək, anlaşılmazlıqmi deyək, hal davam etdi.

Ovsunçular yarıyuxulu idilər və, deyəsən, ovsunları özləri bunu istəyən kimi kar etmirdi,

bir sözlə, dəvələrin hələ ki, biri də könüllü şəkildə gəlib “Maqnuş-180” – istifadəyə bu yenidən buraxılmış elektromaqnit mühərrikli nəhəng aerobuslara girmək istəmirdilər.

– Lap elə gəlib girdilər bu maşına, sonrası nə olsun? – Ovsunçular deyirdilər. – Hara aparacağı bunları?!

– Əvvəl savannanı yaratmaq lazım idi, sonra bunlar barədə fikirləşmək olardı.

– Şirlər, bunları şirlərin yanına buraxmaq! Həngamə o zamandı. Biz də dincələrdik.

Dəvə yağışı, nəhayət ki, kəsdi. Qəfəsdəki şirlər az qala ağızlarının suyu axa-axa “Maqnuş-180”-lərdən quzu kimi aşağı hoppanan dəvələrə baxır, ürəklərində gülməklərini güclə saxlayırdılar. Doğrudan da, dəvələri ovsunçular, nəhayət ki, bir təhər ovsunlayıb gətirib yığırdılar heyvanxananın qabağına. Yaxın ətrafda yaşayan insanlar tək-tək, cüt-cüt, ürəklənən irəli çıxıb, cəsarəti çatmayan uzaqdan bu mənzərəni durub seyr edirdilər.

– Dəvə ətinin yaxşı qutabı olur. “...mətbəxləri” kitabında görmüsən? – Yaşlı bir insandan əlindən tutduğu nəvəsinin üzünü dəvələrə sarı döndərdi. Uşaq heç cür yola gəlib dəvəyə bax-

maq istəmirdi, ağlayıb dururdu, evə qayıtmaq istəyirdi, qorxmuşdu nədi?!

– Bax, bu, dəvədir, – deyə insasan nəvəsinin könlünü almaq istəyirdi və bir gözü ilə də əlində işi olmayan bir ovsunçu axtarırdı ki, uşağı yola gətirsin, onun ürəyinə girib dəvəyə maraq yaratsın. Amma bütün ovsunçular dəvələrlə məşğul idi.

– Evə istəyirəm, evə gedək – Uşaq get-gedə daha da israrlı olurdu.

– Ay səni, bir bax, axı sən heç zaman əsl dəvə görməmişən.

– İstəmirəm bu dəvəni. Mən evə istəyirəm. İndi “Səhrada gəmi” başlayacaq. Evə gedək... Niyə görməmişəm. Mən dəvə görmüşəm...

“Səhrada gəmi” son zamanların ən dəbdə olan, ən sevilən virvizual filmi idi. İçinə cürbəcür heyvanlar dolmuş gəmi səhra ilə qumluqda “üzür” və sənin istəyinlə televizor ekranından keçib bir başa otağın içinə girə bilirdi. Virvizual ekran son texniki nailiyyət idi və çox da bahaya başa gələn ləzzət idi. Baba bütün sonrakı təqaüdü bir yerə toplayıb ailəyə kömək etməsəydi bu ekranı almaq mümkün olmayacaqdı.

Nəvə çox yalvarmışdı. Amma açıq demək lazımdır ki, babanın özündə də az yox idi, o da

get-gedə öz uşaqlığına daha çox yaxınlaşırdı. Virvizual ekrana baxmaq ondan ötrü də çox maraqlı idi. Bu ekran bütün ailə büdcəsinin ziyanına – Ana heç cür razı olmurdu, güclə baba onu dilə tutdu, sonra isə Ana Uşağın göz yaşlarına dözmədi – bəli, məhz büdcənin ziyanına alınmışdı və indi nəvəsi həmin “Səhrada gəmi” filminin növbəti seriyasına baxmaq üçün evə can atırdı.

– Ay səni, dəcəlsən ki, dəcəl. Yaxşı, gedək evə. Bu dəvə axı sənin o gəmindəki dəvədən deyil. Bu həqiqi dəvədi. O isə... Eh...

– Yox, o dəvə yaxşıdır. O mənim dostumdur. Mənimlə danışır. O məni gözləyir.

Ovsunçular, nəhayət, dəvələrin hamısını – bir-ikisi, hələ bəlkə daha çoxu tapılmamışdı – heyvanxananın qabağına yığdılar. Kiçik bir müşavirə keçirdilər:

– Olan-qalan gücümüz çatacaqmı bu dəvələri şirlər üçün toxunulmaz edək?! Odur bax, necə gözləri ilə yeyirlər bunları...

– Yox, gücümüz çatmayacaq. Şirlərin qarnını ovsunla doldura bilmərik.

– Vəziyyətdən çıxış yolu görürsünüzmü? Məsələ belə qoyulurdu və bütün ovsunçular təqətsiz halda bu suala cavab axtarırdılar.

Elə bu zaman Baba ilə Uşaq gəlib Damda-bacalar küçəsindəki evlərinə çatdılar. Uşaq yamanca tələsirdi.

Baba isə, artıq onun yorğunluğu aşkar hiss olunurdu, ayaqlarını güclə çəkirdi.

– Gəl, gəl gecikirik.

Saat Günəş vaxtından Ay vaxtına keçdi. Buludlar göy üzündə şahə qalxıb dondular. Şəhər-ətrafı səhradibi evlər bir-bir üzə çıxdı.

– Vaxtdı. Tez ol, baba, tez ol... – Uşaq lap səbirsizləşdi.

– Gəlirəm, ay səni... Bir dayan görüm, sən mənə lap karıxdırdın.

Qapını onlara açan Ananın üzünə Uşağı görəndə kimi ilıq və bir az da narahat təbəssüm qondu: “Buna nə olub?!”

Tez-tələsik özünü ananın yanından içəri dürtən uşaq bir təhər özünü virvizual ekranın yanına çatdırdı.

“Mən gəldim” tanıma sözünü elə qışqırdı ki, evdəki əşyalar da az qaldı cingildəsin. Virvizual ekran dərhal işıqlandı. Uşaq elə durduğu yerdəcə donub qaldı, gözlərini ekrana dikdi, elə bil, bu dəqiqə onu yeyəcəkdi, yanında gəlib səssizcə kresloya özünü yetirən Babaya astaca:

– Baba, bax. İndi özün görəcəksən. Bu dəvə o dəvələrdən daha gözəldi, – dedi.

Ovsunçuların ayaqüstü müşavirəsində son sözü Şəhər “İnsanlarla heyvanlar arasındakı münaqişələrin Çözüm Komissiyası”nın üzvü dedi. Və onun təklifi artıq əməlli-başlı əldən düşmüş ovsunçular tərəfindən o saat qəbul edildi. Təklif isə bundan ibarət idi. Biz gərək elçilər dəstəsini hərəkətə gətirək. Şirlərdən söz ala ki, dəvələrə dəyməyəcəklər. Ta ki, ovsunçular öz güclərini bərpa edəndən sonra şirləri yenidən ovsuna tutmaq-la dəvələrin necə olacağını götür-qoy eləmək olar”. “Bəs, şirlərə nə vəd eləyə bilərik?” sualına “Çözüm” Komissiyasının üzvü burnunun altında “onlar üçün savanna yaratmağı” mızıldandı.

Gərək ki, ictimaiyyətdən gələn təkliflərdən biri də elə bu idi.

Heç kim məsələnin bu cür asanlıqla həll olacağına inanmırdı. Ay vaxtı artıq başlamış, hamı yorulmuşdu.

Elçilər dəstəsinin nümayəndəsi şirlərin yanından qayıdıb əvvəlcə dövlət TV-sinə, sonra da özəl TV-lərə intervü verdi ki, şirlər qısa məsləhətləşmədən sonra onlara edilən təkliflə razılaşdılar. Öz növbələrində: “təki, ovsunçular gəl-

məsin. Biz hər şeyə razıyıq” dedilər. Beləliklə, hamı rahat nəfəs aldı. “Yağış anı” üzrə koordinator olan qoca Şir və “Ümumi sülh saati”nin nümayəndəsi ortaya çıxıb öz səliqə-sahmanlarını yaratmağa başladılar

...Gəmi uzaqdan gəlib yavaş-yavaş qum dənizində böyüməyə başlamışdı. Uşaq o anı gözləyirdi ki, ekranın altındakı virsaniyə düyməsini bassın, çünki gəminin içindəkilər yalnız bu zaman içəri otağa daxil ola bilərdilər. Baba lap səbirsizləşdi. Diqqəti tarıma çəkildi.

“Vaxtdı!” – Uşaq bağırdı və gəmi virtual-vizual sərhəddə burnunu soxan kimi düyməni basdı – “Dəvəni istəyirəm” – bu dəfə pıçiltıyla dedi.

Elə germetik təsəvvür yarandı ki, nəhəng gəmi bu virvizual ekranı parça-parça edib otağa girəcək. Əlini uzatsan, gəmiyə toxuna biləcəksən. Artıq neçənci dəfə uşaq da belə düşündü. Baba özü əvvəllər, təzə-təzə az qala bu tələyə düşmüşdü. Amma başqa cür oldu. Gəminin burnundan onların yanınadək bir yol açıldı.

O yolla otağın içinə tərəf yeriyən dəvə göründü.

Dəvə əvvəlcə kiçik idi, sonra böyüməyə başladı. Artıq yolla gəlib virvizual ekrandan ota-

ğın içinə girəndən sonra dəvə öz təbii ölçüsünü alıb qurtardı. Uşağın sevinc və təəccübdən matı qurumuşdu. Onun qarşısında onun yaratdığı, onun seçdiyi canlı virvizual bir dəvə var idi.

– Di yaxşı, daha bəsdı, qaytaraq onu gəmiyə. Buraları tamam batırıb duracaq. Hə, balası?!

– Baba dedi. – Ay vaxtı da bitmək üzrədi, sən isə hələ heç öz nağılının içinə də girməmişən. Qapadaq bu ekranı. Bu gecəlik bəsdı. – Baba son dövr xüsusi inkişaf etmiş bütün bu texnoturbosillobik yeniliklərə bir qədər şübhə ilə yanaşırdı. – Bax nağıl da artıq səni gözləyir.

– Yox, mən nağıl istəmirəm. Mən bu dəvəni istəyirəm. Bizdə qalsın! – Uşaq, nəhayət ki, arzusunu dilə gətirdi. O yavaş-yavaş deyəsən inada düşürdü.

– Di yaxşı, bəsdı. Babanın sözünə bax! – Ana da mətbəxdən gəlib söhbətə qarışdı. – Nağıla girmək vaxtıdı. Dünən ay vaxtı meşədə haracan getdin?

– Yox, mən nağıl istəmirəm. Nolar, ana, ay ana, dəvəni saxlayaq da, heç olmasa bir gün.

Bu zaman Baba Ananın, Ana da Babanın üzünə baxmışdı. Nə edəsən? Uşağın tərsliyi tutmuşdu. Bu, heç də yaxşı nəticə verməyəcəkdi.

Nağıla girməməsi yaxşı yatmaması demək idi, bu isə öz növbəsində Günəş vaxtının zərrəsinə çatmamaq, az qala dünyanın o biri başında yerləşən “Döyüşən öküzlər” məktəbinə geçikmək demək idi.

– Yaxşı, razılaşdıq. Dəvəni həyətə apar. Amma şərtimiz şərti. Sabah axşam o, gəmiyə qayıdır. – Ana öz qərarını verdi. “Nə edə bilərik?” – beynindən Babaya sensorlu məlumat göndərdi.

Uşaq sevincək virvizual ekranı daimi enerji rejiminə keçirdi və sonra Babasına tərəf qələbə çalmış on beşinci Günəş əbədiyyətinin dördüncü minilliyinin kiçik qum zabiti kimi baxdı və dəvənin boynundan asılmış əvvəlcədən heç kimin görmədiyi və indi apaydın görünən ipdən tutdu. Onlar – Uşaq və dəvə həyətə çıxdılar.

Xəbər gəlmişdi ki, Şirlər qəfəslərinin ağzının açılması təklifi ilə Çözüm komissiyasına müraziət etmək qərarına gəliblər. “Bir halda ki, razılıq əldə edilmişdir və biz dəvələrə dəyməyəcəyik, o zaman bizi bu dar qəfəslərə yığıb ağzını bağlamaq nə deməkdir?! Məgər bizə inanmırlar? Bu bizə təhqirdir. Biz ki, söz verdik”. – Yağış anı üzrə koordinator olan Qoca Şir Çözüm komissiyasının sədrinə belə bir məlumat göndərmişdi.

Qəfəslərin ağzı açıldı. Şirlər qəfəslərdən çıxdılar və dəvələrin arasında sakit-sakit dolaş-

mağa başladılar. Amma bu sakitliyin öz vahiməsi vardı. Hamı nəyinsə baş verəcəyini gözləyirdi. Nəhayət, Ay axşamı vaxtının nabelədlərə kömək zamanı gəldi... Ay tərəfdən düz heyvanxananın qapısını açan Ay zolağı açıldı.

O zolaqla bayaqdan cıncırları da çıxmayan və indi, nəhayət ki, asudə nəfəs alan dəvələri Aya yola salmağa başladılar. Bu zaman şirlər anladı ki, onlarla insasanlar arasındakı razılığın birinci bəndi yerinə yetirilməyə başladı.

Axırncı dəvənin görüntüsü Ay zolağında hələ itməmişdi ki, heyvanxananın qarşısında bir sükut yarandı.

Amma bu sükut uzun çəkmədi. Qısa bir müddətdən sonra bu sükut qəfildən pozuldu. Ovsunçu gəlməmiş onların qoxusunu havadan alan şirlər məsələni artıq başa düşmüşdülər. “Xəyanət! Xəyanət! Savanna yalanmış. Ovsunçular gəlir. Bizi aldatdılar. Bizi aldatdılar”. Şirlər arasında əsl vurnuxma, hay-küy başladı. Amma şirlərin bu hay-küyü daha heç kim üçün qorxulu deyildi. Çünki bu zaman ovsunçular artıq şirlərin başının üstünü almışdılar. Qısa bir zamandan sonra şirlərin biri də ayaq üstə dura bilmədi.

Güclərini özünə qaytarmış ovsunçular ovsundan sonra laybalay torpağa sərilən şirləri quş

lələyi kimi qaldırıb qəfəsin içinə atırdılar. Aldadılmış şirlər hər şeyi unutmuşdular. Artıq onların göz qapaqlarından ağır-ağır ekstramaqnit daş parçaları basmaqda idi. Şirlər yavaş-yavaş ağır yuxuya gedirdilər.

Bir hadisə baş verməsəydi şirlərin aqibəti Şəhər üçün, yəqin ki, uzun müddət həlledilməz qalacaqdı.

Uşaq və arxasınca dəvə – bu sonradan TV məlumatlarında məhz belə şərh olunurdu – evin həyətinə çıxan zaman dəvə özünü qəribə aparmağa başlayır. O, Uşağın rəsmi əmrlərinə tabe olmur, heç nəyə məhəl qoymadan həyətdən bir-başa Damdabacalar küçəsinə çıxır. Virvizual ekran artıq onu idarə edə bilməmişdi. Heç kimin gözləmədiyi halda, sensor yaxın kosmik idarə üsulu tərəfindən komanda olmadan Dəvə inamla küçə-bəküçə heyvanxana istiqamətində irəliləyir. Sonrakı şərhə görə dəvə Ay zolağına girən dəvələrin ardınca qaçmağa başlayır. Özünü zolağa salmaq istəyir. Məqsədi virvizuallıqdan çıxmaqmış.

Uşaq dəvənin ardınca düşüb heyvanxanaya qədər gəlir. Zorla dəvəyə çata bilər. Bəzən onu gözüylə izləyir. Heyvanxananın lap qabağında artıq məlum olur ki, Ay zolağının üstünə sonuncu dəvə keçir.

Virvizual dəvə Ay zolağının önündəcə torpağa pərçimlənib durur. Gözlərindən yaş axmağa başlayır.

Zolaq və sonuncu dəvə gözdən itirlər. Bir özəl TV məqbulusuzluq zonasına girib – sonralar bu TV ciddi cəzaya məruz qaldı və ay proqramlarından məhrum oldu – bu barədə belə demişdi: Ay zolağı, elə bil, virvizual dəvədən canını qurtarmaq istəyirdi.

Və bu zaman həməən o hadisə baş verir. Uşaq bunu belə danışır: Mən özümü çatdırıb gördüm ki, dəvənin gözlərindən artıq yaş axır. Bu zaman qəfəslərin içindəki şirlər ovsundan çıxmağa başladılar. Ən qəribə və izahedilməz məqam da elə bu idi. Şirlər ovsundan ayılıb qəfəsdən çıxmağa başlayırlar. Əlbəttə, belə etinasızlığı, yəni, qəfəslərin qapısının nə üçün bağlanmamasını sonralar ovsunçular təhqiqat komissiyasına heç cür izah edə bilmədilər. Və TV-şərh də bunu ovsunçularda çoxdan diqqəti cəlb etməkdə olan özündənarxayınçılıq halı kimi qələmə verdi. Şirlərin ovsundan özbaşına çıxmaqlarını mütəxəssislər Ay zolağından sonrakı elektromaqnit atmosfərə kəskin naməlum qıcıqlandırıcı impulsların – bu isə dəvənin sulu məhlul olan göz yaşından ya-

yılan şüalar idi – daxil edilməsinin nəticəsində baş verdiyini iddia etdilər. Sonralar bu fərziyyənin doğruluğu elmi cəhətdən də sübuta yetdi – naməlum məhlulun dərin termoelektrik təhlili aparıldı və o ovsundan çıxma kodekslərinin əsas maddələrindən birinə çevrildi.

Mütəxəssislərə o da qəribə gəlmişdi ki, qəfəsdən çıxan şirlər əvvəl-əvvəl Uşağı və dəvəni əhatəyə almış, bir xeyli ətraflarında var-gəl etmişdilər. Uşaq və dəvə bir-birinə qısılib qalmışdılar. Şirlərin çoxu “Bizi aldatdılar – intiqam, intiqam!” deyə fırxırırmış. Bu məqamda hadisə yerinə özünü Ana və Baba da yetirmişdilər. Hətta ovsunçular dəstəsi də gəlib çıxmışdı. Amma nə onlar, nə də hadisəyə yığılmış başqa əmniyyət hissələri qəzəbli şir sədlərini keçib Uşağa və dəvəyə yetişə bilmirdilər. Faciənin qarşısı isə gözlənilməz şəkildə öz-özünə alınmışdı.

– Biz bunu etməyəcəyik! – Dal pəncələri üstə çöküb bayaqdan yorğun qıyıq gözlərini düz dəvənin gözü yaşlı üzünə dikmiş Yağış anı üzrə koordinator olan qoca Şir, nəhayət ki, dillənmişdi. Şirlərin bəzilərinin qəzəbi bir az da artsa da Qoca Şir ikinci dəfə: – Biz bunu etməyəcəyik! – demişdi.

Sonra belə bir əlavə etmişdi:

– Biz gedirik. İnsasanlar bizi aldatdılar. Biz gedirik və bir də yağış kimi insasanların şəhərinə yağmağı mən əbədiyyən şirlərə qadağan edirəm.

Bundan sonra şirlər əmrə tabe, dinməz-söyləməz Uşaqla dəvəyə heç bir fikir vermədən heyvanxananın yanından uzun bir cərgəyə düzülüb Şəhərdən çıxma qapısına doğru yol almışdılar.

2004

XARON, MƏRHƏMƏTLİ XARON...



Stiks çayının qoca sifətində bircə qırıq belə yox idi. Çay heç nəfəs də almırdı, canına hopmuş hərəkətsizliyi hürkütməkdən qorxurdu. Sular balaca tərپəşşəydi, bu hərəkətsizlik quş kimi uçub gedəcəkdi. Əslində, bu hərəkətsizliyi çaya pərçimləyən, onu uçub getməyə qoymayan bir şey vardisa, o da sahilə yan almış bu kiçik qayıq idi. Qayıq donuq bir halda dərin yuxuya getmişdi.

Stiks çayının bu sahili qızılaçalan ilıq qum dənəciklərinin parlaq işıltısından başqa bir şey deyildi. Amma yox, burda bir adam da vardı, o bu qızıl qum sahilində kürəyi üstə uzanıb əllərini yana açdıqca açmışdı və onu bu halda gördükdən sonra hərəkətsizliyin can dincəldən rahatlığı günəşin son şüası kimi birbaşa elə bu qumluğun üstü ilə qıvrıla-qıvrıla gəlib onun təəccüb dolu gözlərinə doldu...

...Xaron uzandığı yerdəcə artıq duymuşdu ki, kiminsə inadlı baxışları onun vücutuna ilişib qalıb. Dincəlməyə, bir azca da olsa rahatlığa qovuşmağa yenə zamanı çatmamışdı. Hamı tələsir. Hamı o biri sahilə can atır. Niyə? Bu sualın cavabını Xaron heç özü də bilmir. Xaron qulaqlarına dolduqca dolan və heç cürə onu rahat buraxmayan qarmaqarışıq səsləri istəyir ki, başını yelləyib uzağa qovsun, bunu yenə də bacarmır:

– Xaron, Xaron...

– Xaron, ədalətli Xaron...

– Bizi o biri sahilə keçir. Bizi buralarda tək qoyma.

– Xaron, mərhəmətli Xaron...

O özü də, nəhayət ki, kölgəyə çevrildi. O biri kölgələrə nə zaman qarışmışdı, bunu bilmədi. Xaronun balaca qayığında bir kölgəlik yer var idi və o indi qarşı sahilə keçmə növbəsini gözləyən kölgələrlə bu yer uğrunda itələşirdi. Xaronu dilə gətirmək onun üçün çox vacib idi. Dilinin altında tanış olmayan daddan yaxa qurtarandan sonra, yəni, dilinin altında yatıb qalmış Xaronun zəhmət haqqı olan qızıl sikkəni ona verəndən sonra, bax, o zaman əsl azadlıq başlayacaqdı. Stiks çayının sahilinə qədər gəlib yetişmək, əl-

bəttə ki, hələ əsl azadlıq deyildi. Beynindəkilərdən, qəlbindəkilərdən birdəfəlik azad olmalıydı. Amma bu zaman ona birdən elə gəldi ki, bu azadlıq artıq ona gərək deyil.

– Xaron, Xaron...

– Xaron, mərhəmətli Xaron...

Xaron tənbel-tənbel uzandığı qumun üstündən ayağa qalxmağa başlayır. Əvvəlcə yana açılmış əllərini köksü üstünə daraqlayıb özü özü ilə əl-ələ verir, sağ və sol əllərinin barmaqlarını bir-birinə keçirib bir xeyli beləcə qalır. Sonra Xaron sağ əli üstə dirsəklənib sağ böyrü üstə çönür. Onun hərəkətə gəldiyini görən kölgələr elə o andaca onun sağ tərəfində peyda olurlar, az qala özlərini onun gözlərinin içinə dürtürlər. Xaron ah çəkir, bu dəfə sol böyrü üstə çönür. İndi də kölgələr keçib Xaronun sol tərəfində peyda olurlar.

– Xaron, ədalətli Xaron...

Xaron bu zəhlətökən səslərdən tənəyə gəldiyini qətiyyənlə bürüzə vermir. Heç nəyi, heç kimi eşitməyən və görməyən adamlar kimi bu kölgələrə məhəl qoymur, o öz işindədir, yavaş-yavaş ayağa qalxmağını bitirib qurtarır.

– ...Xaron, mərhəmətli Xaron...

Nə baş verəcək, nə baş verməyəcək – heç kim bunu bilmir. Hələ bu kölgələr heç bilmirlər.

Hər şey artıq onlar üçün arxada qaldı. Xaronun qayığına oturub Stiks çayının o biri sahilinə keçməkdən başqa bu kölgələr heç nə barədə düşünmək istəmirlər. Çayın ortasına çatanda isə, onlar bunu bilirlər, həmən o asudəlik, azadlıq məqamı başlayacaq. Arxada nə qaldısa – xatirə, yaddaş, düşüncə, duyğu – kölgələr hamısını Xarona ötürəcəklər. Xaron da şərtə görə onların bu yükünü qəbul etməyə məhkumdur. Hərdən Xarona elə gəlir ki, şərtə bağlı olmasaydı belə o, kölgələrin bu yükünü qəbul edəcəkdə, çünki... Xaron rəhmildir, Xaron ədalətlidir, Xaron...

İndi isə əsas məsələ qayığa minməkdir. Düzdür, Xaron bəzən özünü tənbəlliyə vurmağı sevir, amma kölgələr artıq bu tənbəlliyin arxasında hansı məqsədin gizləndiyini yaxşı bilirlər. Xaron öz qızıl sikkəsini almayana qədər heç kimi Stiksin o biri sahilinə, mütləq azadlıq məkanına keçirmir. Xaron əsla tənbel deyil. Xaron, sadəcə, dünya malına biganə deyil. Kölgələrə bu qərribə və gülməli gəlir, onlar Xaronun ətrafında dəcəl uşaqlar kimi atılıb-düşür, onunla hətta məzələnirlər:

– ...Xaron, yaraşıqlı Xaron...

– Bizə rəhmin gəlsin, şəfqətli Xaron...

– Xaron ədalətlidir, o bizi yolun sonunda tək buraxmaz.

– Xaron, bəsdi tənbəllik etdin. Qalx, qalx, səbrimizi tükətmə...

Heç kim bilmir ki, Xaronun yeni sirlərə vaqif olmaqdan qorxduğu və bundan iyrəndiyi heç bir başqa şey yoxdur. Xatirə, yaddaş və bu kimi geridə qalan nə vardısıa hər şey sirr idi. Hər dəfə kölgələr çayın ortasına qədər ona bütün qəlbi ilə etiraf edir, çayın ortasında isə bütün sirlərdən azad olan kimi hər şeyi unudurdu. Və bu zaman Xaronun beyni əsl Aid zülməti ilə dolurdu. Heç əbədi Xaosun özü belə bu zülmətdə ağı qaradan seçə bilməzdi.

...Həmən gün Stiksin sahilində kölgələr çoxalmağa başladı. Xaron qayığa tərəf yönəldi. Bir kölgə seçməliydi, gözünün qırağı ilə məhz onu axtardı. Yalvara-yalvara arxasınca itələşən kölgələrin arasında, nəhayət, onu gördü. Xaron bu kölgəni təkcə ona görə seçməmişdi ki, o, Xarona bir qızıl sikkə əvəzinə uzaqdan iki qızıl sikkə göstərib vəd edirdi. Əlbəttə, bu səbəb də vacib idi, ancaq yeganə deyildi. Xarona elə gəlirdi ki, bu kölgənin heç bir sirri, xatirəsi, yaddaşı yoxdur və Xaron bu dəfə Stiks çayının ortasında həmişəki kimi zəhlətökən, nimdaş, bir-birinə oxşayan sirləri qabar olmuş beyninə doldurmağa məcbur olmayacaqdır.

Bu bir məzlum qadın kölgəsi idi və ilk dəfə Xarona məhz bu kölgə son dərəcə nəvazişli səslə belə müraciət eləmişdi:

– ...Xaron, mərhəmətli Xaron...

Xaronu hər cür çağıran olmamışdı, "yorulmaz" demişdilər, "şəfqətli" demişdilər, hətta "yaraşıqlı" demişdilər, amma ona "mərhəmətli Xaron" deyə müraciət edən hələ olmamışdı. Zevs, ulu Zevs, sən bir bu səsdəki məlahətə qulaq ver: ...Xaron, Xaron, mərhəmətli Xaron...

Xaron seçib ayırdığı kölgəyə başı ilə "sən qayığa min" işarəsini verir, yan-yörəsini bürümüş o biri kölgələrin içindən keçə-keçə qayığın yanına gəlir, qumluqda eynən öz qolları kimi açılib bir kənara atılmış avarları əyilib götürür. Əvvəlcə Xaron, arxasınca kölgə qayığa minirlər. Xaron yerini rahatlayır, avarları işə salır və qayıq yavaş-yavaş burnunu Stiks çayının o biri sahilinə tutur. Kölgənin səsi qayığın içində də Xaronun qulaqlarına dolmaqdadır:

– Xaron, mərhəmətli Xaron...

Xaronun qayığı Stiks çayının lal və dinməz sularına az qala toxunmaya-toxunmaya çayın ortasına üzüb çatır və beləliklə yolu yarı edir. Xaron başını döndərüb kölgəni axtarır, onu qayığın baş

ucunda tapır və bu zaman təəccüb edir. Kölgə üzünü sahilə, gedib çıxacağı yox, gəldiyi sahilə tutub durub, gözlərindən isə əməlli-başlı yaş axır. Bir kölgənin gözündən həqiqi yaş axdığını Xaron ilk dəfə idi ki, görürdü. Bu zaman Xaron kölgədən soruşur:

– Nə edirsən?

Sonra deyir:

– Vaxtdı, başla, yolu yarı etdik. Nə söyləyəcəksən daha söylə. Sən ki şərti bilirsən...

Kölgə Xarona belə cavab verir:

– Mənim gözümdən gələn yaş sənə təəccübləndirməsin, mərhəmətli Xaron. Balaca-balaca körpələrimi qoyub gedirəm. Gecələrimin sahibini qoyub gedirəm. Onları heç, heç unutmaq istəməzdim. Sənə deyəsi bir sözüm yoxdur. Mən körpələrimin xatirəsini özümlə ora aparmaq istəyirəm.

– Sən bu hiyləgərliyi edə bilməzsən, – Xaronun səsi codlaşır.

– Sən mənə kömək edərsən, Xaron, çünki sən mərhəmətlisən...

– Şərti poza bilməzsən. Sən o biri dünyada bu dünyanı xatırlaya bilməzsən, özünü və mənə aldatmağa çalışma.

– Sən mərhəmətlisən, Xaron... Mərhəmətli Xaron... – Kölgənin səsi yenə də həmənki kimi məlahətli, nəvazişli, hətta qılıqlıdır.

Və Xaron ilk dəfə öz vəzifəsini sonadək yerinə yetirmir. Avar çəkməyini dayandırmır, qayığın burnu o biri sahilə toxunanda Xaron imkan verir ki, kölgə sahilə qədəm qoysun və Aidin zülmətində əriyib gözdən itsin. İlk dəfə olaraq bir kölgə Aidin səltənətinə öz yaddaşı ilə daxil olur.

Kölgə sahilə çıxandan sonra çevrilib Xarona son dəfə ilıq bir nəzər salır, dodaqları səssizcə tərpənir. Xaron heç nə eşitməsə də, kölgənin nə dediyini, necə dediyini çox gözəl bilir və Xaronun üzünə özündən xəbərsiz yad bir təbəssüm qonur.

...Xaron, mərhəmətli Xaron...

2006

SON GƏLİŞ



Bir dəfə Zərdüşt yol ilə gedirdi. Qarşısına bir uzunsaqqal kişi çıxır. Bu kişi uzaq bir kənddən gəlirmiş. O kəndin belə bir adəti var idi. Yol ilə gedərkən rast gəldikləri adama, əgər o adam tanış adam olmazsa, hörmət və ehtiram bildirmək üçün qarşısında diz çökər, torpaq öpər, alınlarını yerə sürtər ta ki, o adam özü irəli gəlib yerə çökmüş bu kəndlini çiyinlərindən yapışıb ayaq üstə durğuzmayanacan bu halətdə qalmaq-larına davam edərdilər. Bu dəfə də belə olur. Qarşısında yerə sərilmış bu adamı diqqətlə süz-dükdən sonra Zərdüşt ona belə bir sual verir:

– Sənin tanımaza-bilməzə mənə göstər-diyin bu ehtiram məni riqqətə gətirdi. Ölüm Alla-hın kimdir, sən onu tanıyırsan?

– Tanımaz olmurmuyam?! Ölüm Allahımla mən hər ötən ildə bir dəfə görüşürəm. O gün mənim bütün yaşadığım illərin eyni günüdür.

Zərdüşt kəndlinin bu cavabını bəyənir və yenə soruşur:

– Bəs Həyat Allahını necə, onu da tanıyırsan?

– Yox, onu tanımıram. – Kəndli səmimiyyətə etiraf edir.

– Ona görə tanımıram ki, doğum günüm mənim yadımda deyil.

Zərdüşt görür ki, kəndli onun suallarına ağıllı cavablar verir, söhbəti davam etmək qərarına gəlir, ona sərildiyi yerdən ayağa durmağa kömək edir, hər ikisi yoldan çıxır və boz daşlar arasında bir balaca otluqda otururlar. Ətrafa həzin bir axşam düşürmüş. Günün yorğunluğu yavaş-yavaş ətrafda nə vardısıa hər şeyin canından çıxırmış. Yolboyu bitən ağaclar, kollar, koslar, yol kənarındakı daşlar, kəsəklər süst bir halda imişlər, hər biri dərindən nəfəs alıb verirmiş, elə bil, dincəlirmiş. Cırcıramalar səslərini başlarına atmışdılar, hərdən qəfildən susurdular, onlar susan kimi yaxından-uzaqdan cır quş səsləri idi, girirdi bu sükutun içinə, bəzən isə çox-çox uzaq-

lardan, başı ağaran dağlar tərəfdən qartal qıyı yuxarıdan aşağı yorğun-yorğun elə o dağlardan enən bu yolun düz ortasına qədər gəlib çatırdı.

– Sən dedin ki, ölüm Allahınla ildə bir dəfə eyni gündə görüşürsünüz. Sən o günü necə tanıyırsan? – Zərdüşt kəndlidən soruşur.

– Mən o günü indi tanımıram, mən o günü ölən zaman tanıyacağam. –Kəndli Zərdüştə bu dəfə də belə cavab verir.

– O zaman sən ölüm Allahının üzünü belə görməmişən?!

– Yox, görməmişəm. Mənə ondan danış.

Zərdüşt baxıb görür ki, kəndli həqiqi bir maraqla onun söhbətini gözləyir, yol gəlməkdən yorulmuş ayaqlarını ovuşdura-ovuşdura ona belə cavab verir:

– Bu söhbət indinin söhbəti deyil. Bizdən çox-çox qədim zamanların söhbətidir. O zamanlar allahlar yer üzünə tez-tez gəlib gedərdilər. Bizim babalarımızla onların sıx ünsiyyətləri olardı. İndi daha belə deyil. İndi allahlar bir-biri ilə cəng edirlər. Həyat allahının və Ölüm allahının bir-birini görməyə gözləri yoxdur. Amma vaxt var idi, dost idilər...

– Bir neçə il bundan əvvəl bizim kəndə qərib birisi gəlmiş idi. O da belə deyirdi.

– O qəribin adı nə idi? – Zərdüşt maraqla edərək soruşdu.

– Əsl adını heç kim bilmədi. Hamı onu Ərmən çağırırdı.

Zərdüşt bunu eşidib fikrə getdi.

...Ərmən hələ uzaqdan bu kəndi görüb seçmişdi. Dörd tərəfi böyüklü-küçikli quru dağlar, elə bil, döyüşə hazır əsgərlər idi. Bir böyründən suyu çoxdan sovulmuş çayın enli beşiyi qalmışdı; bəlkə də nə vaxtsa suyu yenə gələcəkdi, sağ böyründən isə tikanlı bir çöl başlayırdı. Kənd evlərinin çəpəri başdan-başa bu çölün tikəni idi. İndi Ərmən tikanlı çöl ilə addım-addım bu kəndə yaxınlaşıqca seçiminin doğru olduğuna bir daha inandı. Kəndin adamları qəribə adamlar idilər. Qarşısına çıxan hər bir kəndli onun önündə dərhal diz çöküb alnını torpağa sürtürdü. "İtaətkar camaatdır". – Ərmən belə düşündü. – "Bu adamları həqiqətlə sirdaş eləmək çətin olmayacaq".

Onu qarşılayan kəndlilərlə bir yerdə kəndin ortasındakı qollu-budaqlı ağacın altına yetişəndə artıq kəndin kişili-qadınli ayağı yer tutan kimi vardısı, hamısı burada cəm olmuşdu. Adamlar

onu araya aldılar, başladılar böyük maraq və ehtiramla onu dörd tərəfdən seyr etməyə, bəziləri də qaçışaraq tamaşaya gəlmiş tumançaq balaca uşaqlara böyük bir sevinc içində nə isə qışqıra-qışqıra əllərilə onu göstərirdilər. Nəhayət, camaatın içindən qırmızısaqqal, uzun və ağappaq libasa bürünmüş bir ortaboylusu çıxıb irəli gəldi, Ərmanın qarşısında durdu. Bu, kəndin cadugəri idi. Ərmanlə cadugər bir müddət bir-birinə baxa-baxa qaldılar. Sonra Ərman sağ qolunu çırmayıb cadugərə nəsə göstərdi. Cadugər diqqət və ehtiramla Ərmanın qoluna baxdı. Bu zaman camaat da sakit oldu, hər tərəfi sükut bürüdü. Bu sükutun içində qırmızısaqqal cadugər hər iki əlini açaraq Ərmanə sarı uzatdı və uca səsle onu salamladı:

– Xoş gəlmisən, Ərman!

Kənd adamlarının ürəyindən qopan şadyanılıq və sevinc sədaları ağacın altından sıyrılaraq asimana qədər baş alıb getdi...

Zərdüşt fikirdən ayrılaraq yanında bardaş qurub mərifətlə oturmuş bu kəndlidən soruşur:

– O Ərman dediyin ölüm Allahının özü idi, deyilmi?

– Bəli, – kəndli cavab verir. – Ərmən ölüm Allahının özü idi ki, vardı. Amma biz bunu sonradan bildik.

Zərdüşt yenə fikrə gedir. Düşünür: "Deməli, yenə gedib-gəlirlər... Unutmayıblar. Əgər bu kəndlinin dedikləri doğrudursa, bu gəlişin çox böyük mənası olmalıdır".

Bu minvalla Ərmən o kənddə bir müddət qalıb yaşayır. Kəndin kürəyini verib daldalandığı balaca dağın döşündəki bir mağaraya sığınır, hərdən də cadugərin yaşadığı komada qalır. Kəndin camaatı Ərməni tanıyandan sonra qorxu-hürkünü birdəfəlik unudur. Hər şeyin, hətta ölümün belə gözüne dik baxmağa başlayır. Yavaş-yavaş Ərmənin sorağı yaxın və uzaq ətrafa yayılır. Ərmən bu kəndə yerləşəndən sonra onunla təmas edən adamlar ona böyük ehtiram göstərirlər. Hətta cadugərin özü belə onun qarşısında əmrə müntəzir dayanır. Bir gün bu cadugərin yanına göz işlədikcə uzanıb gedən sıralı dağların o tərəfindəki uzaq kənddən bir adam gəlir.

– Mən sənin sorağınla kənd-kənd, oba-oba gəzirəm. – Bu gəlmə adam cadugərə deyir. – Mənim dərdimin çarəsini ancaq sən çözə bilərsən.

– Sən kimsən və nə dərdin sahibisən? –
Cadugər Gəlmədən soruşur.

Gəlmə cadugərə belə cavab verir:

– Mən öz oğlumu axtarıram. O, günlərin
bir günü yoxa çıxdı. Nə qədər axtardıq, onu tapa
bilmədik. Bu yaxınlarda isə eşitdim ki, sizin kənd-
də bir yeni adam peyda olubdur. Mən onu gör-
mək istəyirəm. Bəlkə...

Cadugər çönüb otağın dibində, Gəlmənin
gözündən qıraq bir küncdə bardaş qurub əyləş-
miş Ərmənə baxır, Ərmən başını yerə dikir. Bir
müddət heç biri dinmir.

– Sən məndən nə etməyimi istəyirsən? –
Nəhayət, Cadugər dərd əlindən özünə yer tap-
mayan, üzündən-gözündən, üstündən-başından
acı bir yorğunluq tökülən Gəlmədən soruşur.

Gəlmə ah çəkib belə cavab verir:

– Sənin möcüzələrinin tərfi dağları aşıb biz
tərəflərə çoxdan yetişibdir. Mənə kömək etsən,
sən edəcəksən. Oğlumun yerini lütf eylə, mənə
söylə.

Bunlar üzbəüz dayanıb söhbət etdiklərindən
yana Gəlmə Ərmənin üzünü hələ görmür.
Söhbətin bu yerində Ərmən otağın dibindən,
oturduğu yerdən qalxıb irəli, üzü işığa çıxır və

Gəlmə bu zaman Ərməni görür. Görməyilə də yerində qupquru quruyub qalır, dili ağzındaca topuq çalır. Nəhayət, birtəhər edib özünə gəlir və iztirablı səslə Ərmənə belə deyir:

– Oğul, bəs sən nə üçün belə etdin? Yoxsa məndən bir yamanlıqımı gördün? Niyə ilim-ilim itdin, hara yox oldun, gecəmin-gündüzümün yiyəsi?

Ətrafdakılar hamı maraq göstərib bunların ətrafına yığışır. Hətta Cadugər özü belə Gəlmənin bu cür söhbətinə mat-məəttəl qalır. Ərmən əvvəl-əvvəl çaşqın kimi görünür, amma tez özünü ələ ala bilir. Ərmən Gəlməyə belə deyir:

– Sən kimsən və məndən nə istəyirsən?..

Zərdüşt kişinin söhbətinə maraq ilə qulaq asır. Bu yerə çatanda artıq ona məsələnin canı tamamilən aydın olur. Dodağının ucu ilə gülümsünüb kişinin dediklərini artıq özü davam edir:

– Gəlmə onu öz doğma oğlu bilir. Əslində, sizin Ərmən dediyiniz şəxs o gəlmə kişinin oğlunun qiyafəsində imiş. Bədbəxt adam Ərməni görə cək oğlunu tapdığını zənn edir.

– Sən bunları haradan bilirsən? – Zərdüştün həmsöhbətinin təəccübdən gözləri böyüyür. Zərdüşt ona məhəl qoymadan davam edir.

– Sonra Ərmən Gəlməyə belə deyir:

– Mən sənin oğlun deyiləm.

– Bəs sən kimsən, a bala? – Gəlmə sidq-ürəklə təəccüb edir.

– Mən öz doğma oğlumu tanımaz olurmuyam? Bu nə cür danışqdır sən danışırısan?

Bunları deyə-deyə Gəlmə üzündə acizənə yalvarış ətrafındakı adamlara baxıb yaşlı gözlərilə onlardan imdad istəyir. Amma ətrafda heç kim cəsərət edib bir kəlmə danışa bilmir. Hətta Cadugər belə çaşqınlıq içərisində susub qalır.

– Mənim kim olduğum sənə, bax, bundan bəllidir.

Ərmən ağ köynəyinin sağ qolunu çırmayır və bu zaman dirsəyindən yuxarıda qoluna basılmış işarəti Gəlməyə göstərir. Bu tanış işarəti görən kimi Cadugər bu dəfə üzüqoylu olub Ərmənin qarşısında yerə sərilir və tərpənməz qalır. Yenə bir müddətdən sonra Ərmən Cadugərin beyninə “Qalx ayağa!” əmrini göndərir, bundan sonra Cadugər yavaş-yavaş, əlini yerə dayaq verib qalxır ayağa, amma yenə bir müddət maddım-maddım baxaraq Ərməndən gözünü çəkə bilmir.

– Bəs sən bunları haradan bilmisən? Sən ki orada yox idin?!

– Zərdüştün həmsöhbəti yenə də ondan böyük bir maraq içində soruşur.

– Sənə mən bu barədə heç bir şey deməyəcəyəm. – Zərdüşt yavaş səslə, amma qətiyyətli cavab verir. – Davam edim, yoxsa... Ərmən görür ki, ətrafdakı adamlar Cadugərin onun qarşısında bu cür diz çökdüyünü görəndən sonra ona qorxu içində baxmağa başladılar. Bu zaman Ərmən başa düşür ki, bu kənddə o artıq qala bilməyəcək...

Zərdüşt nəfəsini dərir. Düşüncələri yenə onu uzaqlara aparır. Son dəfə Ərməni gördüyü günü xatırlayır. Payız idi. Zərdüşt yorulmuş bir halətdə böyük bir qarağacın altında əyləşib çiy-nini ağacın gövdəsinə söykəmişdi. Bu qarağac yaşıllığı isti yaydan qalmış canlı budaqlarını çətir edib Zərdüştün üstünə tutaraq onu leysan kimi yağın yağışdan qorumaq istəyirdi. Gözlərini yumub ləzzətlə dincini alan Zərdüşt birdən gözünü açıb yanında peyda olmuş ağsaçlı, bıqı-saqqalı ağappaq, amma xeyli cavan çöhrəli bir adam görür. Bir xeylaq Zərdüşt diqqətlə bu adama, bu adam da Zərdüştə baxa-baxa qalırlar.

– Sən ömrün boyu məni axtara-axtara qalmısan, bilirsən?! – Nəhayət, cavan çöhrəli, ağ saqqallı bu adam Zərdüştədən gözünü çəkib qarağacın yarpaqlarından ağır-ağır süzülən qara və ikicanlı yağış damllarına ötəri nəzər yetirib dillənir.

Zərdüşt bir daha bu adamı diqqətlə süzür. Onun səsindeki qəribə ahəng Zərdüştü xeyli həyəcana gətirir. Boğazına nədənsə qəhər dolur. Hətta az qalır gözündən yaş gəlsin. Bu zaman leysan kimi yağan yağış birdən kəsir. Yağış kəsən kimi Zərdüşt yanında oturan cavan çöhrəli bu adamın kim olduğunu anlayır. O adam Zərdüştə bir daha bunları deyir:

– Həmişə məni axtarmısan, amma onu tapmısan. Sən adamlarda mənə qarşı kin, nifrət yaratmısan. Mən ... Sənə bu barədə danışmaq belə istəmirəm... Mən, əslində, səni cəzaya düçar etməliyəm, amma niyə bunu etmirəm, özüm də bilmirəm. Hanı, hardadır sənin havadarın, xeyrixahın? Bax, mən burdayam. Mən səni, nəhayət ki, bu qarağacın altına salıb təkliyinin canını ovcumun içində sıxdım. Bəs o haradadır və o niyə səni təkliyinin içinə buraxdı? Mən axı səni çoxdan, lap çoxdan ovlayıram, bunu o da

bilir. Hanı o, Zərdüşt, sən mənə deyə bilərmisən, hanı o?.. Sən ki onu bu qədərinə sevirсэн... Amma hanı o?..

Zərdüşt bir cavab tapa bilmir ki, Ərmənə verə. Özündən ixtiyarsız gözləri yaşla dolur və Zərdüşt başlayır ağlamağa. Səssiz-səmirsiz bir xeyli gözlərindən yaş axır üzünə, üzündən də saqqalına töküldükcə tökülür. Əlinin dalı ilə gözlərini bərk-bərk siləndən sonra bir də baxır görür ki, Ərmən artıq yanında yoxdur. Qarağacın altında Zərdüşt beləcənə bir xeyli vaxt tək-tənha oturub dərin fikirlər aləmindən ayrılı bilmir...

– O bir daha gəlməyəcək... – Zərdüşt üzünü çöndərib son dərəcə böyük maraqla ona qulaq kəsilən kəndliyə xüsusi bir diqqət ilə baxır. – Səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.

Sonra da kəndlidən cavab gözləmədən sualını verir:

– Oğlunu itirmiş o kişi oğlunu tapdı mı?

– Bəli. Ərmən yoxa çıxan kimi əziz oğlum o dəqiqə yanımdaca peyda oldu.

– Deməli, o kişi sən idin... – Zərdüşt bu dəfə sual vermir, elə bil, xəyal içində öz dediyini təsdiq eləyir.

– Mən idim... – Kəndli cavab verir.

Daha bunlardan heç biri o birisinin sükutunu pozmur. Arabir uzaq, boz və quru dağlar tərəfdən heysiz, zor-güc bura gəlib çatan qartal qıyına, hərdən də onlara qarışan cırcırma səslərinə qulaq verə-verə hər ikisi bir xeyli zaman kirmişcə yol kənarında üzbəüz, diz-dizə oturmaqlarına davam edirlər.

2006

ÇƏNGƏL ÇİÇƏYİ



Həmən gün XXVI Sais sülaləsinin ilk fironu, Aşağı və Yuxarı Nil əyalətlərinin həqiqi fatehi, bütöv Misirin hakimi I Psammetix ölkəsinin baş şəhəri Memfisdə öz dəbdəbəli sarayının taxt otağında əyləşib beynində nə zamandan bəri qərarlaşdırdığı fikri götür-qoy eləyirdi. Bir qədər keçəndən sonra firon şəhərin “Yeddi ağac” adlanan hündürlüyündə Ptax allahının şərəfinə tikilmiş məbədin Baş kahinini hüzuruna istədi. Baş kahin bu güdrətli fironun ilahi nəzəri qarşısında duran zaman I Psammetix taxtından qalxıb onu xüsusi ehtiramla salamladı və belə dedi:

– Psammetix səni unutmayıb. Çox illər bundan əvvəl sən ona böyük xidmət göstərmişən. On iki əyalət hakimlərinin ziyafəti zamanı o öz miss dəbilqəsini kuzə kimi şərab tökmək üçün

sənə uzatdı, amma sən on bir əyalət başçısına qızıl kuzə vermişdin...

Ani sükut kürəyinə soyuq tər gələn Baş kahinə imkan verdi ki, bu məqam üçün lazım bildiyi sözləri özündə güc tapıb desin:

– Qızıl yox, məhz mis kuzədən şərab içən şəxsin Misir xalqına başçılıq edəcəyini, qüdrətli firon olacağını allahlar bəyan etmişdilər.

– Elə idi. Allahlar öz iradələrini bildirmişdilər. Amma o biri on bir hakim elə guman eləmişdi ki, gənc Psammetix onlara hiylə gəlmək istəyib və bilərəkdən mis kuzədən şərab içir...

– O zaman mən onları inandırmaq üçün əlimdən gələni etdim. Mənim huşsuzluğuma, qızıl kuzələrin birini unutduğuma və sənin tamamilə təsadüfən başındakı mis kuzəni şərab üçün mənə uzatdığına onlar asanlıqla inanmadılar. – Baş kahin dedi.

– Həqiqətən elədir. Buna inanmaq, doğrudan da çətin idi. Baş kahin necə, o zaman buna inanmışdımı? – Psammetix diqqətlə Baş kahinin gözlərinin içinə baxdı. Baş kahin gözlərini yana qaçırmadı, əminliklə belə cavab verdi.

– Səhərlər günəşin, gecələr ayın, ulduzların varlığına inanan kimi inanmışdım.

Psammetix Baş kahinə taxtın qarşısındakı yumşaq döşəkcənin üstündə yer göstərdi, özü isə yenə də qızıl həşyəli uca taxtına əyləşdi.

– O zamandan bəri Nil çayının çox bulanlıq suları axıb keçdi, – Psammetix yuxarıdan aşağı Baş kahini diqqətlə süzdü – Mən isə unutmamışam.

– Qoy allahlar səni hifz etsin! Ptax və Amon və Ra sənə yar olsun! – Baş kahin qırıxq başını ehtiramla sinəsinə endirdi.

Psammetix Baş kahinlə qərarlaşdırdığı söhbəti necə və hardan başlayacağını düşündü. Sonra belə dedi:

– Aşağı və Yuxarı Nil bizim qüdrətimiz sayəsində nəhayət birləşdi və Misir öz qədim möhtəşəmliyini bərqərar elədi...

– Allahlar sənə yar olsun!

– Bu asan iş olmadı. Yunan əsgərləri Psammetixə köməyə gəldilər.

– Allahlar səni hifz eləsin!

– Assiriyalılar qorxaq tülkü kimi qaçıb gətdilər və Psammetixin həşmətini Aşağı və Yuxarı Nil əbədilik qəbul etdi.

– Ptax səni qorusun!

– Sən, Ptax məbədinin Baş kahini, mənə bir müşkül məsələdə kömək etməlisən.

Baş kahin baxışlarını Psammetixin qızıl həşyəli taxtında yaşıl-qırmızı rənglər içində par-par yanan paltarının ətəklərinə qədər ancaq qaldıra bildi. Psammetix isə öz baxışlarını aparıb Baş kahinin qırxıq başı üzərindən böyük və uzun taxt otağının düz bağlı dəmir qapılarına tuşladı. Və belə davam elədi:

– Baş kahin anlayırmı, Misirin əvvəlki dəbdəbəsinə bərpa etmək nə qədər çətin bir işdir?!

– Anlayır. Yenə də Ptax sənə yar olsun.

– Baş kahin anlayırmı bizi assiriyalılar kölə halına salmaq üçün Misirin mənliliyini əlindən almaq istədilər?!

– Anlayır. Amon və Ra səni qorusun.

– Ptax məbədinin Baş kahini! Psammetix Misirin qədim şöhrətini özünə qaytarmaq istəyir. Misir xalqının özünə inamını bərqərar eləmək istəyir.

– Allahlar sənə yar olsun.

– Misiri yunanların köməyiylə birləşdirmək hələ işin tam olaraq başa çatması deyil.

– Göydə Günəş, yerdə sən – Psammetix...

– Vaxt vardı, mənim xalqım özünü ədalətli olaraq dünyanın Ən qədim xalqı sayırdı. Bizəmi taydırlar yunanlar? Torpaq üstə gəzən və dili dili-mizdən ayrı, allahları Amon – Ranın xidmətçili-

yinə belə layiq olmayan karilər? Yoxsa assiriya-
lılar? Lap yoxsa frigiyalılar? Kuşitlər?

– Allahlar Misiri qorusun!

– Bizim dilimiz deyilmi ən qədim torpaq dili?

Bu dildə danışan xalq deyilmi dünyanın ən qədim
xalqı?.. – Psammetix sözlərinə ara verdi – Amma
adamlar unutqandılar. Onlar bunu unutdular.
Unudanın isə cəzası var, unudan günahkardır!

– Adamlar... çiçəkdirlər...

Ptax məbədinin Baş kahininin dərin bir
hüznə söylədiyi bu sözlər Psammetixin hədsiz
təəccübünə səbəb oldu. O soruşdu:

– Baş kahin beləmi dedi: adamlar çiçək-
dirlər?!

Sual verəndən sonra Psammetix verdiyi
sualı da unutdu, harda olduğunu da. Fikir onu
uçurub uzaqlara apardı.

Daş sütunlu görüş otağına sükut çökdü.
Baş kahin nəfəsini dərib Psammetixin uçub get-
diyi yerdən nə zaman geri dönəcəyini gözlədi.
Nəhayət Psammetix geri döndü və düşüncəli-dü-
şüncəli Baş kahinin ona dediyini artıq öz sualı
kimi bir daha təkrar elədi:

– Adamlar çiçəkdirlər?!

Psammetixin səsi bu dəfə mis kimi cingil-
dəmədi, o hələ uçub getdiyi yerdən tam qayıt-

mamışdı, gözləri öz hədəqələri içində qıyıldı, üzünün əzələləri gərildi. – Baş kahin, əgər adamlar çiçəkdirsə, o zaman çiçəklər nədirlər?

Günəşin son saçqları Firon sarayının göyə dikəlmiş əyri sütunlarını, nəhəng qapısını, quşların yuva qurduğu damını yalayıb yox olduğu vaxt idi. Baş kahinin heysiz səsi firona ancaq çatdı:

– Çiçəklər də o zaman adamdırlar. Ptax və Amon və Ra Psammetixi qorusun!

Psammetixin və Baş kahinin söhbəti bu yerdə kəsildi. Gizli qoruma başçısı gəldi və Firona onun gözlədiyi xəbəri gətirdi.

O dedi:

– Üç qadının dilləri artıq kəsilmişdir. İki nəfər misircə danışmayan və anlamayan frigiyalı çoban artıq tapılmışdır. Sabah səhər şəhər gözətçisi Parasaxın və qul bazarının alverçisi Takifanın arvadları doğacaq və körpələr ana bətnindən çıxan kimi elə o dəqiqə saraya fironun yanına gətiriləcəkdir. – Gizli qoruma başçısı hər iki dizi üstə çökmüşdü və sözlərini bitirdikdən sonra yerindəcə daş olub susdu. Onun son sözünün son səsi hələ taxt otağının sükutunda cingildəyib qurtarmamışdı ki, Psammetix Baş kahinə müraciətlə dedi:

– Psammetix istəyir, Misir xalqı öz qədim şöhrətini yenidən özünə qaytarsın. Özünün ən

qədim dünya xalqı olmasına bir daha inansın. Aşağı və Yuxarı Nilin birləşməsi az imiş. Xalq özü bu birləşməyə layiq olmalıdır. – Psammetix bir daha hamıya sübut etmək istəyir ki, misirlilər dünyanın ən qədim xalqıdır və assiriyalılar da, liviyalılar da, hətta yunanlar da misirlilərə heç vaxt qədimlikdə çata bilməzlər.

Fironun işarə etməsini görməsə də bütün vücudu ilə bunu hiss edən gizli qoruma başçısı qalxıb dalı-dalı qapıya qədər getdi və qapının yanında qapını açmadan elə havadaca əriyib yox oldu.

– Bunu sübut etmək üçün Psammetix təcrübə keçirəcək, bir il, il yarımından sonra bu təcrübənin nəticəsi əyan olacaqdır. İndi isə Psammetix belə istəyir: Baş kahin xeyir-duasını versin, uyğun bildiyi ayinləri yerinə yetirsin.

– Əzəmətli Psammetix bu təcrübənin sirrini Ptax məbədinə açarmı? – Baş kahin ehtiyatla soruşdu.

– Açar. Sabah səhər doğulacaq bu iki körpə, dil açıb danışana qədər heç bir insan səsi eşitmədən şəhərdən uzaq yerdə, dağların döşündəki bir mağarada saxlanıb bəslənəcək. Onlara söz deməmələri üçün dilləri çıxarılmış qadınlar xidmət

göstərəcək. Yeməklərini isə mağaraya Misir xalqının dilində danışmayan çobanlar aparacaqlar.

Psammetix yenə susdu. Təcrübənin sirrini sona qədər açıb-açmamaq barədə düşündü. Açımaq lazım olması qərarına gəldi. Onun üçün də Baş kahin:

– Bir ildən və yaxud ilyarımdan sonra nə baş verəcəkdir? – deyə soruşandan sonra həşəmətli firon ona bu cavabı verdi:

– İl yarımından sonra insan dilində bircə kəlmə belə eşitməyən bu körpələr dil açdıqları zaman ilk sözləri nə olacaq – Baş kahin bunu düşündümü?

– Onlar ilk olaraq hansı dildə danışacaqlarsa, firon bu dili ən qədim dil sayacaq?! – Baş kahin artıq sirri anlamışdı və sualdan daha çox özü-özünə cavab verirdi.

Psammetix Baş kahinin sözlərinə ancaq bu əlavəni elədi:

– Həmən xalqın dili ən qədim dil, həmən xalqın özü isə torpaq üstündə yaşamış ən qədim xalq elan ediləcək.

– Ptax və Amon və Ra müdrik Psammetixi hifz eləsin.

Baş kahin səmimi bir ehtiram içində başını aşağı sarayın daş döşəməsinə sarı əydi. Psam-

metix başa düşdü ki, Baş kahin onun tədbirindən məmnun qalmışdır. Belə dedi:

– Ptax məbədinin Baş kahini! Sən bu təcrübənin icraçısı təyin edilsən. Sən özün nəzarət edəcəksən: mağarada böyüyən bu uşaqlar heç bir başqa dilin heç bir sözünü eşitməsinlər! Xidmətçilər, gözətçilər, yemək bişirənlər – heç kim iki çoban və iki dilsiz qadından başqa bu mağaranın həndəverinə belə yaxın gəlməməlidir. İndi isə get qurbanlarını hazırla, ayinlərini icra et. Xəzinəm sənin üçün ağzı açıq doğma evin kimi olacaq. Allahlar Misir xalqından öz inayətlərini əskik etməsinlər.

– Allahlar müdrik Psammetixi qorusun.

Yenə taxt otağına çökən sükutdan ürəyinin necə şiddətlə vurduğunu az qala qulağında eşidən Baş kahin belə başa düşdü ki, Psammetix artıq onunla söhbətini bitirmişdir. Fironun işarəsini gözlədi ki, hüzurdan azad olsun. Amma fironun ona zillənmiş düşüncəli gözlərinin dibində bir sual daha gizlənmişdi. Firon bu son sualını verərkən səsi artıq əvvəlki kimi sərt və quru deyildi:

– Baş kahin söyləsin. Adamlar çiçəyə, çiçəklər isə Adama necə çevrilə bilirlər?

Baş kahin boğazını yüngülcə arıtlayıb səbr və hüzur içində firona belə cavab verdi:

– Qoy Allahlar Psammetixə yar olsun. Mənim cavabım belədir. Adamlar çiçəkdirlərsə, o zaman çiçəklər bəs nədir və çiçəklər adamlardan başqa heç nə ola bilməzlər. Adama çiçək deyilirsə, adam kimi tanıdığımızın mahiyyəti o zaman çiçəyə çevrilir. Belə olan halda çiçək kimi tanıdığımız da dönüb adam cildinə girir, adam kimi görünür.

– Hər bir hal üçün söylədiklərin doğrudur?

– Bəli, doğrudur.

– Əgər Psammetix söylərsə ki, Nil boyu aşağı-yuxarı üzüb gedən gəmilər balıqdırlar, o zaman balıqlar da gəmiyə dönə bilərmə?

– Dönə bilər.

– Ptaxın məbədi Allah evidir...

– Allah evi Ptaxın məbədidir. Ptax sənəin köməyin olsun.

– Ağaclar da uça bilməyən quşlardır?..

– O zaman quşlar çevrilib uça bilməyən ağaclar olacaq.

– Dağlar Allahların ruhudur?..

– O zaman Allahların ruhu dağlardır.

– Bax, Baş kahin mən söyləyirəm, – Psammetix həyəcan içində coşdu. – Mənim yuxularım

mənim yaşamaq istədiyim yerdir. Sən məni mənim yuxularımdan birinin içində ömürlük saxlaya bilərsənmi?

– Sənin yaşam yerin sənin yuxundur. Amma mən səni yuxunun içində saxlamayacağam.

– Yəqin ki, sən bunu bacarmazsan. – Psammetix təəssüf etdi.

– Bacararam, amma Ptax bunu mənə qadağan edir. Mən bunu etsəm, Ptax mənim ruhumu cismimdən çıxarıb məşəqqətlərə düçar edər.

– Sən çiçəkləri adamlara döndərə bilərsən???

– Mən bunu edə bilmərəm. Amma mən Psammetixə adamlara dönmüş çiçəkləri göstərə bilərəm.

– Göstər!

– Olmaz, müdrik Psammetix. Ptax hər ikimizə mənə də, sənə də sonsuz qəzəb edər.

Fironunu alışıb-yanan gözləri öz qəfil işığını itirməyə başladı. Elə bu zaman Misirin paytaxtı Memfisində səmasını bütün günü kürə kimi qıp-qırmızı yanan günəşin son şüaları həvəssiz-həvəssiz tərk edib gözə görünmədən yox olub itdilər.

Bu görüşdən il yarım vaxt keçdi. Yenə günlərin birində Ptax məbədinin Baş kahini həyəcan

içində fironun sarayına gəlib onunla təcili görüşmək istədiyini bildirdi. Firon Baş kahinin nə üçün gəldiyini artıq bilirdi.

– Baş kahin də mən bildiyimi bilirmi? – Psammetix gözlərini yana dikərək önündəki döşəkcənin üstünə eynilə il yarım əvvəldəki kimi çöküb qalmış Baş kahindən soruşdu. Baş kahin cavab verdi:

– Baş kahin Psammetixin bildiyini bilir. Allahlar Psammetixi qorusun. Təcrübə başa çatdı.

– Körpələr hansı sözü ilk olaraq dillərinə gətirdilər? – Psammetix bu sualın da cavabını artıq bilirdi.

– O söz “bekos” sözü oldu...

Psammetix narahat halda taxtın içində qurcuxdu....

– ... Çobanlar son dəfə mağaraya girərkən hər iki uşaq iməkləyə-iməkləyə çobanlara tərəf süründü və onlar “bekos” dedilər.

– “Bekos”... Nədir mənası bu sözün? Psammetix Misir xalqının dilində belə bir söz tanımır. Baş kahinə, necə, bu söz tanışdır?

– Xeyr, Baş kahin də Misir xalqının dilində belə bir söz tanımır.

Firon açıq-aşkar pərtliyini gizlətmək istəyirdi və səsinə qəsdən etinasız bir ahəng verdi:

– Bəs o zaman bu söz, nədir onun adı –
“bekos” sözü hansı xalqın dilindəndir? Baş kahin
bu sözü başqa xalqların dilində axtardımı?

– Axtardı. Allahlar fironu qorusun.

– Harda tapıldı bu söz?

Bu dəfə firon nə qədər çalışsa da həyəcanını gizlədə bilmədi. Fironun gözləri iki ac canavar kimi Baş kahini az qala yemək istəyirdi. Baş kahin bunu duydu və dərin hüzn və təəssüflə belə dedi:

– “Bekos” deyilən söz frigiyalıların dilində çörək deməkdir. Allahlar fironu hifz etsinlər.

– Frigiyalıların dilində? Bu... Söz? Çörək?!

– Bu belədir.

Firon oturduğu taxtın bir küncünə sığındı. Gözlənilməz nəticə onun qəlbini amansız od atəşində yandırsa da çalışıb əsl halını biruzə vermək istəmirdi.

– Frigiyalılar, eləmi? Deməli, frigiyalılar. Olsun! – Psammetix nəhayət qərara gəldi – Qoy sabah Baş kahin təcrübənin nəticəsini Ptax məbəbində elan etsin. Frigiyalıların dili ən qədim dil, frigiyalılar isə ən qədim xalq elan edilsin.

Baş kahin bu sözlərin Psammetix üçün bir işgəncə olduğunu artıq anlamışdı. Susub qaldı.

Psammetix əlinin sərt bir işarəsi ilə çaşqın hala düşmüş Baş kahini hüzurdan buraxdı. Ağır-ağır geriləyib Baş kahin firon sarayının görüş otağını tərk etdi. Geniş saray meydanına çıxdı, Ptax məbədinə doğru yol aldı. Sağında, solunda məbədin xidmətçiləri əlləri sinələrində lal-dinməz onunla bir addımlayırdılar. Yolla keçənlər Ptax məbədinin Baş kahinini gördükləri zaman hörmət əlaməti olaraq ayaqlarını saxlayır, əllərini dizlərinə toxundurub onu salamlayırdılar. Günəş Baş kahinin düz qırxıq başının üstündə idi və o, beynini deşən günəş işığını Allahlardan bir cəza kimi qəbul edib Ptax məbədinə qədər xidmətçilərin onun üçün tutmaq istədikləri çətirin kölgəsi altına girmədi. Yol boyu fironun il yarım əvvəl ona həvalə etdiyi vəzifənin öhdəsindən gələ bildiyi üçün Ptaxa dualar etdi, fironun qəzəb və izzətinin soyuması üçün nəzirlər vəd etdi, məbədə yetişən kimi isə göstəriş verdi ki, Ptaxın şərəfinə qurbanlar kəsilsin.

Firon Psammetix Baş kahin sarayı tərk edərkən gizli gözetçi başçısını yanına istədi: Başçı gəlib quru daş üstünə diz çökdü. Firon ona belə dedi:

– Mən bu təcrübədən arzu etdiyim nəticəni ala bilmədim. Bunun bir günahkarı vardır.

Söylə mənə! Mağaraya körpələrə yemək-içmək aparan çobanlar haralı idilər?

– Frigiyalılar idi.

Fironun gözləri istehza ilə qıyıldı:

– Belə. Amon – Raya and olsun, mən bu sirri çözücəyəm. Sən! Onları bir-birinə bağlayıb iki gün beləcə saxla! Heç bir şey! Nə yesinlər, nə içsinlər. İki gündən sonra mənim yanıma gətir!

Fironun gözlərinin dibində qəfildən bir işıq topası yandı və tezəcə də söndü.

Üç gündən sonra Baş kahini yenə də fironun yanına dəvət etdilər. O gəldi.

– Səninlə şəhərdən çıxıb daş karxanalarının yanından keçib Alçaq dağlar vadisinə gedəcəyik.
– Psammetix dedi.

Sarayın arxa həyətidə iki kəcavə artıq onları gözləyirdi. Kəcavələrin yanında misirli əsgərlərin əhatəsində həbəş qullar əmrə müntəzir idilər. Firon birinci kəcavəyə oturana qədər saray həyətidə olan hər kəs əllərini dizlərinə toxundurub hərəkətsiz qaldı. Baş kahin ikinci kəcavəyə əyləşdi.

Döyüşçü dəstəsi irəlidə və keşikçilər arxada kəcavələr Memfis şəhərinin Fiv qapılarından çıxıb zıncırovlu ilanlar kimi qıvrılan Ərəbistan dağlarının arasından keçdi. Bir xeyli bu dağların ara-

sıyla yol gedib üç il əvvəl fironndan küsüb Həbəşistana köç edən misirli əsgərlərin düşərgəsinə özünü zorla çatdırdığı o məşum yerə çatdılar. Firon Psammetix bu yeri gözəl xatırlayırdı. O zaman ona arxa çevirib düşmən tərəfə keçən əsgərləri heç bir vəchlə dilə tutmaq və Misirdə saxlamaq mümkün olmadı. Misir allahları həmən gün ondan üz çevirmişdilər. Üzü günəşdən qapqara yanıb ancaq gözlərinin içi parıldayan gənc bir döyüşçüyə son ümidlə baxıb “Allahlarınızdan üz çevirib arvadlarınızı, uşaqlarınızı kimin ümidinə qoyursunuz?” dedi. İndiyədək o cavan döyüşçünün verdiyi sərt cavab Psammetixin yadındadır.

– Allahlarımızı biz öz qəlbimizdə aparırıq. – Sonra əli ilə qarnından aşağıdakı dəmir lələklərin gizlədə bilmədiyi uzun və ətli əzasına işarə edərək əlavə etdi:

Bu sağ olsun, arvad-uşağı hər yerdə tapmaq olar...

Firon onun kəcavəsi ilə yanaşı addımlayan xidmətçiyə işarə etdi və gizli keşikçi başçısını yanına istədi. Gizli keşikçi başçısı iti addımlarla yenə də yoxluqdan peyda oldu və firona yavaş səslə pıçıldadı:

– Döyüşçüləri saxlamaq olar. Çatmışıq. Bu yerin çox qərribə bir mənzərəsi var idi. Kəca-

vədən enən baş kahin sağ tərəfdə sıra ilə bir-birinə sıxılmış quru dağların döşündə əvvəl-əvvəl heç bir qəribəlik sezmədi. Yolun o biri tərəfinə diqqət etdi. Sağdakı bu quru dağlardan fərqli olaraq, qəribəydi, sol tərəf yamyaşıl çəmənlik, çiçəkli bir yer idi. Yaşıl, qırmızı, sarı rənglər bu çəmənlikdə bir-birinə qarışmışdı. Baş kahin arxasını çiçəkliyə çevirən və əllərini belinə qoyub boz və quru dağların ətəyində gözlərilə nəsə arayan Psammetixin arxasında dayandı. Keşikçilər, xidmətçilər ehtiramla bir kənara çəkilib yığılmışdılar. Yenə də əlinin bir işarəsi bəs oldu ki, gizli keşikçi başçısı hardansa gəlib firona yaxınlaşdı. Fironun ondan yavaş səslə nə soruşduğunu Baş kahin belə eşitmədi. Gizli keşikçi başçısı sağ əlini dağların ətəyinə tərəf uzatdı. Necə olmuşdu ki, elə ilk baxanda – bunu görməmişdi?! Arxadakı bu boz və quru dağlar özlərindən qabaqda yerləşən böyük, ucu biz çəngəlləri necə gizlədə bilmişdilər?! Baş kahin ilk öncə bu çəngəllərin altı olduğuna diqqət etdi. Firon ona sarı dönmədən amma ona belə bir sualla müraciət etdi:

- Baş kahin bu çəngəlləri görürmü?
- Görürəm. Allahlar sənə yar olsun.
- Baş kahin daha nə görür?

Baş kahin çəngəllərə bir daha diqqətlə baxıb bu dəhşətli mənzərəni artıq tam olaraq görə bildi. Hər çəngəlin başında nə idisə tuluq kimi bir şey vardı, amma bu tuluq qıvrıla-qıvrıla zəif hərəkətlər edirdi. Tuluqlar əslində bu çəngəllərə keçirilmişdilər. Baş kahin, nəhayət, anladı ki, bu tuluqlar əslində tuluq deyil, insan bədənləridi, başları, əlləri var. Dəhşətli və dözülməz ağrıdan tuluqlardan inilti səsi belə gəlmirdi, iniltiyə belə bu hələ ölməmiş, çəngəllərin üstünə taxılmış bədənlərin gücü yetmirdi. Bəzən hansısa bir gücün eşqinə özlərindən xəbərsiz bu bədənlər bəzi hərəkətlər edirdilər, ancaq bu hərəkətlər o qədər zəif və gücsüz idilər ki, öz saplağı üstündə solmaqda olan, zərif mehin incə ləçəklərini tərpətdiyi çiçəkləri xatırladırdı.

– Baş kahin çəngəl çiçəklərini gördümü? Bu adamlar əsl çiçək kimidirlər. Saplaqları da öz yerində. Saplaq olmasa çiçək olmaz. Baş kahin idi, deyirdi: insanlar çiçəkdir. Həqiqətən elədir.

Firon Psammetix bu mənzərəni zövqlə seyr etməkdə davam edirdi. Altı çəngəldə hələ də qıvrılan bu adamlardan ikisi südəmər körpə, ikisi qadın, ikisi də kişi idilər. Körpələr demək olar ki, artıq tərpənmirdilər və onların bədənlərinə keçir-

rilib dikəldilmiş bu çəngəllər daha çox açılmamış çiçəyə oxşayırdılar. O birilər pardaxlanmış çiçəklər kimiydi. Baş kahin başını yerə dikib gözlərini qara torpaqdan yuxarı qaldıra bilmədi.

– Bu adamlar məni aldatmağa çalışmışdılar. İki körpə, iki dilsiz arvad və iki çoban ... İndi isə onlar çiçəyə döndülər. Baş kahin haqlı idi. – Psammetixin sözlərindəki rişxəndi hiss etməmək mümkün deyildi.

Firon öz intiqamını ala bildiyinə görə məmnun idi. İkiqat məmnunluğu isə ona görə idi ki, Baş kahinə də sübut etmişdi: insanlar çiçəyə ancaq bu cür çevrilə bilərlər. Bu ancaq çəngələ keçirildikdə baş verə bilər. Niyə Baş kahin bildiklərini heç də həmişə onunla bölüşmək istəmir?! Allahlardan, xüsusən də Ptax allahından çəkinir. Qoy çəkinsin! O, Psammetix isə Misir xalqının intiqamını bu frigiyalı çobanlarda qoymadı qalsın.

Artıq kəcəvəsinə qalxmaq istəyən firon Baş kahinin arxadan kürəyinə iti neştər kimi sancılmaq istəyən pıçıltısından diksindi.

– Psammetix lütf edib mənə diqqət edərmi?

Firon maraq və təəccüblə Baş kahinə baxdı. Onun qırxıq və eybəcərləşmiş üzündə heç bir dəyişiklik görmədi və rahat-rahat köks ötürdü:

– Söylə!

Baş kahin sol əlini bir-birinin arxasınca dağətəyi boyu basdırılmış çəngəllərin düz qarşı tərəfində yolun o biri üzündəki al-qırmızı – sarı çiçəkliyə tərəf uzatdı.

Firon Baş kahinin işarə etdiyi o tərəfə ani bir nəzər saldı, sonra baxışını döndərib Baş kahindən “nə olsun?” soruşmaq istəyirdi ki, nə isə onun baxışlarını yenidən ağır-ağır çiçəkliyə tərəf yönəltdi. Baş kahin cıncırını belə çıxarmadan əllərini dizlərinə toxundurub hərəkətsiz qalmışdı. Firon Psammetix isə təəccübdən bərəlməmiş gözlərini gördüyü bu mənzərədən ayıra bilmirdi.

Yolun o biri üzündəki çəmənlikdə rəng-bərəng çiçəklər göz önündəcə bir-bir torpaqdan ağır-ığır dikəlib sarı, qırmızı libaslara bürünmüş adamlara çevrilirdilər.

2008

ADI ÖZÜNDƏN UZUN GÜLÜ QAH-QAH XANIMIN NAĞILI



Məhəmmədhüseyn Təhmasibin xatirəsinə

Günlərin bir günü Sarı divlə Kələ divin sözləri bir sevgili nigar üzündən çəp düşür. Bu deyir, o eşitmir, o deyir, bu eşitmir. Uzun illərin ayrılmaz könül sirdaşı olsalar da, nəhayət, onların da arasından Şıraşır bulağın dəcəl suları özünə yol eləyib axıb keçir. Bu ayna kimi təmiz və lal suların üzündə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımın gözəl və unudulmaz çöhrəsi, elə bil, yapışmışdı. Dağın-daşın ceyranı, cüyürü, vahiməli meşələrin pələngi, ayısı, çölün-düzün qurdu, çaqqalı su içmək üçün başını Şıraşır bulağın

dadlı suyuna əyəndə hər dəfə bu çöhrəni görürdülər. Dörd bir tərəfdə söz-söhbət ancaq bu münaqişədən gedirdi. İki qardaş divin bir-birindən küsməsi, bu küsmək azmış, bir-birinə həтта dava gününü təyin etməsi cəmi canlılar aləmini məyus və pərişan etmişdi.

Bu acı xəbər dağları, düzləri aşib gəlib Adı özündən uzun Güllü qah-qah xanıma çatdı. Adı özündən uzun Güllü qah-qah xanım ağ eyvanlı, büllur çilçıraqly sarayında oturub aya deyirdi, sən çıxma, mən çıxacağam, günə də deyirdi, sən də çıxma, mən çıxacağam. Xəbəri eşidən kimi işıqlı çöhrəsinə kölgələr düşdü, qaşları çatıldı, nə çatıldı. Çox düşündü, çox daşındı, nəhayət, belə bir qərara gəldi. Məmləkətinin ən güclü pəhləvanlarını yanına istədi.

Hamıdan əvvəl hələ heç bir kimsənin yerindən tərpədə bilmədiyini qoşa pərli əmudu əlində quş lələyi kimi oynada-oynada Təxtiçiraq pəhləvan gəldi, diz çöküb söylədi:

– Əmr etmisən, mən gəlmişəm. Ayağına sərilmişəm. Nə istəyin varsa söylə. Canla-başla yerinə yetirməyə hazıram, biləsən.

Bunları söyləyib əlindəki əmudu sağınasoluna elə bir sürət ilə fırlatmağa başladı ki, qoşa

pərli əmud az qaldı bunun əlindən çıxsın və Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımın düz başından dəysin.

Gülü qah-qah xanım mehriban bir tərzdə Təxtiçiraq pəhləvanı birtəhər sakitləşdirib oturduğu taxtın sağında ona yer göstərdi. Təxtiçiraq pəhləvan əlindəki əmudu bir tərəfə qoyub elə təzəcə bardaşını qurub oturmuşdu ki, saray həyatindən bir dəli nərə səsi eşidildi. Bu, Nəhəngani-nəhəng pəhləvanın səsi idi. Az keçmədi, çox keçdi, çox keçmədi, az keçdi, bunlar oturan taxt otağının qapısı birdən taybatay açıldı, otağa parpar parıldayan sivri bir qılınc yavaş-yavaş girməyə başladı. Qılıncın ucu yox, bucağı yox. Üç dəfə taxt otağını dolanandan sonra, nəhayət, qılıncın qəbzəsi göründü. Sonra bu qəbzədən bərk-bərk yapışmış barmaqlar, sonra da bir dəmirbilək əl göründü. Əl öz arxasınca dəmirbilək Nəhəngani-nəhəng pəhləvanı çəkib içəri saldı. Bu da gəlib Gülü qah-qah xanımın oturduğu taxtın düz qarşısında dizlərinin hər ikisini yerə basdı, sonra xeyli uca səslə dedi:

– Əmrinə müntəzir mənəm. Hər cəfana dözən – mənəm. Canım sənə fəda, canım. Nə istərsən, istə, sənin sözün mənim üçün qanundur.

Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım bu pəhləvana da xeyli şəfqətlə baxdıqdan sonra özünün sol tərəfində ona yer göstərdi. Nəhəngani-nəhəng pəhləvan Təxtiçiraq pəhləvana yüngülcə baş əyib keçib ədəblə taxtın sol tərəfində əyləşdi.

Üçüncü gələn Əş-əş pəhləvan oldu. Əş-əş pəhləvan divdən dönmə pəhləvan idi. Başı az qalırdı, göylərə çata. Kimin yanında əlini ağzına tutub qışqırırdı, qulağı partlırdı. Kimə qaşlarını çatıb zəhmlə baxsaydı, bağı yarıları.

Bu da gələn kimi üzünü Gülü qah-qah xanıma tutub çox uçadan səsləndi:

– İkiləri xan əkbəri!..

Bunları deyib nə illah etdisə daha sözünün dalını gətirə bilmədi, kirmişcə Gülü qah-qah xanımın qarşısında durub qaldı, qəzəbindən şeşə bıqları əsim-əsim əsməyə başladı. Bunun bıqları hələ çox əsəcəkdi, amma Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım incə əliylə işarə edib Əş-əş pəhləvanı da qənşərində oturtdu. Hər üç pəhləvan yerlərində qurcuxub bir-birinin üzünə maddım-maddım baxmaqda idilər ki, Gülü qah-qah xanım nazik boğazını yüngülcə arıtlayıb onların intizarına

son qoydu və həmişəki naz-qəmzə ilə sözüne başladı:

– Gün buralara, kölgə dağlara...

Bu sözlərdən sonra hamı ətrafdakılar qulaqlarını şəkləyib nəfəs belə çəkmədən tam bir sükut içinə girdilər. Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım məmnun halda söhbətinə davam etdi:

– ...kölgə dağlara. Ey mənim məmləkətimin adlı-sanlı, seçmə pəhləvanları! Bəs bilin və agah olun ki, küfəzlikdə misli-bərabəri olmayan Sarı divlə məmləkətin ən göyçək divi sayılan Kələ divin dava günü artıq təyin olunmuşdur...

Bu yerdə pəhləvanların hər birinin sinəsindən odlu bir “ah” nidası qopdu. Hamısı sidq-ürəklə, dərinlərdən dərin təəccüb və təəssüf etdilər.

– Bəli, həqiqətən, belədir ki var. – Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım sözüne davam etdi. – Təəssüf ki, bu dünyada heç nə əbədi deyildir. Necə ki, bizim bu divlərin də qardaşlığı əbədi olmadı. Qismət deyilmiş. Bir də hayıf, min də hayıf, min üstünə bir də hayıf... Məmləkətin düşmənləri sevinə-sevinə bir deyəcək, yüz güləcək, yüz deyəcək, bir güləcək. Gün buralara, kölgə dağlara...

Gülü qah-qah xanım sözlərini bitirib şümayil barmaqlarını bərk-bərk bir-birinə sıxaraq dizlərinin üstündə daraqladı. Kədərli çöhrəsi halsız-taqətsiz bir tərzdə gup-gup guppuldayan sinəsinə əyildi. Gur saçları açılıb ətrafa töküldü. Bir xeyli sükut içində beləcə nə vaxt keçdi.

Pəhləvanların ürəkləri yeddi dağ keçisinin dərisindən tikilmiş yay kimi sıxılmışdı. Hərdən-birdən başlarını qaldırıb dərinədən bir ah çəkirdilər və sonra naçar-naçar başlarını yenə də yerə dikirdilər.

Ətrafdakı sükutu pozmağa heç kimin cürəti çatmırdı.

– İkiləri xan əkbəri! Anam-bacım Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım! – Nəhayət, cəsə-rətə gəlib sükutu pozaraq Əş-əş pəhləvan ağır-ağır dilləndi. – Anam-bacım, günahların hamısı... İkiləri xan əkbəri...

Əş-əş pəhləvanın sözünü bu yerdə Təxtiçirəq pəhləvan yarımçıq kəsdi:

– Ey Əş-Əş pəhləvan! Doğrudur, sən divdən dönmə pəhləvansan, sözün qanundur. Amma biləsən ki, indi kiməsə günah oxumağın heç vaxtı deyil. Biz gərəkdir düşünək ki, nə tövr edək, bu ixtilafın qarşısını alaq. Təki bizim məm-

ləkət divlərinin arasında hər b olmasın. Bütün aləm bizə qah-qah çəkib gülər. Gün buralara, kölgə dağlara.

Son sözlərini deyəndə Təxtiçirəq pəhləvan altdan-altdan adı özündən uzun Gülü qah-qah xanıma baxdı görsün ki, danışığı onun xoşuna gəldi, ya yox. Gülü qah-qah xanım başını ehmalca razılıq əlaməti olaraq tərpətdi.

Bunların bu cür gizli baxışmasını Nəhəngani-nəhəng pəhləvan da gördü. O da Təxtiçirəq pəhləvanın dediyini təsdiq etməyə tələsdı. “Düz deyir, düz deyir...” – dedi.

– Bəs belə isə bir tədbir tökün, indı biz nə edək? – Gülü qah-qah xanım ümidlə soruşdu.

Hər üç pəhləvan, artıq Əş-Əş pəhləvan da onlara qoşulmaq qərarına gəlmişdi, canı-dildən, səmimiyyətlə bir-birinin sözünü kəsməyə başladılar:

– Bunun ancaq bir yolu vardır! Bircə, başqası yoxdur. İkiləri xan əkbəri!..

– Nə yoldur o yol?

– O yol o yoldur ki...

Bu yerdə nöqərlər xəbər gətirdi ki, bəs bir atlı çapar gəlib təcili Gülü qah-qah xanımı görmək istəyir.

– Gəlsin. – Gülü qah-qah xanım əmr etdi. Hamı hüzurdakılar tələş içində yeni bir bədxəbəri gözləməyə başladı.

Çapar içəri girən kimi Gülü qah-qah xanım incə, uzun boynunu ona sarı çöndərib nəvazişlə soruşdu:

– Səni kim göndərib?

Çapar başını əyib cavab verdi:

– Mən Sarı divdən Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanıma xəbər gətirmişəm.

– O zaman məhtabın adını söylə!

– Məhtabın adı “Naqquli”dir, – çapar cavab verdi.

– Gülü qah-qah xanım mənəm, nə xəbər gətirmisən, söyləyə bilərsən. – Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım bu dəfə açıq-aşkar təşviş içində üzünü çapara tutdu.

– Ey Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım! Bütün divlərin ən məşhuru Sarı divin vəsiyyətini dinlə! Sarı div əmr etdi sənə söyləyim ki, artıq sabah səhər tezdən sənə mübarək adını əlində və qəlbində bayraq edərək o, amansız və ölümcül bir hərəkət qədər qoyacaq. Uzun illər boyu sənə gözləliyindən aldığı şərəfi və... bağışla məni, ləzzəti ona halal et və onun son hədiyyəsini

qəbul elə!.. Sarı div sənə bu sehrli almanı vəsiyyəət etdi. Onu yesən ölüm Allahı səndən əbədiyyən gen gəzəcək. – Çapar birnəfəsə dediyi bu sözlərdən sonra bir anlıq nəfəsini dərdi və dediklərinə yavaş səslə bu sözləri əlavə etdi:

– Sən özün bu dünyadan bezənə qədər.

Sonra çapar çiyindəki xurcundan bir qızıl alma çıxartdı, Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımın önünə qoydu və bir kənara çəkilib durdu. Bu çapar susunca nökr dübarə hövlnak içəri girdi:

– Qibleyi-aləm, bir çapar da gəldi. Bu da səni çox təcili görmək istəyir.

– Gəlsin... – Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım bütün vücudu, (həm də qəlbi) ilə dərin bir qəm dəryasına batdı.

Təzə çapar içəri daxil olan kimi gedib Gülü qah-qah xanımın qarşısında diz çökdü. Gülü qah-qah xanım bu çapardan da haman sehrli sözü, yəni məhtabın adını söyləməsini istədi. Bu çapar da dedi: “Naqquli”. Bundan sonra çapara “danış” əmri verildi və “danış” əmrini alınca çapar dərin bir hüzn içində sözünə başladı:

– Mənim ağam, mənim sahibim Kələ div sənə öz sevgili salamlarını göndərir. Bil və agah

ol! Sabah sübh tezdən Kələ div dilində və ürəyində sənin mübarək adın ölümçül hərbi meydanına qədəm qoyacaq. Bu fani dünyanı tərk etməzdən əvvəl o istədi ki, sənə özündən bir yadigar qoyub getsin. O yadigar budur! – Belə deyib çapar xeybəsindən bir yekə qızıl üzük çıxarıb Gülü qah-qah xanımın ayaqlarının altına qoydu:

– Bu üzük sehrli üzükdür. Onu barmağına taxdınsa səni bir bəni-adəm görməz. Div görər! – Çapar məclisdəki pəhləvanlara “xala, xətrin qalmasın” baş endirib sözlərinə belə bir əlavə etdi.

Gülü qah-qah xanım nöqərlərə əmr etdi ki, uzun yol gəlib yorulmuş bu çaparların xidmətlərində dursunlar, yemə-içmələrini versinlər. Bunlar da dincəlib onun qərarını gözləsinlər. Çaparlar baş endirib çıxdılar. Gülü qah-qah xanım bircə-bircə sağında-solunda oturmuş pəhləvanları yenə də kədərli bir baxışla süzüb belə söylədi:

– Gün buralara, kölgə dağlara. İndi sözünüz nədir? Vaxta az qaldı. Bu hərbi gərəkdir baş tutmasın. Amma necə? – Əş-Əş pəhləvanın yerində qurcuxduğunu görüb Gülü qah-qah xanım sözünü belə bitirdi:

– Gəlin, bu işin günahkarını indi axtarmayaq. Lazım olsa, sonra axtarıb taparıq.

Pəhləvanlar Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımla razılaşdı. Hamı yenidən dərin fikrə getdi. Bir xeyli beləcənə ağır bir sükut içində vaxt yavaş-yavaş ötməyə başladı. Gülü qah-qah xanım çox düşündü, çox daşındı, nəhayət, belə bir qərara gəldi. Əlini əlinə vurub nökərlərə buyurdu:

– Mərcani cadu xanımlı çağırın, gəlsin!

Çağırdılar, Mərcani cadu xanım tək gəlmədi, ətrafındakı üç xanımla bir yerdə gəldi. Bunlar Sədət qönçə xanım, Xanı xanım və Minagərdən xanım idi.

Mərcani cadu xanım Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımlı görəni kimi gözünü yumub ağzını açdı, ağzını yumub gözünü açdı, əlini əlinə vurdu, dişinin dibindən çıxanı çıxarıb qoydu ortalığa:

– Əkil-bəkil quş idi? Bir dama qonmuş idi? Xeyirdimi, şərdimi, olandımı, yalandımı? Nə oldu ki, yada düşdük? Qarğa uçub sar qalıb, yeri, yurdu dar qalıb. İş ki çətinə düşübdü, sənə ahu-zar qalıb... Bilirəm, nə baş veribdi, yaxşı bilirəm. Yaydan sonra yaz gələr. Sənə bu da az gələr. Vaxtında mən sənə söyləmədimmi ki, bu binəva-biçarələrə yazığın gəlsin, bunlar da... nolsun, divdilər, nədilər, bunların da axı qəlbləri-ürəkləri

var?! Söylədim? Söylədim! Esitdin? Esitdin! Amma bir qulağından alıb o biri qulağına ötürdün, o biri qulağından alıb bu biri qulağına ötürdün. Mən sənə söyləmədimmi, qız, ki, gəl sən razılıq ver, mən bir cadu edim, sən Adı özündən uzun Güllü qah-qahdan cəmi vur-tut iki dənəcə düzəldim, gedin, siz də xoşbəxt olun, o binəva-bıçarələr də xoşbəxt olsunlar?! Söylədim ki, söylədim! Başa düşürsən, onların ikisi də səni dünyalar qədər sevviiiir... Bircə bu nazənin huri mələklərə bax... – Mərcani cadu xanım Sədət qönçə xanıma, Xanı xanıma və Minagərdən xanıma işarə etdi. – Bax, bir də bax, görürsən necə xoşbəxtidilər?! Necə bir-birinə oxşayırlar?! Deyə bilərsən bunların hansısı hansından yaranıb? Bu dünyaya qan udduran pəhləvanlar da elə bunun arzusunda deyilmiydilər?! Desinlər. İdilər! Onların sifarişidir, biləsən. İndi nə oldu, nə olmadı, gəldin çıxdın mən qoca nənən deyənə, çıxmadın?! Onda razı olmadın, indi daha məndən nə istəyirsən? Niyə qoymursan məni, bu gözəl-göyçək qızlarımla bir yerdə bu gen dünyada rahat nəfəs alım, yaşayım?! Sən bir Əş-Əş pəhləvana bax! Sən bir buna bax... Necə bunlar bir-birinə yaraşırlar... Bu təbiətin yaratdığı, bu da mən

qoca nənənin yaratdığı!!! Əkil-bəkil quş idi? Əkil-bəkil quş idi!!! Bir dama qonmuş idi? Bir dama qonmuş idi!.. Eh...

Mərcani cadu xanım bunları birnəfəsə deyib bir ləhzə nəfəsini dərdi, bardaş qurub bir tərəfdən bu da əyləşdi.

Təxtiçiraq pəhləvanın gözü qalmışdı Xanı xanımda, Əş-Əş pəhləvanın gözü qalmışdı Sədət qönçə xanımda və Nəhəngani-nəhəng pəhləvanın gözü qalmışdı Minagərdən xanımda. Gözlərini bunlardan bircə an belə çəkmədən bu pəhləvanlar elə bil cuşa gəldilər, bir-birinin sözünü kəsə-kəsə Mərcani cadu xanımın dediklərini təsdiq etməyə başladılar:

– Düz deyir, doğru söyləyir, doğru deyir, düz söyləyir. Elə biz də onu deyirdik... demək istəyirdik... Gəl sən bu işə razılıq ver. İkiləri xan əkbəri...

Bunlar belə deyəndən sonra Adı özündən uzun Güllü qah-qah xanım başa düşdü ki, Kələ divlə Sarı divin bir-birilə hərbə girməsinin qarşısını ancaq və ancaq Mərcani cadu xanımın təklifinə razı olmaqla ala bilər.

– Nə deyirəm ki... mən razı. – Nəhayət, utancaq bir halda dilə gəlib gözəl başını yenə

sinəsinə əydi və hamı hüsurdakıların ürəyindən tikən çıxartdı.

Mərcani cadu xanımın məqsədi vardı. Divlərin Gülü qah-qaha göndərdikləri sehrli hədiyyələrə tamah salmışdı. Odur ki, soruşdu:

– O alma ilə o üzüyü mənə bağışlarsanmı? Əkil-bəkil quş idi?..

Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım “bağışlaram, gün buralara, kölgə dağlara...” cavab verdi.

Mərcani cadu xanım hamıya işarət etdi ki, otaqdan çıxsınlar. Otaqda qaldı bir Gülü qah-qah xanım, bir də Mərcani cadu xanımın özü. Bir müddət keçdi, Mərcani cadu xanım da otaqdan çıxdı.

Pəhləvanlar və xanımlar təkrar otağa girdikləri zaman bir-birinə üzbəüz oturmuş və diqqət içində bir-birinin ora-burasına baxan iki hürimələk gördülər. Bu dünya gözəllərinin ikisi də Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımlar idi. Hamı ürəklərində Mərcani cadu xanıma “əhsənül-əhsən” deyib rahatlıqla köks ötürdü. Qərara aldılar ki, gecənin xeyrindənsə səhərin şəri yaxşıdır, sübh tezdən Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımların hər ikisi, və o biri xanımlar, pəhləvanlar,

nökərlər, naiblər, qaravaşlar, cariyələr hamısı bir yerdə divlər məskəni Naqquli vadisinə, bu qardaş davasının qarşısını almağa yola düşsünlər.

Bəli, o biri gün səhər tezdən yola çıxmaq məqsədilə səfərə hazırlaşmağa başladılar. Artıq gecəyə az qalırdı. Divlər məskəni Naqquli vadisinə qədər yol asan yol deyildi, bu yol bir ağır yol idi. Gethaget gedəcəkdilər. Hamı dərin bir fikir içində səhərkı günün onlara nə nəşib edəcəyini düşünə-düşünə hərə bir kuncə çəkilib gözlərinin acısını almağa başladı.

Səhər tezdən yay günəşin ilk şüaları hələ büllur sarayın minalı gümbəzində bərq vurmamış çaparlar sevincək atlarına süvar olub xoş xəbərlə Divlər vadisinə doğru çaparaq yola düşdülər. Sarayın qarşısında kəcavələr artıq bəzədilmiş, atlar, qatırlar yəhərlənmişdi. Nökərlər, qaravaşlar yola çıxmaq əmrini gözləyirdi. Pəhləvanlar atlara, xanımlar qatırlara mindilər. Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımlar ikisi də bir kəcavəyə mindi. Karvanbaşı isarət etdi, karvan hərəkətə gəldi.

Yol boyu dəvələrin boynundan asılan zıncırovların ahəngdar səsinə qulaq verə-verə Köhnə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım dərin dü-

şüncələrə qərq olub qalmışdı. Üzünə gözəl bir təbəssüm qonmuşdu. Naqquli vadisində hər iki divlə keçirdiyi məhtablı gecələrin vəqəələri bir-bir gözlərinin qarşısından gəlib keçirdi. Budur, Sarı div yenə də ağzı köpüklənə-köpüklənə cürbəcür şücaətindən danışır... Budur, Kələ divin göyçək çöhrəsini yenə qara buludlar alıb... Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım belə düşünürdü. “Vaxtında Divlər məskəni Naqquli vadisinə yetişib qardaş divlər arasındakı savaşı qarşısını ala biləcəyəmmi?! Günahkar mənəm, mən özüməm, heç bir başqası deyil. Mərcani cadu xanım çox doğru deyirdi. Sarı div də, Kələ div də mənə bütün qəlbləri ilə sevirilər. Məhtablı gecələrdə onlar bunu dəfələrlə sübut ediblər. Bütün məmləkətin bu məhəbbətdən xəbəri var. Mən isə... mən isə tək ola-ola hər ikisinə mehr bağlamışdım, bu düzgün deyil, heç düzgün deyil. Onlardan ancaq biri mənimki ola bilər. Amma hansı?? Gün buralara, kölgə dağlara. Gün buralara, kölgə dağlara.”

Bunları düşünə-düşünə köhnə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım başını çöndərib Təzə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımı sınaqçı bir nəzərlə süzdü. Təzə Gülü qah-qah xanımın

gözləri, elə bil, işıqla dopdolu idi, üzünün bütün əzalarını təbəssüm bürümüşdü. O da öz düşüncələrinin burulğanında batıb qalmışdı. O da Naqquli vadisindəki məhtablı gecələri, amma bir az başqa cür xatırlayırdı. Budur, Sarı div yenə də ağzı köpüklənə-köpüklənə özünün cürbəcür şücaətindən danışır... Budur, Kələ divin göyçək çöhrəsini yenə qara buludlar alıb... Düşünürdü. "Görəsən, vaxtında Divlər məskəni Naqquli vadisinə yetişib qardaş divlər arasındakı savaşın qarşısını ala biləcəyəmmi?! Günahkar mənəm, mən özüməm, heç bir başqası deyil. Mərcani cadu xanım doğru deyirdi. Sarı div də, Kələ div də mənə bütün qəlbələri ilə sevirilər. Məhtablı gecələrdə onlar bunu dəfələrlə sübut ediblər. Bütün məmləkətin bu məhəbbətdən xəbəri var. Mən isə... mən isə tək ola-ola hər ikisinə mehr bağlamışdım, bu düzgün deyil, heç düzgün deyil. Onlardan ancaq biri mənimki ola bilər. Amma hansı?? Gün buralara, kölgə dağlara. Gün buralara, kölgə dağlara."

Xeyli bu cür fikirlərə qərq olub yol getdilər.

O biri yolçular da başları biri-birinə elə qarışmışdı ki, özlərindən başqa hər şeyi unutmuşdular. Təxtiçirəq pəhləvanın atı az qala Xanı xanımın qatırına yapışacaqdı. O, bir bəni-insanın qal-

dıra bilmədiyi qoşapərli əmudunu ilk dəfə qaldırmağının tarixçəsini şirin-şirin nəql etməkdə idi.

Nəhəngani-nəhəng pəhləvan ağzını, gözü-nü açdıqca açaraq huş-guşla onu dinləyən Mina-gərdən xanıma öz uzun qılıncını havada silkələyə-silkələyə cürbəcür hərəkətlər göstərirdi və əlinin deyil, qılıncının boy atıb uzanmasının sirrindən danışdı.

Əş-Əş pəhləvan isə tam bir sükut içində, bir kəlmə danışmadan hayıl-mayıl olaraq ondan gözlərini heç cür çəkə bilməyən Sədət Qönçə xanımın əlindən bərk-bərk yapışmışdı və onlar da biri at, biri qatır üstündə beləcə dinməzcənə yol gedirdilər.

Köhnə Gülü qah-qah xanım bu sevgililəri hüsn-rəğbətlə süzə-süzə belə bir qərara gəldi. “İlk seçim Təzə Gülü qah-qah xanımınkı olmalıdır. Gün buralara... Nə görüb hələ o bu dünyada?! Heç nə görməyib. Divlərin hansı onun xoşuna gəlsə, qəbulumdu, eybi yoxdur, qoy o biri mənimki olsun. Kölgə dağlara. Təki bu savaştan qarşısı alınsın”.

O biri Təzə Gülü qah-qah xanım isə bundan fərqli olaraq, belə düşünürdü. “İlk seçim təzə Gülü qah-qah xanımınkı olmalıdır. Gün buralara... Nə görüb hələ o bu dünyada?! Heç nə görməyib.

Devlərin hansı onun xoşuna gəlsə, qəbulumdu, eybi yoxdur, qoy o biri mənimki olsun. Kölgə dağlara.. Təki bu savaşın qarşısı alınsın”.

Karvan Naqquli vadisinə çatanda idi. Vadinin məşum sakitliyi hamının canına xof salmışdı. Karvanın zıncırovlarının səsi batmışdı, eşidilmirdi. Yolun sağına-soluna vahimə hopmuşdu. Pəhləvanlar da artıq səslərini çıxartmırdılar, əməlli-başlı quzuya dönmüşdülər. Xanımlar böyük bir maraq içində ətrafı seyr edirdi. Hamısının ürəyi təlaşla vururdu. Sarı divlə Kələ divin savaşının qarşısı alınıbmı, alınmayıbmı? Çaparlar vaxtında yetişib Mərcani cadu xanımın hünərindən Naqquli vadisindəki canlılara və cansızlara xəbər çatdırıb biliblərimi, bilməyiblərimi?..

“Savaşın qarşısı alınıbsa – xoş. Yox, əgər alınmayıbsa... Bunu yaratmağın nə mənası vardı?” – Köhnə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanım Təzə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanıma qaşlarını çatıb qəfildən iti bir nəzər saldı.

Təzə Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımın isə gözlərindən xeyli səmimi bir mehribançılıq və sevgi yağdı. Gözlərini qaçırmadan Köhnə Gülü qah-qah xanımın düz gözlərinin içinə baxa-baxa o da ürəyində başqa cür düşündü: “Savaşın

qarşısı alınıbsa – xoş. Yox, əgər alınmayıbsa...
Bunu yaratmağın nə mənası vardı?”

Elə bu zaman Naqquli vadisinə yavaş-yavaş
günəş doğurdu.

2008

PARİSİN SEÇİMİ



O zaman ki, küt bir külüng kimi torpaqdan dikəlib ətrafdan fərqlənmək istəyən bu dağdan üzü aşağı uzandıqca dənizdən dənizə qədər uzanan bu düzənliyə baxırdın, hər şey, hər bir hərəkət adi sürətini artırmış kimi görünürdü. Buludlar da sürətlə qaçırdı, otlar, ağaclar da sürətlə boy atırdı, adamlar da sürətli hərəkət edirdilər, şəhərlər, kəndlər də daha tez tikilir, böyüyür, məhv olurdular. Amma o zaman ki, aşağıdan yuxarıya külüng kimi havanı ikiye bölən bu dağa tərəf başını qaldırıb nəzər salırdın, o zaman adama elə gəlirdi ki, hər şey – göy üzündəki buludlar, dağın ətrafında fırlanan günəş, ay, ulduzlar qəribə bir tənbəllik içində, son dərəcə sakit və laübalı bir durğunluqdadırlar.

...Hər şey dünənki kimi ola bilərdi, bu dəfə olmadı. Zevs sabah-sabah ağlına nə gəldisə yenə

şiltaqlıq etdi, gurultuyla şimşəkləri Olimp dağından Elladanın başı üzərində sağa-sola fırlatdı. Ona baxıb Poseydon da dənizin dərinliyindən suyun üzünə çıxdı, baş qaldırıb şiltaq dalğaların üzərinə zərif-zərif toxunan sakit mehi üfürüb-üfürüb yoxdan və heçdən möhtəşəm bir fırtına yaratdı. Bircə anın içində az qala göy yerə, yer göyə qarışdı. Göy üzündə qara buludlar ağ buludları qabaqlarına qatıb qovduqca qovdular. Göylə yerin arasında qapqara yağışlar sudan uca hasar yaratdılar.

“Bəs mənə nə gəlib, Zevsin səsinə səs vermək lazımdı”, düşünən Borey çayları, bulaqları yerindən oynatdı, şahə qaldırdı. Onun əmriylə küləklər qalın meşə ağaclarını bir-birilə öpüşdü. Dağdan aşağıda isə adamlar qorxudan az qala evlərinin içində döşəməyə çevrilib bərkimiş torpağı bir az da dərinə qazıb gizlənmək istədilər. Kahinlər tələsik Zevsə və Poseydonu qurbanlar kəsib nəzirlər verməyə başladılar. Bilmək olmazdı, Şimşəkoynadanın şiltaqlığı hələ nə qədər sürəcək. Əslində, onun bugünkü hərəkətinin bir səbəbi, mənası yox idi, aşağıdakılardan bir kimsə onu qəzəbləndirəcək heç bir əməlin sahibi olmamışdı. Şiltaqlıq olmağına əməlli-başlı şiltaqlıq

idi. Zevs barmaqlarının ucundan Olimpdən üzü aşağı nişan alıb tuşladığı şimşəklərin qulaq deşən ağır səsindən tezəcə özü doydu, aşağıdakıların təlaşını göz önünə gətirib dodaqaltı qımışdı, “bu günlük bəsləridi, qoy unutmasınlar ki, mən istəsəm, onların başına nələr gələ bilər” – düşündü.

Hamıdan əvvəl Hera əl-ayağa düşdü:

– Bu nə həngamədi?! Heç düşünürsən? Axı hər şeyin bir vaxtı-vədəsi var. Unutdunmu, bu gün toy gecəsidir.

– Toy gecəsi???

– Peleyi, Fetidani unutdunmu?

Əslində, unutmuşdu. İndi sadəcə bunu boyuna almaq istəmirdi. Poseydon peyda oldu. O, deyəsən, Zevsin bu səhərki şıltaq oyununun beləcə tez bitməsindən narazı idi. Heranı görüb başa düşdü ki, onun bu işdə barmağı var. “Yenə bu qadınlar...” deyə ürəyində Heranı yamanlasa da bir söz demədi. Zevs ona bic-bic göz vurdu:

– Bu gecə toy imiş. Sən isə...

– Mən isə?..

– Əlbəttə, sən! Bu nə oyundu?! Bütün Elladanı qatdın bir-birinə...

– Şimşəkoynadan yarızarafat, yarıciddi bir halda bu səhərki həngamədə Poseydonu günahlandırmağa çalışdı.

– Nə deyirəm, mən deyirsən, qoy mən olum. – Poseydon öz hökmdar qardaşının bu növbəti şıltaqlığını da səmimi bir könül xoşluğu ilə qəbul elədi.

– Yaxşı ki, gəldin. – Kefi kökələn Zevs Poseydonu Heraya tərəf itələdi. – Qulaq as və eşit! Bu toyda mən deyirəm, hamı iştirak etməli idi, Hera isə etiraz edir, yox deyir, onu dəvət etməyə. Sən nə deyirsən?

– Kimi? Kimdən söz edirsiniz? – Poseydon əlindəki üçbuynuz nizəsini ehtiyatla bir kənara qoyub maraqla soruşdu.

– Erida! Eridanı deyir! – Hera gözlərini Zevsdən çəkməyərək Poseydonu cavab verdi.

– Bax, gördün, deyir ki, guya o, toya gəlsə nifaq salar. Səncə cəsarət edər? – Zevs bütün möhtəşəm görkəmi, əzəməti ilə Poseydonu tərəf çevrildi. Onun bütün bədənini, bütün daxili, bütün əzələləri tarıma çəkilməmişdi. Damarları nəhəng çaylar kimi idi, sümükləri dağlara, təpələrə, dərisi isə taxıl telli zəmilərə bənzəyirdi. Zevs nəhayətsiz qüvvə və sonu olmayan enerjiyə toplusundan ibarət idi. Poseydon hiss elədi ki, damarlarında qanı donmağa başlayır. Dənizlərə hökm eləmək şimşəklərə hökm eləməkdən qat-qat asan imiş.

– Cəsarət eləməz. Heç vaxt! – Əvvəl-əvvəl Poseydon səmimi qəlbdən nifaq ilahəsi Eridanı müdafiə etmək istədi.

– Edər! – Hera məftun gözlərini heç cür əzəmətli Zevsdən çəkə bilmirdi, amma öz qəti cavabını yenə də kənara – Poseydonu tərəf ünvanladı.

– Belə isə, Hera həqiqəti söyləyir, qoy Erida bu toyda iştirak etməsin! – Poseydon tezəcə və asanlıqla Heraya güzəştə getdi.

– Eh, sən də qadın sözünə uydun... – Zevs Poseydonun Heraya bu cür “yan getməsindən”, əslində, məmnunluq duydu, amma bürüzə vermək istəmədi.

– Yaxşı. O zaman qoy siz deyən kimi olsun. – Beləliklə, Zevs Hera deyənə özünün yox, qardaşı Poseydonun tərəf çıxmasından razı qalaraq son qərarını verdi.

– Yaxşı. Mənim qərarım belədir: qoy Erida bu toyda iştirak etməsin!

Sonra Zevs Heraya baxdı:

– Sən deyən oldu, razı qaldın?

Heranın gözləri güldü.

Allahlar qərara aldılar ki, Peley ilə Fetidanın toy məclisi kentavr Xironun böyük mağara-

sında qurulsun. “Böyük məmnuniyyətlə razılıq verirəm” deyən Xiron mağaranı sahman-səliqəyə salmaq üçün neçə gün, neçə gecə əlləşdi, çalışdı. Allahlar ziyafətə peyda olan zaman mağarada, hər künc, hər bucaq az qala işıq saçırdı. Zevs ətrafa gözucu nəzər saldı, məmnun qaldı. Yuxarı başa keçib əyləşdi. Hera onun sağ tərəfində, Poseydon isə sol tərəfində oturdular. Sonra Heranın yanında Afina, Poseydonun yanında isə Afrodita özlərinə yer elədilər. Apollon, Ares, Hefest, Hermes və başqa Allahlar və ilahələr hayküylə özlərinə yer seçməyə başladılar. Nəhayət, bütün Allahlar böyük və təmtəraqlı ziyafət masasının ətrafında əyləşmiş oldu. Masanın aşağı küncündəki yerlər Peley və Fetida üçün idi. Allahlar toplaşdıqdan sonra onlar da öz yerlərini tutdular. Toy məclisi başlandı.

Ziyafət çox nəşəli keçirdi. Allahların, xüsusilə də, Zevsin qəhqəhəsindən az qala qulaq tutulurdu. Hər kəs ən maraqlı saydığı əhvalatı xüsusi bir məzə ilə Zevs üçün danışdı. Çox zaman bu əhvalat yer üzündə yaşayan adi insanların – bəni-insanların axmaq və sadələvh hərəkətləri ilə bağlı olurdu. Bəzən də allahların öz aralarındakı anlaşılmazlıqlar həm Zevsi, həm

Poseydonu, elə Heranın özünü və Afroditanı da əyləndirirdi.

Get-gedə ağız deyəni qulaq başladı eşitməməyə. Onu demək vacibdir ki, hadisə və əhvalatlar da təkrar olmağa başladı. Bütün bunlar o demək idi ki, toy məclisi artıq öz adi, təbii məcrasına düşmüşdür. Bu gecə Allahlar həm özləri özlərindən, həm də baş Allah Zevsdən xeyli razı idilər. Bir-birilərilə mübahisə və münaqişə etmədən keçən məclislər Olimpin ölməz sakinləri arasında çox da tez-tez baş vermirdi. Və elə bütün gözəgörünməz və ucsuz-bucaqsız Sonra üçün məhz bu toyun xüsusi təkan verəcəyinə inanmaq çox çətin idi.

Toya təkcə nifaq ilahəsi Erida dəvət olunmamışdı. Heranın təkidi ilə o biri Allahlar da bir-bir bunu Zevsdən xahiş etdilər. Zevs də onların sözünü yerə salmadı. Zevs yaxşı bilirdi ki, hər-dən-birdən Allahlara nifaqsız, münaqişəsiz keçən bir gecə də bəxş etmək olar və belə gecə Allahlar tərəfindən ona – Zevsə edilən sonrakı sözsüz itaətin canını, mayasını qoruyan özülü yalnız və yalnız bir az da bərkidər.

Beləliklə, Eridanı toya çağırmadılar. Və elə indi ağacların arasından Xironun mağarasına göz

dikib həsəd və nifrətlə mağaranı baxışları ilə az qala deşən Erida özünə heç cür yer tapa bilmirdi. Paxıllıq, kin, xəbislik onun qəlbinə hakim kəsilmişdi. Gözləri par-par yanır, dodaqları öz-özünə nəsə pıçıldayır, beynində fikir fikri sürətlə qovurdu. Erida, Xironun mağarasından göylərə uçan qəh-qəhə səslərinin gurultusu altında mağaranın ətrafında oğrun-oğrun gəzişən, ziyafətə qarqaşalıq salmaq üçün üsul və yollar arayan Erida öz acıq və qəzəbini tökmək üçün hər şeyə hazır idi. Bir xeyli düşündü və... əlbəttə! Nəhayət! Eridanın ağılına, nəhayət, çox məkrli və həтта ağıllı da demək olardı buna, bir fikir gəldi. «Tapdım!» deyər qəm-qüssəsi bir andaca sevincə çevrilən ilahə Erida fırtınadan da sürətli bir quşa çevrilib Hesperidlərin uzaqdakı güllü-çiçəkli bağçasına tərəf uçdu. Qızıl alma! Ona qızıl alma lazım idi. Bircə dənə. Bircə dənə qızıl alma! Erida bilirdi, o bu alma ilə nə edəcək. Bu alma nəinki bu günkü toy ziyafətini qanqaralığa çevirəcək, həm də onu uzaq-uzaq hadisələrin qəribə, ağlagəlməz yollarına gətirəcək. “Siz mənim intiqamımın acısını dadıb məni hələ xeyli xatırlayacaqsınız!” – Hesperidlər bağından almanı dərərkən Erida ləzzətlə bunu düşündü. Nifaq ilahəsi az sonra əlində qızıl

alma yenə də Xironun mağarasının qarşısında peyda oldu. Elə buradaca bitən dəfnə ağacının xırdaca bir budağını qoparıb uzun və iti dırnaqlarıyla çərtərək bıçaq kimi bir şey düzəldi. Almanın gözəl üzünə bu sözləri yazdı: “Gözəllərin gözəlinə çatacaq!”.

Erida yazdığını bic-bic süzüb dodağı qımışdı.

...Allahların başı Aresin böyük həvəslə danışıdığı qanlı-qadalı bir savaşın xırdalıqlarına elə qarışmışdı ki, heç biri bu gözəl, öz içindən ətrafa işıq saçan qızıl almanın masanın yuxarı başına – Zevsin və ətrafındakı ilahələrin qarşısına necə gəlib düşdüyündən xəbər tutmadı. Alma isə artıq Hera, Afina və Afroditanın düz qənşərində onların hər birinə yanıq verirmiş kimi “gəl-gəl” deyirdi və Poseydon almanı diqqətlə süzdükdən sonra gözlərini qıyıb “Gözəllərin gözəlinə çatacaq!” sözlərini özündən asılı olmadan elə ucadan oxudu ki, Ares də, onun sözünü kəsərək şuluqluq salan digər Allahlar da qəfildən səslərini kəsdilər. Ortalığa narahat bir sükut çökdü. Poseydon bu dəfə yavaşdan dediyini bir daha təkrar elədi:

– Gözəllərin gözəlinə çatacaq...

– Yəni, kimə? – Zevs də artıq almanı görmüş və Poseydonun sözlərini eşitmişdi. Öz sualı

ilə ağlına gələnə elə o dəqiqə də dilinə gətirdi və dərhal da “səhv etdim” düşünüb peşman bir halda üzrxahlıqla əvvəl Heraya baxdı, sonra Afinaya, lap axırda isə guya istəməyə-istəməyə Afroditaya ötəri bir nəzər saldı.

Yenə ortalığa həmən qərribə sükut çökdü. Zevsin sualına Allahlardan heç biri cəsərat edib cavab vermədi. Handan-hana sükutu Hera pozdu:

– Yəni, mənə! Yəqin mənə nəzərdə tutublar!

– Səni? – Afroditanın təəccübünün həddi-hüdudu yox idi. – Səni? Bəs mən o zaman kiməm sənə? Gözəllik ilahəsi deyilmiyəm mən? Əlbəttə, alma mənimdir!

– Xeyir, alma mənə çatacaq! – Afinanın bu yersiz mübahisəyə qoşulacağını deyəsən, Allahlardan heç biri gözləməirdi. – Bəli, mənə çatacaq. Hera və Afrodita heç zaman əvvəl düşünüb sonra danışmırlar. Mən isə əvvəlcə düşünürəm, sonra danışırım. Mənim fikrimcə, ən gözəl ilahə elə mənim özüməm.

– Sən???

– Bəli, mən. Yoxsa, Hera elə bilir ki, o, artıq bütün ilahələrin əvəzinə danışa bilər?!

– Bunlar görəsən nəyin mübahisəsini edirlər? Mən sussam yaxşıdır. – Afrodita heç kimə,

yəni, əslində hamıya müraciət edərək yalançı bir sakitliklə dilləndi. – Mən kiməm ki?! Ata, sən görürsən?

Zevs istədi özünü eşitməzliyə vursun. Afro-dita isə öz sualında ısrarlı idi:

– Ata! Söylə! Mən kiməm? Mən gözəllik ilahəsiyəm, ya deyiləm?!

– Sus! – Heranın qəzəbi çox ciddi idi.

– Yox, niyə ki? – Afina fürsətdən istifadə edərək bu ilahələrin hər ikisini bir-birilə toqquşdurmaq istədi. – Bu xanım gözəllik ilahəsi deyil, bə kimdi?

– Sən də sus! Alma mənimdir dedim! – Heranın qəzəbli səsi mağaradan çölə yol alıb dörd bir tərəfi lərzəyə saldı.

Erida bu dəhşətli səsi və bu səsin özü ilə gətirdiyi həqiqi qəzəbi eşidib və hiss edib durub gizləndiyi yerdəcə asudəliklə köks ötürdü, öz-özünə “belə-belə işlər” deyə düşünüb dalı-dalı qaranlığın içinə çəkilərək yox oldu. “Biz öz intiqamımızı aldığımızı!”

Mağaranın içində isə artıq mübahisələr getgedə qızıqıb daha da kəskinləşirdi. Nə Zevs, nə də o biri Allahlar bir-birilə az qala didişən üç ilahəni sakitləşdirməyin yolunu axtarıb-axtarıb heç cür tapa bilmirdilər.

– Alma mənə çatmalıdır. Mənəm gözəllik ilahəsi!

– Afrodita şivəli-şivəli, sağa-sola başını çevirib sanki gözəlliyini bir daha nümayiş etdirirdi.

Cavan Allahlar, xüsusilə də Hefest hiss edirdi ki, onu dəstəkləyirlər, amma, bu sözdə deyil, gözdə və daha çox ürəkdə belə idi.

– Xeyir, alma mənə ünvanlanıb! – Afina ağıllı və diqqətli gözlərilə ətrafını sınaıçı baxışla seyr edir və özünə ciddi müttəfiq arayırdı.

Başqa Allahlar baxışlarını Afinadan qaçırmamağa çalışdılar. Yalnız Apollon ona çox gizlicə başı ilə “hə” işarəsi verdi.

– Alma yalnız və yalnız mənim olmalıdır! – Heranın sözləri artıq əsl hökm kimi səslənirdi və belə deyərkən o, gözlərini qırpmadan Zevsin düz gözlərinin dərinliyinə baxırdı.

– Dayanın! Bədi! – Nəhayət, Şimşəkoy-nadan öz səsinə ucaltdı.

Hamı başa düşdü ki, Zevs artıq bu uzanıb gedən mübahisədən bezib, nəhayət, bir qərara gəlmişdir.

– Bəddir! Mən bu mübahisəni bu cür bitirməyi qərara alıram. Bu mübahisəni Allahlar çözməyəcək! – Zevs nəfəs dərib ətrafına göz gəz-

dirdi. Sükutun özü də ona gizlicə pıçıldadı ki, düzgün qərardır, çünki bütün digər Allahlar rahatlıqla köks ötürməyə başladılar.

– Allahlar bu mübahisəni çözə bilməz! – Zevs Allahların əhval-ruhiyyəsini tutmuş olduğundan rahat-rahət sözünə davam etdi. – Bunu etsə-etsə bəni-insan edəcək. O öz qərarında daha tərəfsiz olar... Yəni... ciddi olar.

– Doğrudur!

– Bəs kim?

– Kim bunu edəcək?

– Görəsən kimə belə bir işi etibar etmək olar?

– Ciddi və tərəfsiz... Doğru qərardır!

Allahlar fikrə getdilər. Zevs özü də düşünə-düşünə qaldı. Bir xeyli beləcə sükut içində vaxt keçdi. Cavab isə yenə Zevsdən gəldi. O, üzünü Apollona tutdu:

– Apollon! Sən bir qədər əvvəl öz sevimlin Troya padşahı Priamın kiçik oğlu Parisdən danışırıdın. Dedin ki, indi şahzadə olsa da ata evinə qayıdandan sonra yenə də öz əvvəlki işi ilə, qoyun otarmaqla məşğuldur.

– Bəli, ulu Zevs, Paris bu gün də çobanlıq edir.

– Mən qərarımı verdim. Bu mübahisəni Paris həll edəcək. Almaları üç ilahədən birinə – ən layiq olana qoy Paris versin!..

Toy məclisi gecədən xeyli keçmiş, amma vaxtından əvvəl, beləcə narahat bir nigarançılıqla bitdi və Allahlar hamısı ürəklərində Eridanı söylə-söylə (çünki bu mübahisəni, bu nifaqı salanın məhz Erida olduğunu artıq onlar anlamışdılar) ürəklərində yarızarafatla, yarıciddiyyətlə Parisin halına acıya-acıya, yavaş-yavaş Olimpə doğru üz tutub dağılışmağa başladılar. Sonuncu qonağı yola salıb – bu isə Ares idi – kentavr Xiron ziyafət boyu Allahların hüzurunda cıncır belə çıxarmadan utana-utana oturub bir küncdə qalmış Peley ilə Fetidaya üzünü tutub belə dedi:

– Siz bilirsiniz ki, mənim adıma müdrik Xiron deyirlər. Bu gecəki sizin toyunuz Sonra nə cür gələcəksə, onun artıq çöhrəsini göstərdi. Nə gələcəksə, nə cür gələcəksə, əsası bu gecə qoyuldu. Bunu sizə mən, qoca kentavr Xiron deyirəm.

...Troyanın altıncı padşahı, Apollonun sevimlisi qoca Priamın oğlu Paris uzun illərin ayrılığından sonra öz ailəsinə yenidən qovuşmuşdu. Hələ Paris körpə olarkən öncəgör kahinlər onun Troyaya bədbəxtlik gətirəcəyini söyləyərək atası

Priamı və anası Gekubəni də buna inandıra bildilər. O zaman Priam öz körpə övladını uca qaladan üzüaşağı tulladaraq bu şəkildə öldürmək istəyir. Paris xoşbəxt bir təsadüf nəticəsində sağ qalır, onu çobanlar tapıb övlad kimi bəsləyirlər. Priam uzun illər öz amansız hərəkətinin üzücü peşmançılığını çəkir və nəhayət, Allahlar onu sevin-dirirlər. Paris artıq boya-başa çatmış yetkin bir gənc kimi Priam və anası tərəfindən tapılıb şah ailəsinə qaytarılır. İndi o şahzadə Hektordan sonra artıq yaşa dolmuş Priamın ən böyük ümididir. Bəli, yalnız Hektordan sonra, əlbəttə ki, Hektordan sonra. Çünki həm Troya camaatı, həm də saray əhli Hektorun ağıllı və bacarıqlı siyasəti nəticəsində ona son dərəcə sədaqətlidir. Bunu Paris artıq yaxşı bilir. Paris yalnız ikincidir. Moryalar – bu taleyazan ilahələr onun taleyinə yalnız ikinci olmaq yazıblar. Bunu artıq heç cür düzəltmək mümkün olmayacaq. Hektor, həqiqətən, əsl qəhrəman və əsl dövlət başçısıdır. Parisə isə ürəyindəki hisslər heç cür rahatlıq vermir, “sən, yalnız sən Troyaya layiq başçı, layiq padşahsan” deyə qulağına ardı-arası kəsilməyən pıçıltılar gəlirdi... Həmə gün öz köhnə peşəsindən əl çəkə bilməyən Paris İlionun ətrafında Şah ailəsinin bö-

yük bir qoyun sürüsünü otarırdı. Bir daşın üstündə oturub yenə də dərin fikrə dalmışdı. Elə bu zaman qəfildən Parisin oturduğu yerdən bir qədər aralı – ora isə dəfnə ağaclarının bitdiyi kiçik bir meşəlik idi – bu meşəlikdən üç ucaboylu qadın çıxıb düz Parisə tərəf irəliləməyə başladı. Paris başını qaldırıb aram-aram ona yaxınlaşmaqda olan bu qadınlara diqqətlə baxdı, onları tanımağa çalışdı. Tanıya bilmədi. Amma hansısa bir qüvvə onu ayağa qalxmağa məcbur elədi.

Bu qadınlar ayaqlarını torpağa basıb yerimirdilər, onlar az qala torpağa heç toxunmurdular. Bu qadınlar bütün vücutları ilə ətrafa işıq saçır, bütün harmonik hərəkətləri ilə dünya ahənginin içindən çıxıb seçilirdilər. Bunu görən Paris anladı ki, qarşısındakı bu üç qadın adi adamlar deyil, onlar əsl ilahələrdir. Paris gözlərinin qamaşacağından ehtiyat etdiyinə görə onların üzünə baxıb onları tanımağa cəhd eləmədi. Paris elə beləcə ayağa durmuş, başını aşağı əymiş şəkildə itaət və qabiliyyətlə təzimdə əyilmiş qaməti ilə, bəli, məhz bu cür, ilahələri qarşıladı. Belə bir duruş öz-özlüyündə ehtiramlı bir salamlamağa bərabər idi.

İlahələr Parisin iki addımlığında dayanıb durdular.

– Görürəm ki, sən Paris, qarşında duranların kim olduğunu və hardan gəldiyini artıq bilirsən. – İlahələrdən biri Parisin müti duruşunu qiymətləndirdi və ona müraciətlə belə dilləndi.

Paris yenə də başını qaldırmadan son dərəcə yük-sək təvazökarlıqla cavab verdi:

– Bilirəm, siz Olimpın sakinlərisiniz.

– Elədir... – İkinci ilahə təsdiq etdi. Onun səsi əsl fleytanın səsinə xatırlatdı.

Qoyunlar sakitcə otlaqda dayanıb durmuş, ilahələr gəldikdən sonra tam bir hərəkətsizliyə düşər olmuşdular. Havada balaca bir meh də əsib eləmirdi, göydəki buludlar səbirlə dayanıb durub aşağıdakı bu görüşün nə ilə bitəcəyinə maraqlanırdılar.

– Sən bilməlisən ki, biz yalnız bizə lazım olan zaman özümüzü bəni-insana göstəririk. Sən bizə baxa bilərsən, – deyərək birinci ilahə lütfkarlıqla icazə verdi.

Mən bunu bilirəm. Çox sağ olun. – Paris yenə də ehtiyatla cavab verdi, başını isə hələ də qaldırmağa cürət etmədi.

Səsi ilə fleytanı xatırladan o biri ilahə daha səbirsiz idi. O belə dedi:

– Gəlin məsələni uzatmayaq. Nə üçün gəldiyimizi ona açıb deyək. Paris, biz sənin yanına Zevsin göstərişi ilə gəlmişik.

Paris damarındakı qanın donduğunu hiss elədi. “Mən nə günahın yiyəsiyəm?” – deyə yaddaşını arayıb, ələk-vələk elədi, çox düşündü, çox daşındı, amma ağılına hansı günah işlədiyi barədə dürüst bir şey gəlmədi.

– Sənin günahın yoxdur... hələ. Paris, nəhayət, başını qaldır və bizim hər birimizə ayrı-ayrılıqda nəzər sal. Diqqətli ol. – Sərt bir halda bunu deyən Hera idi. – Mən Herayam.

Paris bu dəfə əmrə tabe oldu, başını qaldırdı, ilahələrə baxdı, onların möhtəşəm varlığından vəcdə gələrək ürəyində “əhsən!” dedi.

– Almanı ona göstər. – Afina Heraya məsləhət verdi. – Nə etməli olduğunu ona anlat. Mən isə Afinayam. – Afina Parisi çox böyük diqqətlə süzdü.

– Paris, gəl mənə də tanı. Mən Afroditayam. – Səsi ilə fleytanı xatırladan üçüncü ilahə isə Parisin üzünə yalnız ilıq bir təbəssüm göndərdi.

Parisin yanaqları allandı. Hera qərara gəldi ki, Parisə məsələnin kökünü açıb-ağartmaq vaxtı gəlib:

– Paris, mənə diqqətlə qulaq as. Qarşında üç ilahə vardır. Mən Herayam, bu Afinadır, bu isə Afroditadır. Bu almanı görürsən? – Heranın Parisə doğru uzatdığı əlində qəflətən bir alma göründü.

Paris həyatı boyu bu gözəllikdə alma görməmişdi.

– Bu almanı görürsən, deyilmi? – Hera sualını təkrar etdi.

– Almanın üstündəki yazını oxu! – Afina Parisə dedi.

– Ən gözələ çatacaq... – Afrodita yazını Parisin əvəzinə oxudu.

Paris Afroditanın dediyi ilə kifayətlənmədi, almanı ona uzatmış Heradan böyük bir ehtiramla qəbul edib, üstündəki yazını ucadan bir də özü oxudu:

– Gözəllər gözəlinə çatacaq!

– Gördün? – Afroditanın gözləri yenə şıltaq bir təbəssüm içində süzüldü.

Hera isə ciddiliyindən əl çəkmirdi:

– Paris, biz üç ilahənin mübahisəsinə sən son qoymalı və almanı bizlərdən birinə sən verməlisən.

– Kimi ən gözəl hesab edirsənsə, ona. – Hətta Afina da bu məqamda səsinə gizli bir istilik qatdı.

– Mən? Niyə mən? – Paris təəccüblə soruşdu.

– Zevs belə istədi, – deyə Afina cavab verdi.

– Bəli, Zevs belə istədi. – Hera acı-acı təkrar elədi.

– Mən bilmirəm, sizlərdən hansınız daha gözəlsiniz. Siz üçünüz də əsl gözəllik mücəssəməsisiniz. – Paris yenə də böyük bir ehtiram və gizli ehtiyatla ilahələrə belə dedi.

Ürəyində isə acı-acı düşündü: “Birinə almanı verib özümə bir himayədar qazanacağam, o biri ikisi isə mənə ömürlük düşmən olacaq”. Paris niyyət etdi ki, hiylə ilə də olsa, bu münsif vəzifəsindən birtəhər boyun qaçırsın.

– Sən münsifsən. Və sən bundan boyun qaçıra bilməyəcəksən. Boşuna özünü yorma. – Hera Parisin qəlbindən keçənləri dərhal duydu.

“Elə isə kimə? Mən bu lənətəgəlmiş almanı kimə verim? Seçimimi nə cür edirəm ki, yenidən əziyyətlə gəlib qovuşduğum bu saraydan qovulanmayım?” – Heranın sözlərindən sonra Parisin beynindən sürətlə məhz bu fikirlər gəlib keçməyə başladı.

– İstəsən, biz sənə kömək edə bilərik... – Hera Parisin dadına çatmaq istədi.

– “Necə?”

– Sən özün bu seçimi edə bilərsən, ya yox?

– bu dəfə Afina Parisə sual verdi.

Paris yenidən diqqətlə ilahələri bir-bir süzməyə başladı. “Mən bunların hansına verim almanı? Üçü də gözəllərin gözəlidir. Hərəsinin öz gözəlliyi... Hera... kimdə belə dərin, nüfuzedici baxış var? Afina...boya bax, əndama bax... Əsl amazonkadır. Hələ Afrodita... ağzı, burnu, gözləri şəhvət dolu, ehtiras dolu, ah... Mən nə edirəm, necə edirəm?..

Paris qətiyyətlə Afinaya cavab verdi:

– Yox, mən özüm seçim etməkdə çətinlik çəkirəm.

– O zaman... – Hera nəfəs dərib diqqətli gözlərini Parisin üzünə dikdi. – O zaman biz hər birimiz sənə ən qiymətli hədiyyəmizi verməyə hazırıq. Onlardan birini qəbul et və almanı o hədiyyənin əvəzi kimi bizim birimizə ver!

Paris “Hədiyyə” sözünü eşidən kimi gözləri qiyıldı, artıq təkcə qulaqları ilə deyil, bütün tarıma çəkilməmiş vücudu ilə ilahələri dinləməyə başladı. İlk sözə Afina başladı:

– Dinlə məni, Paris. Sən əgər almanı mənə vermiş olsan... – Afina sözlərinə xüsusi bir ehti-

şam verməyə çalışdı, – mən... mən səni dünyanın ən müdrik adamı edəmə!

“Kentavr Xirondan da müdrik?” deyə düşünüb Paris Afinaya hörmətlə baş əydi. Sonra sual dolu gözlərini Heranın üzünə dik di.

– Əgər almanı mənə versən, – Hera təmkinlə və yavaş-yavaş danışmağa başladı, – əgər ən gözəl ilahə kimi sən Paris məni seçmiş olsan, o zaman mən Hera səni bütün Asiyaya hökmran edəmə.

“Yəni Troyaya?!” Paris buna az qala inanmaq belə istəmədi, amma eyni hörmətlə Heraya da baş əyib maraqlı dolu gözlər ilə üçüncü ilahəni – Afroditanı süzməyə başladı.

Afrodita isə belə dedi:

– Dinlə məni, Paris. Yaxşı dinlə və yaxşı düşün. Sən bizim aramızdan seçib ən gözələ çatacaq bu almanı mənə versən, mən səni... mən səni, bəli, dünyanın ən gözəl qadınına qovuşduraram.

“Ən gözəl qadın – yəni gözəl Yelena! Elladada, Asiyada ondan gözəl kim var ki?”

İlahələr susdu. Onlar Parisin qərarını gözləməyə başladılar. Paris isə cavab verməyə tələsmirdi, əlindəki bu qəşəng qızıl almanı o üzünə, bu üzünə çevirir, qaşlarını çatıb düşünürdü. Nə-

hayət o, qərara gəldi. Səbirsizliklə ondan cavab gözləyən ilahələri bir də ayrı-ayrıc, təpədən dırnağadək süzüb gözdən keçirdi. “Nəhayət, arzuma yetişdim!” deyə düşünüb qətiyyətlə almanı üç ilahədən birinə uzatdı.

Almanı alan İlahənin gözləri güldü. Sevinci hədsiz, qüruru sonsuz oldu. O biri ilahələr isə zəhmlə susdular, gözəl üzlərinin rəngi qapqara qaraldı.

– Mən səni sabah arayıb tapacağam. – Hera gözdən itməzdən əvvəl sevinc və minnətdarlıqla Parisə bu sözləri dedi və o biri ilahələri yenə də qürurlu bir baxışla süzüb əlindəki almanı ucaya qaldırdı.

Almanın isə sahibəsi, Hera olmuşdu. Paris almanı, əlbəttə ki, Heraya vermişdi. Ancaq və ancaq Heraya! Bu bir həqiqət idi və sonrakı bütün başqa yozumlar, tarixçilərin və şairlərin dedikləri bu həqiqətə uyğun deyil.

Üç ilahə dəfnə meşəliyinə doğru geri qayıda-qayıda elə havadaca əriyib başladılar yox olmağa. Parisin qəlbi yaxın hakimiyyətin şirin dadını elə indidən hiss edərək həyəcanla vurdu. Qoyun sürüsü hərəkətə gəldi, quzular mələşdilər və itələşə-itələşə Parisin dörd bir yanında sıxlaş-

mağa başladılar. Buludlar yenə də öz yollarına düzəldilər.

Sabah!.. Sabah Hera Parisi tapacaqdı. Sabah qoca Priam Aidin səltənətinə yollanacaq, qəhrəman Hektor vaxtilə Prometeyin zəncirə çəkildiyi Qaf dağına qaçıb canını bu cür qurtaracaq, Paris isə öz arzusuna – Troyaya hökmran olmaq arzusuna, nəhayət ki, çatacaqdı.

2009

ADAŞLAR



X.L.Borxesin xatirəsinə

Yenə uzun zamandan bəri gördüyü eyni yuxunu doyunca seyr edib həmişəki kimi axşam saat 6-da ayıldı. Elə bil yuxu ilə sözləşmişdilər. Hər gün saat 2-də – gündüz saat ikidə – gecəymiş kimi soyunub yerinə girər, gözlərini yumar, saat 6-da isə gözlərini açıb yuxudan oyanardı. Eyni yuxu, eyni əhval və bir də yuxudan sonrakı eyni ovqat, ağzındakı eyni dad... Nə üçün belə bir ahəngə tabe olmuşdu – bilmirdi. Günorta yatanlara həmişə qərribə baxmışdı. İndi isə özü hər gün öhdəlik götürmüş adam kimi eyni vaxtda yuxu ilə görüşə tələsirdi.

Yuxu bu idi. Uşaqlıq və yeniyetməlik çağının çox qısa bir vaxtını keçirdiyi evlərində özünü görərdi. Küçəyə çıxan bağlı balkonları vardı, bal-

konun da düz qabağında ensiz küçənin o biri tərəfində qoşa tut ağacı necə deyərlər, “göylərə baş vururdu”. Yuxu dərinləşdikcə tut ağacları eynən o vaxtkı kimi canlanır, yarpaqlar sıxlaşır, budaq budağa calanır və bu budaqlar öz yaşıl əlləri ilə özlərini balkonun açıq pəncərəsindən içəri dürtürdü. Balkondakı əşyalar rəng almağa başlayırdı. Bu onun kiçik yazı masası, bu kətil, bu məktəb çantası, bir-iki kitab, dəftərlər...

Anası mətbəxdə olardı. Bu yuxunun özəlliyi ondaydı ki, o bu yuxunun içində öz indiki halını heç cür unutmurdu. Yuxuda adətən hər şeyi unudursan, o isə yox, kim olduğunu, hansı yaşın içində olduğunu, hansı maraq və ehtirasların sahibi olduğu bir an belə yadından çıxmırdı. Həm o vaxtkı uşaq idi, həm də bu günki ortayaşlı, həyatını artıq yaxşı-pis qurmuş qələm əhli, ədəbiyyat adamı...

Yuxunun dərin və mürəkkəb bir quruluşu yox idi. Çox sadə və sadə olduğu qədər də cazibədar idi. Onun üçün doğma idi. Əllərini yazı masasına sürtər, hətta bəzən cəhd edib adını da tozlu masa üstündə yazardı. Kitabları bir-bir götürüb sıgallayar, məhəbbətlə tut ağacının budaqlarını, yarpaqlarını tumarlayardı. Belə etdiyi za-

man o bilirdi ki, yuxunu görmək üçün eyni vaxtda yerinə girən ortayaşlı həməən o adamdır. Və birdən başlardı bu balkonda atılıb-düşməyə. Bu zaman isə ortayaşlı kişi itər, o uşaq, böyük bir coşqu və həvəslə, anası deyən tərzdə, şuluqluq eləməyə başlardı.

– A bala, bəsdi şuluq elədin. Sakit ol. Özünə yazığın gəlmir, bizə yazığın gəlsin.

Anasının guya ki, zəhmli səsi mətbəxdən, əslində isə uzaqdakı illərin o tayından zəifləyə-zəifləyə amma hələ gəldikcə o daha böyük şövqlə ayaqlarına güc verərdi, balkondakı səs-küy ən yüksək həddinə çatanda isə anası durub məcbur olardı mətbəxdən balkona gələrdi, üz-gözünə son dərəcə ciddi bir ifadə verib, qorxulu-qorxulu pıçıldardı. Və yuxunun kulminasiyası da bu pıçıltının mahiyyətində idi. Pıçıltı bu idi:

– Bəsdi, a bala, bu qədər atdanıb-düşmə daha. Balkon uçar. Sən istəyirsən ki, balkon uçsun?!

Bax bu sonuncu sözlər idi onu hər gün günortanın oğlan çağı yuxu ilə görüşə aparmağa məcbur edən qüvvə. “Balkon uçar”.

Yuxu olanda nə olar?! Möcüzə onda idi ki, anasının bu sözlərindən sonra balkon həqiqətən

tut ağaclarının onu buraxmaq istəməyən budaqlarından silkinib, o boyda binadan ayrılar (ev ikinci mərtəbədə idi), vertolyot kimi dimdik göyə uclar və burnunu dəniz tərəfə tutub uçmağa başlayardı, o da balkonun içində. Anası evin bir balkon boyda açıq qalmış ağzında durub onun ardınca baxa-baxa yenə deyirdi: bəsdə, a gədə, əl çək bu həngəmlərindən, hara gedirsən?..

Hər dəfə axşam saat 6-ya qədər, yəni yuxudan ayılana qədər uçduqca ləzzətlə uçardı. Saat 6-da isə yuxudan ayılmaq vaxtı gəlirdi və o gözlərini açan kimi haman eyni ovqat, o həmişəki məhrəm duyğular, narahat fikirlər yenə beyninə hakim kəsilirdi. Bu fikirlərin canı belə idi ki, bizim yaşadığımız və tanıdığımız dünya öz mövcudluğunda tək deyil. Onunla bərabər ona qismən bənzər digər dünyalar da sonsuz fəzada mövcudurlar. Hətta bizim hər birimiz o biri paralel dünyalarda tamam başqa-başqa tərzlərdə öz yaşamağımızı davam etdiririk. O xatırlayırdı ki, nə zamansa həkim olmağı arzulamışdı. Necə oldu ki, sonralar gedib filoloq oldu – bunu artıq xatırlamır. Yəqin indi o biri dünyaların birində həkimdir. Həkim olmağı niyyət etməsi isə – bu yaxşı yadımadı – qonşularında yaşadı vardı, adı Nizami idi, onun ölümündən sonra olmuşdu...

Nizami ilə bir həyətdə qonşu idilər. Həyətin böyründəki ayrıca pilləkən birbaşa onların mənzilinə aparırdı, Nizamigil isə həyətdən keçib ümumi pilləkənlə yuxarı, ikinci mərtəbədəki evlərinə qalxırdılar. Balaca həyət günün çox balaca hissəsi – bu adətən günortaya qədər bir, ya iki saat çəkərdi – ancaq onlara məxsus olardı. Qonşular kimi işdə, kimi bazar-dükanda... Bəzən bu həyət də onlara darlıq edərdi. Nizami onu küçəyə alışırdı. Nizami daha çox sərbəst idi, müstəqil idi və ən vacibi, nəzarətsiz idi.

O isə... Bir tərəfdən anasının yuxarıdan daim onu axtaran narahat baxışları, digər tərəfdən axşam işdən geri dönmə zəhmli atasına “satılmaq” qorxusu. Nizami bu qorxulardan azad idi. Başının üstünü qılınc kimi alan hərəkətlər, gediş-gəlişinə sərhəd qoyanlar yoxdu.

Hələ heç məktəbə də getmirdilər. Nizamiyə atası qırmızı-göy rəngdə iki çarxlı velosiped almışdı. Bu o zaman üçün əsl “Mercedes” idi. Əlbəttə ki, onlar həyətdə bu velosipedi dəqiqədə bir silib-silib üfürür, zıncırovunu çala-çala “yüyən”indən tutub dövrələmə – ortadakı yekə su krantının ətrafında gəzdirirdilər. Əlbəttə ki, bunlar Nizami üçün çox az idi. Axırda günlərin bir günü velosiped onları küçəyə çıxartdı.

Küçə geniş bir dünya idi. Ucu-bucağı yox idi. Hətta hərdən – bu gün bu nə qədər qəribə görünsə də – bir-iki maşın da gəlib keçirdi evlərinin qabağından. Adamlar sağa gedirdilər, sola gedirdilər, danışq səsləri, deyişmələr, gülüşlərin içindən doğma, əziz bir səs də gündə bir dəfə sıyrılıb ucalırdı, miss kimi zil bir səs: “Maroooojnl!” Dondurma satan məhlədən beləcə özünün əsl zəfər yürüşünü bu səsin müşayiəti ilə içindəki buz parçalarının üstünə, altına necə gəldi yığılmış meyvəli, qəhvəli, südlü dondurmalarla dolu təkərli dondurma arabasını itələyə-itələyə keçib gedərdi.

Yaddaşında daşlaşıb qalmış daha bir şey var idi. İsti yay günlərində qol-budaqlı, yaşıl yarpaqlı qoşa tut ağacının yarpaqları arasından küçəyə süzülən gün işığı. Göy üzündən keçib gedən günəş elə bil bu bir neçə işıq parçasını salıb itirib, yaddan çıxarıb gedirdi. Çünki günəş evlərinin başı üstündən çəkiləndə belə bu işıq parçaları hələ bir müddət yaşıl yarpaqların arasından öz süzülməklərində olurdular.

Vəssəlam. Yuxu ilə görüş onu bu uzaq illərə aparırdı. Hə, bir məqam yaddan çıxdı. Küçəyə çıxdıqları o ilk gün Nizami elə birdən, nə mənə,

nə sənə, velosipedinə minib bərk-bərk və tez-tez pedalları tərpedə-tərpedə, sağa, sola yırğalana-yırğalana odu hey gedib haralara çıxdı, gözdən itdi, bilinmədi, amma bir müddət sonra yenə göründü; bu dəfə velosiped daha tarazlı hərəkət edirdi. Gəlib düz onun yanında qəfildən saxladı velosipedi:

– Otur! – dedi. – İndi də sən sür.

– Yox. – O dedi. – Mən bacarmaram.

– Otur. – Nizami qətiyyətlə təkrar elədi.

Zorla onu velosipedə mindirib hər iki əli ilə tarazlığını saxlamağa kömək edə-edə (o isə yavaş-yavaş uzaqlaşdı):

– İrəli, ancaq irəli bax, ayaqlarının altına baxma. İrəli...

Nizaminin səsi artıq çox arxada idi...

O gün yenə də adəti üzrə axşam saat 6-da gözlərini açdı. Bir an olur, adam bilmir ki, indicə ayrıldığı, uzaqlaşdığı yuxunun hələ içindəsən, yoxsa yox. Yavaş-yavaş özünə gəlirsən. Bax, belə bir an qəflətən o biri otaqdan bir tanış səs gəldi. Ruhu qədər tanış və doğma bir səs. O biri otaqda heç kim olmamalı idi. Amma o and içə bilərdi ki, bu səsi aydın şəkildə eşitdi. Anasının səsi idi:

– Kamal, bala, necəsən?

Bu yəqin ki, bir təkan oldu. Həmən axşam köhnə məhləyə, vaxtilə yaşadıkları evin yanına getməyi qərara aldı. Düzdü, oradan köçəndən sonra yenə nə isə onu oradan özünə tərəf ahənrubə kimi çəkirdi. Amma heç zaman bu axşamkı kimi dözülməz olmamışdı.

Aşağıdan burulub üzüyuxarı qalxdı. Köhnə evlərinin yanına çatanda artıq qaranlıq düşmüşdü. Bütün yolu günəş işığının çəkildiyi, qaranlığın isə hələ tam düşmədiyi bir vaxtda gəlmişdi. Evin qabağı, elə küçənin özü də (o biri tində, mağaza olan yerdə bir balaca işıq vardı, o işığı nəzərə almasaq) qaranlıq içində idi. O bu qaranlıqda iki şeyi ancaq seçə bildi. Tut ağaclarının ikisi də yox olmuşdu, onları kökündən mişarlamışdılar. Bir də ikinci mərtəbədəki balkonları artıq bağlı şüşəbənd deyildi, açıq balkon idi.

Uzaqdan o adamı görəndə ona elə gəldi ki, bir-birlərini tanıyırlar. Doğma nə isə var idi – duruşunda, bəlkə geyimində. Hər halda ona oxşayışı şübhə doğurmadı. Bir müddət uzaqdan-uzağa bir-birilərini seyr etdilər. Sonra ikisi də eyni vaxtda bir-birinə tərəf gəlməyə başladı. Qoşa tut ağacının mişarlanmış gövdələrinin ortasında üz-büz durdular. Birdən yuxarıdakı mərtəbələrin

hansı otağındansa işıq gəldi. Hər ikisi gözlərinə, üzlərinə düşən bu qəfil işıq topasından başlarını qaçırdıb yana çəkildilər. Qaranlıq olsa da artıq üz-gözləri, saçları, burun-qulaqları bir az daha aydın görünməyə başladı. Oxşarlığın dərəcəsi hər ikisinə əyan oldu.

– Kibritin olar? – İkinci adam zənlə baxıb birinci adamdan soruşdu. Səsinə bilərəkdən bir az laübalilik qatdı.

O, əlini cibinə salıb alışqan çıxardı, ona uzatdı.

O, siqareti yandırmağa tələsmədi. Pencəyinin cibindən bir siqaret qutusu çıxarıb içindən birini götürdü, sonra qutunu ona sarı tutdu:

– Çəkirsən?

Könlü istəmirdi, ancaq bir siqaret də o götürdü. Qutunu eşələyəndə üstündəki adı oxuyub duruxdu, amma üstünü vurmadı. Siqaretin adı “Şipka” idi. Bolqar siqareti. Gənclik illərinin unudulmaz dadlarından biri.

– İndi bu siqareti tapmaq olmur.

Alışqanın işığı bir anlıq hər ikisinin üzünü yenə də bu qaranlığın içindən çəkib çıxardı. Siqaret yandırmaqla məşğul olsalar da, əslində bu ani işıqda bir-birinin sifətini daha aydınca gör-

mək istədiklərindən altdan-altdan, tələsik bir-birinin üzünə diqqət etdilər.

Odun işığı söndü. Siqaretlərini yandıra bilmişdilər. Bir müddət ikisi də susub ciddi-cəhdlə ciyərlərini siqaret tüstüsü ilə doldurmaqla məşğul oldu.

– Biz tərəflərdə xeyir ola? – O nəhayət soruşdu. Yaxın adamdan soruşan kimi soruşdu.

– Heç, elə-belə. Yol gedirdim...

Onun tüstü ilə dolu ağzından tüstünün öz üstünə bulud kimi alıb gətirdiyi qəribə bir səs çıxdı.

Təxminən “belə de...” mənasına uyğun gəlirdi.

– Mən elə bildim adam axtarırsan.

– Belə də... Buralarda bir tanış olurdu.

– Sən elə özün də tanış gəlirsən mənə.

Adın nədi?

– Elə sən də... Mənim adım?

– Əlbəttə. Burda bizdən başqa adam var?

– Mənim adım... Kamal.

– Doğrudan? Adaşq ki. Mən də Kamalam.

Bizim məhlədə yaşayır axtardığın adam?

– Yox, heç kimi axtarmıram. Elə-belə tanış idi. Sən özün... buralarda yaşayırsan?

Cavab onu diksindirdi.

– O balkon mənimdi.

Əlini uzadıb qarşı tərəfdə ikinci mərtəbə-dəki tanış, amma açıq balkonu göstərdi.

Siqaretin var gücülə ciyərinə çəkdiyi tüstüsünü onu boğdu, öskürdü.

– Çoxdan çəkmirsən deyəsən? – Yeni tanış soruşdu.

– Çoxdan, çoxdan... – o cavab verdi.

Diqqətlə bir-birini süzdülər. Heç bilmədi ki, necə oldu belə bir təklif etdi:

– Mən üzünü aşağı gedəcək idim. İstəsən gedək mənimlə. Azdrama tərəfə.

– Gedək. – O tez razı oldu. Düşündü ki, bu yerdən uzaqlaşmaq lazımdı. Bu açıq balkonun üzbəüzündə daha dayanma bilməyəcəyini anladı.

Mirzə Fətəli küçəsi ilə geri dönüb bir xeyli getdilər, Mirzəyə Əliyev küçəsinə çatanda üzünü aşağı döndülər.

– Aşağıda, Çadrovda (Mirzəyə Əliyev küçəsində) antiqə pivo var. Mən elə ora gedirdim. Pivələyək?

– Getdik.

Üzünə aşağı gələn Azdramanı sol tərəfdə buraxdılar və elə tündə neçə-neçə illər bundan

öncəki məşhur pivəxanaya çatdılar. O nədənsə əmin idi ki, bu pivəxana artıq çoxdan sökülüb gedib, yerində isə poçtxana tikiblər.

– Şəhərdə yeganə yerdi ki, qışda pivəni çaynikdə isidib verirlər. İçmisən?

Əlbəttə içmişdi. Amma o zamanlar.

– İçmişəm, – dedi.

Həmən pivəxana idi ki, vardı. Piştaxta, stol-lar – hamısı öz yerində, balıq da hamankı şor balıq, bişmiş noxud da az qala hamankı idi.

– Mən əvvəl elə bildim... qızbazlığa gəlmişən bizim məhləyə. – O gülümsədi. Təbəssüm yaraşırdı ona.

– Yox.

– Nolar?! Olanda olur. Sən... şey eləmə. Nolar ki.

– Yol keçirdim...

– Əccəb eləyirdin.

– Dedim, görüm səni hardan tanıyıram. – Onun da üzünə xoş bir təbəssüm qondu. Ürəyində “deyəsen mənə inanmır” düşündü.

– Yadına düşdü?

– Yox. Bəs sənin?

– Mənim də yadıma düşmədi.

Pivədən qurtum-qurtum içdikcə canlarına rahatlıq qarışıq bir yumşaqlığın keçməsinə hiss etdilər. Amma balıq bir az çox duzlu idi.

– Duzu çoxdu, – o təsdiq elədi.

– Sən hardasan? Yəni... harda işləyirsən?

– Mən?

– Burda bizdən başqa adam var? – O bayaq məhlədə, balkonun altında aldığı zərbəni qaytardı.

Amma şuxluqla qaytardı. Ətrafa boylandı. O biri masada iki-bir, üç-bir əyləşənləri guya baxdı, görmədi.

– Mən özüm yazı-pozu adamıyam. Elmdi, ədəbiyyatdı... Belə də...

– Aaaaa... – O əlində çəkdiyi siqareti söndürdü, ciddiləşdi. “Şipka” artıq pivə stəkanlarının, noxud, balıq qablarının arasında əzişmiş bir halda sürətlə arıqlamaqda idi. Qutudan özü kimi əzik bir siqaret çıxartdı. Barmaqlarının arasında ova-ova:

– Mən də nə zamansa istəmişdim yazı-pozu adamı olum, inanırsan?! Şeir zad da yazırdım bir ara. Məktəbdə! Sonra isə...

Sonrasını ona elə gəldi ki, o bilir.

– ... sonra isə həkim olmaq qərarına gəldim. – Sözünü fikirli-fikirli bitirdi.

O bilmədi ki, bu sözləri ilk dəfə gördüyü bu adama nə üçün danışır. “Yazı-pozu” sözü onu tərpətmişdi.

O isə “həkim” sözündən tutuldu. Özünün yeniyetməlik arzusu yenə yadına düşdü. Nizami-ni xatırladı. Xəstəxana palatasında ölümcül bıçaq yarısından tabsız-tavansız uzanıb ağır-ağır can verən ilk uşaqlıq dostu Nizamini. Haman gün idi. O, qərara gəldi ki, hökmən həkim olacaq.

– Ədəbiyyat deyirsən. Bu pivnoya vaxtilə bilirsən kimlər gəlib? – Onun gözləri məhəbbətlə işıqlandı. – Əlağa Vahid... Sənin özünün kitabın-zadın var?

Onunla danışmaq xüsusi bir ləzzət idi. Bilmirdi niyə, amma bu belə idi. Unudulmuş bir dad ağıza, dodağa, dilə necə qayıdırsa bu görüş də onun üçün həmən dad idi. Amma – onunla ədəbiyyat barədə heç danışmaq istəmirdi. Nə olur-olsun, təki ədəbiyyatdan danışmayaq. Ordan-burdan danışaq, uşaqlıqdan, qocalıqdan, məhlədən, şəhərdən, qızlardan... Tək bir ədəbiyyatdan başqa nədən istərsə. Özü də ona görə yox ki, məhz bu yeni tanış, adaşı ilə ədəbiyyatdan danışmağı ona müsibəti-Kərbəla kimi gəlirdi. Yox, yox, bir də yox. Ümumən ədəbiyyat barədə

danışmaq onun üçün həmişə məşəqqət idi və məşəqqətdən başqa bir şey deyildi.

Birinci sualı çoxmənalı bir tərzdə cavabsız buraxdı. Elə bildi ki, məsələ həll olundu. Ancaq növbəti sual onu az qala əsəbiləşdirdi:

– Ən çox sevdiyin yazıçı kimdi?

Heç bilmədi ki, nə üçün düzgün, səmimi cavab verdi. Yəqin əsəbiləşdiyi üçün belə oldu. Ona elə gəldi ki, tanınmaz və əlçatmaz bir yüksəkliyin soyuq hənirtisi adaşının ədəbiyyat təş-nəsini söndürər:

– Borxes! – cavab verdi və bununla ədəbiyyat söhbətini xətm eləmək istədi.

Bax elə bu an onu əməlli-başlı çaşdıran hamman məqam baş verdi. Təəccübdən ağzı açıq qaldı. Heç gözləmədiyi halda adaşı qımışıb:

– Argentinalı Borxes... Xorxe Luis Borxes! – dedi.

Bunu o heç gözləmirdi. Əlağa Vahiddən bir sıçrayışda gəlib Borxesin yanında durasan. Adaşının üzünə baxdı. Özün də qımışa-qımışa. Həm qəribə idi, həm ağlasığmaz. Niyəsə birdən ona qarşısızalmaz bir həvəs gəldi. Eləcəyə ədəbiyyatdan danışmaq istəyi beyninə, canına hakim kəsildi. Özü də məhz onunla danışmaq istədi.

“Deyəsən mənim Borxesi tanımağım onu heyratə saldı”. – O düşündü.

– Argentinalı Borxes... – O da təkrar elədi. Təəccübü hələ tam keçməmişdi.

– Niyə məhz Borxes? – Adaşı sual dolu gözlərini onun üzünə dikdi.

– Yaxşı sualdı. Bilirsən, mənə elə gəlir ki, Borxes heç kimə bənzəmir. O birilər bir-birinə bənzəyirlər. Borxes isə yox. O birilər bir-birinə ona görə bənzəmirlər ki, onlar oxşar süjetlər yazırlar...

Nəfəsini dərdi, pıvədən iki-üç qurtum az qala həsrətlə içdi, bir siqaret yandırmaq istədi, amma fikrindən daşındı. Onun maraq dolu üzünə baxıb sözünə əvvəlki həvəslə davam etdi:

–... hə..., ona görə bənzəmirlər ki, oxşar süjetlər yazırlar. O birilər ona görə bir-birinə bənzəyirlər ki, ümumiyyətlə süjet yazırlar.

Yenə siqaret paçkasını ələşdirdi. Paçkadakı son siqareti götürüb yenidən yerinə qaytarmaq istədi:

– Bu isə mənim üçün maraqsızdır. «Şipka» qaldı?

– Eybi yox, sən çək, buradan almaq olar. Alarıq.

Siqareti yandırdı. Dərin bir qullab vurdu. Artıq ona çox şey yavaş-yavaş əyan olmağa başlayırdı. Amma sual verməyə qorxurdu. Belə bir haldan qorxurdu ki, verəcəyi sualın cavabını o özü çoxdan bilir. Düşündü: “gəlsənə belə bir təcrübə edim?! Görək düz tapmışam, ya yox?...”

– Sənin nə zaman həkimlik beyninə düşdü, yadındadı?

Və cavabı gözləmədən:

– Mərc gəlləm ki, bu, xəstəxanada olub, – dedi və pivə bokalını sağlığa qaldıran kimi qaldıraraq təntənə ilə onun üzünə baxdı.

Yediyi noxud az qaldı onun boğazında qalsın, düşündü: “Hardan bilir?” Sonra ürəyi yerinə gəldi. Düşündü ki, “Həkimlik adamın yadına harda düşər, xəstəxanada düşər də...”

– Hardan bildin? – Ani sükutdan sonra soruşdu.

– Xəstəxanada... Nizaminin ölümündən sonra.

– Sən... Nizamini tanıyırdın? – O artıq çaşqın deyildi, sonsuz marağını isə gizlətmək belə istəmirdi.

– Tanıyırdım. Sakit ol. Sakit ol, qulaq as. Qulaq as. Mən...

Amma sözünün davamını gətirmədi. “Nəyə lazımdı?” təəssüflə düşündü. Elə bil heydən düşdü. Uçan balkon və o balkonun içində özü gəldi durdu gözlərinin düz qabağında. Susdu.

– Düz deyirsən, Nizami ölən gün idi, mən bu fikrə gəldim. Həkim olmaq ən böyük arzum idi. Üç dəfə Tibb Universitetinə qəbula getdim, kəsildim. Başqa heç yer gözümdə deyildi. Niyə – bilmədim. Arzum ürəyimdə qaldı, anam özünə dərd elədi...

O, Nizaminin gözlərini xatırladı. Xəzər dənizinin suları kimi masmavi gözlərini.

Gözləri açıq qalmışdı. O isə heç cür anlaya bilmirdi ki, Nizaminin ata-anası, bacıları nə üçün birdən zar-zar ağlaşmağa başladılar. “O ki hələ ölməyib, hələ ölməyib. Gözləri axı hələ açıqdı”. Beynindən ancaq bunlar keçirdi. Nəhayət, həkimlərdən biri əlini sürtüb Nizaminin gözlərini qapadı. Bu mavi gözlər son dəfə ona baxdı, lap uşaqlıqda velosiped sürdüləri vaxtdakı kimi “irəli, ancaq irəli bax” son dəfə səssiz-səmirsiz bu sözləri pıçıldadı və çox asanlıqla yumuldu.

– Mən də vaxt vardı, həkim olmaq istəyirdim. Amma heç vaxt bu barədə ciddi düşünmədim. İmtahan verməyə də getmədim.

– Mən isə getdim. – O hansısa məchul bir nöqtəyə gözüünü dikərək fikirli – fikirli dilləndi. – Bəlkə də elə buna görə həyatım alınmadı. Bilirsən, – o dikəldi – mən tez-tez bir yuxu görürəm...

Onun damarlarında az qala qanı dondu.

– ... balkonumuzu görürəm. Tut ağaclarını, Nizamini, Nizaminin qırmızı-sarı velosipedini... Balaca uşaq idim. Balkonda sakit durmazdım, elə hey atdanıb düşərdim. Anam da hər dəfə deyər-di: a gədə, balkon uçdu, sakit ol. Bundan sonra yuxumda hər dəfə görürəm ki, balkon həqiqətən mənim təpik səslərimdən uçub küçəyə dağılır, anam hövlnək küçəyə qaçır, məni taxta-tuxtanın, dəmir parçalarının arasından həyəcan içində rəngi qaçmış halda çıxarmağa çalışır. “Kamal, bala, necəsən?” deyir. Səsi qulağımdan heç getmir.

– Qəribə yuxudu, – dedi və düşündü: “tez buradan getmək lazımdır. Bura mənim yerim deyil”.

O hiss elədi ki, adaşı yorğunlaşıb. Elə özü də artıq qəribə bir halda idi. Xəstəxana söhbəti iləmi, yoxsa pivə iləmi gələn qurtum-qurtum, cümlə-cümlə gərginlik çıxıb canından hələ də getməmişdi, niyə, nə üçün – bu suallara cavabı yox idi.

– Gedək? – O soruşdu.

– Gedək: – O cavab verdi.

Pivəxanadan çıxdılar. Məhzun bir yaz gecəsi idi. Şəhərdə havalar yavaş-yavaş istiləşməyə başlayır, adamlar ağır geyimlərini soyunurdu. Soyuq olmağına artıq soyuq deyildi, amma ağacların bəzisi yüngülvari istiyə aldanıb tumurcuq açmağa hazırlaşır. Səni səndən yaxşı tanıyan adama necə nifrət edərsənsə onlar da eynən o cür, ürəklərində bir-birinə nifrət, bir-birinin üzünə belə baxmaq istəmirdilər. Sağollaşmadan getməyi ikisi də beynindən eyni zamanda keçirdi. “Belə yaxşıdı”. “Əlbəttə, belə yaxşıdı. Görəsən kim kimin yuxusudu?”

Qəfildən... “Ah, unutdum” – deyərək beynindən sürətlə bu fikir keçdi:

– Unutdum. Alışqanı unutdum. İndi gəlirəm... – deyərək o, pivəxanaya qayıtdı.

Nədənsə o da onun arxasınca getdi. İkisi də qayıdıb yenidən pivəxanaya girdilər.

...Pivəxanadan çıxdılar. Məhzun bir payız gecəsi idi. Havalar üzü soyuğa doğru gedirdi, adamlar da başlamışdılar yavaş-yavaş plaş-paltoya keçirdilər. Ağaclar kədərlə yarpaq və çiçəklərinə nəzər yetirir, yaxındakı şaxtalardan qoruna

bilməyəcəklərini özlərinə dərd edirdilər. Səni sən-dən yaxşı tanıyan adamı necə sevərsənsə, onlar da ürəklərində coşqun və anlaşılmaz məhəbbət bir-birinin üzünə diqqət və qayğıyla baxdılar.

– Gedək bizə. Vallah düz deyirəm. Bizim ev yaxındadı.

– Yox, sağ ol. Gecdi daha. Çox xoş bir gecə oldu. Sağ ol. Özündən muğayat ol.

– Elə sən də özündən muğayat ol.

Yenə də həməən diqqət və məhəbbətlə bir-birinə baxdılar. Sonra möhkəm-möhkəm əl sıxıb ayrıldılar, hər biri dönüb öz yolu ilə çıxıb getdi.

2008

KAMERA TEATRI



O buralara hardan gəlib çıxmışdı – bunu bilən yox idi. Hamı onu bu yerlərin ən qədim sakini kimi tanıyırdı. Ağıl-nəsihət verməyi sevərdi. Tez-tez dediyi söz bu idi: Adamdan hətta “adın nədir?” soruşsalar əvvəl düşünüb sonra cavab verməlidir. Bu, Əhməd müəllimin, belə demək mümkünsə, həyat devizi idi.

Sizif nəhəng bir daşı min bir zülümlə itələyə-itələyə dağ başına qaldıran kimi o da burda peyda olandan sonra günləri günlərin üstünə əziyyətlə qoyub böyük bir elmi-tədqiqat müəssisəsində sayılıb seçilən, işini yaxşı bilən mütəxəssisə çevrilmişdi.

Çoxu onu dərin və ağıllı bir adam kimi tanıyırdı, bütün suallara cavabı vardı. Amma Əhməd müəllim həyatda ola bilməzdi ki, kiminsə sualına

birdən, düşünmədən cavab versin. Düşünməyi də nanə-turşusuyla olardı.

Cavabını dəqiq bildiyi suala həтта bir müddət gözlərini qıyıb əzab-əziyyətlə cavab axtaran adam obrazını yaratmaqdan o, xüsusi həzz alardı.

Bu zaman özünə kənardan baxmağı da unutmazdı. Budur, balacaboylu, arıq, uzun burnu o dəqiqə diqqət çəkib boyunu və arıqlığını unutduran bu ortayaşlı adam əlində tutduğu qalın şüşəli eynəyini fırlada-fırlada dərin fikrə gedib.

Ona çox ağır sual veriblər. Sual, təxminən, belədir: “Azərbaycanın paytaxtı haradır?”. Bu adamın gözləri həmsöhbətinə deyil, yana baxır. Üzünün əzəlləri gərilib. Daxili həyəcanını güclə ört-basdır edib.

Ətrafda hamı nəfəsini dərib bu ağır sualın cavabını gözləyir. Həmsöhbəti artıq sual verməyinə də az qala peşmandır.

Bir azda keçir, həmsöhbət artıq çıxıb getməyə bəhanə axtarır. Otaqdakılar buna imkan vermirlər.

Bütün gərginliklərin əsl kulminasiya məqamında cavab özünü daha gözlətmir.

Bu məqamı çox gözəl hiss edən Əhməd müəllimin ağzından “Bakı” kəlməsi, nəhayət,

çıxarkən xeyli sirli səslənir. Sual verənin çiyindən ağır bir yük götürülür. Ətrafdakılar “uf” deyə pıqqıldamaqlarını zorla saxlayır, Əhməd müəllimin isə gözlərinə xeyli dərinədə yaxşı gizlədilmiş məmnunluğun zəif əks-sədası qonur.

Bu, Əhməd müəllimin balaca teatrı idi. Bir aktyordan ibarət kamera teatrı. Daha doğrusu, bu teatrın bir daimi, bir də gəldi-gedər aktyoru (və ya aktyorları) vardı. Daimi aktyor o özü idi. Sual verənlər və suala yığışıb cavab gözləyənlər isə, əlbəttə ki, dəyişirdilər.

Həyat bizə öyrədir ki, dünyada əbədi heç nə yoxdur. Günlərin bir günü Əhməd müəllim öz prinsipinə dönük çıxır. Bunu ondan heç kim gözləmirdi. Gərək belə olmayaydı, amma olur. Əgər ondan soruşsaydılar ki, o məşum günü sənin üçün yenidən, olduğu kimi geriyyə fırlatsaydılar, sən necə hərəkət edərdin, Əhməd müəllim öz “Kamera teatrı”nın səhnəsindən bir anlığa çıxıb belə deyərdi: “Birinci dəfə necə etmişdimsə, indi də eləcəyə edərdim.”

Söhbət ondan getmir ki, “kişinin sözü bir olar.” Söhbət ondan gedir ki, Əhməd müəllim o günün həm ağrısını, həm də ləzzətini eyni hissini içində harda olmasından asılı olmayaraq bu gün də yaşayır.

...O qadını isə nə bu əhvalatdan əvvəl, nə də sonra görənlər olmadı. Elə bil ki, o, Əhməd müəllimi iş yoldaşlarının gözü qarşısında “ifşa” etmək üçün ora gəlmişdi. Gəlməyi ilə getməyi bir oldu. Onu gördüyündə Əhməd müəllimin özünü necə itirdiyini hamı yaxşı xatırlayır.

Gün isə pis başlamamışdı. Əsl işdən əvvəl sual-cavab “atışması” artıq ənənə halını almışdı. Sabah tezdən birinci sualın yeni cavabı çox adamın marağına səbəb oldu. Bu cavab kifayət qədər “duzlu” idi.

– Vəziyyət necədir, Əhməd müəllim? – Şöbədə bir yerdə çalışdığı iş yoldaşına nakam məhəbbəti ilə hamının ürəyini ağrıdan, saçları vaxtından əvvəl tökülməyə başlayan şişman Qanturalı ondan soruşdu.

Kamera teatrının səhnəsini işıqlandıran proyektorlar yandı.

– “V”-si düşüb... – Əhməd müəllim yenə xeyli düşünəndən sonra gözlərini qıyıb cavab verdi.

İlk çaşqınlıqdan sonra qulaqları Əhməd müəllimdə olan şöbə işçiləri, nəhayət, cavabın mənasını anlayaraq rahatlıqla nəfəs alıb başlarını tərpedə-tərpedə baxışdılar. “Cavab, bax, belə olar!

“V” əgər düşürsə, deməli, yerdə nə qalır?! Qalır – əziyyətlər! Ay səni, müəllim! Fıstırığın gəlsin!”

Əhməd müəllim bu dəfə də özündən razı halda uzun burnunu dik tutub teatr səhnəsini tərk edir...

O qadın min il eyni yolu gəlirmiş kimi yarı-qaranlıq, əyri-üyrü dəhliz boyu balıq suda üzən kimi əyilib-büzülərək keçib heç kimdən bir şey soruşmadan düz Əhməd müəllimin oturduğu otağın qapısı ağzına gəldi. İçəri girib Əhməd müəllimi gözlərilə axtarıb tapdı, oturduğu masaya yanaşdı. Əhməd müəllim onu gördüyündə, hər halda iş yoldaşlarına bu belə gəldi, rəngi ağaran kimi oldu. Naməlum qonağın ilk sözləri kifayət qədər bərkdən səsləndi:

– Buranı zorla tapdım. Başa düşmürəm, məndən niyə gizlənirsən?! Deyə bilərsənmi, məqsədin nədir?

Otaqda 4-5 adam var idi, havadan isə dava-dalaş qoxusu gəlirdi. Kimsə özünü işlə məşğul olan adam kimi göstərsə də nəfəsini kəsib bu çağırılmamış qonağı dinləməyə başladı. Kimsə də eləcəyə açıq dinlədi. Əhməd müəllimin çaşqınlığını isə onlar verilmiş suala cavabın həmişə olduğu kimi gecikməsi ilə deyil, əksinə, suala cavabın

tələsik verilməsilə müəyyən etdilər. Kamera teatrında sanki istirahət saati başlamışdı. Yox, teatır, sadəcə, unutmuşdular. Əhməd müəllim təəccübdən gözləri böyümüş halda haman qalınşüşəli eynəyini birtəhər gözüinə taxdı və yazıq-yazıq bu çağırılmamış qonağa baxaraq az qala birnəfəsə cavab verdi:

– Heç bir məqsədim yoxdur. Mən səndən niyə gizlənim ki?! Mən səndən qətiyyən gizlənmirəm. Çox axtardım səni o zaman, hara yox oldun, bilinmədi. Ancaq yuxuma girirdin. Hər şey birdən baş verdi. Mənim nə günahım?!

“Ancaq yuxuma girirdin” sözlərini eşidən Qanturalı gözüünü qaldırıb otağın o biri başında oturan Selcan xanıma baxdı. Selcan xanımın yanaqları allandı.

– Elədi. – Qadın “Mənim nə günahım?” sözlərinə cavab verirdi. – Mən nə deyirəm ki?! Göz yumub açınca... Olsun. Neyləmək olardı?! Bu işlər elə belə də olur. Səninlə nə zaman görüşə bilərik? - Qadın ətrafına gözücu nəzər atıb səsinə azacıq qısdı.

– Harda istərsən, orda görüşək. Nə zaman desən, mən hazıram. O da burdadır? – Əhməd müəllim, ürəyi şiddətlə vursa da, pıçıltıyla soruşdu.

Qadın başı ilə “hə” dedi. Əhməd müəllim yazıq bir görkəm aldı, başını aşağı salıb həyəcanlı vaxtlarında olan kimi əlindəki eynəklə oynamağa başladı. Sonra Qadın yaxınlıqdakı çayxanada görüş barədə vədələşib Əhməd müəllimə çoxmənalı bir baxış atdı, yəni, “Bax, yersiz bir hərəkət eləməyi beynindən çıxart, at! Gördün ki, mən səni yerin deşiyindən də olsa, taparam. Heç hara yox ola bilməzsən.” Daha sonra təşəxxüslə dönüb otaqdan çıxdı. Əhməd müəllim iş gününün sonuna qədər bir adamla kəlmə kəsmədi. İş yoldaşları da onun bu acı halını nəzərə alıb qərribə qonaq barədə heç nə soruşmadılar.

...Qadın müəssisənin qapısından çıxıb üz-bəüzdəki balaca bağçaya tərəf yönəldi. Gedə-gedə düşünürdü ki, onun bu qədər vaxtdan sonra gəlib axtardığını tapmağı hansısa ali bir ədalətin təzahürüdür, başqa şey deyil. Sən axtarırsansa, sən tapırsan. Başqa cür ola bilməz. Bağçada qadını bir ortayaşlı kişi gözləyirdi.

– Nə oldu? Görə bildin? – Kişi soruşdu.

– Gördüm. – Qadın dodağının ucu ilə cavab verdi.

Kişi rahatlıqla köksünü ötürdü. İkisi də, bağçanın dibində bir ağaclıq vardı, gedib o ağac-

lığın altındakı çayxanada bir stolun ətrafında oturdular.

– Nə dedi? Təəccüb elədi? – Kişi maraqla soruşdu.

– Yox... Nəyə təəccüb edəcəkdi ki?!

– Bizim onu tapmağımıza deyirəm... təəccüb etmədi?!

– Yox, təəccüb etmədi. O özü yaxşı bilir vəziyyəti... – Qadın üsulluca Kişiyə belə bir cavab verdi.

Kişi ətrafına boylanıb çayçıını axtardı.

Nə qədər qəribə səslənsə də, bu qadını və bu kişini Əhməd müəllimlə birləşdirən xətt Əhməd müəllimin indi yaşadığı dünyanın coğrafi sərhədlərinə sığmırdı. Xətt gedib-gedib hansısa bir nöqtədə mil kimi üzüyuxarı qalxırdı. Göylərin yeddi qatından keçirdi. Sonra da buralardan hətta ulduz şəklində görünməyən, uzaqlığı xəyala belə gəlməyən bir planetə doğru səmt alırdı. Bir göz qırpımında da ünvanına çatırdı. İndi bu balaca çayxanada üzbəüz əyləşib saçları buruq çayçı oğlanın nə zaman çayla gələcəyini gözləyən qadınla kişini elə bu xətt idi ki, gətirib bu dünyaya çıxarmışdı. Zamanları az idi. Buradakı işlərini başa çatdırıb həməən xətlə geri qayıtmalıydılar. Özü də hökmən Əhməd

müəllimlə bir yerdə geri qayıtmalıydılar. Yoxsa, bu iki nəfər havasızlıqda olan kimi boğulub-boğulub məhv olmağa məhkum idilər.

Buruqsaç oğlan əlində çay podnosu gəldi. İşgüzar tövrlə stəkan-nəlbəkini, balaca çayniki, ləbləbini, kişmişi, şokoladı, limonu podnosdan bir-bir götürüb stolun üstünə düzdü. İki stəkan-nəlbəki əvəzinə, nədənsə, üçünü qoydu. Qonaqlar dinməz-söyləməz çay içməyə başladılar.

Əhməd müəllim bağçanın o biri başında görünəndə Qadın Kişiyə başı ilə yüngülcə bir işarə verdi.

– Odur? – Kişi az qala gözlərilə soruşdu.

– Özüdür ki, var. – Qadın da eyni şəkildə sakitcə cavab verdi.

Əhməd müəllim ürəyi sıxıla-sıxıla onlara yaxınlaşdı və üzündə yarıməzlum, yarınaçar bir ifadə, dinib-danışmadan, salamsız-kələmsız keçib stolun arxasında o da oturdu. Oturan kimi qalın-şüşə eynəyini qəhvəyi zolaqlı boz pencəyinin döş cibindən çıxarıb əlində oynada-oynada ora-burasına baxmağa başladı. Elə diqqətlə eynəyə baxırdı ki, elə bil, bundan vacib işi yox idi.

Qonaqlar Əhməd müəllimin bu cür “oyun oynamağından” belə hiss etdilər ki, o, vaxtı uzat-

maq istəyir. Qadın təəssüflə Kişiyə baxdı. “Bu yenə aradan çıxmaq istəməsin?!”

– Bax, sənin bizimlə yenə gizlənpaç oynamaq niyyətin varsa... – Qadın üzünü Əhməd müəllimə tutub çox ciddi şəkildə sözlünə davam etmək istəyirdi ki, Kişi onun dediklərini sərt bir şəkildə qəfildən yarıda kəsdi:

– Biz sənə nə qədər deməliyik eyni sözləri? – Kişi qərara gəldi ki, söhbəti o özü davam etməlidir. – Sən bizimlə oyun oynayırsan??

Suallar beləcə kəskin şəkildə qoyulsalar da, suala bağlı kamera teatrı hələ də pərdələrini açmırdı. Əhməd müəllim özünün yaratdığı o balaca teatrı bu dəfə unutmuşdu. Əhməd müəllim heç bir oyun oynamadan, üzünə az qala şapalaq kimi dəyən bu suallara bir an belə düşünmədən əzbərçi uşaqlar kimi tələsik cavab verməyə başladı:

– Mən oyun oynamıram. Siz mənə nə deyirsiniz, nə demirsiniz, mənə bunun dəxli yoxdur. Məni nə üçün izləyirsiniz? Məndən nə istəyirsiniz? Mən qərarımı qəbul etmişəm. Mən ora qayıtmaq istəmirəm. Başa düşürsünüz? İstəmirəm! – Əhməd müəllim, nəhayət, əlində oynatdığı qalınşüşəli eynəyini qatlayıb stolun üstünə qoydu. Səsini ucaltdığı üçün özündən narazı qaldı.

– Sən bunu başa düşürsən ki, nə müddətdir, sən uzun bir yuxunun içindəsən? Başa düşürsən ki, sən bu yuxunun içində azmısan?– Kişinin sualları yenə də şapalaq kimi şaqqıldayırdı.

– Bizi də bu yuxunun içində azdırmısan...– Qadının səsi bir az yuxulu kimi gəldi. – Sən ayılmalısən. Ayılıb bizi azad etməlisən. Biz sənin yuxundan özümüz çıxa bilmirik.

– Mən heç kimə heç nə borclu deyiləm. Mən heç nə etməməliyəm. Günah sizin özünüzdədi.

Gərək gəlib mənim yuxuma girməyəydiniz. Sizin orda, özü də ikinizin bir yerdə nə işiniz vardı?! Görürsünüz, bu suala heç birinizin cavabı yoxdur.

Qadınla Kişi, həqiqətən, Əhməd müəllimin yuxusunda idilər. Əslinə baxsan, *Əhməd müəllimin bütün həyatı artıq bir böyük yuxudan ibarət idi*. Elə iş yerinin yanında yerləşən balaca bağçada ağaclar altındakı bu çayxana da yuxunun içində idi, aralarındakı söhbət də yuxuda baş verirdi. İş yeri, iş yoldaşları, kamera teatrı, hər şey yuxunun içində idi. Əhməd müəllim bu yuxudan ayılmaq istəmirdi. Qəribə idi, amma beləydi. İndi üzbəüzündə oturub ləzzətlə çay içən bu Qadınla

Kişinin mənsub olduqları, onun özünün də doğulub boya-başa çatdığı o uzaq dünya ilə Əhməd müəllimi bu gün heç nə bağlamırdı. Ağacların xışıldayan yarpaqları, günəşin istidən yandırması və küləyin adamları quş kimi uçurması, göydən yerə qucaq-qucaq, lopa-lopa yağan qar, ən əsası isə iş yerindəki yoldaşlarının ona səmimi münasibəti, bilmədikləri hər məsələ barədə sual vermələri, ehtiramla ondan cavab gözləmələri... bütün bunlar Əhməd müəllimi üç ildi ki, yuxuya gedib gəldiyi bu yeni dünyasına bərk-bərk bağlayıb durmuşdu. O biri, doğulduğu dünyanı Əhməd müəllim gördüyü bu yuxunun içində hərdən xatırlayanda qanı bərk qaralırdı, artıq o dünyanı Əhməd müəllim heç sevmirdi, adını da belə qoymuşdu: “yarpaqları xışıldamayan dünya”. İndi “yarpaqları xışıldamayan dünyadan”, əslində isə, o dünyadan deyil, onun yuxusunun içindən gələn bu iki nəfər onu vaxtilə həsrətində olduğu və, nəhayət, qovuşduğu yeni, əziz dünyasından ayırmaq istəyirlər.

– Mən sizi buraxsam, bu yuxu dağılar. Mən sizi yuxunun içində bunu istəməyə-istəməyə saxlamışam. Özünüz düşünün, siz burada mənim nəyimə lazımsınız?! – Əhməd müəllim fikirli-fikir-

li danışdı. – Mən istəmirəm, yuxu dağılsın.
Bilirsiz, burada iki üstəgəl iki ... beş edir.

Başqa dünyalarda iki üstəgəl iki dörd edirdi. Əhməd müəllimə elə gəldi ki, sonuncu dəlil çağırılmamış qonaqlar üçün kifayət dərəcədə gözlənilməz və inandırıcı olmalıdır.

Qonaqlar ona inanmadılar.

Söhbət xeyli uzansa da bir nəticə vermədi. Səhər tezdən elə buradaca görüşmək barədə razılaşıb ayrıldılar. Əhməd müəllim iş yerinə qayıtdı. Vicdan əzabı onun qəlbini əzirdi.

– Əhməd müəllim gəldi! Əhməd müəllim, Əhməd müəllim!.. – Onu görcək şöbə işçiləri hərəsi bir tərəfdən sevincək olub çığırdılar. Görünür, burdakılar onun üçün darıxa bilirdilər. Bunun özü nəyə desən dəyərdi.

Əhməd müəllimin üzünə kədərli bir təbəssüm qondu. Beynində bayaq çayxanadakı söhbəti götür-qoy edirdi. Düşünürdü, ölçürdü, biçirdi. Bununla belə o keçib yerinə əyləşəndən sonra otaqdakıları bir-bir gözdən keçirib “buyurun, mən qulluğunuzda hazıram” deyə onların nə deyəcəklərini, əslində yağıdıracaqları sualları gözlədi. Gözlərinin dibinə yenə həmişəki mərhəmət dolu ifadə çökdü. Oyun başlayırdı. Elə birinci

sualdan sonra Əhməd müəllim kamera teatrının işıqlarını yandırdı və keçib səhnəyə çıxdı. Sağınasoluna göz gəzdirib, camaata baş əydi və gözləmə pozası alıb dayandı.

– Əhməd müəllim, insan eyni vaxtda iki adamı sevə bilər? – Birinci sual bu oldu.

İşin axırı olduğundan hamının kefi bir az kök idi və sualı verən Selcan xanım Əhməd müəllimin bu dəfə də cavab üçün dərin fikrə getdiyini, gözlərini qıyaraq xəyala daldığını görüb oxun hədəfə dəydiyini zənn etdi, sualın cavabını maraqla gözləyən yoldaşlarına gizlicə göz vurdu.

Bu gün Əhməd müəllim yanına gələn o naməlum qadın qonağı ilə müəmmalı şəkildə çıxıb getdiyindən işdə az olmuşdu, işin axırına ancaq gəlib çıxmışdı, ona görə də sual-cavab məqamının həmişəki ləzzətini doyunca çıxarmaq imkanı xeyli aşağı idi. Vaxt bütün suallara çatmayacaqdı. Bir az əvvəl otaqdakılar hansı sualları verəcəklərini öz aralarında müəyyən etmişdilər. Selcan xanımın hazırladığı sual birinci səslənəcəkdi. Sualı verdikdən sonra Selcan xanım üzbəüzündəki şişman Qanturalının diqqətli baxışından gözlərini qaçırdı.

Əhməd müəllim kamera teatrının səhnəsinə çıxıb dərindən nəfəs aldı. Sonralar Samirə adlı

bir qız “O, cavab verməzdən əvvəl dərindən bir ah çəkdi...” deyəcəkdi. Deyəcəkdi və qəfildən hönkürtü ilə, zülüm-zülüm ağlayacaqdı. Hamı əvvəllərdə olan kimi mənalı-mənalı baxışsa da heç kimin bu zaman dodağı belə qaçmayacaqdı.

Deməli, Əhməd Müəllim kamera teatrının səhnəsinə çıxıb dərindən ah çəkdi. Qaşları düyünləndi. Bugünkü cavab, sonralar bunu da hamı boyuna aldı ki, Əhməd müəllimin şah rolu idi. Əhməd müəllimi tanımaq olmurdu. O, elə bil, bir başqa dünyadan qaçıb bura gəlmişdi. Geriyə isə qayıtmaq istəmirdi. Səsi ilə, tonu ilə, ədası ilə yarpaqları xışıldayan dünyanın cazibəsindən danışırdı. Əhməd müəllim vidalaşırdı, elə bil. Təkcə otaqdakılarla deyil, bu dünya ilə, iki üstəgəl ikinin beş elədiyi bu qəribə dünya ilə vidalaşırdı. Nəhayət, Əhməd müəllim susdu. Ani sükutdan sonra:

– Sağ ol, Əhməd müəllim! – Bu sözlər kiminsə düz ürəyinin içindən qopub gəldi.

Selcan xanımın sualı səslənəndən sonra gülməli bir cavab gözləyənlərin ümidi puç çıxmışdı. Əhməd müəllim öz kamera teatrında hər tərəfdən üstünə düşən gur proyektor işığı altında səhnənin düz ortasında qərar tutub verdiyi cavabı sağa-sola baş endirməklə tamamlayırdı. Ha-

mını ciddi şəkildə düşünməyə vadar edən o cavab isə, təxminən, bu sözlərdən ibarət idi:

– Eyni zamanda iki dünyada yaşamaq olarmı? Həm olar, həm də yox. Bir ürək eyni zamanda həm sevinc içində, həm də sonsuz qüssə ilə döyünə bilərmi? Həm döyünə bilər, həm də yox. Soruşursan ki, eyni vaxtda iki adamı sevmək olar, ya olmaz?! Niyə də olmasın, sevməyinə sevmək olar. Amma bir məsələ var. Eyni zaman ərzində iki və daha çox adamla görüşən qadınlara biz nə deyirik? Fahişə deyirik. O biri tərəfdən, biriylə görüşəndən sonra başqası ilə görüşənə fahişə demək olarmı? Olmaz! Ola bilər ki, bir qadın həyatı boyu iki adamla görüşsün, amma eyni vaxtda. Bu adam fahişədir. Ola da bilər ki, həyatı boyu yüz adamla görüşsün, amma bir-birindən sonra – bu, bir başqa məsələdir. Ürək nədir? Ürək bir quşdur, bir budaqdan o biri budağa qonur. Amma əvvəl bir budaqda olur, sonra o birinə qonur. İkisinə eyni zamanda – mümkün deyil. Ağır olan isə bilirsiniz, nədir? Hər sonra qonduğu budaqda əvvəlki budağı yaddan çıxardığını, beləliklə, nəhayət, rahatlıq tapdığını düşünən, amma bunun belə olmadığını yəqin bilən ürəklər var. Biçarə ürəklərdir.

Otağa sükut çökdü. “Sağ ol, Əhməd müəllim!” nidası da elə bu sükuttan sonra kiminsə ürəyinin ən dərin yerindən qopdu. Elə bil, bu ürəkdən həməən sözlə bir yerdə qara bir tikən kolu da ağır-ağır çıxıb gəldi.

Bu axşam alınmadı. Əhməd müəllimin həmişəkindən xeyli təbii şəkildə rola girməsi belə otaqdakıları şənləndirmədi. Hamı kamera teatrında deyilənləri ciddi qəbul edərək beynində nəyisə saf-çürük eləməyə başladı. Ən maraqlısı isə bu oldu ki, gözlənilməz bir halda Selcan xanım əməlli-başlı pərt oldu. Pörtmüş halda heç kimlə sağollaşmadan çıxıb getdi. Hamı buna diqqət etdi və adamlar altdan-altdan Qanturalını süzdülər. O isə dönüb qızın arxasınca belə baxmadı. Samirə gedib alnını otaqdakı yeganə pərdəsiz pəncərəyə yapışdırdı, nəfəs verib pəncərəni nəfəsinin isti buğuna bürüdü:

– Qar yağır... – dedi.

Sabahı gün Əhməd müəllimi işdə görənlər olmadı. Kim idisə xəbər gətirdi ki, səhər tezdən onu qarşı tərəfdəki bağçanın çayxanasında bir qadın və bir kişi ilə bir yerdə, açıq havada çay içərkən görüb. Lopa-lopa yağan qar onları üç nəhəng heykələ döndəribmiş. Bundan sonra Əhməd

müəllimi bir daha “gördüm” deyən olmur. Doğrudan da, Əhməd müəllim necə ki, buralarda nahaqat peyda olmuşdu, o cür də günlərin bir günü qeyb olub gedir.

...Xətt sehrli xalça kimi yer üzündən ağlasığmaz sürətlə uzaqlaşmağındaydı. Xəttin üstündə bir qadın və iki kişi vardı. Kişilərdən biri qadınla eyni istiqamətə baxırdı – xəttin üz tutub getdiyi istiqamətə. O biri Kişi isə gözlərini əks istiqamətdən ayıra bilmirdi. Onun baxışları gəlidiyi yerə geriye zillənmişdi. Orada getdikcə kiçilərək işıqlı nöqtəyə dönməkdə olan bir ulduz vardı. Nəhayət, bu ulduz kiçilib-kiçilib vaxtilə kamera teatrının səhnəsinə düşən işıq zərrəsi boyda oldu. İşıq zərrəsi artıq çox-çox uzaqlarda qalırdı və bir an sonra gözdən tamamilən itəcəkdi ki, Kişi üzünü o işıq zərrəsindən çöndərib səfər yoldaşlarının baxdığı səmtə o da baxmağa başladı.

2011

SİRRİ-ZƏMANƏ



Səhər yuxusunun şirin vədəsində sol böyrünə, elə bil, xəncər soxdular. Diksinib ayıldığında, gözləri hələ yarıyumuluykən kiminsə cod səsi yuxunun axırncı vəqələrinin içindən Fərhad Qürublunun qulağına yavaşdan, amma təkidlə pıçıldadı ki, tez ol, dur ayağa, get yazı masasının üstündən Səvvab Təbrizinin iki gün əvvəl oxuduğun, özü də, guya ki, diqqətlə oxuduğun risaləsinin üzköçürməsinə al əlinə, on dördüncü səhifədə aç və yuxarıdan yeddinci sətri bir də oxu.

Elə də etdi. Tələm-tələsik əl-üzünü yuyub dama-dama köynəyini əyninə keçirə-keçirə özünü o biri otaqdakı yazı masasının arxasına saldı. Masanın sağ küncündə atılıb qalmış “Yuxuların idarə olunması” adlı qara cildli üzköçürmə, elə bil, onu gözləyirdi. Gözəyarı açdığında üzköçürmə birinci dəfədən özünün on dördüncü səhifə-

sində açıldı. Yuxarıdan yeddinci sətirdə orta əsr təbir elminin mükəmməl bilicisi Səvvab Təbrizi belə yazırdı:

“Mənim yazdığım bu əsər ki, var, boş yerdən yaranmamışdır. Əlbəttə ki, onun bir mənəvi sələfi vardır və yox deyildir. Mənim ustadım dünyanın bir çox vacib sirlərini öz kamil yaradıcılığında qeyd edən məşhur Nüveyş əl-Zəmmani olmuşdur. Mən indi risaləmin əvvəlində sidq-ürəklə bəyan edəyirəm ki, “Yuxuların idarə olunması” adlandırıdığım bu əsər Nüveyş əl-Zəmmənin “Kamilüt vacib” adlı indi artıq hər hansı bir yerdə bulunması imkansız olan nadir əql və zəka mücövhərindən sərbəst bir iqtibasdır. Şəxsi-alimlər bu əsəri dönə-dönə axtarmış, amma tapa bilməmişlər.

“Kamilüt vacib”in bəhs etdiyi bir çox sirlərin içərisində ən möhtəşəmi “sirri-zəmanə”dir. Bu sirr xoşbəxtliyin şirəsini almağın disturudur. Sirri tapan xoşbəxt olub ölməzliyi də qazanacaqdır, çünki, gördüyü yuxuların içində ulduzlar özü ona yol göstərə-göstərə bir zəmanədən o birinə aparacaqlar. Sirrə dost olmaq istəyən gərəkdir, “Kamilüt vacib”in özünü tapıb oxuya. Olsun ki, oradan bir eyham, bir işarət özünü o şəxsi-alimə

biruzə verə. Əgər kim sirrədost seçilsə eyham özünü ona göstərəcək. Başqasına – yox! Risalələrin belə oyunları olur. Səbr və mətanət!”

Vəssalam! Bu qədər!

Açgözlüklə bunları oxuyub Fərhad Qürublu ona təəccüb etdi ki, birinci oxunuşda necə olub ki, belə bir vacib parça onun diqqətini çəkməyib. Səvvab Təbrizi, əlbəttə ki, təvazökarlıq edib. “Yuxuların idarə olunması” əsərinə başdan-ayağa iqtibas demək çox böyük ədalətsizlikdir. “Kamilüt vacib” onun onurğa sütunu ola bilər, amma “Yuxular...”ın öz canı və öz qanı var. Buradakı şərhlər, əlavələr, ricətlər Təbrizinin əsərini, həqiqətən, orta əsr elmi fikrinin ən görünlü nümunələrindən birinə çevirmişdi. Özündən sonra təbir və nücum elmi ilə məşğul olanlar bunu heyranlıqla və dönə-dönə qeyd ediblər.

Səvvab Təbrizi ilk dəfə “Sirri-zəmanə” adına Əl-Zəmmanın risaləsində rast gəldiyini deyir. Təbrizidən üzə bu yana onlarla, yüzlərlə elm və irfan sahibləri, Təbrizinin dediyi kimi “şəxsi-alımlar” bu gün adama elə gəlir ki, əməlli-başlı dəli olub həyatlarını ancaq və ancaq bu açılmaz sirrin, yəni, xoşbəxtliyin və ölməzliyin disturunun axtarışlarına sərf ediblər. Ömürləri Əl-

Zəmmanini, onun vasitəsiylə də “sirri-zəmanə”ni axtarmaqla keçib. Nəticə isə olmayıb. Bu adamlar həyatları boyu eləcəyə “xoşbəxtlik nədi?” sualının cavabını tapmadan sonunda yanıqlı bir ah çəkərək göydəki ulduzlar kimi sakitcə sönüb dünyalarını dəyişiblər.

“Sirri-zəmanə”nin izini orta əsr əlyazmalarında axtarmaqdan vaz keçən, rəsmi şəkildə onun ılığım olduğunu söyləyən alim, heç bir kənar adam yox, indi görüşünə getdiyi elmi rəhbəri Vaqif Əsirzadə oldu. Vaqif Əsirzadə görkəmli risaləşünas idi. Orta əsrlərdə yazılmış hər bir əsər onun üçün bir başqasına müasir roman açıq olan qədər açıq idi. İlk dəfə o oldu ki, yuxusuz gecələr boyu oxuyub inandıqlarına, usanmadan apardığı axtarışlarına “asi” çıxdı. Bu, birdən-birə, gözlənilmədən baş verdi. Evdə, işdə, həyətdə bacada bir neçə gün pərişan və laübalı gəzən Vaqif müəllim, nəhayət, dözməyib yaxınlarına, o cümlədən, Fərhad Qürubluya bəyan etdi ki, düzdü, o, xoşbəxtliyin sirrini tapmadı, amma ona xoşbəxtliyin dadını hiss eləmək nəsim oldu. Sonra da dodaqlarıyla səssiz-səssiz bəzi şeylər pıçıldadı. Bu pıçılıtdan heç kim bir şey anlamadı. Dodaqların səssiz tərpənişini oxumağı bacaranlar isə

deyə bilərdilər ki, Vaqif Əsirzadə səssizcə-səssizcə bunu pıçıldayır: “Təbrizi doğru demirmiş, Əl-Zəmmani sirri-zəmanənin müəllifi deyildir. Sirri-zəmanə qalmayıb, çünki Təbrizi onu açıbdır və özü dediyi kimi sirri əsirlikdən azadlığa buraxıbdır. Təbrizi sirrə qovuşubdur. Amma o, bunu xələflərindən gizlin tutmaq istəyibdir. Xələfləri həmişə bu sirrin axtarışında olmalıdırlar. Çünki əbəs bildiyin bir şeyin uğrunda həyatını qoymadınsa yaşamağın mənası itər. Yeni sirrdostu, sirr qoruyan peyda olmalıdır. Oyun davam etməlidir. Sirr yenə də axtarışların burulğanında itməlidir. Sirr var kimi olmalıdır. Sirr isə artıq yoxdur. Var – Təbrizi!”

O, elmi rəhbərinin yanına bu cür narahat və qatmaqarışıq fikirlərlə gəldi. Söhbətə birbaşa keçdi. On dördüncü səhifə ilə bağlı dedikləri ortalığa elə o dəqiqə ağırlıq və gərginlik gətirdi. Vaqif müəllim ona qulaq asıb başını “eh” deyə yellədi, sonra:

– İnanırdıcı deyil! – dedi. – “Yuxuların idarə olunması” orta əsrlər təbir elminin ən kamil əsərlərindən sayılır. Əl-Zəmmani barədə isə deyilənlər fantaziyadı, başqa şey deyil. Noldu, bu qədər adam oxudu, amma bu sətirləri görmədi?! Hanı əlyazma? Ver bura!

Vaqif müəllim on dördüncü səhifədəki hamman başibəlalı yeddinci sətəri bir dəfə oxumadı, iki dəfə oxumadı, nəhayət, neçənci dəfə oxuyandan sonra dərin fikrə getdi və artıq Fərhad Qürublu özü də yerində qurcuxa-qurcuxa qalıb bilmədi ki, Vaqif müəllim bu sətirləri növbəti dəfə oxuyur, yoxsa lal-dinməz gözünü dikib əlyazmaya və ətrafda nə varsa, hər şeyi unudub?! Nəhayət, Vaqif müəllim üzünü Fərhad Qürubluya tutdu:

– Təbrizi risaləsinin çox nadir, qiymətli bir üzköçürməsi vardı, Milli kitabxanada bilirsənmi, necə diqqətlə, necə ehtiyatla saxlanırdı?! Cavan idim, bu üzköçürməni istəyə-istəyə qalmışdım. Kartotekada adı getsə də, soruşanlara gah deyirdilər, “yoxdur”, gah deyirdilər, “əldədir”, gah da deyirdilər, “restovrasiyadadır”. Beləəə...

– İndi bir çətinlik yoxdur. – Fərhad Qürublu pauzadan istifadə elədi.

Vaqif müəllim bu dəfə ona çox mənalı-mənalı baxıb gülümsündü:

– O üzköçürməni mən, bir zülüm, əldə eləyib oxumuşam. Özü də çox diqqətlə oxumuşam. O üzköçürmədə burda yazılan parça yoxdur. Təsəvvür edirsən, sən bir sirrdostusan!..

– Yox... təsəvvür etmirəm. – Fərhad Qürublu səmimiyyətlə boynuna aldı. Doğrudan da, belə bir perspektivi o təsəvvür etmirdi.

Bir müddət sükut içində oturub gözlərini pəncərədən həyatə dikdilər.

– Mənə diqqətlə qulaq as. – Vaqif müəllim səsi titrəyə-titrəyə sükutu pozdu. O, hələ də həyəcanlı idi və özünü ələ almağa çalışırdı. – Sənə bir şey deyəcəyəm. Bilirsənmi, səndəki bu yazı mənim sirri-zəmanə ilə bağlı təsəvvürlərimi yenə qarışdırdı. Bir halda ki, səni ona doğru yönəldirlər, sirri-zəmanə bu günədək gəlib çıxıb, deməli.

Fərhad Qürublu çaşıb qalmışdı.

Çaşıb qalmış Fərhad Qürublu əməlli-başlı düşünməyə, eşitdiklərini beynində həzm etməyə imkan belə tapmadı. Çox keçmədi, Vaqif müəllim adəti üzrə məsələni yenə də sürətlə ona lazım olan müstəvinin üzərinə gətirdi. Artıq səsi titrəyib eləmirdi.

– Sənin üçün çox maraqlı bir şans açılıb. Sən gərək hökmən bu işin dalına düşəsən...

– Axı... Niyə mənim üçün?

– Bu sətirlər, bilmək istəyirsənsə, necə deyim... özləri özlərini sənə oxudublar. Məni başa düşürsən? Bəlkə elə mən özüm də bu üzköçür-

məni oxumuşam, amma sən görənləri görməmişəm. Sən sirrdostusan. – Vaqif müəllim Fərhad Qürubluya ilk dəfə görürmüş kimi baxdı, bayaq dediyini təkrar elədi.

– Belə şey ola bilməz! – Fərhad Qürublu sidq-ürəklə təəccübləndi.

– Ola bilər!

Fərhad Qürublu son cəhdini etdi:

– Bəs axı siz deyirdiniz... sirri-zəmanə yoxdur. O, bu günümüzdə gəlib yetişməyib...

– Yox, o deyilənlərə qulaq asma! Onları unut! – Vaqif müəllim əllərini havada yelləyərək qəti şəkildə onun sözünü kəsdi. – Sən artıq “Sirri-zəmanə”nin izinə düşmüşsən. Əldən buraxacaqmısan? Səni sirrədost biliblər, Təbrizi ancaq səninlə danışır. O göstərdiyin sətirləri səndən başqa oxuyan olmayıb. O səni, fikir ver, heç bir başqa adamı yox, ancaq səni digər bir əsərə yönəltdir. O, sənə deyir: axtarmaq lazımdır, özü də harda axtarmaq lazımdır, onu da deyir. Səni təbrik edirəm. Mən sənə “Kamilüt-Vacib”i axtarmaqda kömək edəcəm.

– Əl Zəmmaninin “Kamilit-vacib”ini???

– Bəli, onu. Deməli, o varmı! Təbrizi onu uydurmayıb. Uydurmuş olsaydı, o indi səninlə

danışmazdı. Mənim ağlıma bir fikir gəldi. – Vaqif müəllimin gözləri parıldayırdı. – “Kamilüt Vacib”i axtarmağın yolu var. Bu yol “Sirlərin sərgüzəşti”ndən keçir. Hacı Mir Həsən ağa Səyyah! Başa düşürsən məni? Özü də burdakı üzköçürmə yox, sən burdakını azından beş dəfə oxumusan. Leninqraddakı! Minabəxşinin üzköçürməsi! Nə tapsan, onda tapacaqsan...

...Bir xeyli söhbət etdilər. Pəncərədən o tərəf çoxdan qaranlığa qərq olmuşdu. İnstitutun dəhlizlərindən səs-səmir gəlmirdi. Deyəsən, bu boyda binada ancaq ikisi qalmışdı. Nəhayət, Vaqif müəllim ayağa qalxdı. Onlar dinməz-söyləməz otaqdan çıxıb qaranlıqda bir-birinin səsinə yapışa-yapışa zor-güc mərmər pilləkənlərlə aşağı düşdülər, yalnız birinci mərtəbədə qəflətən işığa çıxdılar. Onları qəflətən görürkən az qala səksənən gözətçilərin narazı baxışları altında sa-kitcə binanı tərk etdilər.

Vaqif müəllim sözünün üstündə durdu. İnstitutun hesabına Fərhad Qürublunu Leninqraddakı mötəbər Dövlət Şərqşünaslıq kitabxanasına ezamiyyətə, Hacı Mir Həsən ağa Səyyahın “Sirlərin sərgüzəşti” risaləsinin çox qədim bir üzköçürməsini oxumağa göndərdilər.

Bu risalənin Bakı üzköçürməsinə Fərhad Qürublu Vaqif müəllim deyən kimi, həqiqətən, beş dəfə oxumuşdu. Risalənin az qala hər parçasını, şişirtmək olmasın, əzbər bilirdi. Amma Dövlət Şərqşünaslıq kitabxanasının oxu zalında oturub sifarişini gözlərkən belə bir qəribə hala düşəcəyini təxmin etməzdi. Dəqiqələr bitib tükənmək bilmirdi. 1578-ci ildə xəttatlar ustadı Həkim Minabəxşi (bu, Həmədani Seyfül-mülkün Həmədanda zindana salınmasından sonra qəbul etdiyi ləqəbi idi) tərəfindən yazılması təxmin edilən üzköçürməni gətirib ona təqdim edəndə və, nəhayət, bu əfsanəvi üzköçürməni əlində tutanda həyəcandan onu soyuq tər basdı. Tər kürəklərindən başlayıb tumanına qədər axıb getdi. Rəngi ağardı. Sonradan adının Svetlana olduğunu öyrəndiyi qıyıqgözlü kitabxanaçı qız onun bu halından təşvişə düşüb başını az qala Fərhad Qürublunun üzünə yapışdıraraq və bu zaman saçlarını silkələyib onların huşaparan rayihəsini bəlkə də bilərəkdən onun donqar burnuna yayaraq nəvazişli və ehtiraslı bir səslə soruşmuşdu:

– Sizə nə oldu, özünüzü necə hiss edirsiniz?..

...Onunla üzköçürmə arasındakı əlaqə yəni, üzköçürmənin onunla “danışması” bu dəfə son

səhifələrin birində baş verdi. Baxmayaraq ki, müəllif Hacı Mir Həsən ağa Səyyah burada nəticə olaraq sirrə canatım hissini insan ruhuna verdiyi əzmkarlığı, bu əzmkarlıqdan doğan digər gözəl halları təhlil edir və bu zaman, nədənsə, qadın zərifliyini də bura əlavə edib bir xeyli bu barədə danışır və birdən, nə mənə, nə sənə, mətləbdən kənara çıxır. Burada Hacı Mir Həsən Ağa Səyyah, elə bil, məxsusi onun üçün, Fərhad Qürublu üçün belə yazırdı:

“Bil və agah ol, ey qərib! Bu kitabda “sirri-zəmanə” axtarmağın əbəsdir. Mənim xələflərim, bilirəm, xoşbəxtlik disturunun mən tərəfdən burda gizlədildiyini yazacaqlar, kimlərisə də buna inandıracaqlar. Çox zəhmətlər sərf ediləcək. Çifaidə, bu, belə deyil. Hərgah bu, belə olsaydı, bəni-adəmlər içində məndən xoşbəxti yer üzündə yox idi. Mən bu sirrin arxasınca yorulmadan sərvəti-elm dəryasına baş vuran qəvvəs oldum. Bu kitab haman dəryadan yığdığım incilərlə süsləndi. Ən çox da Zatineyi-Ağ dərvişin sərvətindən bəhrələndim. Ey mənim olmayanı məndə axtaran! Ustadlar ustadı Zatineyi-Ağ dərvişin “Rənglərin hikməti” əsərini tap və onu diqqətlə oxu. “Sirri-zəmanə”nin izinə sən fəqət orda düşə biləcəksən.”

Bu ricətdən sonra mətn özünəxas bir təmkinlə yenidən əsas mətləbə qayıdır və müəllif bir qədər əvvəl ki, sirrə canatımın qadın gözəlliyi ilə əlaqəsindən söhbət açmışdı, yenə də bu gözəlliyin vurğunu kimi haman əlaqədən danışmağına davam edir.

...Fərhad Qürublu Bakıya qayıdan kimi yenə də “təngnəfəs”, ürəyi ata-ata İnstituta, elmi rəhbəri Vaqif Əsircadə ilə görüşə tələsdi.

–... Deməli, əslində, Zatineyi Ağ dərvişi axtarmaq lazımmiş. “Rənglərin hükməti”ymiş, deməli... – Fərhad Qürubluya diqqətlə qulaq asıb bir xeyli sakitcə oturduqdan sonra Vaqif müəllim adəti üzrə gözlərini qıyıb, sanki öz-özünə, düşüncəli bir halda dilləndi.

Vaqif müəllim gedər-gəlməz yol desəydi, bundan yaxşıydı. Nüveyş əl-Zəmmanini tapmaq Ağ Dərvişi tapmaqdan asan idi. Zatineyi-Ağ dərvişin “Rənglərin hükməti” əsəri hər kəs üçün əsl elmi fantom idi. “Rənglərin hükməti” barədə yalnız o məlum idi ki, belə bir əsər, bəli, nə zaman sa yazılıb imiş. Onun barəsində müxtəlif əsrlərdə və əsərlərdə ağızdolusu danışmayan yox idi. Əsərin şöhrəti Azərbaycandan çox-çox kənarlara gedib çıxmışdı. Azərbaycanda onun üzköçürməsi

yox idi. Üzköçürmələrin sorağı İngiltərənin Kralıça Yelizaveta kitabxanasından, Amerikanın Kolumbiya universitetinin Harriman İnstitutundan, Peterburq kunstkamerasından gəlirdi. Amma bu üzköçürmələrin birini də “əlimdə tutmuşam” deyən yox idi. Məsələ yenə qəlizləşirdi.

...Evinə çatanda Fərhad Qürublunu qəfil yağış haqladı. Yağış göydən üzə aşağı xəsisliklə ötürülən xəbər kimi yavaş-yavaş, yekə damlaları bir-birini qovmağa tələsməyən işarə-işarə yağdı. Fərhad Qürublu düşündü ki, bu qəribə yağış üçün heç bir fərqi yoxdur, o hara və nə zaman yağır. Bu yağış bəlkə də bu saat heç bura yox, zamanın tamam başqa bir küncünə yağır. Dodağı qaçdı. Amma gərək qaçmayaydı. Əslində, Fərhad Qürublu düşünən kimiydi. Yağış haraydısa, buralara oxşamırdı, həmən buralara oxşamayan yerə, gərək ki, Təbriz idi, bu dar və əyri küçə də Təbrizin Çuxurlu məhləsində idi, bəli, şəkk-şübhə yox idi, yağış ora yağdı. Bu yağışın altında ondan irəlidə uzun əbasının ədəklərini çirmələyib qoluna yığmış, balaca, yastı evlərin arasındakı əyri-üyrü küçəylə gölməçələrin üstündən az qala hoppana-hoppana, hoppanmayanda isə axsaya-axsaya bir uzunsaqqal qoca kişi idi, deyənə-deyinə gedirdi.

Fərhad Qürublu evinin hündür arkasının altına çatanda qəfildən yağan yağış eləcəyə qəfildən də kəsdi.

... İki gündən sonra Vaqif müəllim özü Fərhad Qürublunu axtarıb tapdı.

– Maşını çıxart, gəl arxamca. İnstitutun həyatində səni gözləyirəm.

Hara gedəcəklərini dəqiq bildirmədi:

– Aeroport tərəfə sür.

Yol boyu bir xeyli danışmadılar. Maşın şəhərdən çıxandan sonra Vaqif müəllim dedi:

– Bir məsələ məni həmişə düşündürüb. Deyirəm. Səvvab Təbrizi deyir ki, “sirri-zəmanə”ni tapan adam ölməyəcək. Demək olar ki, bu barədə yazan bütün müəlliflər bunu deyir. Amma diqqət elə... onların hamısı dünyasını dəyişib. Bu bir. Deməli, heç biri bu hikməti tapa bilməyib...

Vaqif müəllim yenə də susdu. Elə bil, ürəyində götür-qoy edirdi ki, fikrini sonacan açıb töksün ortalığa, yoxsa yox. Nəhayət, qərara gəldi:

– Bilirsən, mən sənə bir mətləbi hələ də açmamışam. Amma indi açmaq istəyirəm...

– Diqqətin yolda olsun! – Vaqif müəllim sürücü diqqətini yayındırməsın deyə söhbətini kəsdi.

Bir azdan maşın yağış zolağından çıxdı. Göyün üzü yenə açıldı.

– Yağış kəsdi. – Fərhad Qürublu ehtiyatla dilləndi və bununla sanki Vaqif müəllimə deyirdi ki, daha qorxmamaq olar, başladığı söhbəti davam etsin.

– Nə deyirdim mən?! – Vaqif müəllim, elə bil, yuxudan ayıldı, yerində qurcuxub ürəkləndi. – Həəə... Bir məsələ barədə mən çox düşünmüşəm. Bəlkə elə ona görə bu sirri-əzimin arxasınca axıra qədər düşmədim. Məsələnin canı, bilirsən, əslində, nədədi?!

– Nədədi ki?.. – Fərhad Qürublunun səsi səmimi təəccüblə dolu idi.

Vaqif müəllim qısa teatral pauzadan sonra cavab verdi:

– Mətləbin adında. “Sirri-zəmanə” sözündə... – Yenə haman pauza. Maşından bir müddət ancaq motor səsi eşidildi.

– Sirri-zəmanə... – “Yəni, nə??”

– Bu ad sənə heç bir şey demir?! – Vaqif müəllim bu dəfə pəncərəyə baxmaqdan vaz keçib üzünü Fərhad Qürubluya çevirdi, gözlərini diqqətlə onun üzünə, daha doğrusu, profilinə zillədi.

Gəlib Mərdəkana yetişdilər. Maşın yastı evləri bir-birinə qısılmış geniş küçəyə dönüb bir qara darvazanın qabağında dayandı. Qapını qaş-qabaqlı bir oğlan uşağı açdı. O, qonaqları həyətə salandan sonra qabağa düşərək dinib-danışmadan onları yaşıllığı tüğyan edib dəlicəsinə bir-birinə sarmaşan güllü-bağçalı həyətin o biri başındakı birmərtəbəli evə tərəf apardı. “Qıyıqgöz Svetlana bu gülləri görsəydi, ağı başından gedərdi. Bir buketə əlyazmanı alardım ondan.” Fərhad Qürublu Leninqradı, Dövlət Şərqşünaslıq kitabxanasını, qıyıqgöz Svetlananı xatırladı.

Onlar ayaqqabılarını qapının ağzında çıxarıb içəri, geniş və işıqlı aynabəndə keçdilər. Qaş-qabqlı oğlan həyətdə qaldı, üzünü pəncərəyə dayayıb içəriyə tamaşa eləməyə başladı.

Uzun aynabəndin yuxarı başında bir enli taxt vardı. Taxtın arxasında divara bir xalça vurulmuşdu. Bulağa başını əyib su içən və bu zaman məlul-məlul aynabənddəkilərə baxan ceyran rəsimli bir xalça idi. Taxtın üstündə isə rahat bir şəkildə bardaş qurub bir uzun saqqallı, üz-gözündən nur tökülən qoca kişi oturmuşdu. Vaqif müəllim kişinin yanına tələsdi, imkan vermədi ki, o, ayağa qalxsın. Bunlar qucaqlaşib öpüşdülər.

Təbəssüm, elə bil, bu kişinin dodağına, üzünə yapışmışdı. Əl-əl verib bu kişi Fərhad Qürublu ilə də gülərüzlə görüşdü.

Çay gəldi, yanında mürəbbəsi.

– A bala, Fərhad, yaxın gəl. Belə qərib oturma, niyə sən bəs bu cürənə qısılib qalmısan?! – Xeybər baba sinəsinə düşən uzun saqqalını əliylə yana eləyib irəli əyildi. – Bu mürəbbənin hökmən dadına bax, həyətin gilasıdı...

Fərhad Qürublu oturduğu kətli Xeybər babanın yaxınına qoyulmuş balaca, dəyirmi mizə yaxınlaşdırdı...

Vaqif müəllim əsas mətləbə çayını içib qurtarandan sonra keçdi. Üzünü Xeybər babaya tutub ucadan səsləndi:

– Xeybər baba!

Xeybər baba gülümsəyib ehmalca başını tərpətdi, yəni, "buyur, qulağım səndədi".

– Xeybər baba, bizə Ağ dərvişin əlyazması lazımdır. Bir-iki günlüyə. Məni ki, tanıyırsan...

Fərhad Qürublu qulaqlarını şəkldi. "Zatıneyi-Ağ Dərviş, burda, Mərdəkanda??? Yox, canım, burda əlyazma nə gəzir?! Onda ki, "Rənglərin hikməti" ola?!"

Xeybər baba gözlərini indicə çay içdiyi armudu stəkana dikib susurdu. Bir müddət üçü

də beləcə sükut içində oturdular. Sonra, nəhayət, Xeybər baba özünü taxtın üstü ilə bir qədər geri verib arxaya çəkildi. Əlini gəzdirib xalçanın dalından bir boxça kimi bağlama çıxardıb açdı. Bağlamanın içində bir qalın, qara cilddə, uçot dəftərinə oxşayan dəftər var idi. – Bunu deyirsən? – Xeybər baba dəftəri göstərib soruşdu. Onun dodaqlarında yenə də xeyirxah bir təbəssüm vardı.

Vaqif müəllim udqunub Fərhad Qürubluya baxdı, Fərhad Qürublu – ona.

– Bu dəfə necə, əminsən? – Xeybər baba Vaqif müəllimin gözlərinin düz içinə baxdı.

– Əminəm. – Vaqif müəllim cəsarətlə dedi. – Bunun oxuduqlarında ricətlər var. Buna, – başı ilə Fərhad Qürubluya işarə etdi, – əlyazmalardan cürbəcür xəbərlər ötürülür.

– Müxtəlif əlyazmalarda fərqlər ola bilər. Bu təbii haldır, sən ki, bilirsən...

– Təbrizidən Nüveyşə, ondan Səyyaha, indi də Ağ Dərvişə... Əlyazmalar onu risalədən risaləyə aparır, baba. – Vaqif müəllim səsini qısıb xı-sın-xısın pıçıldadı, elə bil, bizi bu boş otaqda gözlə görünməyən birisi dinləyirdi. – Son ümid “Rənglərin hikməti” nədir.

Xeybər baba yenə də xeyli mülayim bir tərzdə nəyisə təsdiqləyirmiş kimi başını tərpədə-tərpədə bu dəfə Vaqif müəllimə deyil, Fərhad Qürubluya üzünü tutdu və əlindəki dəftəri ona uzadıb mülayim, amma qəti səslə dedi:

– Üç gün. Üç gündən sonra bu dəftər geri qayıtmalıdır.

Fərhad Qürublu əvvəlcə Vaqif müəllimə baxdı. O, başı ilə işarə etdi, bundan sonra Fərhad Qürublu ona uzadılmış qara cildli dəftəri ehtiramla Xeybər babadan aldı.

Geri dönərkən nə Fərhad Qürublu Vaqif müəllimdən bir söz soruşdu, nə də Vaqif müəllim Fərhad Qürubludan bir söz soruşdu. Evə çatan kimi Fərhad Qürublu bir onu bildi ki, əlini-üzünü yuyub keçdi yazı masasının arxasına. Ürəyi döyünə-döyünə qara cildli əlyazmanı qarşısına qoyub bir müddət açmadı, eləcə ona tamaşa elədi.

... O vaxtdan üç gün keçdi. Fərhad Qürublu axşama yaxın, bu dəfə tək, Mərdəkandakı o geniş, enli küçəyə maşınını sürüb haman qara darvazanın önündə saxladı. Darvazanın qapısı bağlı deyildi, qapı, elə bil, öz-özünə açılib onu içəri dəvət etdi. Yenə haman güllü-çiçəkli bağçanın

ortasındakı cığırda gedib həyətin o biri başındakı birmərtəbəli evə yanaşdı. Pəncərəni taqqıldatdı, içəridən “gəl” deyən mülayim səsi eşidəndən sonra qapını açıb tanış aynabəndə daxil oldu. Salam verdi, salam aldı. Xeybər baba taxtın üstündə öz yerində oturmuşdu. Əlində təsbeh, qabağında bir qalın kitab vardı. Xalçadakı bulaqdan su içən ceyran onun arxasından yenə məlul-məlul boylanırdı. Xeybər baba Fərhad Qürublunun gəlişinə qətiyyən təəccüblənmədi. Gözəl təbəssümü yenə üzünə yayıldı.

– Gəl, yaxın gəl, keç otur, xoş gəlmisən sən. – Əli ilə Fərhad Qürubluya üstündə oturduğu enli taxtın sağ küncündə yer göstərdi.

– Xeybər baba, mənim vaxtım bu gün bitirdi, mən gəldim. Buyur əmanətini. – Fərhad Qürublu göstərilən yerdə əyləşib əlində tutduğu qara cildli dəftəri Xeybər babaya uzatdı.

– Sağ ol, sağ ol... – Xeybər baba məmnun bir halda dəftəri ondan alıb yanına qoydu, cod barmaqlarıyla cildini sığalladı.

O günkü qaşqabaqlı oğlan çay gətirdi, dirməz-söyləməz çay içdilər. Meyvə gətirdilər, Fərhad Qürublu meyvəyə toxunmadı.

Xeybər baba təkid etdi:

– Həyatdəndi, sən bir bu qaysının dadına bax.

Fərhad Qürublu qaysının birini yedi, ikisini yedi, üçünü yedi, çox dadlı qaysılar idi. Xeybər baba çay içə-içə dodağında yenə həməən təbəssüm altdan-altdan qaysıları bir-bir yeyən bu cavən oğlanı diqqətlə süzür, amma ki, bir şey soruşmurdu. Elə bil, onun səbrini imtahana çəkirdi. Nə soruşurdu ki, Vəqif müəllim bəs oldu, o niyə bu dəfə gəlmədi, nə də soruşurdu ki, əlyazmanı oxuyub ortalığa bir şey çıxarda bildinmi?! O da susurdu, bu da. Qaysıları yeyəndən sonra Fərhad Qürublu ayağa qalxmaq istədi. Xeybər baba onu saxladı:

– Bir ləhzə səbr elə. – Hələ də barmaqlarıyla sıgalladığı “Rənglərin hikməti”ni bir tərəfə qoyub Fərhad Qürublunun çiyindən yüngülcə basdı və təkrar yerinə oturdu.

Fərhad Qürublunun ürəyi həyəcanla vurdu:

– Xeybər baba, qoy mən gedim... – Yavaşca mızıldandı.

– Yox, belə gedə bilməzsən. Sənə deyəcəyim var. – Xeybər babanın səsi ciddiləşdi.

Fərhad Qürublu nəçar susub onun nə deyəcəyini gözlədi. Xeybər babaya yaxın otur-

muşdu deyin, onun zəfəran ətri gələn barmaqlarıyla “Rənglərin hikməti”nin cildini sıgallayıb ağır-ağır nəfəs almasını öz nəfəsi kimi hiss etdi. Qocanın nəfəsi onun nəfəsinə qarışırdı. Bu zaman Fərhad Qürubluya nə oldu, nə olmadısa, birdən-birə qəhər onu boğmağa başladı, elə bil, özündən xəbərsiz tilsimə düşdü. Gözünün qabağından bir dəstə atlı idi, çaparaq keçib getdi. Xalçadan məlul-məlul baxan ceyran xalçadan çıxıb Xeybər babaya yaxınlaşdı, başını onun dizinə sürtməyə başladı. Hardansa sel kimi yağan yağış altında Təbrizin Çuxurlu məhləsindəki o dar, əyri-üyrü küçə uçan xalça kimi uçub gəldi, bu evin darvazasından o tərəfə döşəndi. Bu küçə ilə axsaya-axsaya deyingən bir qoca kişi yol gerdirdi... Artıq Fərhad Qürublu Xeybər babanın üzünü görməsə də, nədənsə, əmin idi ki, yağışın altında bu əyri-üyrü küçə ilə axsaya-axsaya, tələsik yol gedən ağ saqqallı, deyingən qoca kişi və indi onunla yanaşı bu taxtda oturan, ağır nəfəsini bihuşdarı kimi hiss etdiyi, gözəl təbəssümü ilə onun qaysıları yeməyinə nəzər yetirən və bu zaman uzun saqqalını sağ əlilə didişdirən Xeybər baba eyni adamdılar.

“Bu adam axsamalıdı, bu adam hökmən axsamalıdı. Mən bir şeyi qəti bilirəm. Səvvab

Təbrizinin Əl-Zəmmani barədə dedikləri uydurmadır. Sirri-zəmanə də Səvvabındır, onu açan da Səvvabdır, özü də indiyənə qədər ölməyib, yaşayır. Budur xoşbəxtliyin disturu, budur ölməzlik! Bəs elə isə nə üçün o, Əl-Zəmmanın arxasında özünü gizlədib durub?! Hamını mövcud olmayan, uydurma bir adın ətrafında birləşdirib?! Hamını Əl-Zəmmaniyə qibtə eləməyə inandırıb, yox, inandırmayıb, məcbur edib?! Bu Səvvab Təbrizi necə adam olub?! Öz möhtəşəm qələbəsinin dadını heç kimsə ilə bölüşmək istəməyib. Adam var ki, öz qələbəsinə gizlicə sevinə bilir. Heç kimin bu qələbədən xəbəri olmasa da, öz qələbəsinin ləzzətini təkcənə öz-özlüyündə yaşaya bilir.

Bu da belə birisiymiş. İndi gör necə rahat-rahat oturub ceyranların əhatəsində... Bu adam hökmən axsamalıdı. Əvvəllər mən hərdən gülümsəyib öz-özümə belə deyərdim: Bu Əl-Zəmmani ki, özünü belə gizlədib, əcəb zarafatçı adammış. Amma, əslində, bəlkə də gərək belə deyəydim: Bu Səvvab Təbrizi yaman zarafatçı adam olub..." Fərhad Qürublu belə düşünürdü.

Xeybər babanın səsi xəncər kimi sol böyrünə girib onu, elə bil, yuxudan ayıltı. Qara-qura

ki, onu basmışdı, o qara-qura gözlərinin önündən çəkilib getdi. Fərhad Qürublu rahat bir nəfəs aldı. Xeybər baba deyirdi:

– Bax, oğul, deməsən də mən bilirəm ki, sən yenidən qayıtdın gəldin Səvvab Təbrizinin “Yuxuların idarə olunması”na. Ağ Dərviş səni yenə Səvvaba qaytardı. Elədi, elə deyil?! Yenə də başladığın nöqtəyə gəldin. Axsaq Səvvabla başlamışdın, axsaq Səvvabla da tamamladın. Nə gözəl... sən heç təəccüb etmədin. Bəli, bəli, Səvvab axsaq idi, ayağını çəkirdi... Bilirdin bunu? – Xeybər baba gözlərini qıyıb soruşdu.

Fərhad Qürublu çoxbilmiş adamlar kimi cavab əvəzinə üzünə qeyri-müəyyən bir ifadə yapışdırdı. Xeybər baba dərinə getməyib sözüənə davam etdi:

–... Mən üç gün əvvəl siz bura gələndə bilirdim ki, elə belə də olacaq. Sən gəldiyin nöqtəyə qayıdacaqsan. Hələ yaxşı ki, risalələr səni Seyid Sarı Dərdəçarənin “Ruhi və rahi kəvakib”inin içinə aparıb salmayıblar. O isə tamam başqa bir dünyadır. Ora edilən səyahət heç vaxt bitmir. Ulduzdan ulduza, ulduzdan ulduza... Oradan belə asanlıqla çıxıb bilməzdin. Allaha şükür elə ki, onlar sənə qıymayıblar. Qaytarıb gətiriblər

səni başlanğıc yerinə, axsaq Səvvabın yanına. Əlbəttə, ömrün boyu Allahına şükür eləməlisən ki, sirri-zəmanəni tapmamısan və sən, əslində, sirrədost ola bilməmişən. – Xeybər baba son sözlərini deyib rahatlıqla köksünü ötürdü, sonra yenə də dodağının ucunda həmən tanış təbəssüm belə bir əlavə elədi. – Sirri saxlamağın vacib idi. Risalələrin belə oyunları olur.

Fərhad Qürublu Xeybər babaya qulaq asıb qurtarandan sonra sarsılmış və mat bir halda ayağa durarkən yadından çıxarıb həтта soruşmadı ki, bu “onlar” dediyiniz kimdirlər, “onlar” məndən nə istəyirlər, niyə “onlar” öz oyunları üçün məni seçiblər, Xeybər baba da bunu ona demədi.

... Xeybər baba dikəlib taxtdan elə qalxdı ki, elə bil, uzun sürədi qaldığı qərbət ölkəni tərk edir. Qıvrıq addımlarla qapının ağzına gəldi. Fərhad Qürublu ürəyi ata-ata gözü onda idi. Gördüyü mənzərə onu pəjmürdə etdi. Bu qoca kişi qətiyyənlə axsayıb eləməirdi. Fərhad Qürublu təəssüflə onun yerisinə baxıb bir qədər əvvəl ağlına gələn o əcaib fikirlərdən, Xeybər babanı Səvvabla eyniləşdirməyindən indi əti ürpəşdi. Xeybər baba Təbrizin Çuxurlu məhləsindən ola bil-

məzdi, Xeybər baba sadəcə özünü ağıllı göstərməyə çalışan onlarla, yüzlərlə kənd ağsaqqallarından biridir. “Bu nə qarabasmadır, məni basır, əlbəttə ki, bu, o deyil.”

Qapının ağzında ayaq saxlayıb Xeybər baba öz mehriban səs ilə Fərhad Qürublunun pərtliyini yumşaltmaq istədi. Astadan, bir az da sirli tərzdə ondan soruşdu:

– Sən heç “Sirri-zəmanə”dəki “zəmanə” sözünə fikir verdinmi?

– Yox, fikir vermədim, nədi ki?

– Əsas sirr elə bu sözün içində gizlənilib. Əl Zəmmanini əgər Səvvab uydurubsa, sən isə, bilirəm, indi belə düşünürsən, Ağ dərviş Nüveyş əl Zəmmani deyil, o, mövcud olmuş birsidir. Bu şəxsin üzə çıxmayan başqa bir risaləsi də var, adı “Həsərin surəti”dir. Bu əsəri o, Sehirbazlar dərəsində yaşadığı zaman yazmışdır. Bəlkə bunu çox az adam bilir. Sənə də ona görə deyirəm ki, başına gələnləri ürəyinə salmayasan. “Sirri-zəmanə”nin bir dəfə tapılmasından sonra dübarə, ikinci dəfə tapılması qeyri-mümkündür. Heç kim onu bir daha tapa bilməz, çünki o şəkildə ki biz başa düşürük, o şəkildə o, artıq yoxdur!

...“Həsərin surəti” əsərində Ağ dərviş yazır ki, zaman bir bölünməz, əvvəli və sonu olmayan

varlıqdır. Zəmanə isə tam bunun əksi olaraq bölünən varlıqdır. Hər əsrin, hər dövrün, hər ölkənin, hər kimsənin belə öz zəmanəsi var. Zəmanələr birləşirlərsə, o vədə onlar böyük zamanı yaradırlar. Əksinə mümkün deyil. “Sirri-zəmanə” öz dövründə, öz zəmanəsində üzə çıxdı. Üzə çıxan kimi də onu tapdılar. Məsələ bitdi. O, bir şəxsin qisməti oldu. O biri zəmanələrdə sirri-zəmanənin özü yox idi, adı var idi. Axtaranlar onun özünü deyil, adını axtarıblar, sən daxil... Xoşbəxtliyin sirri, əgər tapılıbsa, o biri zəmanəyə keçə bilmir, elə öz zəmanəsində qalır. Ağ dərviş belə deyir. Ağ dərvişin bu sözləri aşkar bir şəkildə onu da əyan edir ki, sirri-zəmanəni tapan şəxs Ağ dərviş olmayıb və Ağ Dərviş eləcə öz zəmanəsində ölmə məğlub olub qalıb. Bir söz, o və onun kimi bütün digər şəxsi-alimlər zaman səyahətinə çıxıb bilməyib. Səvvab, axsaq Səvvab isə bunu edə bilib. – Qocanın son sözlərində gizli özündənrazılıq, özünüöymə hiss edildi. O, nəfəsini dərib susdu. Fərhad Qürublu isə acı-acı gülümsədi.

Onlar – Xeybər baba və Fərhad Qürublu aynabəndin qapıya bitişik pəncərəsi önündə dayanıb bir müddət sükut içində həyəətə baxır, üstündə vızıltıyla bir sürü arı uçuşan qızılgül koldan gözlərini çəkə bilmirdilər. Arıları başa

düşmək olardı. Yazın yaz vaxtında bu kol bir güllər gətirmişdi ki... Hamısı da, elə bil, həsrətlə, arzu-kamla açmışdı.

Vidalaşarkən Fərhad Qürublu onun qırışq, büzüşük üzünə, kədərli, bulannıq gözlərinə, uzun saqqalına son dəfə diqqət və ehtiramla baxdı və bu zaman qəfildən hiss elədi ki, bu qocanın təbəssümünün dibində çox şey var, hətta hər şey var, bu təbəssümün dibində bircə təbəssümün özü yoxdu.

Aynabəndin qapısını arxasınca örtüb həyatə çıxandan sonra, elə bil, Fərhad Qürublunu arxadan kimsə adıyla çağırırdı, bəlkə Xeybər baba nə isə hiss edib təbəssümünün dərəcəsini dəyişmək istəmişdi, amma Fərhad Qürublu geri boy-
lanmadı. Bu qoca, təəssüf ki, axsamırdı və, əlbəttə ki, o, Səvvab Təbrizi deyildi.

Fərhad Qürublu ətrafı gül-çiçəklə dolu cığırla darvazaya sarı tələsdi. O, həyatın mənası və mənasızlığı, xoşbəxtlik və bədbəxtlik, sevgi və nifrət barədə, yaşadığı bu dünya ilə yaşamadığı o biri, başqa dünyalar barədə düşünürdü. Darvazaya yetişib qapını açmaq üçün əlini atdığı an qəfildən ağılından keçdi ki, darvazadan o tərəfdə indi nə onun maşını var, nə o geniş küçə var, nə də

qaşqabaqlı oğlan ordadır. Darvazadan o tərəfdə Təbrizin Çuxurlu məhləsinin əyri-üyrü küçəsidir, uzandıqca uzanıb gedir, özü də bu küçəyə indi leysan yağış yağır. Qapını açmağıyla diksinməyi bir oldu. İldırımın şaqqıldaması və yağışın yağması eyni anda baş verdi.

Fərhad Qürublu, nəhayət, darvaza qapısından o tərəfə keçəndən sonra pəncərədən onun dalıyca baxan çəlimsiz, mumiya kimi qupquru bu qoca da rahatlıqla köksünü ötürdü, əliylə saqqalını tumarlaya-tumarlaya dönüb aynabəndin yuxarı başındakı taxtına tərəf getdi. Gedərkən möhkəmcə ayağını çəkib bu qoca axsayırdı.

2012

PƏNCƏRƏ



Cavid Ələkbərliyə

Günün günorta çağı hər şeyin adidən də adi olacağını son dərəcə etinasızlıqla gözlədiyi bir vaxt ətraf, elə bil, onun bu etinasızlığına cavab verdi. Qəflətən gözəgörünməz elektrik cərəyanları bir-birinə sarmaşıb-qarışdı, onun və heç kimin görmədiyi rəngbərəng, əyri-üyrü şimşək xətləri işıqlı havada səssizcə parıldadı və BU baş verdi.

O, iş yerinə tələsirdi. Baksovetin yanında küçəni keçib üzüəşığı Nizami muzeyinə tərəf getməliydi. Küçəni keçib nədənsə, heç özü də bilmədi, niyə arxaya boylandı. Adilik çərçivəsinə sığmayan nə idisə – bunun adını “nəsə” qoyaq – birdən-birə məhz burada onun diqqətini özünə çəkdi. Bu, çox sürətlə baş verdi. Burun pərləri-

nin tərپənişini, burnunun içindəki tüklərin oynasını, bir-birinə sarmaşmasını, bu halın az qala asqırmağa gətirməsini, bir an sonra bədənindən vicvicə keçməsinə, ürək döyüntülərinin tezləşməsinə, gözünün önünə rəngbərəng göyqurşağına bənzər zolaqların gəlməsini o, beyninin ən dərin qırıqlarının birində belə izah etdi: “Nə isə həmişəki kimi deyil. Bir an bundan əvvəl nəsə baş verdi”.

Duyduğu bu dəyişmədən sonra ona elə gəldi ki, ağacların yarpaqları ancaq ona nə isə demək üçün xışıltı saldı, yoldan keçən maşınların, avtobusların onu həmişə əsəbiləşdirən iyrənc səsləri eşidilmədi, o özünü quş lələyi kimi yumşaq və yüngül hiss elədi. Eyni zamanda onu da hiss elədi ki, ətraf hər şey dağlar qədər güclü, dənizlər qədər əngindir. Onun özü də, yanından keçib gedən bu adamlar da, deyəsən, Apollon kimi gözəl və Zevs kimi möhtəşəm olmuşdular. Bax, bu hiss ona tanış deyildi. Nə isə baş vermişdi, yüz faiz bu “nə isə” artıq baş vermişdi.

...Beləliklə, o, özü də səbəbini bilmədən arxaya boylandı. Baksovetin yanında küçənin artıq onun keçib gəldiyi o biri tərəfində gözünə nə dəydisə, diqqəti yay kimi tarıma çəkildi. Bu, bir atlı idi, üzəşağı dördnala çapıb getdi. Amma...

Dayan, dayan!.. İlahi, bu ki... Çapıb gedən, axı, atlı deyildi. Ata minmiş atlıya oxşayırdı, amma atlı deyildi. Nəfəsi təngidi, udqundu. Qorxa-qorxa özü-özünə etiraf etdi. Bəli, çapıb gedən... kentavr idi. Qara, şəvə saçları şəlalə kimi çiyninə tökülmüş kentavr küçəni burulub gözdən itməmiş böyüyən gözlərilə ona tərəf təəccüblə baxaraq böyük bir şövqlə, bəlkə əzabla, inanılmaz sevincə, bəlkə kədərlə, coşqun həvəslə, bəlkə heysiz bir halda kişnədimi, qışqırdımı, nərimi çəkdi – bunu demək çətindi. Maşınların əhatəsində Ellada meşələrinin içində ağacların arasıyla çapan kimi maşınların heç birinə toxunmadan, sağa, sola əyilib-burulub kentavr gözdən itdi. Elə bil, min il maşınların arasıyla bu cürə çaparaq qaçmışdı.

“Bir şey deyil, əlbəttə ki, bu mənim gözü-mə göründü”. Beynindən gəlib bu sözlər keçmişdi ki, yenə nə gördüsə, az qaldı ağzı açıq qalsın. Kentavrın burulub Səadət sarayına tərəf çapdığı küçədən dörd şir qoşulmuş günəş kimi işıqlı bir arabada sərvlər sərvə kimi boylu-buxunlu, gözlərindən az qala od çıxan, amma çöhrəsindən nur və işıq yağan, qızılsaçlı gözəl bir gənc gəlib keçdi. Bir çiynində bu gəncin ağzınacan dolu ox qabı və yay, o biri çiynində isə arfa var idi. Şübhəyə artıq

yer yoxdu. Onu qara basmırdı. Bu, Apollonun özü idi.

Ona elə gəldi ki, yuxu görür. Məsələn izah etməyin ən asan yolu da bu deyilməydi?! Amma, yaxşılığımı bunu yozaq, pisliliyemi bunu yozaq, hər necə olsa da, bunu biz deməliyik: o, yuxu görmürdü. O, həqiqətin düz içində ilişib qalmışdı, başqa yerdə deyildi. Özü də vurnuxa-vurnuxa ilişib qalmışdı. Gözlərini bir neçə dəfə bərk-bərk yumub açdı, ətrafında nə vardısı, hər şeyi yenə də həmin qəribəlik çərçivəsində görəndən sonra özü də böyük bir kədər və təəccüb içində istəməyə-istəməyə bunu anladı.

“Bəs bu adamlar??? Onların niyə bəs gözü-nə mənim gördüklərim görünür?” Bu sualın özünə görə məntiqi vardı və o bu məntiqin sirrini açmağa son dəfə cəhd göstərdi. Nəticə isə belə oldu. Diqqətlə göz yetirib gördü ki, ətrafdakı adamlar kentavrlara da, Apollonun arabasına da xeyli alışqanlıqla baxırlar. Bu, onlar üçün adi bir mənzərədir. Hətta kentavrların çoxalmasına baxmayaraq (onlar isə get-gedə çoxalıb eynən birinci kentavr kimi belədən-belə, elədən-elə dördnəla çapıb gedirdilər) adamlar üçün onlar adi, tanış məxluqlar kimi idilər. Onlar üçün bu günorta çağı

qəribə heç nə baş vermirdi. “Bu da sualın məntiqi”. O acı-acı gülümsündü.

Nəfəs dərmədən İstiqlal küçəsi ilə üzüaşağı, işinə tərəf getməyə başladı. Ürəyinə dammışdı ki, kentavrlarla və Apollonla başlayan bu qəribəliklər zənciri belə tez və asanlıqla bitməyəcək. Sabirin heykəlinin yanından ötərkən onu sözün əsl mənasında, elə bil, ildırım vurdu. İki səbəbə görə. Əvvəla, bu heykəlin yerində həməən pye-destalda başında şlyapa, ədəb-ərkanla Puşkin əyləşmişdi. İkinci də, küçənin sonunda bir qədər solda yeniyetmə və utancaq qız kimi sinəsinə sıxdığı bir-birindən küskün yazıçı heykəlləri ilə bir yerdə Nizami muzeyinin özü adəti üzrə durub ucaldığı yerdən yerli-dibli yox olmuşdu. Yox idi bu muzey. Allah, Allah!.. Nizami muzeyi yox idi, vəssəlam.

Amma ən qəribəsi bəlkə də bu deyildi, ən qəribəsi o idi ki, muzeyin yerində indiyənə qədər ancaq kino və şəkillərdə gördüyü müdhiş və əzəmətli Paris Notr Dam kilsəsi ucalmaqdaydı. Kilsənin üstündəki qaramtıl buludlar isə bu yerlərin buludlarına oxşamırdı, elə bil, kilsənin möhtəşəm qüllələrinə ilişib Fransadan buracan yol gəlmişdilər. Kilsənin ətrafında iki-bir, üç-bir uzun,

çəhrayı baldaxon geyinmiş qəribə rahiblər dolaşır. Yenədəmi yuxu görürdü?! Maddım-maddım baxıb gözlərini çəkə bilmədiyi Paris, yox, Bakı Notr Dam kilsəsi yavaş-yavaş böyük, özü boyda bir əcayib Kvazimodaya çevrilərək ona göz vurub “sən hələ üzünü çöndər, dənizə tərəf bax!” dedi.

Qəlbinə əvvəlcədən dolan bir vahimə içində üzünü çöndərüb dənizə tərəf baxmadımı, baxdı. Baxışları dənizə gedib çatmadı heç. Uşaqlığından alışıb-tanıdığı “Azərbaycan” kino-teatrı da öz yerində yox idi, elə bil, o da uçub harasa getmişdi. Yerində isə naxışlı, sahman-səliqəli Şəki xan sarayı vardı. Xan sarayı, adama elə gəlirdi ki, özü də bura necə gəlib düşdüyündən xəbərsizdir və nədənsə, kiməsə, ya nəyəsə əzilib-büzülür. Onun qabağında kələğayısı başından sürüşüb düşmüş Natəvan, adam gərək düzünü deyər, öz həmişəki yerində oturmuşdu. Bu heykəlin bircə üzünün ifadəsi dəyişmişdi. Yanından keçən adamlara baxır və üzündə lal bir təəccüb “siz bilmirsiniz, bu tərəflərdə nə baş verir?” soruşurdu.

Sağ-sol hurilər və çiyini qanadlı mələklərlə dolu idi. Onlar adi adamların arasıyla heç nə olmaybmış kimi keçib gedirdilər. Adi adamlar da

özlərini elə aparırdılar ki, sanki min illərdi həyat elə bu cür gəlib keçib və onlar elə həmişə bu mələklərlə bir yerdə, mehriban bir ailədə yaşayan kimi yaşayıblar. Bu fikir pisinə gəldi. Elə bu vaxt o özünə söz verdi ki, bundan sonra nə görsə daha təəccüblənməyəcək. “Su üzü mübarəkdir”, – düşündü, – “Dənizə, dənizə tərəf gedim”, deyə qərar verdi.

Şəki, yox, artıq Bakı Xan sarayının yanından ötüb üzü dənizə tərəf yol aldı və dəniz bulvarını şəhərdən ayıran yeraltı keçidə çatanda qəlbini qəflətən naməlum bir kədər bürüdü. Bir an sonra bu kədər naməlumluq niqabını çıxardı və o qorxa-qorxa, hələ keçidə girməmiş üzünü dənizə sarı tutdu. Nahaqdan qorxmamışdı. Xəzər dənizi öz həmişəki yerindən qeyb olmuşdu, keçidin o biri tərəfində dəniz yox idi. “Ah” çəkib dizləri titrəyə-titrəyə keçidə enməyə başladı. Çıxanda nə görsə, yaxşıdır. Dəniz göyəmi uçmuşdu, yerəmi girmişdi, yox olmağına yox idi, yerində ucsuz-bucaqsız bir səhra uzanır, səhrada isə Misir ehramları bir-birindən qarşılıqlı hörmət məsafəsində aralı, amma ləyaqətlə durub üzü (?) şəhərə baxırdı. Lap irəlidəki ehramın qarşısında haman o məşhur başı adam başı, bədəni şir bədəni Sfinks

necə ki tarix kitablarında rəsmi verilir, eynilə o cür qarnı üstə sərələnib qalmışdı. Özü də, Sfinks daşdan deyildi, canlı idi, hərdən yerindən dəbərir, başını sağa sola çöndərirdi. Elə bu an Sfinksin lap qarşısından üzündən-gözündən işıqsaçan Apollon özünün ram edilmiş şirlər qoşulu arabasını bu dəfə aram-aram sürüb keçdi. Şəhəri gəzməyə çıxmışdı, nədi?! Bu, Sfinksin xoşuna gəlmədi. Sfinks qaşqabağını tökdü.

Qəribəliklər həddindən artıq çox idi. O bu qəribə günortanın içində naçar qalıb bilmirdi ki, neyləsin, hara üz tutub getsin. Şəhərdə kentavrlar cövlan edir, çiyi qanadlı mələklər belədən belə, elədən elə evində – cənnətdəymiş kimi gəzişir, ağacların arxasından orda, burda nimfalar, driadalar görünür, tezəcə də xəfif qəhqəhələr içində qaçıb kimlərdənsə gizlənir, qədim Misir ehramlarının ətrafında kahinlər dua edə-edə dövrə vururdu. “Bircə Eyfel qülləsinin yeri əskikdir” deyə düşünmüşdü ki, elə bil, kimsə onu sağ böyründən dümsüklədi, “Başını qaldır, Dağüstü parka tərəf bax!” dedi. Başını qaldırdı, Dağüstü parka tərəf baxdı. Teleqüllənin yerində əsl Eyfel qülləsi idi, şəstlə durmuşdu və günün günorta çağı olsa da, bu qüllə gecələr olduğu kimi başdan

başə tez-tez rəngini dəyişən işıq selinə bürünmüşdü.

O daha heç nə barədə düşünmək istəmədi. Onun əvəzinə, ondan bir kəlmə belə soruşmadan hər şeyi düşünüb qərarlaşdırmışdılar. Onun düşünməyinə ehtiyac qalmamışdı. Baş verən nə idisə, çox möhtəşəm bir başlanğıcdan, bəlkə də sonucdan xəbər verirdi.

“İndi mən evə necə gedəcəyəm?” Elə bu beynindən keçmişdi ki, yolun kənarında, Kukla teatrının düz qabağında (adam öləcək, gərək bu dəfə də düzünü deyəsən, Natəvanın heykəli kimi Kukla teatrı da olduğu kimi öz yerində idi) iki kürən at qoşulu gözəl bir kareta dayandı. Karetanı sürənin qalın bıqlı sifəti ona tanış gəldi. Bu adam nəvaziş dolu, amma sərt bir səslə “brrr...” eləyib atların yüyənini elə çəkdi ki, atlar az qala şahə qalxıb sonra da ayaqları ilə yerə mıxlandılar. Karetanın qapısı açıldı və içəridən dirsəyinəcən ağ əlcək geyinmiş bir qadın əli gözəl əda ilə onu içəri dəvət etdi.

Qətiyyəən ehtiyat etmədən o özünü karetanın içinə atdı. Və elə o an kiminsə yalın, yumşaq ovucu nəvazişlə onun gözlərini qapadı, o, dodaqlarına kiminsə incə dodaqlarının dəydiyini, və

sonra da yapışdığını hiss elədi. Öpüş o qədər dadlı idi ki, onu az qaldı huş aparsın. Dodaqlarında gah çiylək ətri, gah portağal ətri, gah da bal ətri hiss edirdi. Karetaya isə əsl bihuşdarı səpmişdilər, elə bil, yüzlərlə əlçatmaz dağ çiçəyinin ətrini bir yerə yığmışdılar və onun burun pərələri indi bu yüzlərlə çiçəyin hər birinin qoxusunu ayrı-ayrılıqda içinə çəkirdi...

Yaxşı olan hər şeyin sonu tez çatır. Nəhayət, kareta onun evinin qarşısında dayandı. Yenə qulağına həməən sərt, amma nəvaziş qatılmış “brrr...” səsi gəldi. Bu səsdəki sərtlik “b”-nin, nəvaziş isə “r”-nin, daha doğrusu, “r”-lərin hesabına idi. Atlar bu nəvazişə cavab olaraq həzin səslə bir ağız kişnədilər. Bu zaman haman yumşaq ovuclar onun gözlərini qapamaqdan vaz keçdi, üzünə bir-iki titrək sığal çəkdi, bu isə o demək idi ki, o, gözlərini açə bilər. O, gözlərini açdı. Sığal, əslində, “əlvida” imiş, karetanın içində heç kəs yox idi.

Karetanın sürücüsü şallağını atların başı üzərində şimşək kimi bir də şaqqıldadanda o bu adamı tanıdı. Gözlərinə inanmadı, ola bilməz, amma kim bilir... Özünə söz verdi ki, bu barədə heç kimə, heç bir vaxt, heç bir söz deməyəcək.

Atlar yerindən götürüldü və bu adam üzündə bığlarına yaraşmayan, ürkək bir təbəssüm ona son dəfə təəssüf və peşimançılıqla baxıb yox oldu.

Evinin qapısına qədər adətən haylı-küylü məhlədə bu dəfə bir adam belə qarşısına çıxmadı ki, onunla bu qəribə günortanın sirləri barədə qeybət etsin. Bayır qapını açıb mənzilinə daxil oldu. Nə qızları evdə idi, nə də oğlanları. Arvadı da işdə idi, axşam gələcəkdi. Görəsən, bütün bunlar barədə onlar nə deyəcəkdilər?! Eyni görüntüləri onlardamı gördülər?! Bu şəhərə nə olmuşdu?! Bu sirri, nəhayət, bir çözən olacaqdı, yoxsa olmayacaqdı?! Birdən-birə o hiss elədi ki, bərk yorulub. Günün təəssüratı təkcə yeni deyildi, həm də əzici idi.

Gedib yerinə girdi və gözlərini yumdu. Elə bil, onu döymüşdülər, sümüklərinəcən canı ağrıyırdı. Hər şeyin əlacı yuxuda idi. Bircə o, tez gələydi. Tez gəldi. Asanlıqla yuxuya getdi. Nə gözəl yuxu idi bu yuxu...Yuxuda, nəhayət, ürəyi yerinə gəldi. Bu gözəl yuxuda o gördü və inandı ki, hər şey həmişəki kimi öz qaydasındadır, heç nə bu şəhərdə dəyişməyib və o müdhiş “nəsə” baş verməyib. Nə kentavr, nə Apollon?! Mələklər çiyinlərindəki ağır qanadlarını yığıdırıb harasa yox ol-

muşdular. O, Baksovetin yanında iki-üç nəfərlə birgə qadağan olunmuş yerdən küçəni tələsik keçib yavaş-yavaş Nizami muzeyinə tərəf yol aldı. Adamların yanından ötərkən ani də olsa, onların baxışlarını tutmaq istəyir, ona təəccüblə baxanlara günahkarmış kimi gülümsünürdü. Ürəyi sevinirdi. Sabir həmişəki məzlum görünüşü ilə Akademiyanın altındakı bağda öz yerində qımıldanmadan oturub qalmışdı. Nizami muzeyi də heç hara itməmişdi, yerindəydi, “Azərbaycan” kino-teatrı da. Onun işlədiyi binanın üçüncü mərtəbəsinin dəhlizində bir köhnə, taxta çərçivəli pəncərə vardı, dənizə çıxırdı. Tez-tez bu pəncərənin qabağına yığışar, iş yoldaşları ilə bir yerdə siqaret çəkərdilər. Hərdən yaxındakı dənizdən gələn təmiz havanı almaq üçün pəncərəni açardılar. Yaşını unudub tələsə-tələsə, demək olar ki, bir-nəfəsə hündür pilləkənlərlə yuxarı qalxdı, hövlnək dəhlizdəki pəncərəyə yanaşdı, xoşbəxtlikdən ətrafda heç kim görünmürdü, ürəyi həyəcədən ata-ata üzünü pəncərənin çatlamış şüşəsinə dayadı. Gözlərilə həsrətlə dənizi axtardı.

Misir ehramlarından əsər-əlamət yox idi. Dənizin uzaqdakı dalğaları ağarmağa, yaxındakı dalğaları isə oynamağa başlamışdı. Bir azdan xəzri əsəcəkdi.

– Aaa, buna bu gün nolub, bu niyə ağlayır?! – Yuxuda yanından keçən və ona təəccüblə baxan qızların xısın-xısın gülüşüb dediyi bu sözləri o, eşitmədi.

2012

AÇAR SÖZ



Umberto Ekonun xatirəsinə

Bir neçə polis işçisi hadisə baş vermiş mənzildə, giriş qapısının sağında həyəcandan özünə gələ bilməyən şişman südcü arvadı stula oturdub başının üstünü ley kimi almışdı. Hərəsi bir tərəfdən, yavaş-yavaş, ürktümdən onu sorğu-suala çəkirdi. Polislər cinayət yerinə yetişəndə mənzildə ancaq o varmış. Sağdan, soldan sual sual dalınca yağırdı. “Adın, familiyan, nə işlə məşğulsan, harda yaşayırsan, bu mənzilə niyə gəldin, qətlə yetirilmiş ev sahibəsini hardan tanıyırsan, ərin kimdi, uşaqların?..” Sonra karuseldəki kimi yenidən: “adın, familiyan...”

Südcü arvad heysiz idi, bərk tərləmişdi. Tər ondan sel kimi axırdı, amma tərini silmək yadından çıxmışdı. Huşu özündə olsa da, ona elə gəlir-

di ki, artıq canını tapşırıb, sorğu-sual edənlər isə inkir-minkirlərdir. Növbəti sualları hökmən bu olacaq: “Həyatın boyu neçə adamın toyuğuna “kiş” demisən?” Arvad ümidlə gözləsə də, nə “inkir”, nə də “minkir” bu sualı ona vermədi. Əvəzinə neçənci dəfə “adın, familiyan, təvəllüd tarixin...” O, təəccüb içində idi və kor tutduğun buraxmayan balaca əzbərçilər kimi təngnəfəs halətdə özü-özünə, dodaqaltı bu sözləri deyib dururdu: “Vallah, mən həyatım boyu heç kimin toyuğuna “kiş” deməmişəm. Deməyəm də, o bir olan Allah şahiddir...” Bu zaman yalvarış dolu gözləri hədəqəşindən çıxaxçıxax gah “inkirin”, gah da “minkirin” üzündə gəzirdi.

...Onlar (qadın və kişi) dəhşətli cinayət baş vermiş bu mənzilin aynabəndində, sorğu-sual aparılan yerə yaxın, giriş qapısının sol tərəfində üz-üzə gəldikləri zaman nə isə ürəklərinin dərin bir yerində ağrı içində qıvrılıb hər ikisinə bu sözləri pıçıldadı: “Bir-birinizə diqqətlə baxın, siz, deyərsən, bir-birinizi tanıyırsınız...”

Qəhrəman Tesey və gözəl Ariadna küləklərin dalgəlarla oynadığı bu adsız dənizin kənarındakı yarıyadək suya girmiş uca qaya başında da-

yanıb gözlərini bir-birindən çəkə bilmirdilər. Krit adasında üzü dənizə açılan bu müdhiş qayanın düz arxasından bir dağ ucalırdı. Qaya ilə birləşdiyi yerdə dağın ağzı, elə bil, nəyəsə bərk təəccüb edəndən sonra açıq qalmışdı. Bu, qaranlıq bir mağara ağzı idi. Düz qayanın üstündən dağın ürəyinə doğru aparan, adı dillərdə əzbər, qorxulu və böyük bir mağara ağzı. Uzaq, yaxın yerlərdən yem kimi gətirilən qul və əsirlərin qanımı yarı-öküz, yarıinsan Minotavr, o dəhşətli qaniçən burada yaşayırdı. Tesey arxası mağaraya durmuşdu. Ariadna isə Teseyin arxasındakı bu boşluğa gözləri sataşdıqca ürəyi həyəcədən şiddətlə vururdu. Ayrılıq məqamı idi. Sevgililər vidalaşırdılar. Bir azdan Tesey Minotavrla çarpışmaq üçün mağaranın içinə girib labirintin dolambaclı yollarında gözdən itəcəkdi. Tesey azacıq titrəyən barmaqlarıyla Ariadnanın küləklər qarışdıran saçlarını oxşaya-oxşaya nəvazişlə dedi:

– Mən gözəl Ariadnanı sevdim...

– Mən də səni sevdim, qəhrəman Tesey. Sənin qayıtmağını mən elə burada, mağara ağzında lal-dinməz durub illər gəlib keçə yenə gözləyəcəyəm. – Gözəl Ariadnanın ürəyi atlandı.

– Allahlar bunu istəsə, mən geri dönəcəyəm. Sənin verdiyin bu ipi aç-aça dönəcəyəm.

– Mən inanıram, sən bu savaştan qalib çıxacaqsan. Allahlar kömək edəcək və Tesey Minotavrı yenəcək. Mənə verdiyin sözü isə unutma. O, vacib sözdür.

– Unudarammı? Biz ikimiz də bu mənfur adadan birlikdə çıxıb gedəcəyik. Sən mənim məmləkətimdə kraliça olacaqsan!

– Ah, qəhrəman Tesey... – Gözəl Ariadna Teseyə qısıldı.

Dalğalar şaqqıldaşa-şaqqıldaşa özlərini qayanın dibinə çırpıb onların son sözlərini eşidilməz etdi...

– Bu bir cinayətdir. – Kişi fikirli-fikirli dedi.

– Yox, bu, bir intihardır. – Qadın etiraz etdi.

– İntihar üçün səbəb lazımdır. Heç kəsin belə səbəbi ola bilməz. Mümkün deyil!

– Hər adam intihar etmək üçün min səbəb tapar.

– Min səbəbin hamısı bir yerdəyənlə belə dəhşətli nəticəyə gətirib çıxarmaz.

– Sən əvvəlki kimi ... Çox sevirsən e, mübahisəni. Dəyişməmişən. Bu barədə danışmaq istə-

mirəm. – Bir an sonra isə qadın partladı. – Belə cinayət olar??? İntihardı...

– Sən də dəyişməmişən. Təkcə gözlərinin rəngi ... yaşıla çalmağa başlayıb. – Kişi söhbətdən qaçırdı, amma o da özünü saxlaya bilmədi. – Olar! Gör səbəb nə boyda imiş...

Qız qalasının arxa tərəfindəki kolabənzər koppuş ağacların kobud nəvazişlə araya aldığı balaca çayxanada bir kişi və bir qadın üzbəsurət oturub çay içə-içə – qıraqdan baxana elə gələrdi ki, bunlar dostcasına söhbət edirlər – tənbel və süzgün baxışla bir-birinin üzünə baxır, sonra eyni tənbel və süzgün halda baxışlarını yana qaçıdır, bir-birindən doyub-usanmış neçə illərin ər-arvadı kimi özlərini aparırdılar. Yenə də qıraqdan baxana elə gələrdi ki, yolçəkən gözlərinin altı torba salmış, çəkdiyi siqareti axırıncıymış kimi acgözlüklə ciyərinə deyil, bütün varlığına sümürən, yorğun halda o tərəf, bu tərəfə baxıb, elə bil, kimisə gözləyən bu kişi yamanca darıxır. Onun qarşısında ədalət şəkildə ayağını ayağının üstünə aşırıb oturmuş sığallı, sahmanlı, dəbə uyğun bədənində az qala yapışmış alabəzək, qolu və sinəsi açıq paltarının ora-burasını, ətəyini tez-tez sığallayıb düzəldən qadın isə (nə zamansa ona yara-

şıqlı da demək olardı, indi isə o, həyəcanlı idi...) kişini yeni söhbətlərə çəkmək üçün bəhanə axtarır. Amma bu, ilk baxışda belə görünürdü. Bir qədər sonra aydın olacaqdı ki, bu heç də belə deyil. Qıraqdakı stolun arxasında oturub gözündə eynək, başını qarşısındakı nə zamansa təəccübdən ağziaçıq qalan kompüterə soxmuş, amma bu iki nəfəri gizli-gizli süzən yaşılıköynək oğlan üçün qəflətən hər şey dəyişdi, yəni, qəflətən hər şey ona aydın oldu.

Həm kişi, həm də qadın qıraqdan kiminsə onlara kəsik-kəsik baxdığını hiss elədi. Hər ikisinin beynindən eyni fikir keçdi. “Mən niyə belə edirəm?! Niyə bu adamla belə soyuq danışram?! Bu görüşü axı mən illərdi həsrətlə arzulamışam. Məgər belə deyil?!”

– Belədi.

– Belədi...

Eşidilməz sualın cavabına eyni anda dilləndilər. Və bu zaman bir-birinin tələsik, hövsələsiz cavabından hər ikisi diksindi. Hələ utanan kimi də oldular. Qadın birdən-birə üzünə hardansa gəlib qonmuş yalançı şəfqətlə kişidən soruşdu:

– Heç demirsən, necəsən, nə təhərsən? Nəylə məşğulsan?!

– Soruşmursan, necə deyim?! Pis deyiləm. Redaksiyadayam. Sən necəsən, neynirsən? – Kişi verdiyi sualı elə o dəqiqə unutdu. Üzünü çevirib kompüterdə işləyən yaşılıköynək oğlanı diqqətlə gözdən keçirdi.

– Mənəm də... – Qadın, nəhayət, kişinin etinasızlığından bezdi. – Hara baxırsan? Qulaq as, gəl səninlə saziş bağlayaq.

– Yəni?.. – Kişi üzünü döndərüb ona baxdı.

Qadın nə düşündüsə, birdən-birə ciddiləşdi, üzünü-gözünü qətiyyət bürüdü. Kişiyə belə dedi:

– Yənisi yoxdu. Bir müddət... bir-birimizi görməyə məhkumuq.

– Anlamadım...

– Demək istəyirəm ki, oyun oynamayaq. Nə sən geri çəkiləcəksən, nə mən. Hələ sənə mənim köməyim də dəyə bilər. Elədi???

– Elədi...

Kişinin səmindəki əlacsızlıq qadına sirayət etmədi. O, qətiyyətini hələ də qoruyub saxlayırdı. Tələsik bir halda kişinin son sözündən tutdu:

– Deməli, hər şeyi unuduruq, biz səninlə ilk dəfədi görüşürük, şərtləşdik?

– ...

– Deməli, şərtləşdik? – Qadın inadcıl idi.

– Şərtləşdik, deməli.

Bu söz oyunu bir anlıq hər ikisinə artıq keçmişdə qalmış asudə və könül rahatlığı ilə dolu əziz günləri xatırlatdı. Sözlərin yerini dəyişib bir-birilə şiltaq uşaqlar kimi ecəşmələri evliliklərinin təzə-təzə vaxtında olardı. Qadının ürəyi atlandı.

...Teseyi gördüyü andan Ariadna ona ürək-dən vurulmuşdu. Bilirdi ki, Krit adasının hakimi atası Minos Teseyi aşkar ölümə göndərir. Hətta Tesey mağaranın ürəyinə qədər gedib bədheybat Minotavrı tapıb ona qalib gəlsəydi belə, o, yüz-lərlə yolu bir-birinə dolaşib-qarışan bu labirintdə azacaqdı, geriyə, işıqlı dünyaya çıxmaq üçün əsas olan yeganə yolu tapa bilməyəcəkdi. Ariadna xəlvətə salıb Teseyə dedi:

– Sən Minotavrı axtara-axtara labirint yollarında azacaqsan. Bunu düşündünmü?

– Moyralar alın yazımı nə cür yazıblarsa, elə də olacaq. Başqa çıxış yolum yoxdur.

– Amma çıxış yolu var... – Gözləri işıldayan Ariadnanın şəhvətli pıçılısında qəribə və həzin bir ümid titrədi...

Teseyin baxışları yad sahillərinə üzüb gəl-di-yi adsız dənizin lal suları üstündən qartal kimi

qanad çalib uzaqlara zilləndi. Şəhər akropolunun önündə ağ libasa bürünərək tərpənməz durub onu – illərdən bəri həsrətində qalıb güclə tapdığı öz doğma oğlunu ölüm-dirim səfərinə göndərmiş atasının bədbəxt xəyalı gözüinə göründü. Labirintdə onu nə gözləyirdi?! Vəhşi Minotavrla döyüşdən Tesey salamat çıxacaqdımı?! Tale onu yenidən doğma yurduna, atası kral Egeyə qovuşduracaqdımı? Geri dönəsi olsa atasına verdiyi vədi yerinə yetirərək gəmisinin dor ağacından ağ yelkən qaldırıb onu havada dalğalandıra biləcəkdimi?!

– Məni diqqətlə dinlə... – Ariadnanın məşum səsi çox-çox uzaqlardan, az qala Olimp dağının ətəklərindən gəldi...

Ağzi açıq kompüterdən gözlərini ayırmayan yaşılıköynək oğlan qadınla kişini unutmuşdu. İki stol o tərəfdə oturub açıq, bəlkə də gizli bir ləzzətlə söhbət edənlərdən biri – yavaş-yavaş yaşlılıq yoluna qədəm qoyan, amma yaşlanmaq istəmədiyi hər hərəkətindən görünən Nazilə adlı bir xanım idi. Bu xanıma hələ də cazibədar demək olardı. Belə görünürdü ki, özünə son dərəcə inamlıdır, amma orası da vardı ki, bu inamın

Nazilə xanımla üzbaşurət əyləşib xırda qurtumlarla çayını içən dalğın baxışlı, sıx, qısa saçları tamam ağarmış, sivri burnunu başını sağa, sola aparmaqla, əlinin içi ilə tumarlaya-tumarlaya gizlətməyə çalışan bu kişiyyə (kişinin adı Səlim idi) heç bir dəxli yoxdur. Hətta belə demək olardı – Nazilə xanım nə qədər gizlətməyə çalışsa da, hiss edilirdi ki, əslində, o, həyəcanlıdır. Səlimin isə fikri başqa yerdə idi.

– Bıqları neylədin? Cavan görükmək istəyirsən?

– Ola bilər. Səninlə nə zaman ayrıldıq? Yeddi il olar, ya...

– Ola da bilər, olmaya da. – Nazilə xanım süni bir etinasızlıqla bu sözləri dedi və elə o dəqiqə də özünə bərk acığı tutdu. Heç hənanın yeridimi, yeri deyil. Pərtliyini gizlətmək üçün sərt bir hərəkətlə başını yelləyib saçlarını üzünə dağıtdı, sonra da onları alnından, üzündən yığib təkrar səliqəyə salmağa başladı.

– O zaman qırıxdım getdi. – Səlim qarşısında məlul-məlul oturub gizli bir həsrətlə (həsrətlə, əlbəttə, həsrətlə!) ötən günləri xatırlamağa çalışan bu qadına ötəri bir nəzər saldı, yenə də tələsmədən əlindəki armudu stəkandan bir qur-

tum alıb, stəkanı səliqəylə qaytarıb nəlbəkiyə qoydu. Kompüterdə yazan oğlan ətrafda heç kim yoxmuş kimi əllərini ləzzətlə yana açıb gərnəşdi.

– Hər sən yadıma gəlib düşəndə, birinci bığların... – Nazilə xəfifcə pıqqıldadı. Səlimin isə dodağı yüngülcə qaçdı.

Səlimin dilinin ucuna gəldi və o, bir istədi, soruşsun, “deməli, yadına düşürmüşəm”, amma “lənət şeytana” soruşmadı. Köhnə yaralar qay-saqlanıbsa, onları qoparmaq təkcə ağrı deyil, günah kimi bir şeydir.

Bu iki nəfəri bu gün çox qəribə, əcaib bir hadisə görüşdürmüşdü. Amma yox, qəribə olan bugünkü hadisə deyildi. Qəribə olan bir-birindən ayrılalı yeddi il ərzində nə küçədə, nə bir məclisdə bir dəfə də olsun bir-birini görməmələri – bax, bu idi əsl qəribə olan. Bir ixtisasın sahibi idilər, Universitetdə hüquq fakültəsində, daxil olandan bitirənə qədər, bir yerdə oxumuşdular. Sonuncu kursda evlənəndən sonra Nazilə uzun müddət (boşanana qədər) işləməsə də, tələbəlik illərində aldığı möhkəm bilik üzücü beş ildən sonra işə düzələn zaman karına gəlmişdi. Bu gənc xanımın hər hansı mürəkkəb məsələnin təsadüfi hallarından bacarıqla yan keçib məğzinə nüfuz et-

məsi, istintaqın qayda-qanunu, sahman-səliqəsilə yanaşı, dərin psixoloji məqamlarına da cəsarətlə baş vurmaı onun professional, təcrübəli həmkarlarını səmimi-qəlbədən təəccübləndirirdi. Nazilə insanların taleyini həll edən çox ciddi bir təşkilatın (prokurorluğun) köhnə, dolanbac dəhlizlərində yaşlıların onu çağırdığı “ay mənim qəşəng balam”dan “Nazilə xanım”a çox tez çevrildi.

...Səlim və Nazilə dastanını bir daha xatırlamaq, ayrı-ayrı xırdalıqları nəzərə almadan bu dastanı bütün möhtəşəmliyi ilə bərpa etmək hər ikisi üçün asan deyildi. Amma onlardan asılı olmadan söhbət zamanı bir-birinin üzünə, gözünə, saçına, əlinə baxış baxış dalınca sataşdıqca bu dastan öz möhtəşəmliyi ilə yenidən, bir daha məqam-məqam sanki havada hansısa gözəgörməz enerji kombinasiyalarında canlanır, dağılıb yaddaşın müxtəlif yuvalarına səpələnmiş bu qırıntılar ağırlı və tanış hissələrə çevrilir, indi burada oturmuş Səlim Nazilənin arxasında, Nazilə isə Səlimin arxasında çoxdan unudulmuş əhvalatları, vəqəələri həqiqətən seçib görməyə başlayır, sözləri, cümlələri, hətta onların o zamankı deyiliş intonasiyasını yenidən eşidirdilər. Umu-küsülər, tikənli-neştərli atmacalar, hədyanlar

yenidən yada düşürdü. Eynən zəhlətökən ağca-qanadlar adamdan bu cür əl çəkmirlər.

Beləliklə, Nazilə yarıciddi, yarışuxluqla soruşdu:

– Təzəlikcə biğ saxlayırsan?

– Səninlə yollarımız ayrılan vaxtdan bəri...- Səlim əlindəki armudu stəkandan bir qurtum alıb zənlə Nazilənin düz gözlərinin içinə baxdı.

...İndi o, bu nimdaş çayxanada oturub tən-bəl-tənbəl yaxından, uzaqdan gəlib keçən adamlara baxırdı. Qabağındakı kompüteri az qala unutmuşdu. Çayxana həyatının sağ küncündə qollu-budaqlı tut ağacının sıx-sıx bir-birinə yapışmış yarpaqları arasından süzülüb boynunu, qollarını işıq zolaqları dolaşırdı. Birdən yol tərəfdən səs gəldi. “Sən məni ötə bilməzsən, heç haçan ötə bilməəəəəəəəəəəən!..” On-on iki yaşlı bir qız uşağı yolun başında göründü. Sürətlə çayxanaya tərəf qaçan bu qızın uzun saçları havada paraşüt kimi açılmışdı. Qızcığaz bir anın içində tut ağacının arxasından tini burularkən sürətini yığamma-yıb az qaldı yıxılsın. Bu an onun üzündəki qorxu dolu ifadəni Səlim aydınca gördü. Qız yıxılmadı, sürətini yığışdırıb özünü saxlaya bildi və tini bir-təhər burulub gözdən itdi. O, gözdən itəndən an-

caq sonra yolun başında töyşüyə-töyşüyə, ləhləyə-ləhləyə hərdən yeriyan, hərdən qaçan tosun bir oğlan uşağı göründü. Bu da olardı həmənlə qızın yaşında. Oğlan tını burulana qədər Nazilə baxıb gördü ki, qıza çata bilməyəcəyini başa düşən bu zavallı dodaqlarını bir-birinə bərk-bərk sıxıb gedir, özü də bıçaq vursan hirsindən qanı çıxmaz.

– Bıçaq yaralarının sayını gördün arvadın bədənində? – Nazilə laübalı bir tərzdə üzünü döndərüb Səlim tərəfə baxmadan soruşdu.

– Gördüm. Yazıq... Dəhşətli mənzərəydi. Səlim o mənzərəni bir daha gözü önünə gətirdi. Öz mənzilində amansız bir şəkildə qətlə yetirilmiş qadının lüt bədənində saysız-hesabsız bıçaq zərbələri vardı. Cəsədi otağın ortasında üzüqoylu yerə sərələnmişdi.

...O axşam hər ikisi susqun qalıb durmuşdu. Ağıllarına gələni dilə gətirmək hər ikisi üçün çətin idi. Üzlərində-gözlərində qarışıq fikirlərin əyri-üyrü izləri var idi. Sükutu birinci Aydın pozdu. O dedi:

– Mən sən deyəni beynimdə götür-qoy elədim. Amma...

Mətanətin fayton atları kimi hərəsi bir yana çəkərək baş alıb gedən fikirləri bir nöqtədə donub qaldı. Mətanət təkcə qulaqlarıyla deyil, gözləri, ağzı, burun pərlərilə də Aydının dediklərinə diqqət kəsildi.

– Bir əmması var. – Aydın dedi.

– Nə əmma? Niyə?..

– Var bunun bir əmması. – Aydın fikirli-fikirli təkrar etdi.

Ər və arvad gecədən xeyli keçənə qədər “xosunlaşdılar”. Nə danışdılar, nə danışmadılarsa, bir də o acı söhbətə boşanma gününə qədər qayıtmadılar. Artıq o söhbətdən sonra boşanma günü də özünü çox gözlətmədi. Boşandıqları gün Aydın baxışlarını yana qaçıdırıb acı-acı:

– Adam gərək özünü başqalarından ağıllı saymasın. Sən elə bilirsən, mən sənin əsl niyyətini anlamayacaqdım?! – dedi.

– Nə idi o mənim “qara” niyyətim? – Mətanət az qala təngnəfəs oldu.

– Özün yaxşı bilirsən, nə idi. Mən o söhbətə qayıtmaq istəmirəm.

– Yox, niyə ki... – Mətanət var gücünü toplayıb onu boğan qəzəbini gizləməyə çalışdı. Qurtardı o söhbət, qurtardı.

Mətanət bircə onu hiss elədi ki, ürəyinin içindən tok keçdi. Aydınla tanışlığının ilk dəqiqəsindən bu indiki ana qədər aralarında baş vermiş hər şey birdən-birə gözlərinin önündən, amma rəngini itirmiş halda gəlib keçdi. Nənəsinin sözləri özünü onun beyninə soxdu: “sidqim sıyrıldı”. Mətanətin sidqi sıyrılmadı, Mətanətin pisinə gəldi. Aydın, onun Aydını gərək belə deməyəydi. Bu sözlərdən sonra biryerdəolma sonsuzluq axarından çıxıb real bir müddətin cizgilərini aldı. Ayrılma məqamının acı və soyuq nəfəsi gəldi.

...Ayrılıq anı gəlmişdi. Ariadna var gücünü toplayaraq onu boğan hıçqırıq və göz yaşlarını saxlamağa çalışırdı. Amma əbəs!.. Səssiz göz yaşları dayanmaq bilmədən onun soyuq yanaqları ilə üzü aşağı sürüşürdü. Ayrılıq əzabının kabusu çökmüş bu çöhrəyə baxmağa Teseyin təqəti qalmadı. “Əlvida, sevimli Ariadna, əlvida”, deyə ürəyində pıçıldadı. Sonra qəti hərəkətlə əllərini qızın əllərindən qoparıb Ariadnanın onun üçün gətirdiyi ağır ip kələfini yerdən götürdü, çiyindən aşırı. Ariadna artıq neçənci dəfə dediyi sözləri bir daha tələsik təkrar eləməyə başladı: “Unutma, bu sənin xilasındı, ipi aç-aça get, son-

ra da onu kələfə yığa-yığa geri dön. Yalnız bu halda sən mağaradan qayıdıb işıqlı dünyaya çıxıbolarsən. Sən Minotavrı yenəcəksən. Mən səni burada, bu qayanın üstündə, bu kolun qırağında oturub səbrlə gözləyəcəyəm”.

Qayadan aşağıda dənizin azğın dalğaları şiddətlə özlərini qaya daşlarına çırpır, cürbəcür biçimlərdə ağ dairəciklərə çevrilən köpüklər bir-birinin içində ehtirasla əriyirdi. Nə zamansa Afroditanı doğan bu köpüklər, elə bil, bir daha canlanmaq ehtirasıyla buğlana-buğlana bir-birinə qarışır, bir-birinin içində əriyir, suların köksündə ancaq ölümsüzlərin oxuya biləcəkləri bir yazı yazaraq aşağıdan yuxarı sevgililərə nəsə deməyə çalışırdı. Təbii ki, nə Ariadna, nə də Tesey bu yazını oxuya bilmir, ağ dairəciklərə dönən köpüklərdə onlar ancaq gözəl Afroditanın şəhvət dolu surətini görürdülər...

Bu iyrənc cəsədi ilk görən südcü arvad olmuşdu. O, hər səhər, dediyinə görə, bu mənzilə süd gətirmiş. Böyük bir otaqda orda-burda qan ləkələri, otağın ortasında isə ayaqları tamam nəmünasib bir vəziyyətdə aralanmış, üzündə təəcüb dolu acı təbəssüm yapışıb qalmış bu cəsədi

görüb az qala özündən gedən bu arvad keçirdiyi sarsıntıdan sonra güclə özünə gəlib ona ilkin istintaq quraraq sualı sual dalınca yağdıran polis işçilərinə artıq neçənci dəfə and-aman edirdi ki, mənzilin bayır qapısı açıq olduğundan o, qapını azca, lap azacıq aralamışdı. Bəlkə də gərək bunu etməyəydi. Əlbəttə, gərək etməyəydi. Bəs sonra, sonra nə baş verdi? Südçü arvad nəfəsini içinə çəkib içəridən bir səs-səda gəlib-gəlmədiyinə diqqət kəsilmişdi. Elə bu zaman – südçü arvad söhbətin bu yerində az qala özünü öldürürdü- “elə bu zaman içəridən, yaxından deyil, iç otaqların birindən bir səs gəldi: keç içəri, keç, qapı ağzında qalma”. O, bu səsi yaxşı tanıyırdı. Hər sabah, təxminən, saat 7 ilə 8-in arasında bir ildən çox olardı ki, o bu səsin sahibəsinə – 40 yaşına çatmış, amma hələ də 30 yaşın cazibədarlığını itirməmiş ev sahibəsi Teyyubə xanıma uzaq Yasamaldakı həyatindən öz doğmaca inəyinin südünü gətirirdi. İnəyin adı da, əgər inanmırsız, deyə bilərəm: inəyin adı Kürəşdi. Az qalmışdı, hələ belə bir əlavə də eləsin: istəsəniz, ondan da soruşa bilərsiniz. Cinayət yerinə birinci gəlib çıxmış cavan və göygöz, şeşəbiğ kapitan ona nə cür baxdisa əlini “vaxsey” deyə ağzına tutub daha danış-

madı. Bəli, bu səs Teyyubə xanımın səsi idi-qətlə yetirilmiş ev sahibəsinin həmişəki cod, səbirsiz səsi. “Yenə səhər-səhər siqaret çəkib...” deyə düşünən südçü arvadın bayır qapı ağzından böyük otağa, cəsədin yanına gəlib yetişməsi nə qədər vaxt ala bilərdisə (bu isə, təxminən, yarım dəqiqədən çox çəkməzdi) ev sahibəsinin bu cür vəhşiliklə öldürülməsi də düz həməən vaxta sığmışdı. Hələ südçü arvad şeşəbiğ polis kapitanını çaşdıran belə bir əlavə də elədi:

– Mən dəhlizdən keçib içəri otağa girməmiş uzaqdan səsimin bərk yerinə salıb “öhö-öhö” elədim. Soruşdum, ay Teyyubə xanım, sən hardasan, içəridəsən? Bu dəfə onun səsinə eşitmədim. Amma, yox... həri, həri, indi xatırladım, bu zaman, otaqdan zəif bir xırıltı səsi idi, gəldi. Mən də bu xırıltıya gedə-gedə yazığın cəsədinin üstünə gəlib çıxdım. İraq elə, pərvərdigara, uzaq elə.

Südçü arvadı “pişiyim-pişiyim” polis şöbəsinə apardılar. Sonra hadisələr yenidən çayxanada davam edir. Kompüterdə işləyən eynəkli, yaşıl-köynək oğlan yenə də sürətlə yazmağındadır...

– Səncə, kiminsə evə girib bu qısa vaxt içində adam öldürməsi mümkündür? Özü də ağır bıçaq zərbələriylə...

– Yox...yəqin ki...

– Onda belə çıxır ki, “ümid” qaldı südcü arvada...

– İnanmıram...

– Mən də inanmıram.

– Sən, ümumiyyətlə, bu həyatda nəyə isə inanırsan? – Söhbətin mövzusunı dəyişmək üçün bəhanə axtaran Samirənin qəfildən gizli bir qəzəblə səslənən sualı Nazimi düşüncələrdən ayırdı.

– Nə demək istəyirsən?..

– Heç... Heç nə. Heç nə demək istəmirəm. – Samirə artıq verdiyi sualdan peşman olmuşdu...

Nizami “köhnə palan və köhnə samanın” açılacağından qorxuya düşmüşdü. Ehtiyatla Cəmilənin üzünə baxdı. Yox, onun bu həyatda baş verənləri bir daha açıb-ağartmaq, eşələmək, münasibətləri yenidən çözləmək qədər zəhləsi gədən iş yoxdur. Elə o biri həyatda baş verənləri də. Nə oldu, oldu. Olanlar bir dəfə yaşanar. Xatırlamağa nə hacət?! Buna yol vermək olmaz. Olmaz! Olan olub, keçən keçib. Cəmilə söz davasının mübariz əskəridi. Ona bu sahədə güc yetirmək mümkün deyil. Heç deyil. Adama göz görə-görə sübut edər ki, qatıq ağ deyil, qaradır.

– Sən, elə bil ki, mənə nəşə demək istəyirsən...

– Sən də, elə bil ki, nəşə eşitmək ...

– Sən başla.

– Mən niyə? Sən eşitmək istəyirsən, sən başla...

Cəmilənin ürəyi şiddətlə vurmağa başladı. Səbəbini özü də bilmirdi. Zənlə Nizaminin gözlərinin düz içinə baxdı. “Bu, doğrudanmı, sən-sən?” – beynindən sözlər ildırım sürətilə keçdi. – “O zaman açar sözü söylə! Söylə, açar sözü, söylə”.

– “Yox, sən söylə. Mən o sözü deməyəcəyəm”.

Nizami baxışını qaçırdı. Bu qadın açar sözü söyləsəydi, o zaman Nizaminin həyatının davamını heç kim təsəvvür edə bilməzdi. “Təki, sən olmayaydın...” – düşündü. – “Mən elə bilirdim, səni bir yox, bir neçə ömür sərəsər sevmək olar”.

“Söylə, o sözü, söylə” – Cəmilə gözlərilə Nizamiyə yalvarırdı.

– Elədi. Sənə nəşə demək istəyirəm. Deməliyəm. Dilimin ucundadı... Yadımdan çıxıb...

Cəmilə pərt oldu. Nizami isə çaşıb qalmışdı. Hətta açar sözü xatırlamadığına sevindi.

Südçü arvadı gecədən xeyli keçənə qədər polis idarəsində saxladılar. Sorğu-sualın nə əvvəli, nə də sonu vardı. Bir şeyi on dəfə soruşurdular. Südçü arvad bir yana, sual verənlərin özləri də əməlli-başlı heydən düşmüşdülər. Şeşəbiğ kapitan yorğun-arğın, əsnəyə-əsnəyə və əlbəttə ki, heç bir altməqsəd güdmədən, elə-belə:

– Yaxşı bəs, uuuxxx... cinayət yerinə birinci kim gəldi? – əsnəyə-rək əli ilə sinəsinə vurub az qalacaqdı ki, verdiyi sualı o dəqiqə unutsun. Südçü arvadın cavabı isə onu ahənrüba kimi özünə çəkib sabahdan bəri girib çıxma bilmədikləri bu dolaşmaq labirintdə yenidən azdırdı.

– Birinci mən... hə də, otaqda olan o gəlini gördüm. Necə huşumdan çıxıb, baxırsan?! Birinci o qız gəldi. Jurnalistdi, müstəntiqdi, kimdi?! Amma mən axı heç bilmədim ki, o, necə oldu, gəldi ora çıxdı?! Çaxıb qalmışdım. Qışqırmağa da heyim yox idi. Bir də gördüm, bayır qapıdan gizlicə çıxıb gedir... – Südçü arvad bu sözləri deyib qorxa-qorxa şeşəbiğ kapitanın üzünə baxdı. Elə bu zaman şeşəbiğ kapitan dodağını dişlədi.

...Elə bu zaman Minotavrın çox uzaqdan, labirintin ayrı-üyrü, tanış yollarını dolaşaraq sü-

rətlə özünü Teseyə çatdıran xırıltılı və vahiməli səsi eşidildi. Tesey bir anlıq ayaq saxlayıb təkcə qulaqları ilə deyil, bütün vücudu ilə səsə diqqət kəsildi. Qəbzəsi gümüşdən qısa qılıncını bir əlində bərk-bərk sıxanda o biri əlindəki ip kələfini də barmaqları qeyri-ixtiyari yumularaq eynilə o cür bərk-bərk sıxdı. Minotavrın çıxardığı səsin əcaib əks-sədası qan dondururdu. Səsə görə Minotavr yaxında olmamalıydı. Buna baxmayaraq, Tesey yenə də ehtiyatla, əlindəki ipi gözəl Ariadnanın dediyi kimi yavaş-yavaş aç-aça, ətrafına diqqətlə göz qoya-qoya yoluna davam etdi. Qarşıdan yol iki əks tərəfə ayrılırdı. Biri sağa aparırdı, o biri sola. Cəmi ikicə addım atıb Tesey sağa döndü və gözdən itdi.

... Şəfiqə gözlərilə çay gətirən oğlanı axtardı. “Bu hara yox oldu?” deyər təəccüblə Əşrəfə baxdı. Lazım olmayanda göz qabağında gül yarpağı kimi bitib çəkilmək bilmirdi, indi isə... yox olmuşdu. Əşrəf çiyinlərini çəkdi.

– Gəl biz qalxaq, harda olsa başımızın üstünü alacaq. – Əşrəf dedi.

– Qalxaq. – Şəfiqə ayağa qalxdı.

Çayçı oğlan elə o saat sanki yerin dibindən çıxıb onlara yaxınlaşdı və cidd-cəhdlə stolun üstündəki stəkan-nəlbəkini yığışdırmağa başladı. Şəhər satıcıları arasında dəbə düşmüş o mənasız və əttökən “təklifi” ağızucu bu da elədi:

– Qonaq olardınız...

Əşrəfin əti ürpəşdi, çayın pulunu stolun üstünə ataraq cavab vermədi.

Onlar çayxana həyatından üzüaşağı küçəyə çıxdılar. İstinin axmaq vaxtı idi. Qızmar günəş düz başlarının üstündə qaynar qazan kimi idi. İki stol onlardan o tərəfdə başını kompüterə soxmuş yaşılıköynək oğlan tənbel-tənbel onların arxasınca baxdı...

– İndi bunun pulunu verməyib gedək, dalımızca lələyə-lələyə düşüb gələcək... Mən belələrini yaxşı tanıyıram. – Əşrəf heç cür bu yekəbaşlığa (“qonaq olun”) alışa bilmirdi.

– Fikir vermə...

– Mən redaksiyaya getməliyəm. – Əşrəf üzünü-gözünü yana qaçıraraq dedi.

– Mən də gedirəm. Polisə dəyim, hələ belkə ora bir də qayıtdım.

Şəfiqə cinayət yerinə təkliddə getməyi, orada səbəbli-səbəbsiz vaxt keçirməyi uzun illər

ağır cinayət axtarışları ilə məşğul ola-ola öz iş üsulunda adətə çevirmişdi. İndi cəsəd artıq orada olmamalıydı, yeni icad olunmuş robosensor üsulu ilə bütün otaqda, eləcə də dəhliz və pilləkənlərdə əl-ayaq izlərinin surəti artıq kompüterə köçürülmüşdü. Şəfiqə sükut içində, tək bir xeyli o məşum otaqda ora-bura var-gəl edəcək, nəyisə anlamağa çalışacaq, amma nəyi – bunu özü də bilmirdi. Adətən belə var-gəlin nəticəsi olurdu. Özünü gah cinayətkarın, gah da caninin yerinə qoya-qoya, otaqda ən ağlagəlməz yerlərə göz gəzdirə-gəzdirə qəfildən doğru istiqamətin ona “gəl-gəl” deyən isti nəfəsini duyurdu. Şəfiqə bilirdi: əsas məsələ istiqamətin doğru seçilməsidir. İstiqamət doğru seçilirsə doğru yol öz-özünə gəlir. Ayrılmazdan əvvəl hər ikisi üzbaşurət durub yenə də nəyisə xatırlamağa çalışdı.

– Sağ ol. Görüşərik. Bir şey məlum olsa...

– Görüşərik.

– Redaksiyanın məndə telefon nömrəsi var.

Mən səni taparam. Mənə başqa bir sözün yoxdu?

– Kimin, mənim?..

– Yox, mənim. Mənə elə gəldi ki, sən mənə nə isə demək istəyirsən. “Açar sözü unutma, söylə”.

– Deyəsən yox. Bəs sən? “Açar-söz olmayaydı...”

– Deyəsən... mən də yox. Hələlilik. – Şəfiqənin ürəyindən nəsə qırılıb yerə düşdü.

– Hələlilik. – Əşrəfin fikri yenə də uzaqlarda idi.

Ayrıldılar. Nazilə sağa, Əşrəf isə sola getdi. Əşrəf az qala quş kimi uçurdu.

...Səlimə cinayət baş verən yerə yenidən gəlib çıxanda hava yavaş-yavaş qaralırdı. Soyumağa meyilli payız axşamı bir azdan gecəyə çevriləcəkdi. Asta-asta, tam zülmət içində mənzilə aparən dik pilləkənlərlə yuxarı qalxdı. Mənzilin açarını səhər burda olarkən şeşəbiğ kapitandan almışdı, çox asanlıqla evin qapısını acdı və içəri girdi.

Mənzil kifayət qədər böyük idi. Qapıdan içəri girən kimi hündür pəncərələri binanın balaca həyətinə açılan geniş aynabəndə girirdin. Aynabənddən yol iki istiqamətə ayrılırdı – biri dar dəhlizlə hamam-tualet tərəfə, o biri isə bir-başə qonaq otağına. Otaqların qapısı həm şüşəbəndə açılırdı, həm də qonaq otağından yataq otağına qalın, tünd çəhrayı rəngdə pərdə ilə arası tutulmuş yol vardı, o yol bir-birinin içində olan o biri otaqlara aparırdı. “Burda azmaq olar”

düşünüb südcü arvad qonaq otağından keçərək cəsədi elə bu yataq otağında tapmışdı. Öldürülən ev sahibəsinin səsi isə südcü arvad and-aman edirdi ki, əvvəlcə qonaq otağından gəlirmiş...

Səlimə qonaq otağında o yan, bu yana gedib var-gəl eləməyə başladı. Sağ divardakı iki pəncərədən o tərəfdə bu otağın uzunluğuna bərabər uzunluqda aynabənd idi. Deyəsən, evdəkilərin gün keçirdikləri əsas yer bu aynabənddi. Səlimə aynabəndə çıxdı. Həyətə açılan pəncərə sürəhisinin düz altında balaca yemək masasının üstündə iki çay stəkanı, qəndqabı, boş meyvəqabı, iki qab, iki çəngəl...Qabların birində kəsilmiş alma dilimi çəngəlin ucunda qalmışdı. Yaralanmış almanın özü qabın yanında idi. Stəkanların ikisində də çaylar ancaq yarıya qədər içilmişdi. Səlimə ağzında alma dadı hiss elədi.

Yenidən içəriyə keçdi. Qonaq otağının ortasında böyük dəyirmi yemək masası, ətrafında stullar, divar boyu içi cürbəcür servislərlə, qab-qacaqla dolu servantlar dururdu. Səlimənin diqqətini həm də o çəkdi ki, otağın yuxarı tərəfindəki divanın üstündə bənövşəyi rəngdə bir qadın jaketi atılıb qalıb. Eyni rəngdə, eyni biçimdə onun özünün belə (bəli, eynən belə) bir jaketi

vardı. “Kimsə bunu görüb götürməyibsə... Bu niyə burda qalmalıdı? Öldürülənə məxsus olmalıdı, çünki onun dolu bədəninə heç uyğun gəlməz... O zaman bu kimin jaketidi? Südçü arvadı da deyil – belə jaket onunçün çox...” “yağlı” olardı. Səhərdən burda çalışan əməliyyatçıların arasında isə qadın yox idi. “Yaxşı, sən vurmadın, mən də yıxılmadım, bəs nə oldu?..” Səlimə başa düşdü ki, bu jaket məsələsində bir sirr var...

...Qəfildən Afətin beyninə bir iti neştər ildırım sürətilə bu yandan girib o yandan çıxdı. Ürəyinə daman şübhədən vəhmələndi. Əlini atıb yavaş-yavaş jaketin iç tərəfini o yan bu yana çevirib asılqanını axtardı. Asılqanın bir yanı qırıq idi. Bunu görən kimi Afətin ürəyi guppuldadı...

...Vaqif günün bütün sonrakı hissəsini redaksiyada oturub vaxtını ikinci, üçüncü dərəcəli qəzet materiallarının hazırlanmasına sərf etdi. Diqqəti çox dağınıq idi. Hələ də Samirə ilə bugünkü görüşün “mənfi enerγιyasının” təsiri altında idi. Bu qız haqqında çox eşitmişdi, amma belə yaxın ünsiyyətləri heç olmamışdı. Eşitmişdi ki, qadın olmasına baxmayaraq öz işinin professionalıdır, haqqı nahaqqa verməyəndir, dəmir məntiqi var, xeyli yaraşıqlı olması da öz yerində.

Ona nədənsə elə gəlirdi ki, bu qaragöz, iti baxışlı qızı çoxdan tanıyır, amma hardan, amma necə – məsələnin bu tərəfi xeyli qaranlıq idi. Vaqif əmin idi ki, bunu məcburən də olsa hökmən yadına salacaq. Bəzən dilinin ucuna yapışaraq tərslik edib heç cür işıqlı dünyaya gəlmək istəməyən o son dərəcə vacib söz kimi bu da xatırlanacaq. Xatırlanacaq ki, Samirə ilə onu birləşdirən nədir, niyə bu qız bu qədər birdən-birə belə doğma göründü, niyə Vaqif onun hər hərəkətini, hər sözünü yüz ilin yaxını kimi qəbul edə bildi, niyə, niyə, nə üçün??? Vaqif heç istəmirdi bu qadın barədə düşünsün, amma düşünməyə bilmirdi.

...Əsas olan isə başqa şeydi. Uzun zaman-dan bəri qəlbini verdiyi Dürdanə onun beyninin düz içində oturub Samirə ilə bağlı nə vardısı, bu istiqamətdə Vaqif nə düşünürdüsə, hamısına nəzarət edirdi. Əlbəttə, Dürdanə ondan heç nə soruşmayacaqdı. Gün ərzindəVaqifin əhvalındakı dəyişməni hiss etsə də (bunu hiss etməmək isə mümkün deyildi), bir kəlmə ilə də olsun, daxili gərginliyini bürüzə verməmişdi. Dürdanə üçün dəqiq sərhəd var idi. Onun bir qadın kimi əsas prinsipi bu idi: kişinin kişi yeri var, arvadın arvad. Bəlkə də xüsusi gözəlliyi ilə bir elə seçilməyən bu

qız elə bu xüsusiyyətinə görə uzun illərdən bəri bir yerdə işlədikləri İslamın məhəbbətini qazanmışdı. Bəli, qazanmışdı, çünki, ilk gördüyü gündən, yox, gündən yox, dəqiqədən vurulduğu Vaqif ona ürəyini açan zaman üzünün bir qırışığı da tərpənməyən Dürdanə o gecə evə necə gəlib çatdığını bilməmişdi, axşam saat səkkiz hələ olmasa da, soyunub yerinə girmiş və səhərə qədər oyaq qalmışdı – gah ağlamış, gah qəlbi fərəhdən və sevincdən şiddətlə vurmuş, gah da üz-gözündə təbəssüm şirin xəyallara dalmışdı...

Redaksiyada gün beləcə üzüntülü və dolambaclı fikirlərin axarında keçdi. Vaqif, elə bil, quyuya düşmüşdü, heç cürə oradan çıxı bilmirdi. Gizli-gizli Dürdanəyə baxır, istər-istəməz onu Samirə ilə müqayisə edir, sonra da bu müqayisəni etdiyinə görə özünə nifrət edirdi. Labirintdən çıxmaq üçün ip ucu yox idi, ip ucu...

...Teseý Ariadnanın ona verdiyi ipi aç-aça qaranlıq labirintin yolları ilə irəliləyirdi. "Həqiqətən, bu ipi özümlə götürməsaydım, bu qaranlıq dünyadan necə qayıdıb çıxı bilərdim?! Bura eynən Aidin saltənəti kimidir". Yenə Minotavrın müdhiş, qandonduran böyürtüsü eşidildi. Səs bu

dəfə lap yaxından gəldi. Əks-səda yox idi. Hər tərəf səssizliyə qərq oldu.

...Mənzilin içində ölü bir sükut hökm sürürdü. Afaq o otaqdan bu otağa, bu otaqdan o otağa gedib-gəlsə də uzaqdan, yaxından bu mavi jaketi gözlərilə deşməyə bilmirdi. Nəhayət, dözmədi, götürüb bir daha jaketin astarını üzünə çevirdi. Mat qaldı. Asılqan qırıq idi. Onun jaketinin də asılqan ipi beləcə qırılıb qopmuşdu, tənbəllik eləyib tikməyə ərinmişdi. Belə... belə... Afaq otaqda sağa gedir, sola gedir, düşünür, xatırlamağa, anlamağa çalışır, amma jaketin bura necə gəlib düşməsinə heç cür anlaya bilmirdi. Divanda oturub jaketi bir daha əlinə aldı, ora-burasını artıq neçənci dəfə diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı. Bəlkə... Yox, bu lap ağ oldu ki...

Ata və oğul adsız dənizin kənarındakı sıldırım qayanın başında durub vidalaşırdılar.

– Mən səni bu uca qayanın başında dayanıb gözləyəcəyəm. Sənin gəmini, Tesey, ilk mən görməliyəm. Amma...

– Söylə ata, nə ürəyindən keçir, hamısını söylə, əmr et!

– Mən istəyirəm ki, sənin qələbə çalmağından birinci mən xəbər tutum. Amma necə?..

– Bunu Elladada birinci sən biləcəksən, ata!

– ??

– Ulu Zevsin köməylə mən Minotavrı yensəm, mənim dənizçilərım dor ağacından ağ yelkən asacaqlar. Yox əgər... – Teseyin səsi kədərlə doldu. – Əgər mən bu savaştan sağ çıxmasam və bir daha vətənə dönmək, sənini əlini öpmək mənə qismət olmasa, o zaman dor ağacından qara yelkən asılacaq.

Qəhrəman Teseyin atası Egey onu hüznə dinlədi. Sonsuz qüssə və sevgi onun qəlbini doldurmuşdu. Sevimli oğlu Teseyin başını titrəyən sinəsinə sıxaraq o, yavaş bir səslə son xahişini etdi:

– Bircə sən bu gedər-gəlməz yoldan saxlaya bilsəydin. Amma bilirəm. Bu mümkün deyil. Yalvarıram, Tesey, unutma. Ağ yelkənlə qayıt. Yoxsa, mən də sənini ardınca Stiks çayının sahillərinə, Aidin saltənətinə yollanacağam. Sənsiz mənə bu dünyada həyat yoxdur. Zevs köməyim olsun...

...Qayalardan aşağıda, adsız dənizin başqa bir sahilində dəcəl suların qoynunda kiçik bir

gəmi səbrsizliklə Teseyi gözləyirdi. On iki dənizçi allərində avar hazır vəziyyətdə idilər. Hündür qaya üstündən onları izləyənlərin nifrətli baxışları altında Tesey Ariadnanın əlindən bərk-bərk yapışaraq onunla bir yerdə yaxın daşların üstündən gəminin düz göyərtəsinə tullandı. Sevinc içində bağırışıb onları salamlayan dənizçilər dərhal avarları hərəkətə gətirdilər, onları əvvəlcə ehmal-ehmal, sonra, sahildən kifayət qədər aralandan sonra isə daha dərindən və həvəslə sulara batıraraq gəmini kağız oyuncaq kimi dalğaların üstü ilə uçurdular.

Krit adasında dənizin içindən sıyrılan uca qayanın başında arxasını mağaraya çevirib heykəl kimi tərpənməz qalmış Ariadnanın atası Minos sürətlə uzaqlaşan gəmidən ona baxanların gözündə balaca bir nöqtəyə dönməkdə idi. Eyni balaca nöqtəyə Minosun gözlərində, nəhayət, gəmi də döndü.

...Nə qədər ağlasığmaz olsa da, artıq şübhə ola bilməzdi. Divanın üstündəki jaket onunku idi. Jaket onun, Şəbnəmin evində qarderobdan səliqə ilə asılmaq əvəzinə burda, cinayət törədilmiş

bu otaqda, divanın üstündə atılıb qalmışdı. Ağlasığı deyildi. Heç deyildi, amma belə idi.

Əlindəki jaketin astarına, üzünə yenə də diqqətlə baxa-baxa fikri qarışdı. Hansısa əyri-üyrü vəqəələr, uzaq həyatın yarımçıq məqamları yavaş-yavaş gözlərinin qarşısında canlanmağa başladı. Bəziləri tanış gəlirdi, bəziləri tanış gəlmirdi. Gördüyü isə bir rəya kimiydi. Bu rəyada hərdən-birdən Nadirin də surəti qaranlıqdan süzülüb çıxırdı. “Bu adamın nə işi var mənim həyatımda?!” – Şəbnəm, hələ ki, düz-əməlli bir şey anlaya bilmirdi. Nadirlə bugünkü tanışlıq, ürəyinə dammışdı ki, adi tanışlıq deyil. Nadirlə onu çox dərin qatlarda nə isə birləşdirir. Beyninin bu dərin qatlarında qəribə sözlər bir-birinə qarışmaqda idi, qəribə mənalar sayrışırdı və tanış olmayan xaotik hisslər onu artıq yormağa başladı. Niyə Nadir bu qədər doğma idi?! Nə idi bunun mənası, nə?! Yox, indi bu çözümlərin sırası deyil. Əsas məsələ jaket məsələsidir. Onun (onun, onun!) jaketi bu mənzildə, bu divanın üstündə niyə olsun?! O bu jaketi özü ilə bura gətirməmişdi, buna yüz faiz əmin idi. Yenə fikri qarışdı. Bəs bu uzun burun, bu uzun burunu ora-bura başını döndərməklə gizlətmək cəhdi, sözləri özünə sərf

etməyəndə tez-tez, tələsik tələffüz edərək sözün sonunu “yeməsi” və bir də sözə çevrilməsi mümkün olmayan, ancaq hiss edilə bilən bir sürü başqa məqamlar... necə izah olunmalıdır?!

Kim idi bu adam?! Şəbnəmin yaddaşına söz ola bilməzdi – o, Nadirin nüfuzlu, oxunan qəzetləri az qala zəbt edən, şəhərin və ölkənin kriminal həyatı ilə bağlı bir-birindən maraqlı məqalələrini çox böyük maraq və həvəslə oxuyurdu. Nadirə professional jurnalist kimi simpatiyası vardı. Ancaq bu qədər. Onlar bir dəfə də olsun görüşməmişdilər. Bir-birilə bu günə qədər söhbət etməmişdilər. O zaman niyə? «Nə üçün bu adam bu qədər doğmadır» sualı Şəbnəmə rahatlıq vermirdi. Hər hərəkəti, hər sözü yüz ilin yaxın adamının idi. Şəbnəm hiss edirdi ki, müəmmənin həlli dilinin ucundadır. Açar söz! Axı açar bir söz olmalıydı. Nadirlə onu faciə görüşdürmüşdü. Amma bu görüş kifayət deyildi, elə bil, bir müəmmə bu görüşün ətrafında fırlanırdı. Onlar bir-birini tanıya bilmirdilər. Şəbnəmə elə gəldi ki, bir az da diqqətini cəmləsə, bir az da güc versə nəinki Nadirlə bağlı məsələni aydınlaşdıracaq, hətta jaketinin bu mənzilə necə gəlib düşməsinin sirrini də açıb çözəcək. Bu iki məsələ bir-birilə əlaqəlidir.

Kimdir Nadir? Onları bağlayan nəşə var. Hökmən var. Buna Şəbnəmin şübhəsi yoxdu...

...Teseý bu əýri-üýrü yolların birində, nə-hayət ki, Minotavrın səsini deyil, hənirtisini eşitdi və aydın şəkildə qoxusunu duydu.

Minotavrın Elladanı qorxuya salan vəhməsi varmış. Onun öküz başı insan bədəninə əməlli-başlı ağırlıq edirdi. Teseý var gücünü toplayıb bu əcaib varlığın əvvəlcə iki buynuzunu ələ keçirdi. Başı gülməli şəkildə yana əyilmiş Minotavrın gözləri bərələ qalmışdı, xırıldaya-xırıldaya ağzının yapışqan kimi suyu tökülürdü. O, nə baş verdiyini anlamırdı. Teseýin ağlasığmaz cəsarəti bu savaşıñ aqibətini çox tez həll elədi. Minotavrın başının kəsilib bədənindən ayrılması bir göz qırpımında baş verdi. Öküz başı insan bədənindən ayrılandan sonra da Minotavr dişlərini ağarda-ağarda, matdım-matdım Teseýə baxmağında idi. Teseý Minotavrın başını bir torbaya salıb dikəldi. "Allahlara eşq olsun!" ucadan səslənib torbanı çiyinə atdı, aç-aça gəldiyi Ariadnanın ipini bu dəfə yığa-yığa geriye, labirintin girişinə doğru yol aldı...

...Xatirələrdən heç cür yaxa qurtara bilməyən Nərminin gözü qarşısında tanış və yarıtanış vəqeələr yavaş-yavaş bir bütöv mənzərə yaratmaqda idilər. Bu balaca otaq ona heç də yad gəlmir. O burada yaşayır. Çarpayıda onunla yanaşı uzanmış bu kişi isə onun əridir. Bu kişi, əlbəttə, Samirdir. Nərmin yalnız indi başa düşür ki, Samirə qarşı duyduğu doğmalığın əsl səbəbi hardan gəlir. Samir ona deyir:

– İstidi, yata bilmirəm. Aman Allah, bu necə bürküdü...

Nərmin arxasını ona çevirib cavab vermir. Nərmin bu axşam ondan küsüb.

– Noldu sənə?.. Yenə küsdün?!

Nərmin dinmir. Samir qızın bu davramının səbəbini bilir. Arxası ona uzanmış Nərmini qucaqlamağa çalışır. Nərmin dartınıb onun qolları arasından çıxır. Samir yenə nəsə deyir. Nərminin könlünü almağa çalışır. Əslində, Nərminin küsməyi yalançı küsməkdir, bir az keçsin, bu küsməkdən əsər-əlamət qalmayacaq...

...Gözlərini yumaraq divan üstündə hərəkətsiz oturub qalmış Fəridə əlindəki jaketi oraburasına çevirərək, elə bu yaşıl jaketin üzündə

Kərimin əsəbi halda nəşə dediyini görür, amma aydın eşitdiyi sözlərin mənasını anlamır.

– Yaxşı, yaxşı, sən nə təhər deyirsən, qoy elə olsun. – Nəhayət, Kərimin son sözlərini Fəridə eşidir və anlayır. Amma anlayan kimi də unudur. Bu an həmən yaşıl jaketin “ekranında” çayxanadakı kompüterin arxasından çəkilməyən yaşılköynək oğlan görünür. Onun üzünə hiyləgər bir təbəssüm qonub...

Gəmi bu mənfur adanı sürətlə arxada qoymaqda idi. *Ariadnadan bu cür əlacsız ayrılardan sonra Teseyin heç nə vecinə deyildi. Çaldığı qələbəni də unutmuşdu. Bir könüldən min könülə vurulduğu gözəl Ariadnanın hicranından sərxoş kimi idi. Yerin dibində, Aidin səltənətində özünü hiss edirdi. Dərin fikirlər aləminə batıb çıxma bilirdi. Tesey unutmuşdu ki, səfərə çıxarkən atasına söz verib: əgər qələbə ilə geri dönərsə gəmi-sində qara deyil, ağ yelkən qaldıracaq və atasını sevindirəcək. Belə olmazsa, atası Egey özünə qəsd edəcək. Əfsuslar! Teseyin əzablı fikirləri bu balaca adada tərk edib məhv olmağa düşər etdiyi sevimli Ariadnanın yanında idi, başqa yerdə deyildi. Tesey atasına verdiyi sözü unudur.*

...Teseyi üzüntü və səbirsizliklə gözləyən atası Egey hər gün gəlib dəniz sahilindəki sıldırım qayanın başına çıxır, gözlərilə uzaq sularda ağaran yelkəni arayırdı. Budur, Krit adası tərəfdən bir qaraltı gözə dəyir. Şübhə yoxdur, bu, Teseyin gəmisidir. Gəmi sürətlə yaxınlaşır. Diqqətlə baxanda artıq gəminin gövdəsi, göy sularda bir-birilə yarışmış kimi batıb qalxan avarları, dor ağacı görünür. Heyhat!.. Uzaqdan oğlu Teseyin gəmisini tanıyan kral Egey dor ağacından ağ deyil, qara yelkənin asıldığını görür. «Tesey məhv olmuşdur. Tesey artıq yoxdur. Mənim yaşamağımın mənası qalmadı...» Kral Egey zar-zar ağlayır.

Oğlundan sonra həyatının mənasını puç sayan ata özünü qayanın başından dənizə atır. Dənizin suları kral Egeyi qoynuna alıb ehmalca itələyə-itələyə Aidin səltənətinə doğru aparır.

Nəhayət, Aliyə və Bəhram ümumi bir razılığa gələ bildilər. İrəli sürülən plan tükürpədicə bir plan idi. Bundan daha dəhşətlişini təsəvvür etmək mümkün deyildi. Amma plan hökmən baş tutmalı idi. Onlar yeni həyatlarında da bir-birini hökmən tanımalıydılar. Bunun üçün nəsə son də-rəcə fəvqəladə bir hadisə baş verməli idi. Bu fəv-

qələdə hadisə onları bir-birilə görüşdürməliydi. Sonra isə bir açar söz olmalıydı. Bu açar söz vasitəsilə onlar yenidən bir-birini tanımalıydılar. Açar söz vacib idi. Çünki üz-üzə gəlmək hələ bir-birini tanımaq demək deyil. Yeni həyatda bir yerdə olmaq üçün, yenidən bir-birinin qolları arasında uyumaq üçün, dodaqlarını bir-birinə yapışdırmaq üçün, sən demə, cəmisi ikicə məqama ehtiyac var: fəvqəladə bir hadisəyə və açar sözə.

Onların heç biri bütün varlıqları kimi inan-dıqları “ölümdən sonrakı yenidən doğuluşların-da” talelərinin başqa bir adamla birləşə biləcəyini ağıllarına belə gətirmək istəmirdi. Bir şeyə, elə bir ciddi əsasları olmasa da, bir şeyə qəti inanır-dılar ki, onların yeni doğuluşu da hökmən bu dünyada, hətta bu şəhərdə baş verəcək. Bundan sonrası isə “asandır” – həməni iki, cəmisi iki mə-qam... Xeyli müddət idi ki, Aliyənin müxtəlif təklifləri Bəhrəmin dəmir məntiqi qarşısında tab gətirmirdi. Aliyə belə deyirdi:

– Bəlkə və çox güman ki, biz səninlə yenə də öz evlərimizdə doğulduq. Ola bilər, ya...

– Ola bilər. Hətta mən düşünürəm ki, elə belə də olmalıdır. – Bu ehtimalla Bəhrəm razı-laşırdı.

– Məktəblərimiz evlərimizə yaxın olduğu üçün bizi məhz öz məktəbimizə verəcəklər. Düzdü?

– Düzdü.

– Düzdü... O zaman qalır, bir söz tapıb onu bir-birimizə deməyimiz. Açar söz... Nədi, bu da xoşuna gəlmədi?!

– Çox xoşuma gəldi. Bir az hind filmlərinə oxşadı. Amma bir şey var axı. Onu nəzərə almaq lazımdır ki, biz bir-birimizi tanımadan hardan biləcəyik ki, bu sözü sən məhz mənə deməli-sən?! Ya da ki, mən o sözü məhz sənə deməli-yəm?! Başa düş axı, biz o zaman bir-birimizi tanı-ma-ya-ca-ğır. Bir məktəbdə oxuyan, hərdən məktəb dəhlizlərində, ya da ümumi iclaslarda – akt zalında görüşən, amma bir-birinə etinasız iki nəfər olacaq. Biz o zaman bilməyəcəyik ki, bizim bundan əvvəlki başqa doğruluşumuz zamanı bir-gə həyatımız olub və bu başqa həyatda biz bir-birimizi sevmişik, hətta evlənmişik... – Bəhrəmin dodağı qaçdı. – O dərəcədə sevmişik ki, indi başımızı gör bir necə əndiribadi fikirlərlə qatırıq...

Küsüşmə də elə bu sözlərdən sonra baş verdi.

– Həqiqətən, sən... sevsən, belə danışmazsan. Görürsən, necə asanlıqla hər şeyi zarafata çevirirsən?!..

... ???

Bəhram özü bu məsələ ilə bağlı, hələ ki, heç bir təklif verməmişdi. Bəhram susurdu. Aliyə xeyli ümitsiz bir şəkildə ondan real bir təklif gözləyə-gözləyə gün-gündən göz önündə bir çiçək kimi solur, şuxluğunu, tərəvətini yavaş-yavaş itirirdi. O özü də Bəhramın dediklərilə bir tərəfdən razılaşırdı ki, məsələ xeyli çətin, xeyli qəliz məsələdir. Son dərəcə dərin və məsuliyyətli yanaşma tələb edir. Hətta belə də demək olar: həll olunmaz məsələdir. Amma ehtiras vulkanı alovlanmışdı və indi artıq öz pik nöqtəsini keçib yavaş-yavaş sönməkdə idi. Məqam öz sirr içindəliyini itirməkdəydi. O söndükcə Aliyə də susurdu, hətta elə bir zaman kəsiyi oldu ki, onlar uzun müddət bu mövzuya qayıtmadılar. Bir-birilə çox az-az, xüsusi ehtiyac olanda, “xala xətrin” danışmağa başladılar. Bu hal, xüsusilə, Bəhram üçün dözülməz idi. Canından çox sevdiyi arvadını bu cür naçar görmək ona əzabdan başqa heç nə vermirdi. Bəhramın beyni gizlicə – Aliyədən xəbərsiz gecə-gündüz bu məsələ ilə məşğul oldu-

ğundan Bəhram pərvanə odun ətrafında min oyundan çıxan kimi vurnuxa-vurnuxa qalmışdı. Bu hal uzun müddət davam edə bilməzdi, necə ki etmədi. Nəhayət, günlərin bir günü Bəhram redaksiyadan tələm-tələsik və bir qədər də həyəcan içində evə qayıdanda mətbəxdə nə iləsə qurtdalanan Aliyə ona tərəf dönmədən yavaşdan belə dedi:

– Mən, deyəsən, bizim məsələnin çarəsini tapdım.

Uzun müddət bu mövzu ilə bağlı söhbət olmadığından, Bəhram əvvəl-əvvəl Aliyənin nə demək istədiyinin fərqi nə varmadı. Bir an keçdi, ya keçmədi, hər ikisinin beyni işıqlandı və qəlb-ləri şiddətlə vurmağa başladı.

... Gözəl Ariadna dincəlmək üçün yenidən aldığı səfalı bulaqları, sıx və sərin meşəsi olan bu kiçik adada uca bir ağacın altında yatıb hər şeydən xəbərsiz bərk yuxuya getmişdi. Onun yanında uzanıb Tesey də şirin-şirin yatırdı. Qəflətən Tesey diksinib yuxudan ayıldı. Gözlərini döyə-döyə çaşqın bir halda ətrafına baxdı. Sonra nə düşündü-sə dərhal dəlicəsinə ağacın altından sıçrayıb Ariadnanı tərk etdi və Hipnosun təsirinə düş-

müş adamlar kimi ləngər vura-vura gəmiyə qayıtdı. O, səsinə ucaltmadan dənizçilərə yelkəni tələsik və sakitcə qaldırmaq əmrini verdi. Tesey və onun on iki səfər yoldaşı var güclərilə avarlara yatıb istirahət üçün yan aldıkları bu balaca adadan sürətlə uzaqlaşdılar. Avarlar dənizin şıltaq sularına ehmalca dəydikcə dənizçilərə elə gəlirdi ki, gəminin yanı ilə onların görə bilmədikləri gənc bir qız üzür və o qız üzə-üzə yavaşdan ağlayır. Avarların ucundan qayıdıb dənizə tökülən damcılarının səsi bu gənc qızın göz yaşlarının səsi, damcılarının özü isə qızın göz yaşları idi.

Ağacın altında hər şeydən xəbərsiz dərin yuxuya dalmış Ariadna qəflətən yuxusunda diksindi...

Gəmi bu adadan uzaqlaşdıqca Teseyin fikirləri bir-birinə qarışmaqdaydı. Tələsik yola düşdüklərinə görə Tesey gəminin dor ağacındakı yelkəni dəyişmədi. Atası Egeyə verdiyi sözü yerinə yetirmədi. Asmalı olduğu ağ yelkən barədə unutuldu. Teseyin gəmisi başı üstündə səmt küləyinin yeləndirdiyi qara yelkən Ellada sahillərinə üz tutdu.

Tesey ürəyindən qara qanlar axa-axa gəminin göyərtəsində durub məhzun baxışlarını Ariadnanı tərk edib qoyduğu bu kiçik adadan ayıra bilmirdi. Amma əlindən bir iş də gələ bilməzdi.

Allahlar onunla oyun oynadılar. Ariadnanın yanında uzanıb yatarkən Tesey bir yuxu gördü. Onun yuxusuna ölümsüzlərdən biri olan Dionisi girmişdi. Məhz Dionisi Teseyə gözəl Ariadnanı buraxıb adanı tələsik tərk etmək əmrini vermişdi. Gözəl Ariadnanı təsadüfən adada görüb anındaca ona vurulan Dionisi onu özünə arvad edib Olimpə aparmaq fikrinə düşmüşdü. Tesey hiddət və həyəcandan bütün vücudu titrəsə də, Dionisinin əmrindən boyun qaçırmağa cəsarət edə bilmədi...

– Eşidirəm. Sözü nü de.

Cəmilənin səsi soyuqqanlı idi, amma ürəyi səbirsizlikdən gup-gup vururdu.

“Bilirsənmi, mən sənsiz nə qədər yaşaya bilərəm?! Üç gün. Üç gündən sonra ağzım sudan çıxmış balıq kimi səssizcə açılıb, yumulacaq”.

Cəmilə bunu belə bilirdi. Cəmilə həm də onu bilirdi ki, Fərhad açıb-ağartmasa da, gecə-gündüz onların problemini düşünür. Başqa cür ola bilməzdi. Yadına evliliklərinin ilk vaxtları düşdü. O məsələ belə başlamışdı. Bir gecə yataqda heç birinin gözü nə yuxu getmirdi. O tərəf, bu tərəfə o qədər çöndülər ki, nəhayət, hər ikisi yoruldu. Bir müddət yataqda heysiz düşüb hərəkətsiz

qaldılar. Fərhad əlini atıb Cəmilənin saçlarını qarışdıraraq-qarışdıraraq tumarlamayağa başladı:

– Cəmilə, yaxşı qız, sən o biri dünyaya inanırsan? – Fərhadın səsinə bir qüssə, bir xiffət var idi.

Cəmilə ondan belə sual gözləmirdi. Amma sual xoşuna gəldi. Yuxuların ərsəyə çəkildiyi vaxtın sualı idi. Qızın gözləri ləzzətdən süzüldü:

– Mən inanıram. Bəs sən?..

– Mən bir az başqa şeyə inanıram.

– ???

– Bilirsən, mən ona inanıram ki, adam öldükdən sonra yenidən dirilir.

Cəmiləni maraqlandırdı:

– O necə olur elə?

– Mən nə bilim?! “Necə olur?!” – Fərhad onu yamsıladı. Cəmilə dodaqlarını büzdü. – Olur da. Nə təhərsə olur. Olmalıdı. Başqa cür ola bilməz. Mümkün deyil...

... Ortalıqda namünasib bir sükut çökdü. Asif az qala təəssüf etdi ki, arvadı ilə onu çoxdan narahat edən bir mövzuya bu şəkildə qəfildən toxundu. İnanmadı ki, Tamilla onu başa düşəcək. Tamilla isə bir kəlmə danışmadı, amma fikrə getdi. Asifin ona dediklərini “həzm” etməyə çalışdı.

Çox gizli mənalardan söhbət açırdı Asif. Özü də inamla danışdı. Hiss olunurdu ki, dediklərini uzun müddət beynində götür-qoy edib.

Sükutu Tamilla pozdu:

– Asifka, biz ki bir-birimizi bu qədər istəyirik... Ölüm niyə bizi ayırmalıdı?! Bu düz deyil axı...– Tamillanın dodaqları büzüldü, o, ağlamsındı.

Asif özü də nə zamansa baş verəcək bu məqamı ədalətsiz məqam sayırdı, amma bu məqamın müqabilində gücsüzlüyünü də başa düşürdü. Tamilla, nəhayət, özünə gəldi, susub diqqətlə cavab gözlədi. Onun bu halı Asifə təsir elədi. Asifə elə gəldi ki, qız çarəsiz adamlar kimi ondan bir kömək, bir imdad gözləyir. Onun isə əlindən heç nə gəlmir. Asif bacardığı qədər Tamillaya ürək-dirək verməyə çalışdı:

– Bilirsən, mən nə düşünürəm?! Mən öləndən sonra hökmən, hökmən yenidən doğulacağam, başa düşürsən?! Bilmirəm, necə – amma hökmən doğulacağam! – Asif uzandığı yerdəncə əlini atıb çarpayının yanındakı stulun üstündə şalvarı vardı, cibindən eşələyib siqaret qutusunu tapdı. İçindən bir siqaret çıxarıb yandırdı. Həsrətlə tüstünü sinəsinə çəkdi.

– Çəkmə... – Tamilla ona həm nəvaziş dolu səsilə, həm də nazik yorğanüzünün altında balıq

kimi qıvrılan vücudu ilə qısıldı. – Bəs mən?! Mən necə olacağam, Asifka?!

Asif Tamillanın sözünə fikir vermədi, amma əli ilə havada quruyub qalmış tüstünü açıq pəncərə tərəfə qovdu.

– ... Sən necə olacaqsan?! Qorxma, sən də mənim kimi olacaqsan. Amma bu işdə çox ağır bir məqam var. – Asif təəssüflə, – çox ağır... – deyə təkrar edib Tamillaya sarı çöndü.

– Nədi, nədi, nədi o ağır olan məqam, gözümün işığı?? – Tamillanı artıq məqam-filan düşündürmürdü. Tamillanın şirmayı barmaqları yavaş-yavaş Asifin sinəsindəki buruq-buruq tükərlə oynamağa başlamışdı. Asif onun barmaqlarını ovcunun içinə alıb yüngülcə sıxdı, nəvazişlə tumarladı:

– Dayan, dayan deyirəm. Sənə mən dediklərim maraqlı deyil?

– Maraqlıdı... Çox maraqlıdı. – Tamilla kö-nülsüz-könülsüz bədənini ondan bir balaca aralayıb guya ki, diqqətlə qulaq asmaya hazırlaşdı.

Asif gözünün ucu ilə arvadının göz qamaşdıran çılpaq boynunu, yaraşıklı qollarını süzüb yenə də səsində təəssüf dilləndi:

– O məqam budur. Hayıf ki, insan yenidən doğulandan sonra əvvəlki həyatını heç cür xatırlaya bilmir. Bunu bacarmır.

Ortaliğa sükut çökdü.

Bir azdan Tamilla onun fikirlərini öz bildiyi kimi davam etdirməyə çalışdı:

– Çox... maraqlıdı, çox qəlizdi. Amma yox, dayan görüm. O zaman biz belə də düşünə bilərik: biz hər birimiz bu həyata sonsuz dəfə gəlmişik. – Tamilla dərindən düşünməyib dediyi vaxtlarda olan kimi yenə də “doqquzluğa” vurmuşdu.

– Gəlmişik! – Asif sevinən kimi oldu, çünki Tamilla onunla onun “dilində” danışmağa başlamışdı. Asif dediklərinə asanlıqla bu cür münasib həmfikir tapacağına ümid etmirdi. – Əhsən sənə. Məsələnin canını əlüstü tutdun.

– Mən beləyəm, – deyə nazlı bir cavab gəldi. – Təəssüf, təəssüf... Bu niyə belədi, Asifka?

– ...bir də təəssüf... Bax, bunu mən bilmirəm. – Asif kədərli bir səslə cavab verdi.

Tamilla düşüncəli-düşüncəli Asiflə razılaşdı ki, doğrudan da bu məqam çox ağır, çox dözülməz, “Asifka, sən düz deyirsən, ədalətsiz bir məqamdır”. Əgər insan yenidən doğulandan sonra öz əvvəlki həyatını, sevib-sevildiyi adamları, doğ-

maları, əzizləri, tanışları, dostları, yadları (??) xatırlaya bilsəydi, həqiqətən də bu, çox gözəl olardı, ölmək də indiki kimi belə qorxulu olmazdı.

– Hayıf... – Tamilla sidq-ürəklə təəssüf etdi.

– Yəni, bu heç cür mümkün deyil?!..

Özü də öz sualına cavab verdi:

– Mümkün deyil...

Bir az keçdi. Sükutun uzanacağından, bəlkə də Asifin yuxuya getməsindən qorxub Tamilla:

– Asifka, ay Asifka!.. – deyə onu çağırdı, daha doğrusu, dümsüklədi.

– Nədi?

– Asifka, bəlkə... bilirsən, ağlıma bir fikir gəldi...

– Ay səni Allah güldürsün. Ağlına nə gəldi?

– Sən elə həmişə beləsən. Deməyəcəyəm. Mənim ağlıma fikir gələ bilməz də...

– Yaxşı, de görək, naz eləmə.

– Sənsən daha, keçdim günahından.-Tamilla ciddiləşdi. – Bəlkə biz səninlə bu indiki həyatımızda şərtləşək, bir-birimizə parol kimi bir şey...belə bir tanıma sözü deyək?! Nə cürsə razılaşaq ki, yeni dünyamızda o sözü deyib bir-birimizi tanıya bilək?!

Asif gülümsədi. “Bu boyda da sadələvhlük olar?!” Əlindəki siqareti dolabın üstündəki kül-qabıya sürtə-sürtə söndürdü:

– Yat, daha gecdi, yat görək yata biləcəyik?! Sən də zəhərləndin bu fikirlərlə...

– Yatırsan?! Gecən xeyrə, Asifka. – Tamilla istəməyə-istəməyə o biri böyrü üstə çevrildi.

– Şirin yuxular...

Bir saata yaxın, elə bil, gözlərinə yuxu getməyən heç bunlar deyildi. Gözlərini yummaqları ilə yuxuya getməkləri bir oldu.

Günlər yavaş-yavaş, bəzən isə sürətlə ötüb keçirdi. Bir-birinə söz vermiş adamlar kimi onlar evdə nədən söhbət eləsələr də, o məsələ barədə bir kəlmə belə kəsmirdilər. Bu dünya, o dünya, yeni həyat, köhnə həyat, əslində, onları yenə də əvvəlki kimi çox maraqlandırırdı, amma hər biri bunu öz-özlüyündə, öz beynində götür-qoy edir, bir-biriyləşə bu barədə kəlmə kəsmirdilər...

... Budur, yenə həməən yarıqaranlıq, yarıışıqlı vəqəələr divanın arxasındakı küncdən peyda olub Gülnarənin gözü qarşısında canlanır. Budur, Gülnarə evdə iş görə-görə, küçəyə çıxarkən, bazarda-dükanda alış-veriş edərkən cidd-cəhdlə açar-söz axtarır. Bunu onun gərgin baxışlarından,

çatılmış qaşlarından aşkarca hiss etmək olur. “Necə ola bilər, axı necə ola bilər ki, biz yenidən doğulaq, yenidən dünyaya gələk, amma hər şeyi unudaq, bir-birimizi tanımayaq, bu axı necə ola bilər?!..” Gülnarə aramsız bu barədə düşünür, bunun bir çarəsini arayırdı.

Kərim isə belə məqamlarda həmişəki kimi təsadüfə arxalanmağa üstünlük verirdi. Özünü hər şeyi unutmağa, bu barədə düşünməməyə məcbur etməyə çalışır, ona elə gəlirdi ki, həməən açar söz birdən-birə, qəfildən onun beyninin dərinliklərində gur işığa bürünəcək və onlar ikisi də həyatlarının sonuna qədər bu işığa bürünmüş sözü ürəklərinin ən isti yerində qoruyub saxlayacaqlar. Zamanı gələndə o sözü özləri ilə o biri dünyaya aparacaq, bu söz vasitəsilə bir-birini yeni dünyalarında da tanıya biləcəklər. O zaman isə onlar daha təcrübəli olacaqlar, buraxdıqları səhvləri bir daha təkrar etməyəcək, naqisliklər və nöqsanlar əvvəlcədən onların həyatından silinəcək və beləcə hər şey uğurla nəticələnsə, bu parol-söz sürət qatarı kimi heç yerdə lazım olandan çox dayanmadan onları bir həyatdan o biri həyata aparacaqdır. Ən əsası, ən vacibi isə onların bir-birinə bu möhtəşəm sevgisi, onların hə-

yatı hər dəfə bir az da olsa təmizlənib təkmilləşəcək, nəhayətdə, ideala, bəlkə bunu ölümsüzlük də adlandıra bilərik, bəli, sonunda ideala çevriləcəkdi. İdeala qovuşmağın ən məntiqli və ən “məsləhətli” yolu elə budur...

Bir gecə gözünə yenə yuxu getməyən Gülnarə qəfildən Kərimə sarı çevrildi. Allah bilir, neçənci yuxunu seyr edən sevimli ərinin doğma çöhrəsinə bir müddət zənlə baxandan sonra onu ehtiyatla dümsüklədi:

– Kərimka, ay Kərimka, yatmısan?! Ayıl, nolar, yatma, gözümə bax... – Bu arzu idi, xahiş idi, əmr idi, bilinmədi.

Kərim onun axıncı sözlərini zorla eşitdi, ürəyində deyinə-deyinə o biri tərəfə çevrildi, gözləri yumulu halda Gülnarənin dümsüklərinə cavab olaraq ayağıyla dal-dalı bir təpik atdı, sonra anladı ki, bunun köməyi olmayacaq və o, gözlərini açmağa məhkumdur, yenə ürəyində deyinə-deyinə, bu dəfə bu biri böyrü üstünə, Gülnarəyə tərəf çevrildi.

– Kərimka, ay Kərimka...

– Nədi, nə deyirsən, ay Allahın cəzası?.. – Kərimin gözləri hələ də yarıyumuluydu.

– Yatma deyirəm. Gözümə bax! – Bu isə artıq əmr idi.

Kərim naəlac qalıb gözlərini açdı. Gözlərini açınca yuxusu bir andaca uçub getdi. Çünki diksinmişdi. Gülnarə üzünü az qala onun üzünə toxundurub durmuşdu, gözlərini də qırpmadan düz onun gözlərinə zilləmişdi. Onun belə qorxulu oyunları olurdu. Qeyri-şüuri olaraq Kərim dumanlı beynilə təyin eləməyə çalışdı ki, saat neçədi. Hər halda gecədən xeyli keçmişdi.

– Nədi, nə olub, niyə yatmırsan?..

– Gözümə bax! – Gülnarə yorğan altından çılpaq ayaqlarını onun ayaqlarına sürtməyə başladı. Müqavimət göstərməyə dəyməzdi:

– Nədi, nə deyirsən? – Kərimin dodağına incə bir təbəssüm qondu, amma qızın diqqətli baxışlarından başa düşdü ki, məsələ o düşündüyü kimi deyil. – Eh... yuxumu qaçırdın...

– Qaçsın qoy sənin yuxun. Kərimka, mən, deyəsən, tapdım axı...

...Teseý atasının faciəli ölümündə ancaq özünü günahlandırır. Hər gün gəlib Egeý sahilindəki o məşum qayanın üstünə çıxır, uzaq sahillərə baxdıqca baxır, dənizin ortasındakı o mən-

fur, kiçik adanı axtarıb tapmağa çalışırdı. “Ariadna! Hər şeyə bais o oldu. O mənim həyatımı məhv etdi. Ariadna, Ariadna... İndi sən haradasan, sevimli Ariadna?!..”

Beləcə, gün günü, ay ayı əvəzlədi. Ellada-da, Afinada çox qarışıq sular axdı. Tesey yaşlandıqca çoxlu səhvlərə yol verməyə başladı. Afina camaatı ilə onun arasında uçurum yarandı. O, dostlarını, düşmənlərini doğru-dürüst seçməyi bacarmadı. Günlərin bir günü onun da Aidin səltənətinə getmək vaxtı gəlib çatdı. Əvvəlcə qocalmış Teseyi Afinadan sürgün etdilər. Elə uzaq sürgündə də o, hiylə ilə öldürüldü. Onu aldadıb dəniz kənarındakı uca bir qayanın başına aparmış, oradan da aşağı itələmişdilər. Amma Tesey nəfəsi qədər sevdiyi Afinaya ölümündən sonra hələ qayıdacaqdı. Afinada ölümündən sonra onu əsl triumf gözləyəcəkdi. İranlılarla ağır ölüm-dürüm müharibəsində o öz həmvətənlərinin qəhrəmanlıq simvoluna çevriləcəkdi.

...İlk anda Zaurun ağlından keçdi ki, soruşsun: “Nəyi, sən nəyi tapdın?” Amma soruşmadı. Zümrüdün gözlərinə baxan kimi ona hər şey aydın oldu.

Yuxusu harasa qaçıb getdi. Sirli bir məqam gəlmişdi. Zaur bilmirdi ki, sevinsin, yoxsa kədər-lənsin:

– Yaxşı, de görüm, nə deyirsən?!

– Zaurka, bir məqam tamamilə bizim yadı-mızdan çıxıb. – Zümrüd xeyli ciddi bir tərzdə sözünə davam etdi.

– ???

– Demək istəyirəm, biz çalışmışıq ki, mə-sələni ikimiz arasında həll edək. Biz isə gərək bu işə başqa adamları da qataq.

– ???

– Yəni, biz öz sirrimizi başqalarıyla gərək bölüşək.

– Onda o, sirr olmadı ki...

– Olmasın. Amma məsələ ancaq bu cür həll ola bilər.

Zaur fikrə getdi. O, Zümrüdün dediklərini beynində götür-qoy etməyə başladı. “Əlbəttə, düz deyir. Mən də artıq bilirəm ki, bu iş iki ada-mın işi deyil. Amma o biri adamı, yaxud adamları necə tapaq?! Hardan, necə?!”

Yenidən yuxuya getmək asan olmayacaqdı. Gərək yuxu qayıdıb özü gələydi.

... Bu vaqəələri Səmayə əlində çəhrayı jaket divanın üstündə əyləşib seyr edə bilirdi. Gözlərini otağın qaranlıq pəncərəsinə dikmişdi. Bu pəncərə şüşəsi, üzərində cürbəcür işarələr, hərəkətlər peyda olan ekran kimi idi. Səmayə gördüyü vaqəələri bu pəncərə-ekranda seyr edirdi. Burada seyr etdikləri o qədər tanış, o qədər doğma idi ki...

...Yuxudan ayılan kimi Gözəl Ariadna gözlərilə sağa-sola nəzər yetirib Teseyi axtardı, amma tapmadı. Əvvəl-əvvəl ağına bir şey gəlmədi. Uzandığı yerdən durmaq istəyəndə gözlərini gur işıq seli aldı, başı gicəlləndi. Özünə gələndə isə gördü ki, bu işıq seli ona istiqamət göstərir. Ariadnanı bu istiqamət dəniz kənarına, Teseyin gəmisinin sahilə yan aldığı yerə gətirdi. Gəmi öz yerində yox idi, ətrafda nə bir səs, nə bir hənirti. Bu zaman Ariadna başa düşdü ki, Tesey onu aldadıb və bu adada tək buraxaraq gəmisini ilə üzüb gedib. Dəhşətli bir xəyanət!!! Ariadnanın ölümündən qurtardığı bu insan onun özünü kimsəsiz bir adada ölümə düşür etmişdi. Allahlar bu zülmü, bu cinayəti bağışlarlarmı? Bağışlamazlar!

“Ulu Zevs, sən özün mənim intiqamımı Teseydən al” deyər Ariadna üzünü göylərə tutdu.

Elə bu zaman Ariadnanın gözləri qamaşdı. Bayaqkı işıq zolağı bu dəfə göydən yerə doğru, düz onun yanına süzülüb gəlməkdə idi. Işıq zolağı süzülüb-süzülüb Ariadnanın düz qənşərində torpağa toxunan kimi başında dəfnə yarpağından çələng, uca boylu, gözəl bir gəncə çevrildi. Gülər üzlü, başdan-ayağa işıqla dolu bu gənc istədi ki, Ariadna onu tanısın. Ariadna onu tanıdı. Bu, Olimp dağının ölümsüz allahlarından biri olan Dionisi idi...

Pəncərədən çölə baxana bayırın soyuğu, şaxtası göz üşüdərdi. Otaq yavaş-yavaş soyuyurdu. Rəhilənin planı bu idi: “vaxta ki, onlar o biri dünyaya gedəcəkləri o məşum ana qovuşanda, yəni, öldükləri zaman yenidən doğulacaqlarına inanırlar, əlbəttə, elə etməlidirlər ki, yeni həyatlarında da bir-birlərini tanısınlar. Bu cür möhtəşəm sevgi yer üzündən birdəfəlik yox olub itə bilməz. Bu ən böyük ədalətsizlik olardı. Çətini yeni həyatlarında bir-birini tanımaqdır. Tanıdılarmı – başqa cür olmayacaq, bir-birini yenə sevəcəklər, buna şübhə yoxdur. Onlar təkcə bu dünyada yox, onlar bu kainatda bir-birlərini sevmək üçün yaranıblar. Nə isə elə bir iş tutmaq lazımdır ki, o

iş bunları öz-özlüyündə bir-birinə yaxınlaşdırın, onlar yenidən bir-birini tanısınlar...”

– Çox güman ki, biz səninlə yenə də eyni həyat yolunu seçəcəyik. Sən necə bilirsən?- Rəhilə soruşdu.

– Çox güman. – Rəhim onunla razılaşdı.

– Mən cinayətkarları tutuqlamaqla məşğul olacağam, sən isə qəzetçiliklə.

– Turalım, belə olacaq.

– O zaman bizim milyonda bir olsa da, şansımız var.

Rəhilə hər hansı bir məsələni çözməyə başlayanda bu çözüm prosesinin özünə olan aludəçilik onun bütün ruhuna hakim kəsilirdi. Rəhim bunu bildiyindən diqqətini cəmlədi. Rəhilə Rəhimin ciddiliyini hiss edib ruhlandı və sözünə belə davam etdi:

– Ya sən, ya da mən elə bir iş tutmalıyıq ki, hamı bu işdən sarsılsın. Məsələn... bu bir cinayət ola bilər... Kimisə, kimlərisə elə bir şəkildə ... o dünyaya göndərmək olar... olar ki, biz ikimiz də özümüzdən asılı olmadan bu işin ətrafında fırlanaq. Sonrası asandı. Biz bir-birimizi tanıyacağıq. Hökmən tanıyacağıq...

Rəhilə öz professional təxəyyülünü işə salmışdı. Rəhim onun sözünü kəsmədən diqqətlə dinləyirdi.

...– Başa düşürsən, mən nə demək istəyirəm?! – Rəhilə getdikcə özü də bilmirdi ki, nə danışır. O artıq improvizə edirdi.

– Rəhilə xanım, sən nə dediyini heç düşüncəyə almırsən? – Rəhim bu deyilənlərin perspektivini ən abstrakt şəkildə təsəvvür etməyi belə ağlına gətirməkdən qorxdu. – “Bircə səni bu gedər-gəlməz yoldan saxlaya bilsəydim...” deyə düşündü.

Rəhilənin isə beyninə bir şey girdisə, onu oradan çıxarmaq müşkül məsələ idi.

...Vaqeələr bir-birini əvəz elədikcə Xədicə şübhə kimi qırıq vaqea parçalarını birləşdirməyə çalışırdı. Bu parçalar həvəssiz-həvəssiz birləşib tezəcə də yenidən dağılır, dağıldıqdan sonra tamamilə başqa bir biçim alırdılar. Birdən otaq işıqlandı. Elə bil, kimsə evin bütün işıqlarını birdən yandırdı. Pəncərədəki ekran yox oldu. Qapı tərəfdən güclə eşidilən bir hənirti səsi gəldi. Kim idisə bayır qapını yavaş-yavaş, ehtiyatla açıb içəri girmişdi. Xədicə heç də qorxaq qadın deyildi, amma bu dəfə damarında qanın donduğunu hiss elədi.

Dəhlizdəki qədimi saat zəhmli və boğuş səsə havanı doldurmağa başladı.

...Onlar o biri, ölümdən sonrakı həyatda görüşmələri barədə şərtləşəndən sonra bütün digər adamlar kimi illə, ayla deyil, həftəylə, gündə, saatla qocalmağa başladılar. Bir həftə onları görməyən adam gördüyündə mat-məəttəl qalırdı; saçlar ağarır və tökülür, dişlər çürüyür, düşür və protezlər onların yerini tutur, gözlərin işığı gedir, eynəklər taxılırdı...

Həqiqətən də Xavər deyən kimi oldu. Əhməd gözlərini bu fani dünyaya yuman gündən düz üç gün sonra Xavər gecənin bir zamanında üç dəfə dərindən nəfəs aldı, verdi. Dördüncü dəfə nəfəs aldı, amma qaytara bilmədi, canını tapşırdı.

Elə o an yeni doğulan bir qız uşağının qara-qışqırığı onu doğan ananın ağrıdan qıvrılan iniltisinə qarışdı. Belə qışqırığı bu doğum evində ikinci dəfə idi ki, eşidirdilər. Üç gün əvvəl eyni doğum evində doğulan bir oğlan uşağı da eynən bu cür qaraqışqırıq salmışdı...

... Onu düşmənləri hiylə ilə dəniz kənarındakı uca bir qaya başına aparıb arxadan itələyərək üzüaşağı hellədilər. Dənizə tərəf uçduqca o

ancaq bir kəlmə sözü beynindən keçirməyə macal tapdı: “Ah, Ariadna...”

Uzun illərin arxasından Ariadna əlində ip kələfi qayanın altında peyda olub ağarmış saçları üzünə səpələnmiş Teseyin cansız cəsədinin üstünə əyildi və ip kələfini ehmalca onun sinəsinin üstünə qoydu. Kim bilir, Tesey Aidin səltənətinə səyahət etdiyi zaman onu bu çətin, tanış olmayan yolda nələr gözləyirdi.

...Bunu etmək o düşündüyü qədər də çətin olmadı. Nə etdiyini başa düşmürdü. Bircə onu bilirdi ki, nəhayət, plan baş tutmuşdu. Qanına qəltan olmuş qadın artıq qışqırmırdı, müqavimət göstərməyə də təqəti yox idi. Aldığı bıçaq yaralarından yerə sərildi. Bədəndəki ağırları unudub əli ilə qan fışqıran boğazından tutmağa çalışdı. İlk zərbəni Səbinə ora endirmişdi. Sonra yenə, sonra yenə. İndi də əlində qanlı bıçaq bir kənar da dayanıb yerdə qıvrılıb açılan, heç nə anlamayan və dəhşətdən böyümüş gözlərini ona zilləyən bu arvada o da eyni cür – heç nə anlamayan bir baxışla, az qala təəccüblə baxdı. Arvad artıq xırıldamağa başlayanda Səbinə mənzilin qapısı tərəfdən gələn səsə boylandı. Mənzilə kimsə girirdi. Sonra divar saati vurmağa başladı.

Səbinə əlindəki bıçağın dəstəyini çarpayının üstündən yerə sürüşmüş yorğanın bir ucuna silib yerə atdı. O, səsin gəldiyi tərəfdən deyil, dövrələmə gedib o biri qapıdan aynabəndə keçdi və addımlarını səs salmasının deyə ehtiyatla yerə basa-basa, amma sürətlə mənzilin açıq qapısından bayıra çıxdı. Pilləkənlərlə tələsik aşağı enməyə başladı. Hələ də özündə deyildi. Nə baş verdi, nə baş vermədi – anlamırdı. Bircə onu bilirdi ki, bu yerdən tezəcə uzaqlaşmalıdır. Buna baxmayaraq, addımları yavaş-yavaş öz adi ahəngini aldı və Səbinə binanın qapısından çıxan kimi beş dəqiqə əvvəl nə baş verdiyini xatırlamayaraq yavaş-yavaş öz yolunu gedən bir bağça müəlliməsinə bənzədi. Bağça müəlliməsi iki tin piyada gedib yanından ötən bir taksini saxladı, tələsmədən əyləşib köhnə iş yerinin adını sürücüyə dedi:

– “Gül-çiçək meydanı”nın arxasındakı prokurorluğa.

Maşın sürət yığıb göz qırpımında bu müdhiş yerdən uzaqlaşdı.

...Dürdanə redaksiyadan çıxan zaman qəribə bir yağış başladı. Qəribəliyi onda idi ki, şəhərin qızmar yay günündə belə yağışın yağması nəinki ağlasığmaz, hətta möcüzə qədər əlçatmaz

bir xülya idi. Elə bil, göydən yerə rəngbərəng iplər sallanmışdı. Elə bil, göylərin yeddinci qatında bu iplərin bir kələfi vardı, kimsə bu kələfi səbrlə açırdı. Dürdanə əvvəlcə istədi tələsik gedib metroya girsin və islanmaqdan qorunsun. Amma fikrini dəyişdi. Metroya tərəf yavaş-yavaş, hətta istəməyə-istəməyə addımlamağa başladı. İki-üç addımdan sonra tamamilə islandı. Qəribə idi, bütün şəhərin yağışı bir yerə toplanıb heç bir başqasının deyil, düz onun başına, vücuduna yağdı. Dürdanənin ətrafında isə seyrək damlalar tənbel-tənbel onun-bunun üstünə qonmaqda idi. Qəfildən başlayan bu yağış, elə bil, hər damlası ilə Dürdanənin bütün həyəcanlarına, tərəddüd və şübhələrinə nöqtə qoyurdu. Bütün sualları yuyur, yerinə inamlı nöqtələr düzürdü. Yeni latın əlifbasındaki “i”lərin üstünə qoyulan nöqtələr kimi. Bu nöqtələr məsələni qətiyyətlə qapayır, səhifəni bağlayırdı, yeni işıqlı və maraqlı səhifələr açırdı. Dürdanə bütün varlığıyla çox rahat bir sakitliyin, yüngüllüyün içinə girmişdi. Əzablarını, yuxusuz gecələrinin yorğunluğunu, Vaqifin xiffətini, hər şeyi, hər şeyi bu yağış yuduqca yudu.

...Qız yağışın altında yavaş-yavaş özünə gəldi. Özündə olmamasının isə bir səbəbi vardı.

Bu gün səhər inanılmaz hadisə baş vermişdi. Dürdanə, nəhayət, dözməyib Vaqifin arxasınca düşərək onu izləmişdi. Ürəyinə daman şübhənin arxasınca Vaqifin dalınca əvvəlcə cinayət baş verən evin yanına, sonra isə onun və bu yaraşığı qadının arxasınca yaxınlıqdakı çayxanaya qədər getmişdi. Artıq neçə saatdı ki, bunun əzabını çəkirdi, bu hərəkətini özünə bağışlaya bilmirdi. Utandığından işin sonuna qədər gözləmək də istəmədi, üz-üzə gəlməmək üçün Vaqif redaksiyaya qayıdana qədər tələsik ordan çıxdı. Haman yağış da elə bu zaman başladı.

...Dürdanə çayxanada baş verənləri öz gözlərilə görürdü. Dürdanə onlardan bir qədər aralı, yaşılıköynək oğlanın düz arxasında oturub gizlənə-gizlənə bu iki nəfərə göz qoyurdu. Bir söz belə eşitməsə də, hərəkətlər, mimikalar, jestlər öz-özlüyündə hər şeyi açıb ona danışırды. Yaraşığı qadın Vaqifdən nə isə intizarla gözləyirdi, Vaqifin isə susub bu işdən yayındığını Dürdanə o saat anladı. Məsələ burasında idi ki, Dürdanə onların arasında nə baş verdiyini yaxşı bilirdi. Bu ani tanışlığın möhtəşəm tarixi üzə çıxacaqdı, yoxsa yox – Dürdanə buna əmin deyildi. Vaqif açar sözü deyəcək, deməyəcək?! Açar söz tələffüz

olunsaydı və onlar bir-birini tanısaydılar, bu, hər şeyin sonu demək olacaqdı. Onları daha bir-birindən ayırmaq mümkün olmayacaqdı. O, Dürdanə – Vaqifin bu dünyadakı sevgilisi açar sözün mövcud olduğunu bilirdi. Vaqifin ondan gizli heç nəyi yox idi.

– ...Mən sənə, istəsən, həmən açar sözü açıb deyə də bilərəm. – Vaqif bir gecə susub fikrə getmiş Dürdanənin yanında ona tərəf dir-səklənib təmiz vicdanla düz qızın gözlərinin içinə baxdı. O dünyanın etirafını elə indicə etmişdi.

– Yox, demə, bu mənim sirrim deyil.

Vaqif minnətdarlıqla Dürdanənin əlini axtarib yorğanın altında tapdı və nəvazişlə sıxdı. “Bu ürək sahibinin qəlbini ağrıtmmaq, onu kədərlə doldurmaq rəvadımı, günah deyilmi, əlbəttə, rəva deyil, əlbəttə, günahdı...” – Vaqif belə düşündü.

“...O, açar sözü demədi, deməli, o mənimdir, mənim də olaraq qalacaq, o getmək istəmir, o mənimdir, mənimdir...” Dürdanə vedrədən düz başına tökülən yağış altında metroya tərəf yeriyir, dodaqlarına qonan təbəssüm isə, əslində, təbəssüm deyil, möcüzə olduğunu, elə bil, anlayaraq öz yerini bir az da möhkəmlədir, dodaqlarından başlayıb Dürdanənin üzünə-gözünə, gözün-

dən də o tərəfə sürüşüb naməlum yerə – əməlli-başlı bir labirintin içinə düşür, onun dolambaclı yollarını qətiyyətlə keçib bütün ruhuna yayılırdı.

...Krit adasında azğın küləklər əsirdi.

“...Söylə, söz ver ki, mağaradan qalib kimi dönəcəksən. Hökmən, mütləq dönəcəksən. Mən hər açılan sabahı sənin güclü qolların arasında açmaq istəyirəm. Bircə səni qoruya bilsəydim... Ah, Tesey, Tesey...” – Gözəl Ariadna beynində dəniz küləkləri kimi dolaşan bu hərcayi fikirlərdən qaçmaq üçün bütün bədəni ilə bərk-bərk Teseyə qısıldı:

– Söylə, mənə bir şey söylə. Elə bir şey olsun ki, mən burada oturub səni gözlədiyim zaman hər an, hər dəqiqə mənim qəlbimə sığal çəksin. O söz mənim qəlbimdə yaşayıb mənimlə birgə səni gözləsin. Hər an... Hər an... – Ariadna ehtirasla az qala bağırırdı. Külək sözləri onun ağzından qapıb alırdı.

– Mənim sənə sevgimin adı olsun o söz.

– Sənin mənə olan sevginin adı mı?..

– Mənim sənə olan sevgimin adı. – Tesey anladı ki, bundan dəqiq cavab tapmaq mümkün

deyil. – Onun adı budur. Biz geriyə bir yerdə qayıdacağıq. And olsun Zevsə – bu belə olacaq!

Külək vıyıltyla hər sonrakı an daha şiddətlə əsir, həm Teseyin, həm də Ariadnanın ağzından çıxan sözləri şikar kimi qamarlayıb dənizin ortasına, oradan da daha uzağa, Elladaya, Olimp dağının ətəklərinə aparırdı.

...Qətibədən ayrılıb çayxanadan çıxandan sonra Vaqifin çiyinlərindən, elə bil, daş götürüldü. Bir daha heç bir zaman! Heç bir zaman, heç bir vəchlə bu qadınla görüşmək olmaz!! O səni özüylə o biri, başqa dünyaya aparmaq istəyir. Yox! Yox! Bir də yox! Ona bu dünyadan və Dürdanədən başqa heç nə lazım deyil. O istəmir. İstəmir, vəssəlam! Onun başqa dünyalara nəfəsi çatmadı. Açar sözü isə bir qədər əvvəl Vaqif bilə-bilə demədi. Amma az qalmışdı, desin. Qəflətən gözləri yaşılıköynək oğlanın gözlərinə sataşdı. Yaşılıköynək oğlan başını kompüterdən ayırıb ona təəccüblə baxırdı, yəni, “doğrudanmı sən o sözü demək istəyirsən?!” Vaqif o sözü desəydi, onlar bir-birinə bağlanacaqdılar. Olmaz. Dürdanə! Ancaq Dürdanə! Əslində, gərək – Vaqif düşünürdü, – əslində, o bu dəhşətli cinayətin baş verdiyi yerə

getməməli idi. Qətibənin bu “çağırışına” cavab verməməli idi. Hər şey qorxulu yuxularda olan kimi oldu. Sonadək inanmırdı ki, Qətibə bu işi tuta bilər. Ancaq Qətibə bu cinayəti etdi və Vaqifi bu şəkildə öz yanına çağırdı. Baş tutmuşdu. Onların planı, daha doğrusu, Qətibənin planı baş tutmuşdu.

Baş tutmuşdumu??? Xeyr, baş tutmamışdı. Sevən ürəklər bizim qulağımıza başqa şeylər pıçıldayır. Vaqifin onun yanına qayıtmayacağını anlayan Qətibə əlində asılqanı qırıq jaket pərişan bir halda mindiyi taksidən “Gül-çiçək” meydanında düşəndən sonra onu bir daha görənlər olmur. İş yerində o şeşəbiğ polis kapitanı gəlib uzun-uzadı sorğu-sual edirsə də bu nişanədə olan qadın barədə kimsə bir söz söyləyə bilmir. Belə bir qadının burada nə zamansa işlədiyini heç kim xatırlamır. Beləliklə, hər dünya yenə də öz məhvəri ətrafında fırlanmağına davam edir.

...Vaqif və Dürdanəyə gəlincə. Onlar bu gün də bir evdə və bir yerdə yavaş-yavaş, səbrlə yaşayıb qocalmaqlarındadırlar. Uzaq yay günü hara və nə üçün yağdığını dəqiq bilən o dəhşətli yağışı onların heç biri bir dəfə də olsun xatırlamayıb. Dövriyyədən çıxmış lazımsız dəmir pul evin bir küncündə itib öz-özünə paslanan kimi,

açar söz də yaddaşın bir küncünə atılıb qalıb. Unudulub. Başqa cür ola da bilməzdi.

Mənə nədənsə elə gəlir ki, bu deyilənlərdən nəticə çıxarmaq bizə yenə də müyəssər olmayacaq.

...Teseyin isə əhvalatı bizə bəzi şeylər öyrədir. Bunları bilmək faydalıdır.

Labirintə girməzdən əvvəl oradan çıxmaq barədə düşünməlisən. Bu, əsas şərtidir. Lazım olan yerdə və lazım olan vaxt sənin yanında sənin Ariadnan olmaya bilər. Bu bir.

Xəyanətin ödənci var. Hətta yenilməz güc qarşısında belə sevdiyin adama xəyanət etmə. Çünki xəyanət səni əvvəlcə unutqanlıqə gətirəcək, sarsıntı və faciələrə yol açacaq. Bu iki.

Və nəhayət. Uca sıldırım qaya başında arxanı heç kəsə çevirmə. Bu da üç.

2012

MƏNƏ UÇMAĞI ÖYRƏT



Kimsə çox-çox yuxarılardan baxsaydı görərdi ki, bu balaca həyət göylərə qanad açıb uçmağa can atan ağappaq quşa bənzəyir. Xüsusilə də, baharın ilk çağında. Həyətin o biri başında quyunun ağzına qədər gedən cığırın hər iki tərəfinə səf-səf düzülmüş alça ağacları çiçəkləyəndə. Sonuncu alça ağacı öz ucubiz budağını torpağa endirib bu quşun dimdiyi olmuşdu. Cığır isə həyəti şimşək kimi ortadan yarıb keçir, sonra da sonuncu alça ağacının ətrafından hərlənib həyətin dal tərəfindəki palçıq hasara sığınmış köhnə Cin quyusunun ağzına çatırdı....

Quyunun içindən qəflətən ağappaq bir quşcuğaz “pırr” eləyib göyə uçdu. O səksəndi.

Quşcuğaz, elə bil, onun quyuya yaxınlaşmağını gözləyirdi. “Pırr” eləyib quyunun içindən uçan zaman havada tələsik dövrə vurub onun

başı üstünü aldı, onunla bir göz bərabərində havada durub ciddi-cəhdlə qanad çalmağına davam elədi. Quşcuğaz qanadlarını bu cür çala-çala havada bir nöqtədə durub qalmaq üçün zor-güc bir neçə an ancaq davam gətirdi, sanki ona nə isə çatdırmaq, demək istəyirdi. Amma qanad çalıb-çalıb heydən düşdü, demək istədiyini, təbii ki, deyə bilmədi və kor-peşman uçub getdi. Ondan quru bir səs qaldı: “pırrr...”

Cin quyusunun ağzında həmişə nazik dəmir örtük olardı, indi bu örtük harasa yox olmuşdu. Miras müəllim dizləri titrəyə-titrəyə elə durub qaldığı yerdən quyunun açıq ağzına baxdı. Quyu “varını verib” sakitləşmişdi.

Quyunun ağzına qədər gəlməyə isə onun cəsarəti çatmadı. Quyuya yaxın yerdə “quş dimidiyi”nin, yəni, sonuncu alça ağacının altında bir yekə, ora-burasını mamır basmış, yarısı torpaqda gizlənmiş qədim daş vardı, birtəhər eləyib o daşın üstünə oturdu. Həyəcanlı idi, bədənində bir vicvicə gəzirdi, ürəyi az qala hövr eləyirdi. Dərindən nəfəs alıb verdi və əlini aparıb çiyininə atdığı iş pencəyinin cibindən ata yadigarı gümüş papiros qabını çıxardı. İçindən bir papiros seçib titrəyən barmaqları ilə əzişdirməyə başladı.

Bir xeyli vaxt belə keçdi. Miras müəllim hələ də daşın üstündə üzü Cin quyusuna tərəf heykəl kimi oturub qalmışdı. Bayaq onu səksən-dirib quyudan uçan o balaca, ağappaq quşcuğazdan isə əsər-əlamət yox idi. Xəyalı Miras müəllimi keçmişə aparmadımı, apardı. Yalnız bundan sonra bir qədər rahatlaşan Miras müəllimin dodağının ucuna təbəssüm qondu...

Qırx beş il əvvəl də eynən belə bir isti yay günü idi. Onda da günortadan təzəcə keçmişdi. Üstünü mamır basmış elə bu daşın üstündəcə nənəsi Sərvinaz arvad gen, allı-güllü tumanını dörd bir yanına yayaraq rahat-rahət oturmuşdu. Arvad – qoca arvad, tuman – cavan gəlin tumanı. Qoca nənəsi bu rəngli tumanın içində cavanlığın içindəki gələcək qocalıq kimi itib batmışdı. On beş yaşlı Miras da onun qarşısında günahkar adamlar misalı başısağa dayanıb dururdu. Miras əsl əzabkeşlər kimi içini yeyə-yeyə beynində nənəsinin onu özüylə nə üçün bu quyunun yanına gətirib gəldiyinin səbəbini axtarırdı. “Görüb-dür yəqin. Məni bu həndəvərdə milyon faiz görübdü”. Nənəsinin üzü-gözü puçur-puçur tər idi, özü də bərk tövşüyüdü. Elə bil, buraya, bu daşın yanına həyətin o başındakı birmərtəbəli,

yastı-yapalaq evdən deyil, çox-çox uzaqlardan ağır bir yol qət edib gəlmişdi. O, təngnəfəs bir səslə dedi:

– Bəri bax, a gədə. Mən öz gözlərimlə gördüm... yenə sən gecələr bu quyunun həndəvərində dolaşırsan. Oxuduğun axmaq kitablardan gəlir. Lüt qızın xiyalıdı səni rahat qoymur. Kəndin o avara-uvarasına qoşulmusan. Yoxdu orda qız. O qız çoxdan ölüb gedib. Allah ona nəhlət eləsin. Amma Cin, ola bilər ki, hələ də ordadı. Bunu o dostlarına da de. Babamın öldüyü gündən bəri Cini görən olmasa da mən bilirəm, Cin ordadı. Sən uşaqlıqda damdabacadan necə qorxardın, yadıncadı?! Bə bu cindən niyə sən qorxmursan?!

Əlbəttə, bunlar onun yadında idi. Nənəsinin gecələr ona danışdığı qorxulu nağılların qəhrəmanı olan damdabaca, illər keçəcək, onun yadından çıxacaqdımı, çıxmayacaqdı. Hələ bu harasıdı, damdabacanın üstünə onlarla, yüzlərlə sehirbazlar və cadugərlər, sirli, müəmmalı eşq macəraları barədə oxunan kitabların da əfsunkar ağırlığı çökəcəkdi, gecələr yuxusuna şeytanlar, cinlər, əcinnələr oynaya-oynaya girəcəkdi və bütün bunlar hamısı bir yerdə olacaqdı beyni cürbəcür şeytani torlara ilişib qalmış macəraçı

Miras. Amma bu sonralar olacaqdı. Hələlik isə o, quyu içindəki lüt qızın buxarlanıb quyunun içindən ucalan inikasını görmək üçün kəndin o biri cavanları kimi quyunun həndəvərində hər gecə keşik çəkirdi. Bu buxarlanma ancaq zülmət gecələrdə, bu gecələrin göyümtül rəngə çalan zərifliyində baş verirdi. Quyudakı qız lüt-üryan olub öz bədəninin inikasını quyudan yuxarı, işıqlı dünyaya göndərirdi. Görənlər bunun bir kinodakı kimi ecazkar və ehtiraslı olduğunu deyirdilər. Miras müəllimin dodaqlarının ucuna zərif bir təbəssüm qondu. Yadına həyətlərindəki uçuq quyuda həqiqi cinin yaşadığını ilk dəfə eşitdiyi zaman necə sevindiği düşdü. Bu xəbəri ona məktəbdə dostu Ələsgər verdi:

– Cin sizin həyətdə yaşayır. Necə olub, sən bunu indiyənədək bilməmisən?! Amma məni gecə həyətdə buraxsan, bir yerdə o kinoya baxdıq...

– Ömründə olmaz. Nənəm bilsə, məni də, səni də öldürər! – Miras sevincdən ürəyi ata-ata cavab vermişdi. Fikri isə qəti belə idi. Bu kinoya ancaq təklildə baxacaq.

... Nənəsi onun yavaş-yavaş tüklənən və ziyilli üzünə öz işığını itirmiş, bulannıq gözlərilə

bir xeyli tamaşa elədi, sonra nə fikirləşdisə, kök-sünü dərinədən ötürdü. Arvadın rəngi qaraldı və o, sözüne aramla davam elədi:

– Gülürsən?! Əlbəttə, gülürsən. Gül, gül. Bax, o damdabaca bu cinin yanında boşuna bir şeydi. Oyuncaqdı. Bu quyuda, əsl cin yaşayıb. İnanmırsan sözümə?! Bəlkə hələ indi də yaşayır...

Sərvnaz arvad bulanıq gözlərini döndərüb onun üzünə baxırkən qəflətən bir ildırım sürətilə qırx beş il bəriyə nəzər atdı. Orada yaşlı bir kişiye dönmüş, saçları ağarmış Miras müəllimin dodağının qaçdığını oturduğu yerdən necə tutub gördü-sə (“gülürsən” sözünü də elə bununçün dedi), onun bulanıq baxışlarını üzündə deyil, ürəyinin ən dərin yerində iynə kimi hiss edən Miras müəllimin canına yenə bayaqkı vicvicə düşdü. Bir müddət sonra isə nənəsi heysizləmiş baxışını təzədən qaytarıb gətirib yanında oturduğu gənc Mütəllimin mısmırıq yağan ziyilli üzünə dirəmişdi. Miras müəllim yenə də qırx beş il sonrada qalmışdı. Baxışlarının kəskinliyinə ümid eləməyən arvad bu dəfə dediklərinə həqiqət donu ge-yindirmək üçün üz-gözünü qərribə şəkildə əyişdirdi. Yəni, mənim özüm bu cindən elə qorxuram, elə qorxuram...

– İnanıram, niyə ki inanmayım?! – Gənc Mütəllimin üz-gözünün qırışığı açılmadı.

– İnanmırsan. Amma yenə özün bilərsən. Xeyrini də sən görəssən, zərərini də.

Qoca nənəsi zənlə bu gənc nadürüstün üzünə baxıb, nədənsə, köksünü ötürdü. Nakam oğlunun sonbeşik yadigarına ağır söz deməyə dili gəlmədi. Əli ilə uşağı yanına çağırdı, könlünü almaq üçün başını tumarladı, allı-güllü tumanının yan cibindən iki-üç noğul, şəkər çıxartdı, “aç əlini, aç...” deyə-deyə güclə Mirasın əlinin içini şirniylə doldurdu:

– A gədə, a cındırışın... biri cındırış... Nağillərin vaxtı keçdi. İndi ki mənə inanmırsan, mən də sənə nağıl yox, olmuş bir əhvalat danışacağam. Bu qızın əhvalatını. Cin onu elə bilirsən, öz xoşuyla aparıb?! Zorla aparıb. Heç kəs cinilə öz xoşuna addım belə atmaz. Odu, nişanlısı dəli-devəna oldu, itdi, getdi haralara... Hər gecə nümayişinə düzülürsüz ha, o qızı deyirəm, ağzını əymə... Fikrin məndə olsun. Gərək indi hələ bunu mən sənə danışmaya idim, balacasan, anlayacaqsan, anlamayacaqsan, bir olan Allah bilir.

Səlvinaz arvad susdu, nəfəs dərdi. Bunları o deməliydi, o deməyib bəs kim deyəcəkdi?!

Çünkü məsələ beləydi ki, arvadın başqa çıxış yolu yoxuydu. Mirası addım-addım izləməyə artıq taqəti qalmamışdı. Bir də gördün, Cin bunu da aparıb saldı quyuya, o zaman neyniyəcək?! Cinə bir köməkçi lazımdı, ya yox?! Deməzmi, bunca illər mən sənin ulu babana xidmət elədim, indi də sən mənə şunu gətir, şunu qoy?! Deməzmi?! Deyər! Ona görə də Sərvinaz arvad bir yanıqlı “ah” çəkib hələ yetişməmiş bu gəncə köhnə quyu əhvalatını danışmağa qərar verdi. Nənəsi boynundan ehmalca basıb onu elə allı-güllü tumanının ətrafa yayılmış üstündəcə oturtdu, başını bərk-bərk qucaqladı, qarnına sıxıb didişdirdi-buraxdı, didişdirdi-buraxdı. Nənəsinin səsi heysizləmişdi, amma yenə də sirli və qorxulu idi:

– A gədə, qulaq ver, indi sən mənə qulaqlarını dörd aç, çox diqqətlə qulaq ver. Sözlərimi də qəribçiliyə salma. Oxuduğun kitabları beynindən çıxart. Eşit və bil. Bu quyunun dibində hələ mənim babam nəql eyləyərdi ki, bir cin yaşayır. Bəlkə bu cin indi də ordadı. Quyunun adı o vaxtdan qalıb Cin quyusu. Cini görənlər olmuşdu, amma quyuda yaşayan bu cinin bir kəraməti vardı. Kim ki, gəlirdi onu görməyə, onunla söhbət eləməyə cəsarət edirdi, Cin özünü o adama gös-

tərməyinə göstərirdi, amma sonra, yəni, Cindən ayrılıb evinə gələndən sonra Cin elə edirdi ki, adam Cini büsbütün unudurdu. Unudurdu, vəs-səlam. Cinin dedikləri də, qiyafəti də, üzü-gözü də dərhal bu adamın yadından silinib çıxırdı...

– Cin, – Sərvinaz nənənin səsi pıçıltıya keçdi, – Mənim babam Kəlbəli dəmirçinin cini idi. Sənin ulu babanın. Ona da öz babasından yadigar qalmışdı. Qulaq ver dediyimə, ağılınan qulaq ver...

Qonşu kənddə Mirzə Səbzəli deyilən müəllim vardı, kənd məktəbinin tarix müəllimi idi, atının nalını ancaq bu kəndə gətirib Kəbləli dəmirçiye vurdururdu. O, bir isti yay günü növbəti dəfə yenə atını nallatmaq üçün Kəbləlinin yanına gələndə özü ilə bir qəribə kişi də gətirdi. Atın ayağı nalsız idi deyən, addımlarını yavaş-yavaş, ehtiyatla atıb gəlirdi. At həm də başısağlı, könülsüz gəlirdi, çünki bütün diqqəti səkkiz-on metr arxadan yeriyən bu qəribə kişidə idi. Bu kişi pay-piyada olub düşmüşdü Mirzə Səbzəlinin atının dalınca. Ayaqları yalın idi. Əynində uzun ağ paltar var idi – bu ona həm köynək idi, həm də şalvar. Bu adamın üzü-başı tüksüz idi, gün vurub qapqara qaraltmışdı. Enli, əyri qaşları isə az qala gözlərinin

üstünü tuturdu. Qəribəliyi o idi ki, yeridikcə hərdən uzunqulaq kimi tullanmağı vardı. At bu zaman əməlli-başlı hürkürdü.

Mirzə Səbzəli xoş-beşdən sonra ərklə keçib dəmirçi dükanının qapısının ağzındakı kətili altına çəkib oturdu. İsti bir yay günü idi, Mirzə cıbindən çıxardığı dəsmal ilə üzünün, boynunun tərini sildi, bir o tərəfə, bir bu tərəfə baxandan sonra soruşdu:

– Kəbləli kişi, sən bu... məxluqu görürsən?

– Başını o tərəfə çöndərmədi və sol əlinin baş barmağı ilə haman enliqəşli qəribə kişiyyə işarə elədi. Məxluq Mirzə Səbzəlidən bir qədər aralı, onun sol tərəfində elə yerdəncə çöküb oturmuşdu. Fikri-zikri, elə bil, tamam başqa bir yerdə idi.

Kəbləli dəmirçi isə artıq atın başının üstünü almışdı. Boynunu tumarlayırdı. Başını günahkar kimi aşağı sallayan atın sinəsi şiddətlə vurur, gözləri bərələ qalmışdı. Kəbləli dəmirçi atın qulağına nəvazişli sözlər deyə-deyə qabaq ayağını birdən tutub arxaya burdu. Diqqətlə atın ayağının altına baxıb başını buladı. İri bir mıx necə dibinəcən girmişdisə atın ayağının düz altına, o mıxın harasından kəlbətini ilişdirəcəkdı, onu düşündü. Mirzənin sualına ağızucu:

– Görürəm, – dedi. Başını zorla da olsa çöndərib Mirzə Səbzəli ilə gəlmiş bu adama bir daha nəzər saldı. Sonra atın ayağını buraxıb bu kişini diqqətlə gözdən keçirdi.

Kəlbəli dəmirçi əllərilə dizlərini bərk-bərk qucaqlayaraq dinməz-söyləməz bir küncə çəkilib yerdəncə oturmuş bu adamın qəribəliyini ancaq indi hiss elədi. Onun üzündən-gözündən tər hələ də sel kimi axıb gedirdi. Tez-tez nəfəs... yox, buna nəfəs deməzdilər, nəfəs almırdı, ləhliyirdi. Dili də ağzından bir qarış bayıra çıxmışdı. Gözlərini adamdan gizlədirdi, başını qaldırıb adamın üzünə dikinə baxmırdı, elə bil, nədənsə çəkinirdi, ya ki, utanırdı, fikrə-xəyala getmişdi, nəydi?! Həqiqətən, zavallı bir görkəmi vardı. Kəlbəli dəmirçinin, nə üçünsə, ürəyi sıxıldı. Kəlbətinlərin birin götürüb o birin yerə qoydu. Gözlərilə içəridə, zindanın yanında ona lazım olan əyri nalçərini axtardı.

– Kəlbəli, bir dəqiqə nəfəsini dər və mənə diqqətlə qulaq ver. İstəyirəm, biləsən.

Mirzə Səbzəli ta səbrlə gözlədi ki, Kəlbəli dəmirçi atın boynunu tumarlayıb əllərini bir əskiyə silə-silə gəlib onun yanında bir kətil çəkib altına, o da otursun, bundan sonra söhbətinə belə davam elədi:

– Babam mənə danışardı ki, hər adamın bir cini olur. Bəzən bu cin özünü ətrafa biruzə verir, bəzən biruzə vermir. Bir adamın bir başqası ilə dost olması üçün bu adamların hər şeydən əvvəl gərəkdir ki, cinləri görüşüb anlaşınsın. Bu cinlər anlaşırsa bilsə idilər, bəli, bu adamların dostluğu baş tuturdu, yox, əgər anlaşı bilməzdilərsə, o zaman bu adamlar nə illah eləsəydilər də, dost ola bilməyəcəkdilər.

Bunu eşidən o qəribə məxluq dodaqaltı öz-özünə mızıldandı:

– Cin ayrı, şeytan ayrı. Onu şeytanlar üçün deyiblər.

Onun sözlərini eşidən olmadı.

Kəlbəli dəmirçi isə Mirzənin dediklərindən sonra xatırladı ki, eynən belə bir söhbəti onun da babası elərdi.

– Belə bir söhbəti vaxtilə mən də öz babamdan eşitmişəm. – Kəlbəli dəmirçi başını tərpədə-tərpədə söylədi..

– Elədi. Eşitməmiş olmazdın. Sənin rəhmətlik babanla mənim babam dost olubmuşlar.

– Eləmi? Mən bunu bilməmişəm. – Kəlbəli dəmirçi təəccüb və maraqla nədənsə Mirzə Səbzəliyə yox, yerdəncə səssiz-səmirsiz oturub qalmış bu enliqəş kişiye baxdı.

– Bəli, bəli, bunu mən də dünənə qədər bilmirdim. Dünən bu söylədi.

– Kimdir bu kişi? Babalarımızı hardan tanır? Mən bu adamı oxşada bilmədim. – Kəlbəli dəmirçi bu dəfə aşkar diqqət və maraqla enliqəş kişini süzdü.

Mirzə Səbzəli köksünü ötürüb bir “ah” çəkdi, sonra belə cavab verdi:

– Bu adam deyil, Kəlbəli, bu, bir cindir. Bəli, bəli, heç təəccüb etmə. Dünən qaş qaralan vaxt idi. Bir də baxıb gördüm, bizim quyunun həndəvərində kimsə dolaşır. Şübhələndim və yaxınlaşmaq istədim ki, baxam görəm kimdir. Amma mən bunu etməmiş o özü yaxınlaşıb özünü mənə tanıtdı. Əvvəl-əvvəl bir yüngülcə ətim ürpəşdi. Sonra danışdıqca gördüm ki, xeyir, bu cin zərərdidə cinə oxşamır. Nə isə... Məndən xahiş elədi ki, onu sənin yanına gətirim gəlim. Sənə deyəcəkləri varmış. – Son sözünü Mirzə Səbzəli səsinə alçaldıb az qala pıçıltıya keçdi. – Sənin rəhmətlik babanın cini olub bu.

Mirzə Səbzəlinin alçaq səslə, az qala pıçıltıyla dediyi bu son sözlərdən sonra Kəlbəli dəmirçinin çiyindənən ta ki tumanınacan soyuq tərəxib getdi...

Kəlbəli dəmirçi öz cinini həyatda bu cür tapdı. Daha doğrusu, babasının cini gəlib onu neçə illərin ayrılığından sonra bu cür tapdı. Nümayişi-etibar deyilmədi, nümayişi-etibar idi. Hər adama qismət olmur.

O gündən Kəlbəli dəmirçi bu Cini gətirib həyatına köhnə quyunun yanında ona yer düzəltdi. Amma iki gündən sonra Cin gedib girdi bu quyunun içinə, opda qalmaq istədi. Quyunun suyu onsuz da sovulmuşdu, ona görə də Kəlbəli dəmirçi ta bir söz demədi. O vaxtdan bu köhnə quyu Cinin məskəni oldu. Adına da quyunun Cin quyusu deməyə başladılar.

Qocaldıqdan sonra haman bu Kəlbəli kişi evdən bayıra qədəm qoymurdu, evin içində də gəzib eləmir, tərənəməz hala gəlmişdi. Harda gətirib oturtsaydılar, səsiz-səmirsiz orda da oturub qalırdı. Heç kimlə də dinib danışmırdı. Bəzən səhər tezdən gətirirdilər onu həyatın ortasında ən uca alça ağacının altındakı taxtın üstündə uzandırırdılar, dörd tərəfinə yastıq, mütəkkə düzürdülər ki, yumbalanıb yerə yığılmasın, bir də axşam yadlarına düşürdü, gəlib aparıb salırdılar yerinə, bu da ordaca yatıb qalırdı. Evdə deyirdilər ki, belə vaxtlarda Kəlbəli kişiye quyudan

çıxıb bir cin gəlib baxır. Oturur saatlarla bunun yanında, su istəyəndə suyunu quyudan çəkib verir, ehtiyacı olanda çiyinə alıb ayaqyoluna aparır. Kəlbəli kişi ancaq bu cinlə xosun-xosun söhbət edirdi. Yorulub yatanda isə Cin bunun yanında yerdən oturub maddım-maddım elə hey üzünə baxır, baxışını bir an belə yana çəkmirdi.

Babası Kəlbəlini çox qoca, artıq heydən-əldən düşmüş halında Sərvnaz arvad körpə uşaq ikən görmüşdü. Onu çox dumanlı şəkildə xatırlayırdı. Əsas cizgilər yadından çıxsa da, amma bəzi məqamlar, özü də nanə-turşusu ilə, bu günə qədər gözlünün önündən çəkilmirdi. Qoca artıq çox heysiz idi, oturduğu yerdəcə, bir də görürdün, fırfıra kimi ora-bura fırlanan gözlərini yumub huşa gedir, xumarlanıb yatırdı, amma qısa bir müddət keçirdi, qəflətən gözlərini açıb dörd ətrafına diqqət edirdi, elə bil kimisə axtarırdı. Balaca Səlvnazı ilk dəfə bərk-bərk bələnmiş halda ona göstərəndə heç nə başa düşməmişdi, balaca körpədən daha çox onun-bunun üzünə səsizcə baxandan sonra yenə gözlərilə kimisə axtarmış, tapa bilməmiş, sonra sakitcə gözlərini yumub sakitcə yuxuya getmişdi...

Cavanlığında isə Kəlbəli dəmirçi baməzə bir kişi olmuşdu, məşhur bir sözü varmış, deyər-

miş ki, hər adamın bir cini olmalıdır. Bu cin adamın qulluğunda durub onun üçün hər şey eləməyə hazır olmalıdır. Qoçaq adamların cinləri fərsətli cinlər olur. Mənim də bəxtimə bu cin düşüb, mənim də cinim bu fərsiz cindi. Kəlbəli dəmirçi qonşularına Cin haqqında cürbəcür ağlasığan və sığmayan əhvalatlar danışdı. Məqsədi isə bu idi ki, qəfildən Cini həyətdə qonum-qonşudan görən olsa onun qiyafətindən və özünü qəribə tərzdə aparmasından qorxmasınlar.

Cinin xəbəri hardasa tələsik, tez, bir başqa yerdə yavaş-yavaş kəndin yaxın və uzaq səmtinə yayıldı. Adamlar, xüsusilə də, cavanlar bütün gecə növbə ilə Kəlbəli dəmirçinin həyatının arxa tərəfinə yığışır, Cini bir dəfə görmək üçün palçıq hasarın arxasındakı quyunun keşiyini çəkirdi. Onlar Cinin gecələr, daha çox isə sübh tezdən quyudan çıxıb toyuq-cücə hininə getməyini gözləyirdilər. Cin hər sabah obaşdandan, xoruzlar banlamamış gedib həyatın bu biri başında o zaman bir yarıuçuq hin vardı, o hinə girər, toyuq-cücənin haray-həşiri altında samanlıqdan bir-iki yumurta götürüb yenə də quyunun ağzına geri qayıdardı. Hərdən kefi kök olanda hasar dalında gizlənib onu güdənlərə qaşlarını çatıb tərs bir baxış atar,

yalandan onlara “hu, hu, hu” deyib çımxırar, həmlə edirmiş kimi atdanıb-düşərdi.

Hasarın o tərəfində duranların isə bayaqdı, ödləri ağızlarına gəlir, hərəsi bir tərəfə pərən-pərən səpələnirdi. Bu zaman Cin dumbul kimi şiş qarnını tutub güldükcə gülür, uğunub gedirdi. Cəsur olub qaçmayanla isə Cin çəpərin bu tərəfində, o cəsur isə o biri tərəfində durub söhbət edərdilər. Əlbəttə, qorxub qaçmayan olurdusa, Cinlə danışmaqda əvvəl-əvvəl çətinlik çəkirdi, amma bu çox çəkmirdi, bir-iki dəqiqədən sonra bu adam özünə gəlir, bir kəlmə ordan, bir kəlmə burdan, bir də baxırdın ki, söhbət uzanıb, bunlar öz deyib-gülməklərində, günəşsə artıq çıxıb göy üzündə öz yerini tutub, xoruzlar banlayır. Cinlə həmsöhbət olanların içində ən ürəkli döş cibində həmişə təzə-tər qızılgül gəzdirən Şəmistan vardı, o idi. Cinə cəsarət eləyib belə demişdi:

– Sənin sehrin də var, yoxsa ancaq elə-belə, üz-gözündən cinə oxşayırsan?

– Yox, niyə ki... İstəyirsən sənə sehr edim, söylə, ürəyin nə istir? – Şəmistanın cəsarətindən heç də xoşlanmayan Cin Şəmistandan lovğa-lovğa bunu soruşmuşdu.

Şəmistan çox fikirləşmiş, çox düşünüb-daşınmışdı. Əsas fikri-zikri, niyyəti Cinin bu özün-

dən razı halını, lovğalığını vurub yernən yeksan etmək olmuşdu. Düşünmüşdü: “Var-dövlətimi istəyim, sağlıqımı istəyim, nə istəyim, mən ki bil-mirəm. Yox, qoy Həmidəni istəyim, onu mənə calamaq dünyanın ən ağır işidi, qız ki, quyruq ələ vermir, cin bunu heç bacarmaz. Var-dövlət tapar, bəlkə quyunun dibində qızıldan-filandan, xəzinədən-zaddan nəsə var, sağlamlıq da bunun üçün çətin bir iş olmaz, otdan-cücərtidən dərmanlıq bir şey düzəldib verər, amma Həmidə... Bu, qəliz məsələdi. Bu, əlindən gəlməz”.

– Sən Həmidəni istirsən. Ürəyindən Həmidə keçir, eləmi? İstirsən, bu qız səni sevsin, hımı?!– Cin Şəmistanın tüklü üzünə, üzündə tük altından bir-birini basıb keçən yaşına yaraşmayan dərin qırıqlara diqqətlə nəzər yetirib müjdə verirmiş kimi gözünü qıyıb son sualını verdi. – Sən elə bilirsən, mümkün deyil?

Çaşıb qalmış Şəmistan ancaq başını tərpətdi, bu, ölüvay “hə” işarəsi idi.

– Çox mümkündür. Bu gün axşam onu bura, bu hasarın yanına gətir. Sabah isə elçilərini göndər!! – Cin gözlərini qıyıb yenə də o mənfur lovğa ədasiyla əmr etdi.

Həmidə kəndin gözəli idi.

Axşam çağı Şəmistan nə cür dillər töküb, nə cür vədlər verməyi qərarlaşdırmışdı, amma heç birinə lüzum olmadı. Həmidə Şəmistanın təklifini eşitcək gözləri parıldadı və elə o dəqiqə qız Cinlə görüşmək üçün razılığını verdi. Ürəyi şiddətlə döyünən Həmidənin yanına düşüb Şəmistan onu hasarın bu biri tərəfinə, Cin quyusunun yanına gətirdi. Ətrafda ins-cins yox idi. Yalnız Cin onları həyat tərəfdə durub artıq gözləyirdi.

Cinin xəbərini eşidib üzünü görməyən Həmidə elə ilk dəqiqədən Cindən nə qorxur, nə də hürkür. Xeyli maraq və diqqətlə onu süzməyə başlayır. Qızı görən Cin isə az qala ağlıni itirir və bir könüldən min könülə Həmidəyə vurulur. Qızın əlini əlinə alır. Nə edir, nə etmirsə, Həmidənin ürəyində elə bir tufan qopur ki, qız Cinin əli əlinə dəyincə hər şeyi unudur. Bütün yaddaşı bir anda buxarlanıb göyə uçar. Evini, eşiyini, atasını, bacılarını, hamını, hamını unudur. Üzünə bir başqa işıq gəlir, baxışları dəyişir. Həmidə Cinə bu yeni baxışları ilə baxıb gülümsəyəndə daha da gözəlləşir. Bu zaman Şəmistan diqqət edib görür ki, qızın cazibəsinin üstünə bir başqa cazibə gəlir. Şəmistanın yanlarında olub-olmasına heç bir fikir vermədən Həmidə başlayır Cinin suallarına nazla cavab verməyə.

– Sən bu oğlana niyə zülm elirsən? – Cinin ilk sualı belə olur.

Qız cavab verir:

– Onun borcudu sevdiyi adamın nazını çəksin.

Cin gözlərini yana dikib bu dəfə alçaq səsle soruşur:

– Sən bilirsənmi, sənin nazını çəkməyə bu yer üzündə razı olmayan bəndə, nəinki bəndə, məxluq olmaz?

– Bilirəm, niyə bilmirəm ki?! Amma o bəndə olmayan məxluq da bilməli ki, mənim nazım bö-yükdü, çox bö-yükdü... Bir də ki, mən özüm istə-rəm, kim mənim nazımı çəksin, kim isə çəkməsin.

Cin qalın qaşları altından alov püskürən gözlərini Həmidənin təpədən-dırnağa qədər vücudunda gəzdirir, qızı göz görə iti baxışlarıyla soyundurub sonra yenidən geyindirir və bu dəfə belə deyir:

– O məxluq, biləsən, sənin əmrinə müntə-zirdi, o məxluq sənə də özü yaşadığı qədər uzun ömür vəd edir. Elə uzun ömür ki, yüzlərlə insan ömrü qədər yaşamaqdan bezib ola bilər ki, bir zaman gələr və sən istərsən, bir quşa çevrilib sə-mada pərvaz edəsən. O məxluq özü sənə uçmağı öyrədəcək.

Həmidənin gözləri bu sözlərin laylasına süzülür, nə süzülür, qız az qalır, bihuş olsun, biixtiyar dilindən bu sözlər çıxır:

– Mən ki, nə zamandı səmada pərvaz etməyin həsrətindəyəm. Mənə uçmağı öyrət...

Və bu zaman Cin qəfildən çönüb Şəmistana deyir:

– Sən get, bir azdan geri dönüb qızı apararsan.

Cin ilə Həmidə arasında gedən söhbət Şəmistana elə gəlir ki, “quş dili”ndədi, bu söhbətdən Şəmistana heç bir şey anlamır. Onu da anlamır ki, nə üçün qəlbində heç bir şübhə, heç bir tərəddüd duymadan Cinin əmrinə tabe olur və onları bir yerdə buraxıb gedir. Amma çox uzaq getmir, yaxındakı ağacın arxasına keçib oradan bunları güdməyə başlayır. Görür ki, Cin Həmidəyə nə deyirsə, Həmidə üzü-gözü gülə-gülə, dodaqları tərpənir, o da nə isə buna deyir. Şəmistan eşitmir, Həmidə isə Cinə “mənə uçmağı öyrət, noolar... mənə uçmağı öyrət...” sözlərini təkrarən pıçıldaya-pıçıldaya ağ, uzun qollarını açıb dolayır Cinin boynuna. Cin qızı quş kimi alır əlləri üstə, keçirdir palçıq hasarın o biri tərəfinə və bunlar bu şəkildə gözdən itirlər. Ta bundan

sonrasını, lap elə əvvəlini Şəmistan xatırlamır. Elə ağacın arxasında ola-ola, özü də bilmir, niyə, yəqin ki, adətkərdəliyindən pencəyinin döş cibində gəzdirdiyi qızılgülü götürüb acgözlüklə bir neçə dəfə qoxlayır. Gülün ki, bir az əvvəl ətrindən adamın ağı başından gedirdi, indi heç bir iyizadı gəlmir.

Gözəl Həmidə o gündən yoxa çıxır. Atasının-anasının on qızından biri olan Həmidəyə evlərində üç-dörd gün ağlayıb-sısqayıb bir azdan unudurlar, gedir. Sonralar da belə bir qızlarının olub-olmadığını doğru-dürüst yada sala bilmirlər. Soruşanda səmimiyyətlə təəccüb edib deyirmişlər ki, bizim elə əzəldən doqquz qızımız olub.

O gündən kəndə səs düşür ki, Cin quyusun-da Cin artıq tək qalmır, o, quyuda öz təzə sevgilisiylə yaşayır. Qoca qarılar gizlin-gizlin bir-birinə deyirdilər: "Cinin sevgilisi, başqası deyil, bə kimdi bu sevgili, bilmirsən, yox, sən bilirsən, hə, mən bilirəm, mənə də Sərvinaz söylədi. Cinin sevgilisi elə o qəfil yoxa çıxan Həmidədi ki, var. Eləmi? Elə, elə! Onu görüm, nəhlətə gəlsin, satdı özünü bir cinə. Hər günorta quş cildində quyudan "pırrr" eləyib çıxıb uçuş göyə. Ağ günə çıxacaqmış... Sərvinaz deyir ki, mən onu uçuşundan

tanıram, Həmidədi. Uçub, uçub yenə qayıdır xarabasına... “

Şəmistan bu hadisədən sonra evdən bayıra ayaq qoymadı, bir adamı görmədi, bir adamla görüşmədi. Gecələrin birində heç kimə bildirmədən kəndi tərk edib getdi. Ata-anasını ağlar qoydu. Onun sorağı xeyli müddət sonra şəhərdən gəldi. Oxuyub bitirdiyi İnstitutların birində məşhur ədəbiyyat müəllimi olmuşdu. Deyirdilər ki, Həmidə ilə Cin əhvalatını o, heç zaman xatırlamırmış. Hər şey yaddaşından silinmişdi. Sonralar institutda Mirasın da müəllimi olarkən bir kənddən olduqlarını biləndə Şəmistan müəllimin həmişə yanar ocaq kimi alovlu gözlərinin dibinə bir qaraltı çökmüşdü.

Şəmistan müəllim guşənişin, adamayovuşmaz biri ydi. Qohum-qardaşını yaxın buraxmırdı. Heç kimi ya qocaldığından həqiqətən tanımırdı, ya da tanımaq istəmirdi. Həyatının axırlarına yaxın lap tək-təkcənə qalmışdı. Artıq işə də gəlib-getmirdi. Hərə bir cür qocalır, Şəmistan müəllim pis qocalmışdı. Üz-gözünü saqqal basmış, gözləri, elə bil, uçuruma düşmüşdü Ev içində özü-özünə zorla qulluq edə bilirdi. Miras və bir də iki tələbə yoldaşı ürəklərində ona acıyıb hərdən-birdən

yanına gedir, bacardıqları qədər qulluğunda dururdular. Bir gün gələndə zəngi nə qədər basdı-larsa, qapıya yaxınlaşan olmadı. Qonşuda açar varmış. Qapını açıb içəri girdilər. Otaqdan kəskin iy gəlirdi. Şəmistan müəllimin qollarını gen tutub çarpayıdan üzüstə yerə yığılmış cəsədi çoxdan soyumuşdu...

Həqiqət naminə onu demək lazımdır ki, Mirzə Səbzəlinin və nənəsinin söhbətində çoxlu açıq qalmış məqamlar var. Məsələn, – Miras müəllim daşın üstündə oturub fikirləşirdi, – Cin nə üçün, səbəb nə olur ki, ulu babasının cini ola-ola onun yanından çıxıb gedir və bir də uzun zaman keçdikdən sonra Mirzə Səbzəlinin həyatindəki quyunun yanında peyda olur?! “Sənə deyəcəkləri varmış...” Mirzə Səbzəli Kəlbəli dəmirçiyə, gərək ki, belə deyir. Nə imiş Cinin deyəcəkləri?!

Sonra. Nənəsinin sözlərinə görə Kəlbəli dəmirçi Gindən qonşulara “ağlasığan və sığmayan” söhbətlər edirmiş. Babası Kəlbəli belə deyirmiş: “... hər adamın bir cini olmalıdır. Bu cin adamın qulluğunda durub onun üçün hər şey eləməyə hazır olmalıdır. Qoçaq adamların cinləri fərasətli cinlər olur. Mənim də bəxtimə bu cin düşüb, mənim də cinim bu fərsiz cindi. Kəlbəli

dəmirçi qonşularına Cin haqqında cürbəcür ağlasığan və sığmayan əhvalatlar danışdı”. Bunları o, nənəsindən eşidib. O zaman sual olunur. Niyə Kəlbəli dəmirçi öz Cinini fərsiz adlandırır?! Onun haqqında qonşularına hansı ağlasığan və sığmayan əhvalatlar danışır?! Müəmma? Müəmma!

Sonra. Həmidə ki, Cin tərəfindən quyuya salınır və quşa döndərilir, bu qız nə zamana qədər quyuda yaşayır?!

Sonra. Bu qız, yəni, Həmidə həqiqətənmi kəndin yarısının dediyi kimi Cinə vurulub könüllü olaraq onunla quyuda yaşamağa qərar verib, yoxsa kəndin o biri yarısının qəti inamına görə Cin qızı bu işə tilsim və sehir vasitəsilə vadar və məcbur edib?! Çünki bu hadisədən sonra Həmidənin evində ata-anası da bu adda qızları olduğunu (yəqin ki, Cinin təsirilə) unudub getmişdilər, xatırlamırdılar. On qızdan biri olmasın, dünyamı dağılacaqdı?! Hətta Həmidənin atasını gecələrin birində Cin quyusunun həndəvərində ondan-bundan gizlənərək lüt-üryan qızın “kino”sunun başlanmasını gözləyən yerdə görənlər də olmuşdu.

Miras müəllim bunları beynindən keçirdikcə qəribə bir tərəddüd içində qaldığını hiss edir-

di. Bu gün quyudan “pırr” eləyib uçan quş hə-mən Həmidə olmasın?!

Və sonuncu anlaşılmaz məqam. İndiyənə qədər Cin bu quyudadı, yoxsa yox?! Cin sağdı, ya ki, ondan artıq əsər-əlamət qalmayıb?!

Bütün bunlar Miras müəllimə əndazəli və ölçülü-biçili, uzun bir şeir kimi gəlirdi. Bu elə həqiqətən şeir idi ki, vardı. Cinin buralara gəlib çıxması, küsüb getməsi, sonradan qayıtması, quyuda məskən salması, kəndin ən gözəl qızına vurulması, qızın da onun sevgisinə sevgi ilə cavab verməsi, hətta quşa döndərilməyə də razılıq verməsi (razılıq verməmişdisə də – elə bunun özü!) bütün bu uzun eşq macərası şeir deyildi də, nə idi?! Bir vaxtlar gecələr soyunub lüt-üryan olan

Həmidənin bütün kəndin ağılını başından alan və quyudan duman kimi buxarlanıb yavaş-yavaş yuxarı üz tutan quyu içindəki mərmər vücudunun quyu üstündəki inikası, bu zaman quyunun dərinliyindən əks-səda kimi eşidilən boğuş və anlaşılmaz sözlərin ehtiras və həyəcanla bir-birinə sarmaşılıb rəqs, əlbəttə ki, rəqs, başqa heç nə yox, dəli bir rəqs eləməsi və bu dəli rəqsin şeirdən başqa heç nə olmaması Miras müəllimə indi artıq gün kimi aydın idi. Şeir səsləri altında

quyunun dibindəki lüt-üryan vücudun buxara, bəlkə dumana dönmüş inikasının quyunun içindən yavaş-yavaş, rəqs edirmiş kimi çıxıb əyilə-düzələ göylərə yol almasını seyr eləmək üçün hasarın o tərəfində gözlərilə sübhü açan kənd növcavanlarıyla bir yerdə vaxtilə onun özü, Miras müəllim qəlbi çırpına-çırpına, amma hasarın bu tərəfində alça ağacına qısılib bütün bədənini titrə-yə-titrəyə o möhtəşəm anı gecə-gecə gözləmə-mişdimi?! Bu zaman quyunun içində nə cür ləz-zətli hadisələrin baş verdiyini dönə-dönə xəyalın-da canlandırmamışdımı?!

Həmidənin kənd əhlinin dilində əfsanəyə çevrilmiş gözəl vücudunun ağ dumana dönmüş inikası quyunun ağzından çıxıb ulduzlu göylərdə əriyən kimi aşağıda, quyunun dibində ehtirasla rəqs edən o əcəyib səslər də kəsilir, ətrafa ölü bir sükut çökürdü. Bu filmə gözlərini dörd açıb, nə-fəslərini qısıb, ağzlarının suyunu axıda-axıda baxanlar, nədənsə, bundan sonra səssiz-səmirsiz, heç nəyi müzakirə etmədən (filmdən əvvəl isə sital-sital müzakirələr bitirdimi, bitmirdi) hərə başını aşağı dikib yorğun bir əhvalla, fikir içində öz həyatınə, evinə dağılırdı. Ancaq uzaqlarda kö-pəklər özlərini qurdlara bənzədib bir-iki ağz ula-

şırdı, yəni, yadımıza salırdılar ki, televizorda olan kimi dünyanın səsi alınmayıb, bilin, səs var, amma indi məqamı deyil.

Qadının əynindəkiləri bir-bir, lüt-üryana qədər soyunması bir şeirin əvvəldən axıracan misra-misra deyilməsidir. Şeir deyilib qurtaranda və artıq sonuncu misra da qalmayanda, qadın elə bu zaman sonuncu əşyasını soyunub əynindəkilərdən xilas olur və ətrafa sükut çökür. Lüt qadın sükut kimi bir şeydir. Miras müəllim ədəbiyyat müəllimi idi, ona görə də nə zamansa nə-nəsinin ona danışdıqlarını başqa obrazlarla təsəvvüründə canlandırıb bilmirdi.

... Cin quyusunun yanındakı qədim daşın üstündə xeyli vaxt dinməz-söyləməz oturub qalmış Miras müəllim, nəhayət, başını silkələyərək keçmişin xəyal-düşüncələrini özündən uzağa qovdu, bir kibrit alışdırıb bayaqdan bəri barmaqlarıyla əzişdirdiyi papirosu yandırdı. Sinədolusu tüstünü içinə alıb ciyərlərinə ötürdü. Papirosu ləzzətlə çəkib qurtarandan sonra əllərini dizinə basıb daşın üstündən quş kimi ayağa qalxdı, qorxusuz-hürküsz gedib quyunun yanında bir tərəfə atılıb qalmış dəyirmi dəmir lövhəni çəkib-sürüyüb quyunun ağzını bərk-bərk örtüdü. Bu zaman

quyu yolundakı sonuncu alça ağacının quş dimdiyinə bənzər budağı tərənib ehmalca cığıra toxundu. Çox-çox yuxarılardan baxan olsaydı, elə bilərdi, ağappaq bir quşcuğaz dimdiyini aralayıb nəsə demək istəyir.

2013

KORNELIUSUN ÖLÜMÜ



1784-cü ilin üstünə-başına lopa-lopa axşam qarı yağmaqda idi. Kral qəsrinin yaxınlığında yerləşən ikimərtəbəli evinin birinci mərtəbəsində böyük, yarıqaranlıq və kitablarla dolu otağın bir küncündə içində çırtacırt odunları yanan sobanın qabağında bir yumşaq kresloya oturub sümük-lərinə qədər yavaş-yavaş canının qızıışdığını ləz-zətlə hiss edən bu qoca kişi Şəhər Universitetinin böyük möhrünün qoruyucusu qoca professor Kornelius idi və o bilirdi ki, bu gün bitənə qədər o, bu dünyadan köçüb gedəcək. Ona görə də səhər-səhər Universitetdə tələbələr ilə görüş zamanı son olaraq dediyi sözləri, əslində, onun vida sözləri kimi də qəbul etmək olardı. Soyuq daş divarların arasında son dəfə tələbələrinə o bunları dedi:

– Mənim əziz tələbələrim. Biz sizinlə çox yuxusuz gecələr, narahat gündüzlər keçirdik. Sizi

çox sevirəm. Yerin mərkəzinə doğru səyahət yolunda sizlər məni tək buraxmıdınız. Yerin mərkəzi əzabın, izzirabın mərkəzi imiş. O bizim şəhərimizin, ulu kralımızın yuxusunda görüb Litvaniyanın paytaxtı kimi əsasını qoyduğu sevimli şəhərimizin baş meydanında yerləşib. Alma – mətərimizin düz önündə. İzzirabla dolu bir meydan... Bu meydanda çəkilən əzab dünyanın heç bir başqa yerində çəkilməyib. Bu izzirabı, əzabın xatirəsini daima qəlbimizdə yaşatmalıyıq, onu unutmaq olmaz. Unutsaq, Yerin mərkəzi sürüşüb başqa bir məkana yerləşəcəkdir. Yerin mərkəzinin çəkdiyi əzabı, izzirabı özünüz də unutmayın, gələcəkdə başqalarının da unutmasına imkan verməyin. Bu mənim sizlərə vəsiyyətimdir...

İndi isə o, axşamın yavaş-yavaş gecəyə keçdiyi və keçə bilmədiyi, yağın qar ilə qaribə bir məşumluq gətirən vaxtında yarıyuxulu, yarıoyaq bir vəziyyətdə öz sevimli, yumşaq kreslosunda oturmuşdu, könlü rahat idi və həyatının ayrı-ayrı mənzərələri vaxtə-vaxtə gözləri önündən keçirdi. O düşünürdü. Həyatında görəsən sonradan düzəltməyə çalışmadığı, deməli, hiss eləmədiyi bir səhvi olubmu?

Səhv, yanlış... Dərindən baxanda bu nədir? Başqa paralel dünyaya getməyin yeganə yolu.

Kornelius tələbələrinə də aşılamağa çalışırdı. Axı həyat təkcə bu dünyadan ibarət deyil. Gələcək nəsillər bunu nə zamansa anlayacaqlar. Hər hansı bir səhv artıq variantdır. Başqa dünyaya düşmək imkanındır. Və “səhv”, əslində, sənin seçmək hüququndur.

Nə zamansa ona elə gəlirdi ki, bu yaşadığı dünyada həyatı boyu nə edibsə, ölümün mənasını deyil (ona isə elə gəlirdi ki, həmişə buna can atıb), əslində, həyatın mənasını axtarmağa cəhd edib, həyatı anlamağa çalışıb. O, elə bilirdi ki, yazdığı qalın traktatlar onu ölümün sirrini anlamağa yaxınlaşdırır. Bihudə düşüncələr... İlk dəfə bunu ona uzaq ölkələr keçərək Görükməz təpə adlanan dağın yanında məskən salmış sehrbazlar diyarından gələn uzun bir dəvə karvanının mirzəliyini edən Hacı Mir Həsən ağa Səyyah dedi. “Sən, böyük ustad, həqiqət axtarışındasan, bu isə həm də həyatın mənasını axtarmağın deməkdir”. – Səyyah belə dedi. Bu qədər sadə.

Korneliusun əsas elmi uğuru, bütün dünya elmi dairələrində qəbul edilən nailiyyəti Yer üzünün mərkəzinin harda olmasının dəqiq tapılması idi. Orta əsrlərdən yavaş-yavaş sıyrılıb çıxan dünya elmi üçün bu çox cəsarətli bir axtarış idi. Bu

mərkəzin harda yerləşməsilə bağlı məşhur dünya alimləri tərəfindən irəli sürülən çoxlu təkliflər vardı. Hamı mərkəzi öz ölkəsində, öz şəhərində görmək istəyirdi. Elmi təkliflər bir-birindən sübutlu, bir-birindən dəlilli idi.

Mübahisələrə bəzən krallar, imperatorlar da qatılırdı. Onlar öz məmləkət və şəhərlərinin namizədliyini təmsil etdikləri dövlətin bütün imkanları və gücü ilə dəstəkləməyə çalışırdılar. Kornelius yaxşı xatırlayır, Habsburqlar sülaləsinin vəliəhdi Vilhelm Sadədil xüsusilə canfəşanlıq edirdi və hətta bu məsələ ilə bağlı ondan az ehtiras nümayiş etdirməyən Osmanlı sultanına təhdid dolu məktub da yazmışdı. Bunun cavabında Sultan 4-cü Əhməd onunla görüşə Venanın qala divarları altına uzaq əcdadının durduğu yerə qədər gələcəyini bəyan elədi. Özü də bunu təmtəraqlı bir şəkildə rəsmi hərbi libasını geyinərək Vilhelm Sadədilin səfirini Topqapı sarayına çağıraraq bildirdi. Prussiya kəyzeri məcbur oldu ki, məsələyə qarışaraq onları soyuqqanlı olmağa, məsələni elmi müstəvidən kənara çıxarmamağa səsləsin. Ehtiraslar bundan sonra sanki səngidi.

Hələ elmi və elmətrafı rəqiblər... İspan inkvizisiyası Korneliusu hədələməklə kifayətlən-

mədi. Gizli sövdələşmələrə qədər irəlilədi, amma Kornelius əzmində möhkəm idi. Papa kilsədən kənar elan olunmasını istisna etmədiyini ona eyhamla çatdırmaq istəyirdi. Amma Savoyya kardinalı bunu Korneliusa xeyli yekəxana bir tərzdə bildirdi. Yenə alınmadı. Elmi dairələrdə getdikcə daha çox adam onun meyarını əsas kimi götürməyin tərəfdarına çevrilirdi. Başqa meyarlar mürəkkəb və qəliz meyarlar idi. Bəziləri isə gülməli idi. Onların elmə heç bir dəxli yox idi. Korneliusun dodaqlarına təbəssüm qondu. Milan kilsəsinin “İnadçı rahiblər” adlı ruhani birliyi tərəfindən gələn təklif, əlbəttə, gülməli idi. Xoruzun səhə tezədən başlayandan sonra hansı tərəfə gedəcəyinin Yer mərkəzinə nə dəxli ola bilərdi?!

Korneliusun isə irəli sürdüyü meyar çox sadə və nəinki mantiyalı elm adamları, hətta geniş əhali üçün anlaşılıq idi. İnsanın nəfəs alması qədər sadə. Kornelius bu meyarı yavaş-yavaş həm xristian, həm müsəlman, həm də buddist alimlərin beyninə yeridib onların təqdirini qazandı. İlk əvvəl ona nail oldu ki, meyar onun adı ilə adlandı: Kornelius meyarı. Bu, o dövrün elm aləmində çox böyük nailiyyət idi. İndiyə qədər və güman ki, bundan sonra da əbədiyyətə qədər

dünyanın mərkəzinin müəyyənləşdirilməsi meyarı dünyanın bütün elm mərkəzlərində, universitet və kilsə kafedralarında Kornelius meyarı adlandırılacaq. Kornelius oturduğu rahat yerində ləzzətlə qurcuxdu, asudə-asudə dərinləndi köks ötürdü.

Nəhayət, dünyanın mərkəzi bir çox uzaq ölkələrdə, lap elə dəvə karvanı ilə bura qədər gələnlərin ölkəsində çox adama adı bəlli olmayan onun kiçik ölkəsində müəyyənləşdi! Bunu bütün dünya alimləri, onlara baxıb bütün ölkə hökmdarları qəbul etdilər. Onun kəhrəbə kimi zərif ölkəsinin baş meydanı dünyanın mərkəzi seçildi. Hacı Mir Həsən ağa Səyyah deyirdi ki, sizin ölkənin kiçik adı hələ də axıra qədər tələffüz olunmayıb, sizin əhali bu sözün yarısını, bəlkə də yarısından çoxunu ürəklərində saxlayıblar.

... Qar hələ də lopa-lopa yağır. Qar Yer üzündə ancaq onun şəhərinə belə yağır. Qar onun damı yastı evinin üstünü artıq tamam örtüb. Qar artıq damdan keçib otağın içinə yağır. Qar artıq onun ruhuna yağır. Adının üstünə yağır.

Bu adamın yadına düşür ki, onun əsl adı Kornelius deyil, onun əsl adı Hacı Mir Həsən ağa Səyyahdır. Bu bir şərqli adıdır. Adı xatırlayandan

sonra gerisi asandır. Yadına düşür ki, o sərgərdan kimi dünya ölkələrinin birindən o birinə gedir, öz ölkəsinə dönməyin yolunu axtarır, axtarır, tapa bilmir. Bütün bunlar vəqəə-vəqəə onun işığını itirməyə başlamış gözləri önündən keçir.

O da yadına düşür ki, arzuladığı kimi məmləkətinə qayıdıb sehrbazlar dərəsinə geri dönmədi. Bunu ona keçib getdiyi şəhərlərdən birində qoca bir rəmmal tövsiyə etmişdi. O bu tövsiyəyə əməl etmədi. Elə bu balaca kəhrəbə ölkəsində karvandan ayrılıb qaldığı üçün Karvanbaşı ona qəzəb edib qəpiksiz buraxdı. Sonrakı mənzərə-vəqəə onu göstərir ki, Kornelius adlı bir ustad onu özünə şəyird götürür. Ustadı çox ölkələr gəzən və şərqə tanıyan birisi lazımdır. Ustadın həyat məramı – Yer kürəsinin mərkəzini axtarıb tapmaqdır!! Çox oxumaq çox görmək deyilmiş...

Ustad ehtirasla can atdığı arzusuna bu dünyada yetişmir. Dünyanın mərkəzinin bu şəhərdə olmasını hələ hamı qəbul etməyib. Korneliusun meyarı hamı üçün keçərli deyil. Amma o hər şeyi hazırlayıb bu dünyadan köçür. Ölərkən onun Həsən Səyyaha vəsiyyəti bu olur. O deyir:

– Bu işin son nöqtəsini sən qoymalısan. Sənin inamın, məntiqin bunu etməyə yardımçı ola-

caq. Amma sən mənim adımlı götürməlisən. Mən sən olmalıyam ki, sən zamanı gələndə və Yer in mərkəzini tapanda bunu həm də mən tapmış olum.

Səyyah ustadın vəsiyyətinə əməl edir. Gecəni gündüzünə qatır və Yer in mərkəzini tapır. Bütün dünyaya sübut edir ki, Kornelius meyarına görə yer in mərkəzi bu şəhərdə, bu meydandadır. Hamı qəbul edir ki, Yer in mərkəzini o, Kornelius tapıb. Korneliusun gözündən yanağına bir damla yaş axır.

... Sabah tezdən böyük lü – kiçikli minnətdar şəhər əhalisi, onları bütün dünyada məşhur edə bilmiş, Yer in mərkəzinin məhz bu şəhərdə, bu şəhərin baş meydanında olduğunu bütün dünyaya sübut etmiş Universitet möhürünün qoruyucusu qoca professor Korneliusu son mənzilinə aparmağa – basdırmağa gəlir. Evdən bir adam çıxıb yağ an qar ləpələrinin arasıyla qəribə bir yer işlə, dövrə vura-vura uzaqlaşır və gözdən itir. Bu, Səyyahdır.

...Kornelius isə tər pənməz bir halda hələ də öz kreslosunda oturub. Bir damla göz yaşının axıb gəldiyi yerdə, gözünün ölü dibində belə bir uzaq mənzərə canlanır və onun nəfəssiz bədənini qaldır ıb kilsəyə aparmağa gələn lərin gözünə bunlar görü kür...

– Meyar! Meyar!! – Kornelius əllərini hid-dətlə silkələyə-silkələyə az qala bağırır. – Meyar yoxdur. Başa düşürsən, dürüst meyar tapılmır!

– Var meyar! – O, qəlbi əzab dolu ağrıdan qovrula-qovrula deyir. – Dünyanın mərkəzi ən böyük əzabın çəkildiyi yer olmalıdır. Dünyanın ən əzablı, iztirablı nöqtəsi isə burdadır, bu şəhərdə, bu meydandadır. Sənin mənə danışdığın əhvalat-dadı, sənin atanla vidalaşmağındadı. Budur meyar! Dünyanın heç bir başqa nöqtəsində bu boy-da əzabı heç kim çəkməmişdir.

... Açıq gözlərin dibində vaqəə vaqəəni əvəzləyir. Qalib düşmən şəhər müdafiəçilərinin cəsədini şəhərin baş meydanında yerdən yanyayan düzüb. Bu müdafiəçilərin ölüsündən də intiqam almaq ehtirası onların ağılını başlarından çıxarıb. Bütün şəhər əhli əsgərlərin əhatəsində bir-bir bu cəsədlərin yanı ilə dairə vuraraq gəzdirilir. Öldürülənlərin yaxınları və əzizləri ancaq bu cür üzə çıxmalıdır. Cəsəd sahibi könüllü üzə çıxmırsa onu üz-gözündən də tanımaq olar. Ana öz övladının cəsədinin yanından etinasız keçə bilməz. Ağlamalı-sısqamalıdır.

Qalıbların diqqətli baxışları anaların, ataların üzünə, gözünə zillənib. Övladının cəsədini tanıyıb

üz-gözü dəyişənlər bir kənara sürütdənib elə yerindəcə məhv edilir. Kornelius sonralar sübut etdi ki, sonuncu belə müsibət Romada İmperator Kommodun vaxtında olmuşdu. O öz düşməni olan senatorları edam edərkən onların ölümünə ağlayanları, üz-gözlərində həтта təəssüfə bənzər bir ifadə olanları vəhşicəsinə öldürtdürürdü. İmperator-dan intiqam ala bilən heç kim sağ qalmamalıdır.

...Balaca Kornelius belə bir uzun cərgədə vəhşi əsgərlərin süngüləri altında anasının yanı ilə addımlayır. O heç cür anlamır ki, nə üçün on-lar yerə uzanmış və açıq gözlərini onlara dikmiş atasının yanından bu cür biganə və ləngimədən keçib gedirlər. Kornelius gözlərini atasının cəsə-dindən ayırıb anasına nəsə demək istəyir, ana bunu hiss edib uşağın üzünə baxmadan onun əlini bərk-bərk, sümükləri şaqqıldayana qədər sıxır, Korneliusun barmaqları bir-birinə sürtülüb əzilir, ağrıyır, o, anasının qorxusundan cıncırını da çıxarmır. Gözünün yanı ilə Kornelius baxıb gö-rür ki, atasının onun arxasınca baxan gözləri gü-lür, ağaran dişlərinə təbəssüm qonub. Bu zaman Kornelius hiss edir ki, onun da gözləri niyəsə gü-lür, yanaqlarına isə səssiz göz yaşları süzülür.

2013

“PLATON, DEYƏSƏN, XƏSTƏLƏNİB...”



Şahlar, sultanlar, imperatorlar və onların bənzərləri haqqında tarixi, fəlsəfi, kulturoloji tədqiqləri kifayət qədər oxuyandan sonra o, nəhayət, belə bir nəticəyə gəldi ki, bu mövzu onun mövzusu deyil. Milli Akademiyanın Dil və Təfəkkür institutunun elmi işçisi Zahid Fərzəli, beləliklə, heç də “bənzər” mövzusunda əlini birdəfəlik çəkmirdi. O bununla, sadəcə, “hökmdarlar” xəttini bu mövzunun içindən uzaqlaşdırırdı. “Bənzər” probleminə marağını isə qətiyyənlə qeyb etməmişdi. Cavanlığına baxmayaraq tanınmış alim olan Zahid Fərzəli bundan sonra “bənzərlər”in qədim və orta əsr Azərbaycan klassik şair və yazıçılarının həyatındakı rolunu tədqiq etməyi qarşısına məqsəd qoyacaqdı.

O əmin idi ki, qədim şairlər yaşadıkları müxtəlif dövrlərdə, ta ki fotoqrafiyanın icadına qədər, öz bənzərlərilə sirli və maraqlı münasibətlər yaşayıblar. O da təbiidir ki, söhbət ancaq tanınmış və məşhur şairlərdən gedir.

Bu fikrini və məqsədini işlədiyi institutun Elmi Şurasında bir qədər təmtəraqlı şəkildə bəyan etdikdən sonra Zahid Fərzəli qaliblər ədası ilə iş yerinin dəhlizlərində gəzən zaman rəqibini elə indicə fəndə salıb məğlub etmiş pəhləvana oxşayırdı. Rəqib dediyimiz mövzu idi – bənzərlər qalereyası mövzusu. O isə, nəhayət, bu mövzunun sərhədlərini dəqiqləşdirib başının üstünü alan, fənd işlədib nəfəsini kəsməyə hazır olan pəhləvan.

Bizə məlum olan bu səbəbdən Zahid Fərzəli özünü xeyli xoşbəxt hiss edirdi.

İlk olaraq Zahid Fərzəlinin yadına, əlbəttə ki, ədəbiyyatımızın sönməz günəşi Füzuli düşməliydi, o da düşdü.

Füzulinin bənzəri varmıydı, yoxmuydu, o bunu bilmirdi. Yəqin ki, şah bənzəri kimi bənzəri olmazdı – buna ehtiyac yox idi. Amma Füzulidə ikiləşmə var idi. Bu ikiləşmə bənzərin bir başqa forması, təcəssümü deyilməyirdi, idi. Bu düşüncələr onu müəllimi Kamran Abbaslının təhrikiylə

Füzuli qəzəlinin sonuncu beytinə gətirdi. “Füzulinin qəzəl sonunda öz-özünə müraciəti digər şairlərin qəzəl sonundakı özlərinə müraciətdən fərqlənir”. Müəllimi – Füzulini və daha kimləri ona ürək-dən sevdirmiş, indi artıq özünə danılmaz ustad saydığı mərhum Kamran Abbaslı belə deyirdi.

Digərlərində bu, nə qədər formal, qəzəl janrının tələblərinə riayət xətrinə və adicə janra yarıma kimi səslənirdisə, – Kamran Abbaslı israrla davam edirdi, – Füzuli özünün sonda səslənən “ey Füzuli!” müraciətilə bir o qədər canlı və oynaq idi, elə bil, şair öz-özünə deyil, bir başqasına üz tutub dediyini deyir. Bu başqası da qərribə bir başqası idi. Onda uşaq məsumluğu vardı. Amma eyni zamanda bu bir başqası həm də Füzulinin özü idi. Həm özü idi, həm də özü deyildi.

Bu cür müzakirələr zamanı Müəllim, Zəhid Fərzəlinin yadına Heraklitin məşhur “Bir çaya iki dəfə girmək olar, yoxsa yox?” sualını salırdı. Sonra da Bertran Rasselin bu suala cavabını xatırlayırdı: “Həm olar, həm də olmaz”. Di gəl, ay Zəhid Fərzəli, bunu adam kimi başa düş, görüm, necə düşürsən?! Necə yəni, həm olar, həm də olmaz?!

Bir dəfə isə Müəllim lap ağ elədi, ona dedi ki, əgər sən bu iki məqamı eyni vaxtda təsəvvür

edə bilmirsənsə, səndən nəinki dilçi, ümumiyyətlə, alim çıxmayacaq. O vaxt Zahid Fərzəli bərk təəccüblənmişdi. Bu axı necə ola bilər?! Aristotelin sözü olmasın, insan ya diridir, ya da ölüdür. Çaya ya girirsən, ya da girmirsən. Bu boyda əksliklər bir yerdə ola bilməzlər axı...

Təkəbbürlü Müəllim isə onun bu təəccübünə, sadəcə, saymazayana bir istehza ilə gülümsünmüş və dediklərini bir daha təkrar etmişdi. Bu zaman o, Rasselin cavabını hətta bir qədər dəyişdirmişdi:

– Həm həmən çaydır, həm də həmən çay deyil. Bax, bunu lazımdır təsəvvür eləmək!

“Bu adam məni ələ salır!” – o zaman belə düşünən Zahid Fərzəlinin daxilində tufanlar oynamış, əlacsızlıqdan dili-dodağı əsmişdi. Necə nifrət eləmişdi Kamran Abbaslıya, bunu bir Allah bilir. Həm ona nifrət eləmişdi, həm də ona dərin pərəstişdən özünü xilas edə bilmədiyinə görə özünə nifrət eləmişdi. Bax, budur, ikisi bir yerdə, bu dəfə alındı! Həm sevgi, həm nifrət. Çay isə... Çay isə qəliz məsələdi. Bir çaya iki dəfə həm girmək olar, həm də olmaz – o bu iki məqamı bir yerdə təsəvvür edə bilmir və heç zaman da təsəvvür edə bilməyəcək. Deməli, ondan alim çıxmayacaq. Təəssüf, çox təəssüf.

İndi isə... o bunların ikisini eyni vaxtda təsəvvür edə bilər. Amma kinayəsi dilinin ucunda həmişə hazır olan Müəllim artıq həyatda yoxdur. Kamran Abbaslı ilə onun tələbəsinin indiki qabiliyyətini eyni məqamın, Avqustinin o böyük anının içinə salmaq mümkün olmadı. Yenə də təəssüf...

İlk dəfə məhz Müəllim onun diqqətini “Platon, deyəsən, xəstələnib” cümləsinə yönəltdi. Sonralar müəllifin özü haqda danışmasına, özü də bir cümlə ilə böyük bir mətləbi ehtiva etməsinə o, Platonun “Kratil” adlı dialoqunda olan kimi daha heç yerdə rast gəlmədi. Müəllim bu cümlənin vurğunu idi. Yox, belə deyək: o, bu cümləni sevirdi. Bu cümlənin əfsunundan çıxıb bilmirdi. Yavaş-yavaş, nəhayət, öz sevgisini sevimli tələbəsinə də “yoluxdura” bilmişdi. Zəhid Fərzəli Platonun bu zəif, naçar, məzlum cümləsindən müəllimi qədər təsirlənmişdi. Kamran Abbaslı rahat nəfəs ala bilərdi. Estafet sədaqətli və qaynar bir ürəyə ötürülmüşdü. Qadının gücü onun zəifliyindədi, deyirlər. Bu cümlənin də gücü zəifliyindəydi.

Sevgi estafetini sevimli tələbəsinə ötürəndən sonra Kamran Abbaslı rahat nəfəs aldı və onun bu cümləyə marağı qat-qat azaldı. Məsələn, belə bir məqamı yada salmaq olar.

Zahid Fərzəliyə elə gəlirdi ki, müəlliminin və sonralar özünün də çox sevdiyi Borxesin hətta özü haqda yazdığı “Borxes və Borxes” hekayəsində belə “Platon, deyəsan, xəstələnib” cümləsinin dramasına yaxınlaşan ehtiras yoxdur. Müəllimi isə onunla razılaşırmırdı. Kamran Abbaslı bu barədə başqa cür düşünürdü. Bir dəfə aralarında hətta çox ciddi fikir ayrılığına gətirən mübahisə də oldu. Kamran Abbaslı deyirdi ki, sən Platonu Borxes qədər tanımırsansa, bu isə belədir, o zaman sənin qiymətverməndə ən adi “dostluq” prinsipi işləməlidir. Borxesinki daha tutumludu, vəssəlam. Zahid Fərzəli, müəlliminin Borxesə qarşı bu “sədaqətsizlik” nümayişini anlamır, mübahisə edir, dirənirdi. Allah, Allah, necə də gülməli idi onun tərsliyi?! İndi, əlbəttə ki, razılaşırdı. İndi bu cümlə onun gözündə təkçə zəif deyildi, həm də miskin idi. Amma indi Borxes vurğunu Kamran Abbaslı yox idi. Bu yoxluq Ziyad Fərzəlinin ürəyini üzürdü.

Ona aydın idi ki, özünə müraciətlə özü haqda danışmağı hökmən bir-birindən ayırmaq lazımdır. Özü haqda çəkinmədən əsərin içində danışan ən maraqlı müəllif isə, heç şübhəsiz, Platon idi. “Kratil”də təsvir olandan daha gözəl, daha mükəmməl bu, özünü harda göstərə bilərdi?!

Platon “Kratil” adlı dialoqunda ölümə məhkum edilmiş ustadı Sokratın zindandakı son saatlarını təsvir edir. Ölüm ayağında təsəlli vermək üçün onun yanında olan dostların bir-bir adını çəkir. Özünün bu ağır məqamda müəlliminin yanında olmamasını isə belə izah edir: Platon, deyəsən, xəstələnib...

Məhbəsdə ölüm hökmü ilə yatan bir adamın görüşünə gəlmək, görünür, o uzaq zamanlarda da qorxulu imiş. Kimsə deyə bilər ki, belə deyil, mətn-də buna işarə yoxdur. Əlahəzrət Fakt isə başqa şey deyir və o deyilən bundan ibarətdir: Platon zindana öz müəllimi ilə vidalaşmağa gəlməyib!

Platon, əslində, bu əsərində özü öz barəsində yazır. Qəribə olan isə budur ki, özü özü haqda yazanda o, “deyəsən” sözünü işlədir. Belə çıxır ki, sən demə, Platon tam əmin deyilmiş, nəse bu məsələdə şübhəli bir məqam varmış... guya!!! Əslində isə, bu mətndəki “deyəsən” sözü Platonun vicdanı ilə qorxusu arasındakı məsafədir. Əzabı, tərəddüdü, şübhəsi, iztirabıdır.

“Deyəsən” sözü bədii cəhətdən bu cümlənin “faragat” duruşuna bir plastika gətirir, onun quluncunu yumşaldır. Nəticədə, cümlədəki hökmü, informasiyanın ağırlığını yumşaldır, mətnin

gərginliyini azaldır. Platon bir insan kimi səhvini açıq-aşkar hiss edir, hadisənin üstündən xeyli zaman keçsə də, o özünü bağışlamır. Onun əzabı bu dərin qatları olan, ikiüzlü “deyərsən” sözünün içinə sığışıb. Özü haqda yazdığı gizli peşmançılıq etirafı həmən məzlum cümlənin dərinliyindən bu günəcən boylanır.

Kamran Abbaslı istedadına həmişə inandığı tələbəsinin Platonu belə ciddi-cəhdlə müdafiə etməsinə ürəyində haqq qazandıraraq o zaman demişdi:

– Dirənməyin xoşuma gəldi. Buradan Füzuliyə və onun öz-özünə müraciətinə bir addımlıq yol qalır. Düşünürsən, nə deyirəm?!

Bu ilhamverici sözlərdən sonra Zahid Fərzəli əməlli-başlı dirçəlmişdi. O “bir addımlıq yol”u bu günəcən min bir əzabla gedirdi və aylar, illər keçməsinə baxmayaraq, gedə-gedə dişini-dişinə sıxıb sürətini nə qədər artırırıdısı da, Axilles heç zaman tısbağanı ötüb keçə bilmədiyi kimi o da öz imkanlarını ötüb keçə bilmirdi və ancaq indi ləhləyə-ləhləyə gəlib Müəllimin dediyi o sirli, amma sadədən sadə məqama yetişə bilmişdi.

O məqam isə bundan ibarət idi. Füzulinin özünün-özünə müraciəti o biri şairlərin öz-özlə-

rinə etdikləri müraciətə bənzəmir. Bu müraciət çox-çox gizli xətlərlə Platonun “deyəсэн” sözünə gedib bağlanır. Amma necə?!

Müəllimi ona öyrətmişdi ki, Şərq ədəbiyyatında qəzəlin sonunda müəllif öz adını çəkən zaman bunu, adətən, ənənəyə sədaqətini nümayiş etdirmək üçün, bir növ “xala, xətrin qalması” edir. Füzuli isə, xeyir. O burda özü-özü ilə mübahisə etmədən ötüşə bilmir. Füzuli, elə bil, arzu-kamla, ciddi-cəhdlə, tələsə-tələsə qəzəlin sonuna can atır ki, özünü həmən qəzəli yazdığı o son gecə son dəfə neşətləsin. Sanki bütün qəzəl bir yana, sonluq isə o biri yanadır. Qəzəlin sonundakı Füzuli qəzəli yazan Füzulinin həmsöhbəti, övladı, atası, dostu, hətta düşmənidir. Eynən Məcnun ona köməyə gedən Nofəlin qoşununu daşladığı kimi Füzuli də öz-özünü daşlayır. Elə bil, o qəzəl boyu sözlərin arxasında gizlənib, biz onu görmürük. Qəzəlin sonunda isə dəniz səthində, sözlərin sakit boy sırasında əvvəlcədən görünməyən nəhəng bir dalğa qəfildən hündür və qorxunc dağ kimi peyda olur və hər şeyi öz ənginliyinin içinə alır. Bu sözləri deyərkən Kamran Abbaslının gözləri süzülür, səsi ahəstiyir, elə bil, o öz-özülə danışdı.

Kamran Abbaslı bir səhər işə gələrkən elə otağın ağzındaca üzünü Zahid Fərzəliyə tutub şux səslə dedi:

– Danışmışam, sən elə indi get Əlyazmalar fonduna, qədim nüsxələr şöbəsinə. Mənim adımdan yaxınlaş Səlvinaz xanım var, ona. Ən göyçək qadın odu orda, baxan kimi tanıyassan. O sənə bir əlyazma verəcək. Gətirib gəl mənə, gözləyirəm. Tez ol, ləngimə.

Onun Səmhəri ilə tanışlığı belə başladı.

Füzuli haqqında yazan və həyatda onu görən yeganə təzkirəçi Səmhəri idi. Təəssüf ki, o, müasirləri tərəfindən layiqincə qiymətləndirilməmişdi. Bəzilərinin fikrinə görə, bunu anlamaq olardı. O, elə dərin bir mütəfəkkir, elmdə öz dəst-xətti olan ustad söz və zəhin sahibi deyildi. Bu adamın ən əsas məziyyəti Füzulini həyatda görməsi və gördüyü adamı canlı olaraq təsvir edən ilk və son şəxs olmasıdır. Biz indi əgər Füzuli haqqında, onun həyatı, yaşayışı, görünüşü ilə bağlı azacıq da olsa təsəvvürümüz varsa, bunu Səmhərinin yazdığı “Əsrəri-kəvakib” əsərindən öyrənmişik. Sonra şairin həyatından kim yazıbsa, bu əsərin təsiri ilə yazıb. Bir başqaları isə düşünürdülər ki, elə bircə buna görə Səmhərinin

adı ədəbiyyat tarixində ədalətsiz olaraq qiyməti-
ni almayanların siyahısına cəsarətlə daxil edilə
bilir.

O bir başqa sualdır ki, bəs nə üçün bu təz-
kirəçilər, əlyazma sahibləri, mirzələr Füzuli ilə
bağlı Səmhərinin adını bir dəfə də olsun çəkməyi-
blər, onu, bir növ, unudublar. Belə bir müəllifin
varlığı və yazdıqları haqda nə ədəbiyyat tarixində,
nə də orta əsrlər fəlsəfi tədqiqatlarda heç bir
məlumata rast gəlmirik?! Bu sualın öz cavabı var-
dır. Cavab isə sadədir. Onu ciddiyyə almayıblar.

Səmhəri yazır ki, Füzulini ilk dəfə gördüyü
zaman onun özünün, Səmhərinin on iki-on üç
yaşı olub. Amma belə kiçik olmasına baxmayaraq
bu uşaq artıq yaşlanmış bir şairi elə qüdrətlə ya-
dında saxlayıb və çox sonralar öz kitabını yazar-
kən onu elə canlı şəkildə təsvir edib ki, oxucu
sanki Füzulini öz yanındaymış kimi yaxından
görür, bu azmış, hələ nağıllarda olan kimi onun
keşiyini çəkən təbiətin hənirtisini də hiss edir.

Səmhərinin şair haqqında yazdığı hissə
budur. O öz əlyazmasının əvvəlində, 58-ci səhifə-
də bunları yazır:

“Füzuli ləqəbi ilə şeirlər yazan əməli-saleh
Məhəmməd ibn Xulus, ibn Əhməd, ibn Hamid

mənim rəhmətlik atamın Kərbəlanın şəhər bazarı altındakı Yetimlər məhəlləsi adlanan səmtində yerləşən mülkünün üzbəüzündə bir kiçik, palçıqdan tikilmiş evdə yaşayırdı. Bizim evlərin arasından bazar yolu keçirdi, yolun da qırağı ilə o biri tərəfə yaxın yerdən bir kiçik arx axırdı.

Mən balaca uşaq idim, olardı on iki, on üç yaşı. Evimizin hasarına dırmaşib küçə ilə bazara gəlib-gedən adamlara, tacirlərin malını bazara daşıyan səslə-küylü arabalara, atlı cəngavərlərə, piyada zəvvarlara, Kərbəla ziyarətçilərinə tamaşa etməkdən doymazdım. Hər üstü yük dolu dəvə başını yırğalaya-yırğalaya evimizin qabağından keçib gedəndə mən elə biliridim ki, o mənə salam verir. Mən də onun salamını alırdım.

Axşamın həzin zamanında arxın o biri tərəfində bir kişi görünərdi. Əynindəki uzun bəmbəyaz köynəyi kəfənə oxşayan bu orta yaşlı kişinin başında adətən qara rəngli dəsmalı olardı. O, arxın o biri tərəfindəki həyətin palçıq hasarına dirənmiş taxta oturacağa oturur və başlardı əlindəki uzun xurma çubuğunu torpaq üstündə orabura gəzdirib qərribə işarələr cızmağa. Fikri-zikri bu işarələrdə olardı. Hərdən başını onlardan ayıraraq arxın lil sularına gözünü dikər, bir müddət

qımıldanmadan baxardı, uzaqdan mənə elə gəlirdi ki, bu adam arxla danışır, nəsə deyir, arxın suları da ona cavab verir. Hərdən də, bir axşam ərzində bir, ya iki dəfə, başını qaldırıb arxın bu biri tərəfinə, bizim ev tərəfə, hasarın üstündə oturan bu balaca oğlana, yəni, diqqətlə onun tərəfə baxıb gözlərini torpaqda işarələr cızan çubuqdan çəkməyən mənə nəzər salardı". Bunu Səmhəri belə yazır.

Mən bu zaman cəhd edirdim, başımı bağçamızda bitmiş xurma ağacının hasara dırmaşan quru budaqlarının arxasında birtəhər gizlətməyə çalışırdım. Bir dəfə hətta arxın o biri tərəfindəki adam mənim ona göz ayırmadan baxmağımdan bəlkə də rəncidə olub əlindəki çubuğunu mənə tərəf silkələdi. Amma bəlkə də rəncidə olmamışdı, bir məqam mənə elə gəldi ki, o hətta gülümsəyir, çubuğunu silkələyib bu şəkildə mənə, elə bil, nə isə bir işarə göndərir. O zaman mən hasarın üstündən sürüşüb-düşüb oğurluq üstə yaxalanan adam kimi ürəyim titrəyə-titrəyə evimizə qaçmışdım. Evdə mənə demişdilər ki, qorxma, nəfəsin gəlsin yerinə, o adam Məhəməd Füzuli adında bir fəzilət sahibidir. Ondan qorxmağa ehtiyac yoxdur. Şairdir.

Mən atamdan soruşdum:

– Ey mənim mehriban atam, şair nədir?

Atam mənə cavab verdi:

– Şair bizim hiss etmədiyimizi hiss edir, deyə bilmədiyimizi deyir, başa düşmədiyimizi başa düşür. O, Allah-təalanın sevimli bəndəsidir.

...Mən Füzuli adlanan o məşhur insanı ilk dəfə bu cür görmüşdüm. Bir dəfə isə qərribə bir iş oldu.

Mən heç cür marağıma güc gələ bilmirdim. Onun əlindəki çubuqla torpaqda nə şəkillər çəkdiyini bilməkdən ötrü hər axşam hasar üstə od içində qovrulur, yanıb yaxılırdım. Hasar üstündə ta ki gecədən xeyli keçənə qədər oturduqdan sonra ayağa qalxıb aram-aram evinin qapısından balaca həyatına girib yox olanacan, gözdən itənəcən mən bu adamı izləməkdən yorulurdum. Amma bir faydəsi yox idi. Hər dəfə ayağa qalxmazdan öncə bütün yazdığı işarələri çubuqla ora-bura üstündən əyri-üyrü xətlər çəkib pozurdu.

Bir gecə isə belə olmadı. Onu həyətdən çağırıdılar. Ev tərəfdən, deyəsən, zəif bir səs gəldi. O, əlindəki çubuğu havada saxladı, hasarın o biri tərəfinə qulaq verdi, nədənsə səsi eşidəndən xeyli sonra diksindi, sonra qalxıb çubuq əlində

gedib tələsik həyatə girdi. Bu dəfə çubuğu torpaq üstündə gəzdirib bayaqdan bəri çəkdiyi işarələri pozmağı unutdu.

Mənim ürəyim şiddətlə vururdu. Əsl zamanı gəlmişdi. Nəhayət, mən qonşumuzun torpaq üzərində çubuqla nə çəkdiyini gedib öz gözlərimlə görəcəkdım. Bir az da hasar üstə gözləmək qərarını verdim.

Hava tamam qaraldı, ulduzlar göy üzündə öz yerlərini tutdular. Ay o qədər uzaqda idi ki, işığı güclə gəlib bizim evimizin həyatinə çatırdı. Küçədən adamların ayağı büsbütün kəsildi. Nə gələn qaldı, nə gedən. Mən ehtiyatla hasardan sürüşüb küçəyə düşdüm.

Əyilə-əyilə gəlib arxın qarşısında dayandım. Elə ayağımı atıb bu bir addımlıq arxın o biri tərəfinə keçmək istəyirdim ki, qəfildən qulağıma bir səs gəldi. O səs mənə dedi: “Tələsmə və ayağının altına diqqət elə”. Mən başımı aşağı əyib ayağımın altına diqqət elədim. Bir şey görmədim. Sonra üstündən “hop” eləyib keçmək istədiyim arxa diqqətlə baxdım. Bu zaman isə, bəli, qorxudan gözlərim dörd oldu. Bəs mən nə gördüm?!

Ya imam Hüseyn, mən hələ belə şey həyatımda görməmişdim. Arx deyildi bu. Bu bir enli

və dərin, itiaxan, dalğalı və qapqara sularının şaqqıltı saldığı qorxunc bir çay idi. Bu qorxunc çayı, mən özümü öldürsəydim də, nə üzüb o biri sahilinə keçə bilərdim, nə də gəmi olsaydı, gəmiylə keçə bilərdim. Bu çayı heç Sindbadın özü də üzüb keçə bilməzdi. Mən qorxmuşdum. “Bismillah” deyə-deyə kor-peşman, suyum süzülə-süzülə geri qayıtdım. Evimizin hasarı, şükr olsun, yerində idi. Hasarın üstünə dırmaşdım. Həyatə tullanmazdan əvvəl döyüşdə məğlub olmuş əsgər kimi son dəfə başımı çevirib arx tərəfə baxdım. Arx həmənkı kiçik arx idi, lilli suyu yenə də həvəssiz, zorla axıb gedirdi”.

“Əsrari – kəvakib” əsərində böyük şair Füzuli haqda olan hissə Səmhərinin dedikləri bu sözlər ilə beləcənə bitir. Kitabda isə Səmhəri Füzuliyə aid yazdığı bu hissədən sonra mağara şairi Müşriqə keçir. Kitabın bu yerində dağlara çəkilib yalnız bundan sonra rahatlıq tapan və müdriklik zirvəsinə qalxıb insanlarla hər cür əlaqəsini kəsən, ancaq yazdıqlarını bir oğlan uşağı ilə aşağı, adamların arasına göndərən (bu oğlan uşağı yenə də hamən Səmhəri özü idi) və müqabilində yer-yeyəcək, pal-paltar alan Müşriq Sübhənverdi barədə Səmhəri özünün fəlsəfi izah-

larına keçir. Füzuli ilə bağlı məqamlara isə Səmhəri bir daha qayıtmır.

Füzulinin həyatı ilə əlaqədar başqa bir qiymətli məlumat naməlum bir müəllifin “Günahların aqibəti” əsərində əksini tapıbdir. Bu əsər Səmhərinin əsərindən xeyli sonra yazılıb və ondan daha məşhurdur. İlk dəfə bu naməlum müəllif diqqəti ona çəkir ki, Füzulinin qəzəl sonunda özünə müraciət etməsi bütün digər müəlliflərdən fərqlənir. Nə üçün belədir – bunun öz sirri var. Naməlum müəllif bizim marağımıza səbəb olan bunları deyir:

“Füzuli özü boynuna almışdır ki, o, qəzəl sonunda özünə müraciət etmir. Füzuli artıq əlyazması itmiş bir müxəmməsində keçmiş şeirlərini nəzərdə tutub belə deyirmiş: Mən qəzəl sonunda çox zaman özüm özümə müraciət etmirdim. Evimin qabağından axıb gedən balaca lilli arxın o biri tərəfində hasar üstədən mənə saatlarla usanmadan və diqqətlə baxan bir balaca oğlan uşağına deyirdim son sözlərimi. Əsl Füzuli qəzəlin sonunda mən yox, o olurdu. O oğlan hasar üstündə olmayanda belə mən yenə də onun təəccübdən iri açılmış gözlərini xatırlayıb onunla danışmağıma davam edirdim”.

Əlbəttə ki, Füzuli oğlan uşağı deyərkən Səmhərinə nəzərdə tuturdu.

...Zəhid Fərzəli gecəli-gündüzlü ömrünü sərf edib öyrəndiyi “İkiləşmə və öz-özünə müraciət” adlı mövzu zaman keçdikcə onun özünü gerçək həyatda təqib etməyə başladı. Hər şey Müəllimin ölümü ilə başladı. Bakıdan Lvova uçarkən göydə naməlum bir səbəbdən qəzaya uğrayan təyyarənin bəxtsiz səfərləri arasında Kamran Abbaslı da var idi. Bu xəbər bütün elm və ədəbiyyat aləmini silkələmişdi.

Bir müddət keçdi və günlərin bir günü institutda belə bir xəbər ayaq tutub yeriməyə başladı ki, bəs guya Kamran Abbaslı Truskovetsdə parkda mineral su içən yerdə görün olub. O, guya Truskovetsə təyyarə ilə yox, qatarla gedibmiş. Adamlar əməlli-başlı sevinməyə macal tapmamış, “yox, oxşadıblar” deyərək başqa bir xəbər gəlmişdi. Sonrakı xəbəri isə artıq Müəllim özü göndərmişdi. O, həyatının sonuna qədər bu balaca, amma sevimli şəhərdə qalmağı barədə dostlarına, uzaq qohumlarına bildiriş göndərirdi. Deyəsən, Kamran Abbaslı həm var idi, həm də yox idi. Zəhid Fərzəli öz-özünə möhkəm söz verdi ki, vaxt tapıb hökmən özü təyyarəyə minib Lvova,

ordan da Truskovetsə gedəcək və bu şübhəli məqamın üstünə, əlbəttə ki, birdəfəlik işiq salacaq.

Bir müddət sakitlik oldu. Kamran Abbaslının varlığı, yoxluğu ilə bağlı anlaşılmaz və gərgin bir tərəddüd, ümitsiz bir şübhə təkcə adamların ürəyində deyil, institutun dəhliz və divarlarında da gizildəyə-gizildəyə qalmışdı. Hamı, elə bil, ən son xəbərin müntəzirində idi. Və, nəhayət, bu son xəbər də gəlib çıxdı. Xəbər belə idi. Müəllim, nəhayət, bu günlərdə Bakıya qayıdıb. Daha sonra bu xəbərə kiçik bir əlavə edildi. Bakıya dönəndən sonra o, bir dəfə də olsun evdən bayıra çıxmayıb, bir həftədir evində xəstə yatır. “Allah-Allah, bu nə qarabasmadır?!” deyə düşünən Zahid Fərzəli “bu gün yanına gedərəm, sabah yanına gedərəm”, bu cürə günü günə satdı və bir gün artıq özünün də inandığı, bəlkə inanmaq istədiyi sönməcu ağır xəbəri eşitdi. Müəllim vəfat etmişdi. Çox üzölsə də dəfnə gedə bilmədi. Bunun üzörlü səbəbi oldu. Sadəcə o, dəfn zamanı Bakıda deyildi. Türkmənistanə “Məxtimqulu” günlərinə dəvətliyi. Ora isə getməyi Zahid Fərzəli çoxdan arzu edirdi.

Vətənə qayıtdıqdan sonra İnstitutda səhər tezdən əvvəl-əvvəl iş yoldaşları ilə Müəllimin

macəralı ölümünü müzakirə etdilər. Sözləşdilər ki, elə axşama yaxın qəbir üstünə getsinlər. Elə bil, adamların üstündən yük götürülmüşdü. Müəllimin bu macəralı həyatı, nəhayət, özünün rahat sonluğuna qovuşmuşdu. Hər kəs iş otağına dağılırdı ki, İnstitutun katibəsi əlində bir parça kağız parçasını yelləyə-yelləyə şux addımlarla onlara yaxınlaşdı. Yenə də Truskavetsdən xəbər gəlmişdi. Kamran Abbaslı onların hamısına, Zahid Fərzəliyə isə xüsusi olaraq, salam göndərirdi və ondan Türkmənistandakı konfransın necə keçməsinə maraq edirdi. Ətrafda hamı çaşıb qalmamışdı, çaşıb qalmışdı.

... “Platon, deyəsən, xəstələnib” cümləsindən daha məzlum, daha zərif və daha gözəl cümlə, görəsən, yer üzündə varmı?!

2013

SƏHVLƏRİN QRAMMATİKASI



Ağamusa Axundovun xatirəsinə

Əyvvazlı bütün diqqətini toplayıb baxandan sonra, nəhayət, başa düşdü ki, bu adam kimdi. Bu, Koroğlu idi!

Biğləri burma, qoç Koroğlu bir cıqqılı dağın döşündə əlində tutduğu əyri misri qılıncı buludsuz, əngin göylərə tuşlayıb şəstlə durmuşdu. O biri əlilə də yanında ona qısılib qalmış, başını sağa-sola çöndərib nə edəcəyini bilməyən Qıratın boynunu tumarlayırdı. Qırat tez-tez finxırırdı. Bu zaman onun iri, ətli dodaqlarının arasından dişləri ağarırdı. Atın dişlərindən biri ağarmırdı, işım-işım ışıldayırdı, çünki qızıldan idi. Bu qızıl diş haralardansa təngnəfəs gəlib özünü onların yanına çatdıran bir nərmənazik gün saçağını top kimi sinəsinə qəbul edib elə o dəqiqə üz-

bəüzə, misri qılıncın tiyəsinə göndərirdi. Bu ikisinin arasında qalmış gün saçağı usanmadan şövqi-bərq ilə parıldayır və bu zaman göz qamaşdırırdı.

Üç gün əvvəl isə, sən təsadüfə bax, Eyvazlının yuxusuna gəlib Babək girmişdi. Bu dəfə o, bir neçə əsr daha qədimə “reys” eləmişdi və belə bir səyahətin baş tutmasına indi özü də təəccüb edirdi.

Əl-üzünü yuyub üzünü qırxandan sonra Eyvazlı mətbəxə keçdi. Səhər yeməyinin hazırlığını gördü. Sabah-sabah dar, amma xudmani mətbəxin bir küncündə (əslində, bu mətbəxin hər bir yanına künc demək olardı) oturub pəncərədən düz gözüinə vuran bir sırtıq günəş saçağı ilə başını sağa-sola qaçıraraq yüngülvari “mübarizə” etdi. Sonra fikri yayındı və o, əlindəki isti qəhvə dolu fincandan ləzzətlə qurtum qurtum dalınca aldı. Bu dəfə fikirli idi. Fikirləşirdi, axtarırdı son zamanlar sərasər onun yuxusuna girən bu xalq qəhrəmanları ondan nə istəyir, nə verib ondan alammırlar – heç cür tapammırdı.

Ağıllı fikirlər Eyvazlının beyninə, adətən, səhərə yaxın gəlib girirdi. Bunun səbəbini o belə izah edirdi. Gecə yuxusundan sonra beyin dincəl-

miş olur, ondandı. Bu sabah da yuxudan ayılıb çarpayıda yerdəmi ala-ala ağılına gələn ilk ağıllı (bir başqa dünyada – ağılsız!) fikir bu oldu ki, Koroğlu onun qəhrəmanı deyil. Əvvəlcə bu əndribani fikir Eyvazlını səksəndirdi. O tələşə düşdü. Sonra, sadəcə, qanı qaraldı. Beynindən keçdi ki, deyəsən, böyük bir qələtin astanasında artıq gəlib durmuşdur. Başını bulayaraq bu sər-səm fikri qovalamaq istədi. Amma lənətəgəlmiş əndribani fikir eynən mətbəxdə onun üzünə-gözüne qonan o sırtıq, zəhlətökən günəş saçağı kimi idi. Beyninin içində dəcəl keçdi kimi bir qırışdan o biri qırışa atdanırdı və öz xoşuna heç hara yox olub getmək istəmirdi. Eyvazlı əlini atıb pəncərənin nazik pərdəsini çəkdi.

Qəhvəsini içib qurtarandan sonra Eyvazlı adəti üzrə fincanı cəld bir hərəkətlə ağziüstə çevirib nəlbəkinin içinə basdı. Səbirsizliklə gözlədi. Fal açacaqdı. Gördüyü yuxunu hökmən yozmaq lazım idi. “Bugün” ona nə hazırlamışdı?! Qəhvənin lili üzəşsağı fincanın divarlarına çökə-çökə əyri-üyrü xətlər cızılıb ona nə isə deməli idi. Bu qəhvə xətləri onu heç zaman aldatmamışdı. Eyvazlı qəhvə xətlərinin ötürdüyü məlumatı dəfən-dəfən sınaqdan keçirmişdi.

Elə təkcə bunu xatırlasaq, bəs edər. Universitet illərinin ilıq xatirəsi... Qəfildən sinif otağının sakit tənhalığında peyda olmuş Mirey Matyeyə oxşayan o naməlum qıza elə o andaca aşiq olub qızı öpəcəyini həтта saat və dəqiqəsinəcən ona xəbər bildirməsi nəyə desən dəyərdi. Qəhvə xətləri bu barədə xəbəri sabah-sabah demişdi. Düzdü, öpüş qəhvə xətləri deyən kimi, yəni, dodaqdan dodağa alınmamışdı – onun dodaqları sürüşə-sürüşə bu naməlum qızın ancaq üzündə gəzə bilmişdi. Zəng vurulmuş, uşaqlar dəstəylə onların bir küncə sığındığı sinif otağına soxulmağa başlamışdılar. Elə bu zaman bir-birinə qaynayıb qarışan tələbələr arasında qız yox olmuşdu və Eyvazlı bir daha o qızı heç harda görməmişdi. Hər nəydisə, belə məqamlar həmən uğursuz öpüşdən sonra yoxa çıxmış o qız kimi unudulan deyildi və indiyənədək o öpüş hərdən-birdən hardansa bir canlı kimi zühur edir, pudluq daşlar kimi gəlib onun nazik, o uzaq öpüşün portağal dadını özündə qoruyub saxlayan dodaqlarından asılırdı ...

Qəhvə xətlərinin tamamən quruyub öz yerini tutmasını gözləməyə Eyvazlının hövsələsi çatmadı. Eyvazlı fincanı cəld bir hərəkətlə nəlbə-

kinin içindəcə arxası üstə çevirdi. Başını əyib gözlərini qıyaraq diqqətlə fincanın içinə baxdı. Əyri-üyrü xətlər yuxarıdan aşağı yazılmış Çin heroqliflərinə oxşayırdı. Çin heroqlifləri qara-qura bir mətnə dönüb ona nə isə deməyə çalışırdı. Eyvazlı bu qara-quranı höccələyib oxumağa başladı. O, sözləri asanlıqla oxuyur və mənanı anlayırdı. Qrammatikanın olmamağı məsələni qat-qat asanlaşdırırdı.

Fincanın içindəki xətləri oxuduqca Eyvazlı düşünürdü. Yox, yox, yenə də yox! Koroğlu qəhrəman deyil. Belə qəhrəman olmaz. Eynilə, Babəkin nəyi bundan yaxşıdır?! Bir az da dərinə getmək olar. Lap elə Şah İsmayılın özünü götürək. Hm, amma burda bir az ehtiyatlı olmaq gərəkir. Şah məsələsi bir az qəliz məsələdir. Yaxşısı budu, Eyvazlı Şah İsmayılı bu dəstəyə qatmasın. Ağzıgöyçəklər və ağılgöyçəklər min əfsanə uydu-racaq. Yox, niyə ki... amma... orası da var ki, lakin o da inkaredilməzdir ki, bu şəxsiyyətlərin hamısı, Şah İsmayıl başda olmaqla, öz dövrlərinin buzunu qıran, gələcək üçün yolaçan adamlar olublar. Seçilən, fərqlənən adamlar... Nəhəngdirlər, buna şübhə yoxdur. Bir neçə gün əvvəl nəşriyyatın “Qədim ədəbiyyat” şöbəsində işləyən bir həm-

karı (adını xatırlamır) “dəlidən doğru xəbər” rejimində yaxşı dedi. O olmasaydı, yəni, Şah İsmayılı nəzərdə tuturdu, biz bu gün necə deyə bilərdik ki, bir xalq kimi bizim də ayağımız 16-cı əsrə dəyib?! Bir tərəfdən baxanda doğru sözdür. Bizim ayağımız böyük tarixin içində hər onilliyə, hər əsrə tappılıyla dəyməyib axı. Olsa-olsa, yüngülvari, mələklər kimi, üzdən, ahəstə...

Eyvazlının tanıdığı və ünsiyyətdə olduğu bir Ağillı şeytan vardı. Ağillı şeytan belə hallarda Eyvazlının qulağına onun ruhunu oxşayan həlim bir səslə pıçıldayırdı ki, azı buna görə bu nəhənglərin qədrini bilmək vacibdir. Eyvazlı Ağillı şeytanı çox gözəl başa düşürdü.

Amma Ağillı şeytanla yanaşı bir Dəli şeytan da var idi. Dəli şeytan isə belə məqamlarda öz zəhlətökən, cır səsilə belə deyirdi: Yox, nəre çəkib qılinc çalan bu adamlar qəhrəman-zad deyillər. Onları qəhrəman eləmək səhvdir. Koroğlu öz padşahına asi çıxıb, dövlətçiliyə qarşı qılinc çalıb. Ən böyük qəhrəmanlığı da, deyəsən, elə Nigarı götürüb qaçırmağı olub...

Dəli şeytanla razılaşımaq çətin idi. Amma bu zaman Eyvazlıya elə gəlirdi ki, o, ki-məsə, nəyəsə xəyanət edir. Bu zaman Eyvazlı

əməlli-başlı əzab çəkirdi. Elə bilirdi ki, əynində heç nə yoxdur və o, hamının gözü qabağında anadangəlmə, lüt-üryan durub. Hamı onu belə-cənə, lüt görür, o da öz ayıb yerlərini heç cür elə-yib gizlədə bilmir. Qışqıra da bilmir, izah edə də bilmir, əlilə ora-burasını tuta da bilmir. Bundan betər bu dünyada heç nə yox idi, ola da bilməzdi.

Adam yanında dinmirdi, xəcalətdən səsini çıxarmırdı, amma təkliddə özü ilə heç cür bacara bilmirdi. Əzab çəkə-çəkə hər şeyi anlayırdı. Anlayırdı ki, Dəli şeytanın dəlilləri poladdan möhkəmdir, amma... Eyvazlının qəlbinin içində yenə də bir səs pıçıldayırdı ki, düzgün deyil belə düşünmək, ələlxüsus da, belə danışmaq. Nəticəsi ola bilər. Adamı tutarlar, adamı daşqalaq edərlər. Bu zaman onun kürəyinə soyuq tər gəlirdi. Qəhrəmanlara qiymət verməyi sevsə də, etiraf etmək lazımdır ki, Eyvazlı təbiətcə qorxaq idi. Həmişə Dəli şeytanla “dərdləşəndən” sonra canına belə-cənə xof düşərdü. Xüsusilə, Şah İsmayilla bağlı Dəli şeytanın onun beyninə saldığı hərzə-hərzə düşüncələr Eyvazlını çox pərişan edirdi. Başqa bir tərəfdən də sevinirdi ki, duyuc düşüb təpinəni yoxdu. Bilirdi ki, əgər balaca təpinən olsa, “Mürşidi-kamilim!” deyə bağıra-bağıra üzü geriyə, düz

16-cı əsrə qədər hövlnak qaçacaq, ürəyi əsə-əsə özünü sevimli Şahın ayaqları altına atacaq, əfvini yalvaracaqdı.

Eyvazlı səhər yeməyini bu cür pərakəndə düşüncələr içində yeyib bitirdi. Əlində tutub orabura tərپətdiyi fincanın divarlarında özünə yer eləmiş əyri-üyrü qara qəhvə zolaqları pozuq olsa da, səli bir xəttə dönüb qulağına onu həyəcanlandıran belə sözlər pıçıldayırdı:

“Təəssüf ki (bir başqa dünyada: nə xoş ki), yuxuda olanlar həyatda baş vermir, həyatda yuxudakının əksi baş verir. Koroğlunu isə, ey Eyvazlı, sən çox da ürəyinə salma. Koroğlu hələ sənə sübut edəcək ki, o, həqiqətən, qəhrəmandır. Bu günün axşamı önəmli bir hadisə baş verəcək və bu hadisə sənin həyatını dəyişəcək. Sən o hadisə ilə təkbətək, üzbəüz qalmalısan. Buna hazır ol”.

Əyri-üyrü, hələ tam qurumamış qəhvə xətləri bu xəbəri ona tələsik ötürüb eləcəyə də tələsik fincanın divarlarında bir-birinin içinə girərək bir-birinin içində əridilər. Eyvazlının ürəyi sıxıldı.

Qapıdan çıxarkən adəti üzrə divardan asılmış qədim və üstü ləkəli güzgüyə diqqət etdi və beynindən hər dəfəki kimi yenə də eyni nimdəş

sual keçdi: “Dünən bu güzgüdə gördüyüm sifət bugünkü sifətdi, ya yox?!” (Bu sual bütün başqa dünyalarda eyni cür səslənirdi).

Günəşli bir gün idi. Küçə boyu irili-balacalı evlər gah bir-birinə tərəf əyilib bir-birinin içində əriyir, gah da qəddi-qamətlərini düzəldir, tovuz quşu kimi cıvıqlanırdı. Gün adamın təpəsini deşir, tər boynundan ayağına qədər şırşaşır su kimi axıb gedirdi. Kölgə axtarıb altına girmək Eyvazlının ağlından keçmədi. Çünki ağlından keçsəydi belə, bunun faydası olmayacaqdı. Gün işığı var idi, binalar var idi, onların əyilib-düzəlməkləri var idi, amma onların kölgəsi yox idi. Gün başına vura-vura, tərini tökə-tökə Eyvazlı beləcənə yol gedirdi, amma hara üz tutub getdiyini o an unuttuğundan hansı küçədən hansı küçəyə keçməyi vecinə belə deyildi. Gedə-gedə gözünün qabağına hərdən Koroğlunun, hərdən də Şah İsmayılın məktəb dərslərlərindəki şəkilləri gəlirdi. Bu zaman gözlərini bərk-bərk yumurdu. Amma bu halında da o, yolunu gözləri açıqmış kimi inamla gedirdi.

Yol özü onu gətirib çalışdığı nəşriyyat binasının qapısı ağzına çıxardı. Ağır, hündür taxta qapını təkcə əli ilə deyil, az qala qapıya yapış-

dırdığı çəlimsiz bədəninin olan-olmaz ağırlığı ilə yavaş-yavaş aralayıb özünü birtəhər içəri saldı.

Geniş, mərmər pilləkəndən canına yayılan sərinlik Eyvazlının huşunu bir anın içində yerinə qaytardı. Eyvazlı pillələri qalxa-qalxa keyflə düşündü ki, bu gün çərşənbədir və onun görməli olduğu bir iş yoxdur... amma yox! Lənət şeytana və onun bütün köməkçilərinə! Mərmər pilləkənin bir qırıq yeri vardı, ora ayağını qoyan kimi, ayağı az qala büdrədi və yadına düşdü...

Allahın bəlası düşdü yadına. Günorta zamanı Eyvazlının yanına şeirlər kitabının plana salınmasıyla bağlı şeirləri özündən, özü şeirlərindən betər, son dərəcə idbar və özündən müştəbeh bir şair gələcək. Məşəqqətmi? Məşəqqət!.. Adamlarla görüşün qaçılmazlığı bir anın içində onun qanını qaraltdı. Şairi görməyə Eyvazlının gözü yox idi, ondan zindeyi-zəhləsi gedirdi. Amma onun barəsində düşündüyü həqiqəti üzünə deyə bilmirdi. Dili gəlmirdi. Az qala utanırdı. Bəlkə də, kim bilir, qorxurdu... Ürəyində şairə ad da qoymuşdu: "Vampir!" Öz-özünü isə Dəli şeytanın təkidilə inandırmışdı ki, şair, həqiqətən, vampirdir və bu vampir hər görüşdə gizlin-gizlin, ləzzətlə onun qanını sovurur...

...Vampir üzbaşüz kresloya özü boyda sual kimi yayxanıb oturanda Eyvazlı bu dəfə də ona hansı cavabı verəcəyini qəti şəkildə müəyyənləşdirməmişdi. Daha doğrusu, hansı cavabı verəcəyini bilirdi, o cavabı Dəli şeytan onun üçün elə havadaca gözlərinin qabağında “şparqalka” kimi yazdı. Eyvazlı bunu oxuya biləcəyindən əmin idi, amma Eyvazlı bu oxuyacağı cavabı nə cür ifadə edəcəyini bilmirdi. İş beləcəyə yavaş-yavaş müşkülə dönürdü. Elə bu zaman, məhz söhbətə başlamazdan əvvəl, nə oldu, nə olmadı, Eyvazlının gözləri önündən vaqeə kimi biixtiyar bunlar keçdi...

...Harri Potterin sehrbazlar dünyasında bir küçə var, o, Eyvazlı bu küçədədir. Küçə sehrbazlarla doludur. Küçənin sağında, solunda əcayib malların dolu olduğu vitrinli mağazalar da sehrli idilər. Bu mağazalardakı müxtəlif malların – dəftərlərin, kitabların, məktəbli çantalarının, köynək və şalvarların, eynək və şapkaların adam kimi diləri vardı və onlar dil açıb müştərilərlə danışır-dılar. Sehrli mağazalarda sehrbazlar alış-veriş edirdilər. Onlar hərdən müştəriyə belə deyirdilər: “Mənə inanmırsan, malın özündən soruş...” Müştəri də bundan sonra malın özüylə da-

nışmağa başlayırdı. Sehrbazlarla yanaşı bu küçə ilə mutantlar gəzişirdi. Cürbəcür, bir-birinin qarışığı olan heyvanlar başqa bir dünyadakı (Eyvazlının tanıdığı dünyadakı) adamlar kimi dal ayaqları üstündə gedib-gəlirdilər. Burda xoruz başlı ayı da var idi, ayı başlı xoruz da var idi, eynəkli qartal da var idi, şir başlı qoyun da var idi, bir sözlə, burda kim yox idi?! Hələ baxıb tanımadığı nə qədər məxluqat var idi burda. Qorxuluydu-mu? Qorxuluydu! Eyvazlını elə bir vəhmə bürüdü ki, daha bu küçədə qalmağa dözəmmədi, gözlərini bərk-bərk sıxıb özünü hövlək qaytarıb gətirdi yenə də öz iş otağına, vampir şairin yanına saldı.

...Və indi onun qarşısında ayaqlarını bir-birinin üstünə sallayıb oturmuş bu vampir Harri Potterin küçəsindəki xortumu uzun, qoltuğunda qalın kitab aparan sallaqdodaq filə oxşayır. Orada fil iki ayağı üstündə yeriir və gözləri alışıb-yanırdı, yəqin, belə hallarda o da vampir kimi öz fil beynində qafiyə axtarırdı. Eyvazlı düşündü: fil qafiyəsi görən nə boyda olar?!

Ətrafa nəzər salıb öz otağına qayıtdığına əmin olan Eyvazlı rahat bir nəfəs alaraq bığaltı gülümsədi. (Niyə bığaltı? Eyvazlının axı bığları yox idi. Amma yox, bir başqa dünyada, lap elə

Harri Potterin sehrli küçəsinin uzanıb getdiyi dünyada Eyvazlı əlini bığına çəkmişdi, ona elə gəlmişdi ki, yuxudadı, ayılmaq üçün bığını dartmışdı, orada onun bığları var idi...).

...Beləliklə, Eyvazlı rahat nəfəs alıb dodaqucu gülümsədi. Həqiqətən də, ən böyük biclik, çox doğru deyiblər ki, düzlükdü. O niyə axı bu boyda dərdi öz çiyində tək çəkməlidir?! Olmaz ki, sözünü birdəfəlik desin və hər şey də bununla qurtarsın, getsin...

Vampirin ağaran dişləri, əlbəttə ki, əsl uzun və ucubiz vampir dişləri idi. Bu dişlər çox asanlıqla və çox rahat bir şəkildə adamın boğazına sancılıb qanını sora bilər. Eyvazlı birdən çox aşkar şəkildə boynunun iki bir-birinə yaxın nöqtəsinin arı sancmış kimi gizlədiyini hiss elədi. Beynindən guppultuyla bunlar keçməyə başladı. Sən, Eyvazlı bu Vampirə heç nə sübut edə bilmirsən, bilməyəcəksən, özünü öldürsən də, partlasan da bu mümkün olmayacaq, çünki siz ayrı-ayrı Azərbacanın dillərində danışırırsınız. Bəlkə də siz ayrı-ayrı dünyalardasınız. Sənə elə gələcək ki, dünyaların birində işə gəlməyinə gəlmisən və əynində köynəyin, şalvarın var, bu dünya üçün bu təbiidir. Amma hansı döngədənsə keçəndə

sən qəflətən başqa bir dünyaya düşmüşsən və orda sənə baxıb səni lüt görürlər. Bəlkə də sən evdən çıxanda səhvən başqa bir dünyanın – lüt-gəzənlər dünyasının qanunlarına görə şalvarını geyinməmişsən. Bu sənin yadından çıxmayıb, sən, sadəcə, dünyaları dəyişik salmışsən, buna görə də indi içində partlaya-partlaya qalmısan. Heç nə edə bilmirsən...

Vampir isə həmişəki laübalı, çoxbilmiş tərzilə, dodaqlarının ucundakı istehzal təbəssümü ilə son dərəcə yalançı bir səbr və ədəb-ərkanla üzbəüzündə oturub sənə mərhəmətlə baxır. Onun hər şeydən, Eyvazlının beynindən keçən hər şeydən xəbəri var. Eyvazlı birdən başa düşdü. Vampirin məqsədi aydından aydın imiş – onu hövsələdən çıxarıb açıq söhbətə çəkmək...

– Mən sizinlə açıq danışacağam. – Eyvazlı daha dözmədi, qəti qərara gəlmiş adamlar kimi hətta ayağa qalxıb sözünə başladı. Onun səsinə qəribə bir inam hiss olundu. – Kim nə deyib sizə bilmirəm, amma mən düşündüyümü deyəcəm. Riyakarlıq edə bilmirəm. Mən belə düşünürəm... Bu şeirlər... bunlar şeir deyil... Vallah, şeir deyil, billah, şeir deyil. – Eyvazlı ürəyində “uf” deyib pauza verdi və təzədən yerinə oturdu, barmaq-

larını bir-birinə sıxıb şaqqıldatmağa başladı. Aydın idi ki, o, belə bir “qəhrəmanlığa” hazır deyil, ona görə də birdən-birə dediklərinə peşman oldu, növbəti dəfə “uf” eləyib narahat şəkildə yerində qurcuxdu. Eyvazlı üçün başqasını utan-dırmaqdan daha pis heç nə ola bilməzdi.

Əlbəttə, Eyvazlı gərək pauza verməyəydi. Elə bil, özünün də ürəyinə dammışdı ki, balaca bir pauza versə, Vampir daha onun sözünü sonadək dinləməyəcək, hökmən sözünü kəsəcək. Onu əməlli-başlı, necə deyərlər, alıb gedəcək. Kaş belə olmayaydı. Eyvazlı belə bir ümidlə dərinədən köks ötürdü, yerindəcə qısılib qaldı. Ona elə gəldi ki, bir neçə an yox, bir neçə il keçdi. Vampirin cır səsi Eyvazlının yadına Dəli Şeytanı saldı.

– Sən davam elə, özünü darıxdırma. Mən səni diqqətlə dinləyirəm... – Vampirin dodaqları amansız və istehzal bir təbəssümün ağırlığından əyildi. Adam bu dəfə o öz idbar təbəssümünü gizlətməyə də çalışmadı, əmin oldu ki, onun təbəssümü Eyvazlının “yeddi qatından keçdi”, yalnız bundan sonra ayaqlarının hansınisa hansınsa üstündən götürüb (Eyvazlının bir diqqəti onun ayaqlarında qalmışdı, amma ayaqlar bir-birinə meynə tingləri kimi qaynayıb qarışdığıın-

dan bunu dəqiq ayırd edə bilmədi) haracan gəldi, deyəsən, lap elə otağın ortasınacan uzatdı. Kresloda şirin-şirin qurcuxub yerini uzun bir söhbət üçün rahladı. Eyvazlı seytnota (çaşqın bir hala) düşdü.

Əlbəttə ki, Eyvazlı təkcə bu dünyada deyil, mövcud olan bütün sonsuz dünyalarda da qorxaq idi. Sözlərini bir su içimində dəyişmədimi, dəyişdi. Naçar bir halda, gözlərində və səsində yalvarış Vampire deddi:

– Yox, yox, siz məni düzgün başa düşün. Mənim şeir zövqüm elə də yaxşı deyil. Əsla. Əsla sizin şeirlərinizə mənim siz deyən elə bir... iradım, sözüm yoxdur. Məni düzgün anlamadınız... Şeirlərinizin... özünəməxsus tərzı var. Hm... Siz bir bizim şöbə müdiri ilə danışsanız... mənə, daha doğrusu, bu olar...

Nəşriyyatın poeziya şöbəsinin müdiri Göymirzəli ilanla yola getməyi bacaran köhnə ədəbiyyat adamı idi. Lazım gəlsə, şeir yazan əjdəha ilə də dil tapardı, hamını da razı salardı. Göymirzəli nə zamansa hətta bir xalq şairinə belə demişdi:

– Vallah, halal olsun. Billah, halal olsun. Sən istəmişən ki, bir səfeh şeir yazasan, sən də onu yazmısan. Əhsənül-əhsən. Elə bilirsən asandı?

– Əlbəttə, asan deyil... – Xalq şairi Göymir-zəliyə minnətdarlıqla baxandan sonra əlində hazır tutduğu dəsmalla tərlə, daz başını silə-silə nə danışdığını, necə tələyə düşdüyünü isti-isti ağına belə gətirmədən əlüstü cavab vermişdi...

İki göz istəyirdi, Eyvazlının biçarə halına tamaşa eləsin.

– Deməli, sən deyəcəyini dedin, qurtardın?! – Vampir boğazını yüngülcə arıtlayıb süni bir razılıqla və qətiyyətlə tələsmədən incə-incə, yağlı-yagli danışaraq səsinin şirin yerinə saldı. Gözləri bir an sonra alacağı ləzzətdən ulduz göydə axan kimi axıb getdi.

Eyvazlı hiss elədi ki, haman xalq şairi kimi tora düşməkdədir, soyuq tər yenə də başladı boynundan köynəyinin içiylə kürəklərinə qədər axmağa. Dodaqaltı öz-özünə nə isə mızıldadı. Vampir onun mızıltısını təsdiqləyici cavab kimi qəbul elədi.

– Deməli, qurtardın... İndi də sən zəhmət çək, mənə qulaq as. – Vampirin səsi bir anın içində dəyişib codlaşdı, hətta bu səs Eyvazlıya bir qədər vahiməli gəldi.

Vampir xeyli qətiyyətli və ciddi bir şəkildə, nəhayət ki, bu gənc hərifə əməlli-başlı dərs ver-

mək qərarına gəlmişdi. “Çox dözdüm mən sənin cəfəngiyyatına... Sirlərin açılma zamanıdır. Eybi yox, zərbə ağır olacaq, amma dözümlün çatsa, anlayacaqsan... Bizi də bir adam əvvəl-axır anlamalıdı, ya yox?!”

Eyvazlının balaca otağındakı səsli divar saatını hamı bəzək kimi qəbul edirdi, çünki saatın kəfkiri divardan asıldığı vaxtdan indiyənə qədər eləcəyə donub qalmışdı. Birdən-birə bu kəf-kir öz-özünə hərəkətə gəlmədimi, gəldi. Eyvazlı diksindi və mat-məəttəl qaldı.

– Mən sənin yaşımda, balası... – Vampir heç nəyə fikir vermədən arzu-kamala danışmağa başladı, – ulduzdan ulduza uçurdum. Gəlib sizin bu camış iyi verən üfunətli dünyanıza düşəndə, daha doğrusu, ilişəndə, – bu yerdə Vampir üzgözünü nifrətlə büzüşdürdü, – ilk əvvəl başa düşmədüm ki, bu qədər sonsuz ulduz arasında iki üstəgəl ikinin dörd elədiyi belə bir dünyada necə oldu ki, qalası oldum. Səhv etdim. Çox böyük səhv etdim. Sonra, çox sonra bu səhvimin səbəbini anladım. Amma gec idi. Bilirsənmi, səbəb nə oldu? Bu dünyanın havasında hər şey bir-birinə qarışmışdı, hər şey bir-birinə oxşayırdı. Adamlardan tutmuş ağaclara, daşlara qədər hər şey.

Onlar hamısı bir-birilə qafiyəydilər. – Vampir neştərini daha dərindən batırmaq istədi. – Hər şeyin bu dünyada qafiyəsi vardı. İndi də var. Sənin də qafiyən var. Sevgilin, dostun, ürək qızırdığı birisi yoxdu ki, deyim, bax, sənin qafiyən budu. Sənin qafiyən bilirsən, nədi? Amma inciməyəsən. Sənin qafiyən... bir atdı. At. Sən ata çox oxşayırsan... Nə isə... Bu, bir başqa mövzudu. Deyəcəyəm. Deməsəm, ölləm. Bu dünyanın havasında qafiyələr oynadır. Mən hər şeyin mahiyyətindəki qafiyələri deyirəm. Mən onları görürdüm. Mənim səhvim məni bura salan səhv cümlənin naçar mübtədasi qədər əlacsız idi. Altından indiyənə qədər çıxıb bilmirəm. Mənim səhvlərimin qrammatikasını yazmaq olar, balası... Sən sə mənə nə deyirsən?! Sən Allah, qoy görüm nə deyirsən?! Sənsə mənə deyirsən, qulaq qafiyəsi belə gəldi, kök qafiyəsi belə getdi, misranın içində o söz yerində deyil, bu söz artıqdır... Mahiyyətin qafiyəsindən danış sən, övladi-kəbir, mahiyyətin qafiyəsindən...

Bunları birnəfəsə vulkan kimi püskürəndən sonra Vampir dili ilə qurumuş dodaqlarını yaladı və susdu. Ortağa namünasib bir sükut çökdü, amma uzun sürmədi. Sükutu Vampirin özü poz-

du. Qarşısında bir günahkar kimi, məzlum və yazıq-yazıq oturmuş Eyvazlını ("Allah, mənim günahım nədi?") bu dəfə açıq-aşkar şəfqətlə süzdü. Gözlənilmədən iztirab dolu ahənglə, öz-özü ilə danışmış kimi dediklərinə belə bir əlavə etdi:

– Sənin nə günahın?! Sənin ki bir günahın yoxdur... Bilirsən, mənə qəribə gələn nədir? Niyə bizi tərək elədilər?! Sual budu. Yoxsa ki... Olum, ya ölüm... Cəfəngiyyat!

Axşama yaxın Eyvazlı suyu süzülmüş bir halda iş yerini tərək etdi. Yenə küçələri, döngələri bir-birinə qarışdıraraq-qarışdıraraq, ordan vurub burdan çıxaraq, burdan vurub ordan çıxaraq sanki dövrələmə, dairələr cıza-cıza yuxarı məhəllədəki evinə tərəf istiqamət aldı. Yol gedə-gedə o belə düşünürdü: "Vampirin dedikləriylə bu sabahkı qəhvə falı arasında, görəsən, bir oxşarlıq varmı?! Qəhvə falı axı başqa şey demişdi. Onun dediyi axı axşam baş verməliydi. Bu gün axşamüstü mənim həyatımda çox mühüm bir hadisə olmalıdı... Bəs niyə heç nə baş vermir?! Eyvazlının dodaqlarına acı bir təbəssüm qondu.

Axşam yavaş-yavaş, hüznə düşürdü. Dar dalanla əyri diki qalxıb birmərtəbəli və ikimərtəbəli böyüklü-balacalı evlərin bir-birinə qısıldığı

küçəyə dönən zaman gözünün qarşısında belə bir mənzərə canlandı. Yaşadığı evin qapısı ağzına bir at gətirib bağlamışdılar. Ətrafda bircə tanış adam belə gözə dəymirdi. Axşamın bu vaxtında bu balaca küçə ilə ora-bura Harri Potterin küçəsində olan kimi mutantlar gəzişirdi. Adam-fillər, kenquru-balıqlar, şir-ceyranlar, dovşan-qarğalar bir-birilə min illərin mehribanı kimi söhbət edirdilər... Bilmədi, niyə, amma bu adi, heç bir qarışıq olmayan atı evinin qabağında görəndə Eyvazlının ürəyində bayaqdan bəri özünə yer eləmiş gərginlik əriməyə başladı.

At boynunu uzadıb ona tərəf məhrəm-məhrəm, ürəkdən fınxırdı. Fınxıran zaman atın dişləri ağardı. Eyvazlının diqqətini çəkdi ki, bu atın ağzında bir diş qızıldandır. Atı tanımadımı, o saat tanıdı. Qırat idi. Bu dəfə sevincdən, ya həyəcədən Eyvazlının damarında qanı coşdu, ürəyi əsim-əsim əsməyə başladı. Ondan çıxmayan iş – cuşa gəlib sağ əlini kəmərinə atmaq istədi, amma yadına saldı ki, qılınc adına bir şey orda yoxdur.

Eləcənə ürəyi əsə-əsə atın yanından əlini onun belinə ehmalca sürtərək (bir başqa dünyada şappıltıyla vuraraq) keçib evin qapısına toxun-

mazdan əvvəl başını qaldırdı, ikinci mərtəbədəki həmişəqaranlıq pəncərəyə nəzər saldı. Bu, qonaq otağının pəncərəsi idi və qonaq otağına ayda-ildə bir dəfə girən olardı, ya olmazdı. Eyvazlı bu gün də qonaq gözləmirdi. Pəncərədən işıq gəlməməli idi...

Pəncərədən işıq gəlirdi.

2014

KÖLGƏ



Qədim Şra Sinda rəvayəti

Qədim zamanların birində Şra Sinda Cadugərlər ölkəsində bir sənətkar yaşayırdı. Günlərin bir günü günorta vaxtı evinə gedən yerdə sonuncu tin ayrıcına çatıb sağa dönərkən hiss elədi ki, kölgəsi bədənindən ayrıldı və sola döndü. Sənətkar kölgəsinin arxasınca təəccüblə baxıb yoluna davam etdi. Yaşadığı evin qapısına qədər kölgəsiz gəldi.

Bu çox qəribə hiss idi və indiyənə qədər o heç zaman belə vəziyyətə düşməmişdi. Quş kimi yüngül olmuşdu, elə bil, çəkisi yox idi. Evə çatan kimi bu məsələnin mahiyyətini, ona nə zərər verə biləcəyini öyrənmək istədi. Məhlədə bir neçə cadugər vardı. Ən yaxında olanı iki küçə o yanda yaşayırdı. Onun dalınca adam göndərdi.

Cadugər gəldiyində Sənətkar günorta vaxtı baş verən hadisəni olduğu kimi ona danışib hədisəyə aydınlıq gətirməyini xahiş elədi. Kölgəsiz necə olacaqdı? Kölgəsiz yaşamaq bir adama indiyə qədər müyəssər olmuşdumu? Bu, qorxulu deyilməyirdi?

Cadugər ona diqqətlə qulaq asdı və göz-lərini yumub bir dəqiqəyə yaxın sükut içində qaldı. Sonra özünə gəldi və belə dedi:

– Sən bu gün həmənin ayrıcında cadugərə çevrilmisən. Bunu mələklər də edə bilər, şeytanlar da. Onlar zaman-zaman bunu edirlər. Mən də anamın qarnında cadugər olmamışam. Belə bir axşamların birində çox-çox illər bundan əvvəl mənim də kölgəm bədənimdən ayrılmışdı. Mən də o vaxtdan cadugər oldum. İnsanlara xidmət etmək yolunu seçdim.

Sənətkar bunu eşidib sevindi. Cadugərə qiymətli hədiyyələr verdi. Cadugər gedərkən ondan xahiş elədi:

– Səndən ricam budur ki, bunu heç kimə deməyəsən. Mən cadugərliyimdən ancaq öz həyatım üçün istifadə etmək istəyirəm.

Cadugər cavab verdi:

– Əsas məsələ budur ki, sən cadugərliyini gizlədib insanlara xidmət eləməkdən vaz keçsən, kölgən yenidən gəlib səni tapmaq, sənə yapışmaq istəyəcək. Sən bacardıqca öz kölgəndən qaçmalısan. Kölgən səni tapsa, o daha sənin davamın olmayacaq, o səndən dəhşətli intiqam alacaq. Bir dəfə cisimdən ayrılan bir daha cisimə birləşməz.

Bu sözlərdən sonra Sənətkar xeyli düşündü. Kölgəsindən qaçıb gizlənməyi necə həyata keçirəcəkdi, bunun planını qurdu. Bütün gecəni ağır düşüncələr içində keçirdi. Nəhayət, kölgəsindən gizlənməyin yolunu tapdı.

Sənətkara bir cadugər həyatı lazım deyildi. O öz sənətkar həyatını davam eləməyi, özü üçün yaşamağı qərara aldı. Ona qiblə edənlərə o belə deyirdi: “Siz yerdə sürünənlər mənə göylərdə pərvaz etdiyim üçün həsəd aparırsınız. Mən isə sizə deyirəm ki, bilin və agah olun. Göylərdə sizin üçün maraqlı heç nə yoxdur. Göylərdə, ümumiyyətlə, maraqlı heç nə yoxdur”.

Sənətkar kölgəsini bir daha görməmək üçün, daha doğrusu, kölgəsinin onu bir daha tapmaması üçün ilk öncə adını azdırmaq istədi. Adını yanına çağırdı. O artıq bunu edə bilirdi. Və

o təəccüb eləmədi ki, adı bir anın içində onun çağırışı ilə qarşısında zühur elədi.

– Mən istəyirəm ki, sən dönüb başqa bir sözün libasına bürünəsən və görünüşünü dəyişəsən. Biz kölgəmizdən gizlənməliyik. O bizi yenedən tapmamalıdır.

Adı onun qarşısında müticəsinə baş əyib dedi:

– Necə arzu edirsiniz, elə də olsun.

Adını dəyişəndən sonra qurduğu plana uyğun olaraq Sənətkar istədi ki, öz görünüşündə də müəyyən dəyişiklik eləsin. Bunu da eləmək çətin olmadı. Bir anın içində Sənətkar ağbəniz birindən qarabəniz və daha cavan bir adama çevrildi. Köhnə görüntüsü mütəəssir bir halda ondan uzaqlaşdı havadaca əridi. Daha sonra evi dəyişmək, iş yerini dəyişmək, qohum-əqrabasından üz döndərərək onlar üçün yox olmaq lazım idi. O elə etdi ki, qohumları artıq onu görə bilmirdi, o isə istədiyi zaman qohumlarını görüb başqa qiyafətdə, başqa ad altında onlarla söhbət edə bilirdi.

Sənətkar bununla da kifayətlənmədi. Ən çətin məqam yaxınlaşırdı. Sevgilisini dəyişmək lazım idi. Bu elə də asan olmayacaqdı. Kölgə

onun sevgilisini elə onun özü qədər tanıyırdı. Bu vəfalı qız ona elə isnişmişdi ki, nə zamansa ayrı ola biləcəklərini ağlına da gətirmirdi. Amma Sənətkar bu çətin işin də öhdəsindən gələ bildi. İndi o əvvəllər, yəni, kölgəli zamanlar tanımadığı gözəl bir qızla sevişirdi. Hər gün ya Sənətkarın evində, ya da qızın bağçasında onlar görüşürdülər. Qızın bağçası köhnə sevgilisinin qonşuluğunda idi. Bu saf məhəbbət hətta Sənətkarın artıq onu tanımayan və həsrətindən ağlayıb-ağlayıb az qala gözlərinin nurunu itirmiş köhnə sevgilisini də rıqqətə gətirirdi. Yeni sevgilisi gilə ağaclarının altında oturub onun başını nəvazişlə dizləri üstünə alır, incə barmaqları ilə yorğun gicgahlarını yumşaq-yumşaq ovuşdurur, zərif səsilə Sənətkarın bəstələdiyi mahnıları onun özü üçün oxuyurdu.

O bu məftunedici səsi dinlədikcə ruhu din-cəlir, köhnə sevgilisini gördüyü zaman ona əzab verən düşüncələrindən bir müddət xilas olurdu.

Bir dəfə gecənin bir yarısı evində yatdığı zaman Sənətkara elə gəldi ki, həyətdən onu kimsə çağırır. Ayağa durub həyətdə çıxmaq istədi, amma qapını açan zaman fikrini dəyişdi. Həyətdən gələn səs kölgəsinin səsinə oxşayırdı. Cadu-

gər olduğu üçün o bunu son dəqiqədə hiss edə bilmişdi. Səs elə yazıq-yazıq, elə yanıqlı-yanıqlı onu çağırırdı ki, Sənətkarın ürəyi sıxıldı, amma o yenə də özünü ələ alıb həyat qapısını bərk-bərk bağladı və qulaqlarını pambıqla tıxadı.

Sabahı gün Sənətkar bu əhvalatı sevgilisinə danışdı. Beləliklə, sevgilisi onun sirrini bilən yeganə canlı, cadugər olmayan insan oldu. Qız həmişəki nəvazişlə onun başını dizləri üstə alıb sıgalladı və bu dəfə ona tanış olmayan qəmli bir mahnını zümzümə eləməyə başladı. Mahnını tanımaması Sənətkara qəribə gəldi. Cadugər bu mahnını tanımalıydı.

– Bu mahnını sən başqa adın və başqa vücudun içində yaşayanda bəstələmişən. Sən onu unutmusan? – Sevgilisi öz zərif səsilə soruşdu.

– Unutmuşam... – O, tutqun və fikirli bir halda cavab verdi.

Onun qorxduğu başa gəlmişdi. Kölgəsi onu tapmışdı. Sona qədər kölgədən gizlənmək mümkün olmamışdı. O gecədən sonra onun cadugərliyinin gücü əriməyə, azalmağa başladı.

Bir gün sənətkar sevgilisinin yanına gələndə onu evdə görmədi. Sevgilisi görüş yerini səhv salmışdı. Qonşuluqda yaşayan köhnə sevgilisi hə-

mən giləs ağacının altında oturmuşdu, dedi ki, sevgiliniz sizinlə sizin evdə görüşəcəyini güman edirdi. O indi şəhərin dar küçələri ilə sizin evə tərəf gedir, bir az tələssəniz onun arxasınca gedib ona çata bilərsiniz. Gedə-gedə o mahnı oxuyur. Siz onun səmindən yapışa bilsəniz, özünü də tapacaqsınız.

Sənətkar nə qədər gücünü bir yerə yığsa da sevgilisinin hansı küçə ilə getdiyini özü üçün aydınlaşdırma bilmədi. Cadugər kimi gücü xeyli zəifləmişdi. Son gücünü toplayıb qızın zərif səsini qulaqlarında canlandırma bildi. Sənətkar bu səsdən yapışıb əyri küçələrdən keçə-keçə sevgilisinin iziylə getdi. Səs get-gedə daha zəif eşidilirdi. Amma Sənətkar yaxşı bilirdi ki, bu səs onun çox-çox əvvəllər yazdığı qəmli mahnını oxuyur.

Səs onu tanış yolla köhnə evinə sarı apardı. Həməni tanış tinə çatanda sevgilisinin səsi qırıldı və elə bu an Sənətkarın bədənində ağır bir yük daxil oldu. Kölgəsi ondan ayrılan yerdə yenidən onun bədənində girdi.

Sevgilisi Sənətkarın evinə çatıb qapını döyəndə içəridən səs gəlmədi. Kimsə qapını açmadı. Yol ilə gedən bir cadugər qıza kömək elədi. Qapını açdı, "bizim işimiz cadugər olmayanlara

xidmət eləməkdi” deyib qızın təəccübünə fikir vermədən onunla bir yerdə içəri daxil oldu.

Sevgilisi çarpayıda tərpənməz bir halda uzanmış bu ağbəniz adamı az qala tanımadı. Sənətkarın açıq gözləri təəccüblə ona baxırdı. Bədəni hələ isti idi. O, bir az əvvəl keçinmişdi.

2014

GÖYƏZƏN DAĞININ İLAHƏSİ



Vaqif İbrahimoglundun xatirəsinə

Çox-çox qədim zamanlarda kəndin yuxarı tərəfindən külüng kimi yüksələn Göyəzən dağında bir ilahə yaşayırmış. Bu ilahə çox gözəlmiş. O, hərdən gecə vaxtı lüt-ürryan bir halətdə dağın başından kəndə enir, ay işığı altında (yaxud, qaranlıqda) vücudu par-par yana-yana kəndin əyri-üyrü yollarıyla o tərəf-bu tərəfə gəzişirdi. Elə bil, kimisə axtarırdı. Gəzərkən ilahə ayaqlarını torpağa elə ahəstə endirirdi ki, ayaq səsləri eşidilmirdi. Yastı-yapalaq komalarında yerlərinə girib yuxuya getməyə çalışan kənd əhlinin qulağında isə bu zaman ağır-ağır və zəhmli şəkildə nəydisə "gup-gup\" guppuldayırdı. Adamlar səksəkə içində yerlərində ora-bura qurcuxurdular.

Kənd adamları içində ayıq-sayıqları vardı, onlar qəhvəxanada mırt vura-vura İlahənin gəlişinə xüsusi məna verirdilər. Bu adamlar atababalarından eşitmişdilər ki, İlahənin gecə vaxtı lüt-üryan kəndi gəzib dolaşmasında bir hikmət var. İlahə, guya öz qurbanını axtarır və onu öz kamına çəkir. Bu qurbanın özü yox, ruhu hava-su kimi İlahəyə lazımmiş. Ruha \"layla\" oxumalıydı, oxumasaydı, saralıb solacaq, gözəlliyini itirəcəkmiş. Kənd adamları belə deyirdi: İlahə özü ki, övlad üzünə həsrət idi, bu səbəbdən guya kənddəki körpəli qadınlara qibtə edirmiş. Qurbanı tapandan və ruhu bu qurbanın canından çəkib çıxarandan sonra İlahə Göyəzən dağının ən hündür yerinə qalxacaq – orada yaşadığı mağaranın başından bir qaya parçası mağaranın ağzına quş qanadı kimi çətir çəkib durmuşdu – o qayaya bu zavallı ruhu zincirləyəcək, sonra da hökmən laylasını oxuyacaqmış. Niyə belə edirmiş?! Sirri-əzəm! Zavallı ruhlar sonra hara yox olurmuş?! Sirri-Xuda!

Kəndin kənarında öz kasıb, yastı-yapalaq daxmasında bir tək-tənha kişi yaşayırdı. Adı Cındırqulu idi, özü də olardı bu kişinin əlli yaşı. Həyatı adına oxşayırdı: bir həsir idi, bir Məmməd-

nəsir. Uşaq yaşlarından tək və tənha, sakitdən sakit, fağırdan fağır birisiydi. Onun-bunun qoyun-quzusunu otarıb dolanırdı. Kiminəsə meşədən odun yığıb gətirirdi. Kimininsə ilnən su üzü görməyən töyləsini təmizləyirdi. Nə verirdilər, yeyirdi, nə bağışlayırdılar, geyirdi və hər yaşadığı gün üçün gecə yerinə girəndə Allahına sidq-ürəkdən şükür duası edirdi. Cındırqulunun özü kimi mülayim, sakit bir dostu vardı. Qonşu idilər, bir yerdə böyümüşdülər. Cındırqulu ilə İmamyar hələ uşaqkən əhd eləyib ömürlük qardaşlıq andı içmişdilər. Göyəzən dağının ətəyində hamıdan gizlinə çəkilib biləklərini bıçaqla çərtərək bir-birinin qanını sümürdükcə sümürmüşdülər. Qanın dadı hər ikisinə acı gəlmişdi.

Tale belə gətirdi. Kənddə Nazpəri adlı bir qız daha vardı. Onu cavan yaşlarında ikisi də eyni vaxtda sevdi. Nazpərinin qızlar bulağından su içən vaxtı idi. Hər dəfə çiyində səhəng bulaqdan dönəndə bu qan qardaşlarını bulaq yolunda bir yerdə görüb qıpqırmızı qızarırdı. Və qardaşlar amansız eşq alovunun nə zaman könüllərinə girməsindən xəbər belə tutmamışdılar. Əvvəlcə qızın beləcəinə utanıb qızarmasına tamam başqa rəng verib buna bir zarafat kimi baxdılar. Bu gü-

lüb demişdi, \"sənə baxır\", o gülüb demişdi, \"yox, sənə baxır...\"

Bir müddət sonra nə oldu, nə olmadısa, Nazpəri başladı onlardan xüsusi bir əda ilə yaş-manmağa və bu zaman həm Cındırqulu, həm də İmamyar yavaş-yavaş Nazpəri ilə bağlı zarafatlarından əl çəkib könül verdilər kədərə – deyə-gülə etdikləri söhbətlər əvəzinə qaraqabaq halda oturub qəm-qüssəyə batdılar, bir-birinin üzünə maddı-maddım dirənib öz məzlum hallarına ürəkləri sıxıldı və \"ah\" dalınca \"ah\" çəkməyə başladılar. Dərddən gözləri qan ağladı. Və nəhayət, həsrət dolu gecələrin birində qardaşlar bir-birinə söz verdilər ki, onlardan biri hökmən bu Nazpərini el adəti almalıdı. Qız Nazpəri onlardan hansını seçib sevsə, o biri ona qardaş olacaq, eynən bunlar bir-birinə qardaş olan kimi.

Vaxt vaxtı qovdu, zaman yetişdi və günlərin bir günü Cındırqulu ilə İmamyar könüllərini Nazpəriyə açmaq qərarına gəldilər. Qardaşları gördüyündə rəng verib rəng alan Nazpəri onların heç birini bəyənmədi. Cındırquluya belə bir xəbər göndərdi. \"Əvvəlcə adını dəyişsin, sonra mənim kimi bir qızın xəyalını eləsin.\" İmamyar da belə bir xəbər gəldi. \"Getsin tayını tapsın, necə ki, tapıb Cındırqulunu.\"

Nazpəri kəndin say-seçmə igidinə ərə gedəndən sonra qardaşlar gurultulu toy gecəsi ikisi də eyni vaxtda yasa batdı, bir-birinin üzünə baş qaldırıb baxa bilmədilər. Nazpərinin həsrəti, az qalmışdı, onları bir-birinə tamamilən yad, hətta düşmənlər eləsin. Amma olmamışdı, onlar elə toyun səhəri günü dərdü-qəmi ürəklərindən silib atmağa özlərində güc tapmışdılar, qanları yenə bir-birinə qaynamış – Cındırqulunun canında gəzən İmamyarın qanı, İmamyarın canında gəzən Cındırqulunun qanı qardaşları biri-birinə tərəf ahənrüba kimi çəkmiş – onlar söz qoyub eyni vaxtda, eyni gündə, hətta eyni saatda, eyni dəqiqədə Nazpərini unutmuşdular və bundan sonra ikisinin də eyni açılmış, sidq-ürəklə bir-birinin üzünə baxıb gülümsəmiş, yenə bir-birinə can verməyə hazır olmuşdular. İmamyar uzun burnunu Cındırqulunun qoltuğuna soxub qoxlaya-qoxlaya həsrətlə demişdi:

– O qız bir qara yeliydi, üstümüzdən əsib keçdi. Elə billik, o adlı adam bu dünyada olmayıb. Nə deyirsən, qardaş?

Cındırqulunun ürəyindən tikən çıxmışdı, sən demə, o da bu sözləri İmamyardan həsrətlə gözləyirmiş:

– Nəinki olmayıb, heç indi də yoxdur, əziz qardaş.

Sonra qan qardaşları bir-birinə sarılıb o üz, bu üz doyunca öpüşmüşdülər.

... Haman gecə əzgin bir yorğunluq içində yorğan-döşəyə girən Cındırqulu Allahına həmişəki kimi şükür duası etməyə də heyi gəlmədi, gözləri ahəstə-ahəstə öz-özünə yumuldu və indi o, təzəcə yuxuya getmişdi. Qəfildən diksinməyilə yuxudan ayılmağı bir oldu. Gecənin bu qərib sakitliyində həyətdən qulağına \"gup-gup\" səslər gəlməyə başladı. Bəlkə də, ürəyinin səsi idi, çünki Cındırqulunun sinəsində ürəyi elə şiddətlə döyünməyə başladı ki, nəfəsi təngidi. Yorğanı ehtiyatla üstündən kənar eləyib yerindən qalxdı. Ayaqları titrəyə-titrəyə otaqdakı təkgöz pəncərəyə yanaşdı. Özü də bilmədi niyə, amma alnını gətirib pəncərənin soyuq şüşəsinə dayadı. Bütün bədəni tir-tir əsirdi.

Pəncərədən baxıb gördü ki, bu aysız, ulduzsuz gecədə onun balaca həyəti qatı zülmət, qapqara qaranlıq içindədi. Hətta qapının ağzındakı qollu-budaqlı yüz ilin qarağacını belə görmək mümkün deyil. Amma eyni zamanda ona elə gəldi ki, bütün ətraf işıqlı bir süd rənginə bü-

rünüb. Hər yer dümağ işıqdı. Və birdən bu işığın (bəlkə də, qaranlığın) içində nə gördü, nə görmədisə, ürəyi az qala sinəsindən çıxıb yerə düşmədimi, düşdü. Ağılı yerindən oynamadımı, oynadı. Həyəcandan az qaldı huşunu itirsin.

Həyətdə Cındırqulunun gözüne görükən isə bir kölgə idi, başqa şey deyildi. Amma əsl qəribə olan oydu ki, kölgə lümbələn-lüt kölgə idi. Bəlkə də, bu, bir xəyal idi. Yox, Cındırqulu hövlnak gözlərini ovuşdurdu, bu, xəyal deyildi, bu, VAR idi. Amma bu VAR olan belə bir zülmətdə və hətta belə bir işıq selində necə VAR ola bilərdi – o, bunu anlamırdı.

Cındırqulunun ürəyi qəflətən necə sıxıldı, Allah, necə sıxıldı. Xəyalı on illər əvvələ, bulaq başına getdi. Kimi yadına salsa, yaxşıdı – Nazpərini. Həyətdəki kölgə heç kimə yox, Nazpəriyə oxşamışdı. Nazpərini itirdiyi zaman da bu hala düşmüşdü. Onda da, indi də elə bilmişdi ki, həyatının sonu çatıb. Biixtiyar gözləri yaşla doldu, boğazına qəhər gəldi. Əlacsızlıq eynən o vaxtkı kimi bütün ruhunu bürüdü. Eyni zamanda Cındırqulu təəccüb edirdi. Başqa vaxt ondan soruşsaydılar ki, heç kölgə də lüt olarmı, o bu suala, yəqin ki, ağzını büzərdi. İndi isə, budu, o gördüyünü gö-

rür, lüt bir kölgə onun həyatına girib durub və zülmət qaranlığın işıq selində ışıldayan gözlərini (kölgənin də gözləri olarmış, İlahi! Var idi, var idi...) onun pəncərəsinə, bəlkə də, elə onun gözlərinə dikib. Eynən gözləri Nazpərinin gözləri idi. Əgər beyninin bir qırağında əmin olmasaydı ki, kölgə İlahənin kölgəsidir, and içərdi ki, indi həyat-də duran bu lümbələn-lüt qız Nazpəridir, başqa heç kim deyil.

Bir müddət Cındırqulu, ürəyi şiddət içində vura-vura (və eyni zamanda sıxıla-sıxıla) təkgöz pəncərənin önündə donmuş halətdə dayanmağına davam etdi. Beynindən qatmaqarışlıq və sürətli fikirlər bir-birinin ayağını bastalaya-bastalaya keçib getdi. Nəhayət, o, Nazpərinin xəyalı ilə vidalaşdı, bu dəfə özünü qəti inandırdı ki, kölgə, şübhəsiz, Göyəzən dağının İlahəsinin kölgəsidir, gecə kəndə gəlib öz növbəti qurbanını axtarır, gəzib-gəzib evlərin birindən bu qurbanı tapacaq, alıb aparıb bədbəxtin ruhunu Göyəzən dağının başında batmanlıq zincirlərlə qayaya zincirləyəcək, başlayacaq bu ruha uşaq kimi layla oxumağa. O zavallı adam da bu dünyadakı həyatını artıq ruhsuz yaşayacaq. \ "Mənədəmi növbə yetişdi?!\" – Cındırqulu həzin-həzin düşündü.

Ruhsuz yaşamaq – Cındırqulu bunu artıq bilirdi – ölümdən betərdi. Çünki sən daha heç nədən qorxmursan. İnsan olan bəndə isə qorxmasa olmaz. Cindən, şeytandan, devdən, qurddan-quşdan, çaydan, seldən, ildırımından, ölümdən, həyatdan, lap elə bu İlahənin özündən qorxmalıdır. Qonşusu, min illərin sədiq dostu, qan qardaşı İmamyarın ruhu dağın başındakı mağaranın ağzından ağ paltar kimi asılıb qalmadı mı? İlahənin kölgəsi ilə görüşəndən sonra İmamyar ruhsuz yaşamırdı mı?! O həlim, mehriban, səmimi, qəlbində Allah qorxusu gəzdirən İmamyar hara yox oldu? Yerinə gələn qorxunc və əzəzil bu adam kim idi?! Hamıya saymazıyana baxmağa, Cındırquluya isə az qala nifrət bəsləməyə qalxmadı mı?! Nədi, nədi, Cındırqulu kəndin ortasındakı qəhvəxanada onun barəsində belə demişdi:

– Heç yaxşı iş olmadı. İmamyar belə deyildi. Bunu elə bil, canavar dişləyib. Hamıyla kəc gəlir. Xisləti dəyişib. Bu adamın gözəl ruhu hara uçub getdi?! Hayıf, hayıf...

Qəhvəxanaya ölü bir sükut çökdü. Birdən, elə bil, göy guruldadı, ildırım çaxdı. Bu, İmamyarın nərəsi idi.

– Sən... sən nə danışdığındı? Sən kimsən???

Demə, İmamyar bir az əvvəl içəri girib bir tərəfdə sakitcə-dinməzcə çəkilib oturubmuş və camaatın onun barəsində nə deyib demədiyinə qulaq verirmiş.

– Sənin nə işinə mənim ruhum nooldu, noolmadı... Başın bədəninə ağırlıqımı edir? – İmamyarın gözləri nifrətdən böyüdü, təhər-tövrü də, sözləri də təhdidlə dolu idi.

Cındırqulu möhkəmcə pərt oldu. O gözlə-mirdi ki, İmamyar onu camaatın yanında bu cür xınc edər.

İmamyar yerindən qalxıb uzun qollarını yelləyə-yelləyə yaxınlaşdı Cındırquluya, oturduğu yerdəcə bir əlilə onu necə boğzaladısa quş kimi qaldırdı havaya. Sonra o biri əlilə bunun üzündə elə bir şapalaq partlatdı ki, Cındırqulunun qu-laqları cingildədi. Təpəsindən od çıxdı. Az qala huşunu itirdi. Amma yığıldığı yerdən məzlum-məzlum qalxarkən cıncırını belə çıxarmadı. Şapalaq üzünə dəyəndə ancaq eləmişdi, gözlərini İmamyarın gözlərindən yana qaçırmışdı. Çünki İmamyarın bir anlıq alışıb yanan gözlərinin dərinliyində \"Mən nə edirəm? Mən niyə edirəm?\" suallarını oxumuşdu.

Hamı şaşırıb qaldı. Qəhvəxananın qabağında keçən uşaqlar, gəlinlər, qızlar səs-küyü eşidib dayandılar. Nə baş verdiyini maraqlandırdılar. Hətta Cındırquluya bir an elə gəldi ki, onların arasında Nazpəri də var və qızın kinayəli gözləri par-par parıldayırdı.

...O zaman gecə yarısı alnını pəncərənin soyuq şüşəsinə dirəmiş Cındırqulun qəlbinə qorxu yavaş-yavaş gəldi, amma qəflətən yoxa çıxdı. Keçirdiyi sarsıntıyı birdən-birə sakit və rahat bir soyuqqanlılıq əvəz elədi. \ "Mən də İmam-yarın gününə düşdüm, mənə də növbə çatdı. İndi mənim də ruhum bədənimdən çıxacaq.\ "

Həyətdə Kölgə təkidlə işarə edib onu yanına çağırırdı. Cındırqulu yuxudaymış kimi gözləri yumulu bir halətdə evdən eşiyə çıxdı.

– Mənim çağırırdın? – Ağzını açıb danışmaq istəyirdi ki, Kölgə incə, zərif bir səslə ondan soruşdu:

– Cındırqulu, sən bu həyatda ən böyük arzun nədir?

Bu səs Cındırqulun qəlbinə bir məlhəm kimi yayıldı. Ruhunu oxşadı. Səs incə-incə olub ruhunun ən dərin yerlərinə qədər gedib çıxdı. Həyətdəki səs bitdi, Cındırqulun içindəki səs

isə bitmədi. Uşaqlıqda anası ona belə bir ecazkar və mülayim səsle layla oxuyardı:

"Oğlum, məzlum balam, bəsdi, daha ağlama. Nə istirsən sən? Yat, nəhayət, yat, yat, şirin yuxuya bat, bat..."

Cındırqulu mat-məəttəl qalıb gözlərini Kölgədən çəkə bilmirdi. "Bu, olmasın, olmasın, mənim anamdımı?" – beynindən sürətlə belə bir fikir gəlib keçdi.

– Olmaya, tanımadın, Cındırqulu, sən məni?! İstərsən anan bil, istərsən sevgilin... Mənəm, Cındırqulu, mənəm, tanımadınmı?! – Kölgə öz zərif səsle deyirdi. Səs zərif olmağına zərifdi – səsin zərifliyi anasının səsindəki zəriflik idi. Amma kölgənin gözləri Nazpərinin gözləri kimi iki parlaq atəş olub yandıqca yanır, yandırdıqca yandırır.

Cındırqulu hiss elədi ki, artıq tamam taqətdən düşüb, içinə dolan səsi daha içində saxlaya bilmir, səs onu tərk eləməyə başlayıb. Bir də onu hiss elədi ki, ruhu da bu səsin arxasınca bədənini tərk edir. Ruhu canından çıxdıqca onun beyninə, vücuduna qəribə, əvvəllər bilmədiyi, tanımadığı bir istilik yayılırdı.

– Mənim ardımca nəbadə gəlməyəsən. – Kölgə deyirdi. – Mən indi sənin canından çıxan

bu sənə gərəksiz ruhunu səndən alıram, onu aparıb gözdən uzaq bir yerdə gizlədəcəm. O sənə gərək deyil. Onun əvəzinə mən sənə güc və qətiyyət, cəsarət və qorxmazlıq verəcəm. Sən canındakı bu lazımsız ruhun ağırlığından azad olandan sonra özün də görəssən ki, nə qədər yüngülləşəssən, nə qədər qorxmaz, cəsur olasan. Həmdən fərqlənəssən. Cəsur olmaq istərsən?

– İstərəm, elə istərəm... Nə bacarırsan et mənimlə. Qurtar məni bu ağırlıqdan. – Cındırqulu hiss elədi ki, təqəti yavaş-yavaş özünə qayıdır, vücudu sirli bir ahənglə dolur. Bədənində əzələlər tarıma çəkilir.

– Bir şərtim olacaq. Gəlmə ardımca... ardımca gəlmə.

Cındırqulu bir istədi, bu səsin və bu kölgənin arxasınca, o da çıxıb getsin, getsin uzaq uzaqlara, lap elə Göyəzən dağının başına, ömür-billah heç kimi o görməsin, heç kim də onu görməsin, amma səsin sehri, səsin amansız və qəddar, incə-cik də olsa, dönməz qətiyyəti imkan vermədi. Cındırqulu həyətdə ikən ruhu, nəhayət, onun canını tərk edib suyusüzülmüş incik (günahkar) uşaqlar kimi düşdü ilahənin yanına, tutdu ilahənin əlindən və onlar bir yerdə həyətdən çıxıb

gözdən itdilər. Çarəsiz Cındırqulu heç nə edə bilmədi.

Bir neçə gündən sonra Cındırqulu qəhvəxanada əyləşib fikirli-fikirli qəhvə içirdi və haman qorxunc hadisə də elə bu zaman baş verdi. İmamyar qəhvəxananın qapısını ayağı ilə təpikləyib içəri daxil oldu. Gəlib əda ilə onun iki addımlığında durdu, əllərini belinə qoyub tərs-tərs (bir az da zənlə) ona baxdı. Elə bil, duyuc düşmüşdü. Cındırqulunun əvvəlki Cındırqulu olmamasını, elə bil, duyurdu. Hiss edirdi ki, qan qardaşı dəyişib. Ürəyinə damdı ki, nə isə baş verəcək. \ "Ya mənə verən Allah, ya ona\ " – düşündü.

– Dur, itil burdan, cındırın biri cındır!!!
Bilmirsən, bu yer mənimdi?! – İmamyar qorxunc bir səslə bağırdı.

Ətrafdakılar nəfəs almağı belə unudub bu ikisinə həm qorxu, həm də təəccüb və maraqla tamaşa eləməyə başladılar. Cındırqulu başını aşağı dikib ağır-ağır qəhvəsini içirdi. Təhər-tövrünü pozmadan qəhvəsini içib qurtardı. Sonra yavaş-yavaş yerindən durdu. Qəddini dikəltdi. Dərindən nəfəs aldı, bəlkə də, köksünü ötürdü. Və birdən Cındırqulunu, elə bil, dəyişdilər. Qəflətən heç kimin gözləmədiyi halda Cındırqulu

sıçrayıb bir ləhzədə İmamyarın başının üstünü aldı və bu başı bərk-bərk qoltuğunun altına sıxdı (əslində, qucaqladı) və hardansa əlində peyda olan qəməni bir göz qırpımında onun düz boğazına soxdu. Gözləri bərələ qalmış İmamyar cıncırını belə çıxarmağa fürsət tapmadı. Hamı ətrafdakılar dəhşət içində quruyub qaldılar.

– Gəbər, məlun. – Cındırqulu başı kəsilmiş qoyun kimi fınxıran İmamyarın artıq taqətsiz nəşini nifrətlə bir tərəfə itələdi.

Ətrafdakılar gözlərini Cındırquludan çəkə bilmirdi. Onun üzü tamamilən tanınmaz olmuşdu. Üzünün orası-burası eybəcər şəkildə əyilmiş, qan daman gözləri hədəqəsindən çıxmış və dili-dodağı əsim-əsim əsirdi. Cındırqulu əlində qanlı qəmə qəhvəxanadan eşiyə çıxanda bədheybət bir heykələ bənzəyirdi. Qəlbində isə indiyənə qədər ona tanış olmayan bir gözəl və könüloxşayan naməlum hiss cövlan edirdi. Cındırquluya elə gəldi ki, hər tərəfində çiçək açmış əbədi bir bahar içində uyuyan bu dünya-aləm başdan-başa onun və Nazpərinindi.

Bir xeyli beləcə zaman keçdi. Qəhvəxanadakılar artıq eşiyə çıxmışdılar. Hamı heykəl kimi donub qalmış Cındırqulunu əhatəyə almışdı. Yaxından, uzaqdan qaçıb səsə gəlmiş qız-gəlinin,

uşağın arasında onun gözləri yenə də dolanıb-axtarıb Nazpərini tapdı. Qız Nazpəri Cındırqulunun bu halətinə içini çəkib eləcə əli ağzında o da bir başqa heykələ çevrilib durmuşdu.

Bu zaman hamının gözü qarşısında hadisənin davamı baş verdi. Cındırqulu gözü Nazpərinin gözüne sataşandan sonra, elə bil, silkələnib ağır bir yuxudan ayıldı. Bir, əlində tutduğu və İmamyarın qanına bulaşmış qəməyə baxdı, bir də qanrılıb qəhvəxanada artıq səssiz və tərپənməz halda yığılıb qalmış İmamyarın nəşinə baxdı. Başını qaldırıb göyə də baxmaq istədi, gözlərinə Göyəzən dağı gəldi. Və sonra Cındırqulu yaralı aslan kimi inildəyib-böyürüb çox düşünmədən əlindəki qanlı qəməni var gücü ilə ürəyinin düz üstünə sapladı. Kim idisə \"aman, Allah!\" – dedi. Ətraf sükuta qərq oldu.

Cındırqulunun ki, üzü-gözü kindən və nifrətdən bir az əvvəl əyilib eybəcər hala düşmüşdü, indi hamının gözü qabağındaca yavaş-yavaş düzəlməyə, hətta gözəlləşməyə başladı. Qəmə eləcənə ürəyinin başında, sonsuz təəccüb gözlərində Cındırqulu əllərilə havanı tuta-tuta, dalıdalı gedib qəhvəxanada yığılıb qalmış İmamyarın nəşinin üstünə o da yığıldı.

...Axşam asta-asta, ehtiyatla Göyüzən dağı-
nın dik ucundan addım-addım üzü aşağı, kəndə
tərəf enirdi. Dağ başının ən uca yerində bir ma-
ğaranın ağzının üstünü quş qanadı kimi bir qaya
almışdı. Bu qayanın iki qəlpəsinə Göyüzən dağı-
nın İlahəsi iki ağappaq ruhu üzbəüz asıb araların-
da lüt-üryan durmuşdu və hərdən-birdən bu ruh-
ları əzizləyirmiş kimi onlara əli ilə toxunub do-
daqaltı nə isə mızıldanır, elə bil, layla oxyurdu.
Uzaqdan baxan olsaydı, kənd evlərinin həyətin-
də qurulan zivələrdən asılmış ağ köynəklərə bən-
zədərdi bu ruhları. Meh vurub onların qollarını,
bədənlərini hərdən bir-birinə toxundururdu.

2014

QAR



Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin xatirəsinə

Qış qurtardı, yaz gəldi, qar yenə yağmadı ki, yağmadı. Həsən əmi qışdan bəri elə hey deyib durmuşdu:

– Qar hökmən yağmalıdı. Adamın gözü qar görməliidi. Yoxsa olmaz.

– Həsən əmi, ay Həsən əmi, qar yağacaq? – Həyətdə gözlərindən cin çıxan qonşu uşaqlar yaşı ötmüş, dizləri taqətini, gözləri itiliyini itirmiş bu qoca kişinin arxasınca gülüşə-gülüşə qaçaraq həmişəki suallarını yağdırdılar.

– Yağacaq, hökmən yağacaq... Keçən il də yağmadı. Bu il hökmən yağacaq.

Dodaqaltı öz-özü ilə danışa-danışa Həsən əmi həyəti keçib küçəyə çıxdı, dalına düşüb qaçısan uşaqları o dəqiqə unudaraq üz tutdu yaxın-

lıqdakı məhlə bazarının içindəki balaca, rahat, söz-söhbətli çayxanaya. Bu çayxana ona ikinci evi kimydi.

Yol boyu rast gəldiyi adamlar, tanıdı, tanımadı, saxlayıb eyni sualı Həsən əmiyə verir, eyni arxayın və ümidli cavabı da ondan alırdı:

– Qar yağacaq, Həsən əmi?

– Yağacaq, mütləq yağacaq, get, xəticəm ol...

Bu sual və bu cavab artıq nə zamandan bəri hər gün, hər saat beləcə təkrar olurdu. Amma bu, Həsən əmini qətiyyənlə hövsələdən çıxarmır və Həsən əminin təmkinini zərrəcə pozmurdu. Hər dəfə cavab verməzdən əvvəl Həsən əmi gözücu da olsa, üzüyuxarı – göyə tərəf diqqətli bir baxış atır, bununla verdiyi cavabın doğru-dürüstlüyünü sanki yoxlamış olurdu.

Çayxanada Həsən əminin öz məxsusi yeri var idi. Keçib asta-asta öz yerinə əyləşər, armudu stəkanda qabağına gələn çayın isti-soyuqluğunu dodağı ilə yoxlayandan sonra qaytarıb nəlbəkiyə qoyar, bundan sonra başını qaldıraraq ətrafına nəzər salardı.

– Salam, Həsən əmi.

– Həsən əmi, necəsən?

– Qar yağacaq, Həsən əmi?

Həsən əmi ordan-burdan ona ünvanlanan “qar yağacaq?” sualından qətiyyənlə inciməzdi. Eyni sualı ona dörd tərəfdən yağdıranlar bəlkə bunu bilmirdilər ki, gün ərzində Həsən əmi yüz dəfə, min dəfə bu suala eyni cavabı artıq verib. Bunu bilmədiyindən hər soruşan sualını təzə sual kimi soruşurdu. Qarın yağıb-yağmayacağı məsələsi Həsən əminin gözə görükməsilə, demək olar ki, eyni vaxtda adamların beyninə girir, onları düşündürməyə başlayırdı. Başqa bir vaxt “qar” söhbəti heç kimi maraqlandırmazdı. Uzun illər bu belə olmuşdu, bu gün də beləydi.

Onu da demək lazımdır ki, bu şəhərə artıq beş il olardı ki, qar yağmaq bilmirdi. Soyuq, şaxta düşürdü, tufan qopurdu, hətta ağacları kökündən qoparan küləklər əsirdi, amma qar... yağmırdı. Həsən əminin “yağacaq, qar hökmən yağacaq” sözlərinin hər biri kompasını itirib okeanda azmış gəmilər kimi öz sahilini axtara-axtara qalmış və vurnuxurdu. Bu sözlər qarı yağmayan qışdan üstü-başı tərtəmiz çıxıb isti yay günlərində gəlib özünü çatdırırdı. Adamlar öz həmişəki suallarını artıq təkcə qışda yox, yayda da verməyə başlamışdılar. Onları bəlkə də başa düşmək olar-

dı. Beş il qar üzü görməmək asan məsələ deyildi. Bu adamlar elə bil, çox vacib nəyisə salıb qeyb eləmişdilər. Nəfəsləri kəsilə-kəsilə qalmış, ciyər dolusu havanı ciyərlərinə çəkə bilmirdilər. Gözləri yorğun və mənadən xali baxışların qəbristanlığına dönmüşdü. Səbəbsiz-filan hamı kəmfürsət olmuşdu, boş-boşuna darıxır, boş-boşuna hövsələdən çıxır, bircə anın içində sir-sifətlər qapqara qaralır, adamlar bir-birini acılayır, heç nədən, səbəbsiz bir-birini günahlandırırdılar. “Qar” söhbəti isə onları güldürür, şənləndirir, bütün acılarını lağ obyektlərinə yönəldirdi.

...Çayxana isti yaz günləri adətən necə olurdusa, indi də eləydi – tünlүkdən və tər iynədən baş gicəllənirdi.

Tər tökə-tökə qaynar çayını püfləyib içən Qəddar ləqəbli Malik Həsən əminin çayxanaya daxil olduğunu görüb nifrətini, kinini qətiyyənlə gizlətmədi. Bir qədər əvvəlki söhbəti yenidən təzələdi:

– Bax, budu, özü də gəldi. Düz demirəmmi, ay camaat, nə qədər olar bu milləti aldatmaq? “Qar yağacaq, qar yağacaq” deyib aylarla, illərlə hamıya ümid verdi, uşaq kimi baş aldatdı. Beş ildi, beş ildi, qar üzünə həsrət qalmışığı, a kişilər...

– Keçən il də ha dedi, yağacaq, yağmadı. Mən isə ona inanmışdım. – Qəddar Malikin ittihamına Cin Şamil də qoşuldu. Elə bil, ağız bahəm eləmişdilər.

– Bu il də yağmadı... Amma vəd eləmişdi. – Bu isə artıq Mirzə Kamranın qəmgin səsi idi.

– Ələ salıb bu adam bizi... – Bu sözləri Həsən əminin yaxını sayılan Hacı Həmdulla dedi, amma dodaqaltı elə dedi ki, heç kim eşitmədi, bircə Həsən əmidən başqa. Bu sözləri eşitcək Həsən əminin qəddi əyildi.

Həsən əmi elə bu cür qəddi əyilmiş keçib öz yerinə əyləşdi. Yan-yörəsindəki adamların belə donquldanması, əlbəttə ki, əhvalını pozmuşdu. Amma halını büruzə vermədi. Əli ilə işarə edib çayını istədi. Çay gəldi. Həsən əmi çaydan bir qurtum ancaq ala bildi. Qəddar Malikin səsi yenə qəzəblə guruldadı:

– Yağacaq bu andıra qalmış qar, ya ki, yağmayacaq? Bunu bizə bir adam, nəhayət, doğrudürüst deyə biləcək, ya yox?.. Biz nə vaxta qədər yalançı münəccimlərə inanıb qalacağıq?.. – Qəddar Malik heç cür sakitləşmək bilmirdi.

– Oğul, Malik, qar qışda yağar, yayda qar yağmaz... – Molla Güləli ki, Həsən əminin yavuşq-

luğunda o da öz yerində oturub çayını içirdi, işə müdaxilə etmək istədi. İstədi, adamların hirsini yumşaltsın, onun üçün dediklərini mümkün qədərincə yumşaq səslə, vird edirmiş kimi deməyə başladı. – Bu sualları indi verməzlər. Fəsil bahar, yaz fəslidir, oğul. Çiçəklər açan, quşlar cəh-cəh vuran, ağaclar meyvələnən fəsildir. İnşallah, qış gələr, o zaman bu barədə danışarıq. Xudavəndi-ələm əgər istərsə, qar yağacaqdır, əgər istəməzsə... o zaman daha nə etmək olar – kim nə deyir, desin, qar yağmayacaq.

Molla Güləli əlindəki təsbehin daşlarını çevirə-çevirə Həsən əmiyə ötəri bir nəzər salıb başı ilə işarə elədi, yəni, “işin yoxdu, deyib-deyib sakitləşəcəklər, yetər ki, sən danışma...”

Həsən əmi Molla Güləlinin bu işarətini nəzərə almadı. Elə bil, inada düşmüşdü:

– Yağacaq, mütləq qar yağacaq, – dedi. – Adamın gözü gərəkdir ki, qarı görsün.

Həsən əminin sakit bir tövrlə dediyi bu sözlər çayxanadakıları lap hövsələdən çıxartdı. Molla Güləlinin sözləri bir anda unuduldu.

– Necə yağacaq? Nə zaman yağacaq? Gü-nəş adamın, az qalır, beynini əritsin. Sən bizi, əlbəttə ki, ələ salmısan.

Həsən əminin rəngi mizin üstündəki süfrə kimi tamamən ağarmışdı. Ürəyinin səsini qulaqlarında eşidirdi. Amma yenə özünü o yerə qoymadı, təmkinini pozmamığa çalışdı:

– Yağacaq. Mütləqə yağacaq. İnan buna. – Titrək səsi dodaqlarının ucuna güclə gəlib çatdı.

– Nə zaman? Zamanını söylə! Bu saat söyləyəcəksən!

Adamlar yerlərindən qalxıb Həsən əminin oturduğu mizi dövrəyə aldılar. Hamısının üzgözündən yuxulu hiddət tökülürdü.

– Yağacaq...

– Bax, deyirəm, sabah qar yağmasa, sən bir də buralara ayaq basma. Eşitdin? Yoxsa... yoxsa səni doğrulmağına peşman edəmə, bəlli bil. Eşitdin, nə dedim, a kişi, mən? – Qəddar Malikin üzü-gözü nifrətdən əyildi. Əl atıb Həsən əminin hülqumundan yapışmaq istədi, çəkdilər apardılar bir tərəfə.

– Eşitdim... – Həsən əmi başını aşağı dikib xeyli yavaşdan cavab verdi.

Həsən əmi ürəyi əsə-əsə evinə sarı gedirdi. Kişi həqqən bərk qorxmuşdu. Bayaq çayxanada bu qədər adamın ona bu cürə kin-küdurət yağdırması, hələ uşaqlığından bəri tanıdığı Qəddar

Malikin ona əl qaldırması, boğazlamağa çalışması Həsən əmini əməlli-başlı çaşdırmışdı. Gedə-gedə hərdənbir başını qaldırıb ucsuz-bucaqsız, qəribə müdhiş rənglərə boyanmaqda olan göy üzünə nəzər salır, bu zaman dodaqaltı öz-özünə nə isə mızıldanır, elə bil, dua edirdi.

Həyət uşaqları qışqırışa-qışqırışa yenə də ora-bura qaçmaqdaydılar. Onun gəlişindən xəbər tutmadılar, yoxsa soruşacaqdılar:

– Həsən əmi, Həsən əmi, qar yağacaq?

Həsən əmi də gündən qaralmış boynunun tərəni əzik bir dəsmalla silə-silə cavab verəcəkdi:

– Yağacaq. Hökmən yağacaq.

Həsən əminin halı heç yaxşı deyildi. Evə keçib birtəhər özünü yorğan-döşəyə saldı. Tir-tir titrədir, sonra da tərləyirdi. Daxmasının evin damındakı yeganə pəncərəsindən günəş işığı yavaş-yavaş çəkilib gedirdi. Həsən əmi baxışlarını sonuncu günəş şüasına ilişdirib ondan bərk-bərk yapışdı.

...Yaz günəşinin son şüasının pəncərədən çəkilməyilə yekə-yekə, ağappaq qar lopalarının şəhərə yağmağı, demək olar ki, eyni vaxtda baş verdi. Qar lopaları, elə bil, çətir açıb torpağa doğru ahəstə-ahəstə uçuşurdular. Havada asu-

dəlik, azadlıq, dinclik və əmin-amanlıq qoxusu var idi. Az bir zaman içində yağış bitmək bilməyən qar hər tərəfi dümağ rəngə bürüdü. Şəhər əməlli-başlı qaldı qarın altında.

Üç gündən sonra çayxanada rəng-rufları sapsağlam, əhvalları şad-xürrəm oturub çay içənlərdən kimsə birdən xatırladı ki, qar yağdığı gündən bəri Həsən əminin ayağı bura dəyməyib. Adamlar narahat oldular. Beş-altı kişi, başda Molla Güləli, durub getdilər Həsən əminin evinin qabağına. Həyətdə qartopu oynayan uşaqlar şəhərə qar yağandan sonra Həsən əmini görmədiklərini bunlara söylədi.

Bu adamlar üstünü yarısinacan qar basmış taxta qapını bir xeyli döydülərsə də, içəridən səs-soraq gəlmədi. Həsən əmi həm içəridə idi, həm də içəridə deyildi. Bunlar qapını döydükcə Qəddar Malik qapının kandarına çöküb hönkür-hönkür ağladı.

2015

EDAM VAXTINI DƏYİŞMƏK OLMAZ



Edam vaxtına nə az, nə çox düz iki gün, dörd saat, iyirmi beş dəqiqə qalırdı.

Onu artıq təkadamlıq kameraya keçirmişdilər. Yerində uzanıb gözlərini rəngsiz tavana zillədi. Əllərini başının arxasında daraqladı. Beləcə sabahdan axşama qədər uzanmaqdan başqa heç nə edə bilmirdi. Bu hal onun ən sevimli halı idi. Yenə də saniyələri ölçüb daha dəqiq vaxtı müəyyənləşdirməyə ərindi və düşündü ki, hətta bunu etsəm belə, tam dəqiq rəqəmi heç zaman tuta bilməyəcəm, çünki saatları, hətta dəqiqələri fikrində, beyninin içində “həbsxana”ya salıb saxlaya bilərsən, amma saniyələr necə və hardan aradan çıxırsa, sürüşüb çıxır və dəqiqlik heç cür alınmır.

İki gün, dörd saat, iyirmi dörd dəqiqə qaldı...

Əzab çəkib həmin o müdhiş anı xatırlamaq, o anı, dəqiqələri, saatları bütün nanə-cövhəri ilə yenidən yaşamaq özünün özündən intiqam almasının yeganə yolu idi. Artıq beş aydan çox idi ki, təkadamlığa keçirilmişdi. Bu cür saatları, dəqiqələri hesablamağa o özü özünü məcbur eləmişdi. Ya xatirələrin ağuşuna girmək, ya da zamanın. Düşünürdü ki, başqa cür o, dəli ola bilər. Gözünün qabağına cin-şəyatin gəlirdi. Cin-şəyatinlərin əlində yekə-yekə bıçaqlar var idi. Və o bıçaqlar kimlənsə, günahsız qurbanların kürəyinə saplanırdı. Qurbanlar cavan, yaşlı kişilər, qadınlar, körpələr, hətta südəmərlər olurdu.

İnanılası olmaya bilər, amma o, edam gününün tez gəlməsini arzulayırdı. Doğrudur, öz-özünə bunu etiraf edə bilmirdi: qorxurdu ki, burada keçirdiyi bir-birinin eyni olan ekiz günlərin birində hakimlərinin dediyinə o da inansın. Şükufəni öldürdüyünü boynuna alsın. Özü öz hakiminə çevrilsin.

Necə dolduracaqdı bu təklil içindəki ekiz günlərini?! Kitab oxuya bilmirdi, çünki fikrini bu müdhiş hadisədən başqa heç nəyə yönləndirməyə heyi gəlmirdi. Yazı yaza bilmirdi, nə yazacaqdı ki?! Başqa nə qalırdı?! Bircə dəqiqələri izləmək,

kiçik və böyük əqrəblərin hərəkətinə göz qoymaq... Fikri tez-tez onu Sünbüllü gölün ətrafına aparırdı. Yenə həməən qayıq, yenə hönkürtü ilə ağlayıb onu haldan çıxaran Şükufə, yenə Şükufənin kürəyinə saplanmış bıçağın iri dəstəyi... Şövqi indi də Şükufənin hönkürtüsünü kamerada eşitməyə başlamışdı, hətta indi burda da ona əsəbiləşməkdən özünü güclə saxlaya bilirdi.

Həbsxanadakı qayda-qanunla ona saat (nə qol saati, nə də otaq saati) saxlamaq olmazdı. Əvvəl dil uzadıb xahiş eləmişdi, sonra hətta yalvarmışdı, bunlar bir nəticə verməmişdi. Daha sonra nəzarətçi Bığ Həşimə rüşvət vermişdi. Ağzının alt cərgədəki qızıl dişini laxlatmış, diş heç cür yerindən tərpənmək istəməyəndən sonra diş sapa ilişdirib olmazın zülmə birtəhər çıxarıb dibindəki laxtalı qanı ilə bir yerdə Həşimə vermişdi. Əvəzində Bığ Həşim Şövqi yaşayan evə gedib atasının yadigarı olan köhnə qol saatını ev sahibəsindən onun üçün alıb gətirmişdi.

– Mən hələ heç kəsə bir belə yalvarmamışdım. Bu nə axmaq arvadmış sənə ev sahibən. Ev tapmadın qalmağa bu boyda şəhərdə?.. – Bığ Həşim saati ona təhvil verərkən Balaxanım arvad (məhlə adı At Balaxanım idi) ilan dili çıxarda

mağını yadına salıb rəngi allandı. Şövqi isə bu zaman kövrəldi:

– Baxma tərsliyinə, ürəyi yumşaqdı. Neçə dəfə qutab bişirib yanıma gəlib... – Yadına Balaxanımın ətli əndamı, şirin dili, süzgün baxışları düşdü və acı bir təbəssüm Şövqinin dodaqlarına qondu. Məhlələrini, balaca həyətlərini xatırladı. Düşündü: “Onun xoşuna gəlməmişən. Yoxsa səni elə-belə buraxmazdı...”

Təxminən, bir həftə əvvəl Şövqi həyatında çox vacib bir qərar verdi. Artıq bütün gücünü, əslində, əzabını və məşəqqətini bir yerə toplayıb inandı ki, daha doğrusu, özünü inandırdı ki, bu ağır, ağlasığmaz cinayəti heç bir başqa adam yox, məhz o, Şövqi törədib. Nə hakimlər, nə, prokurorlar, nə də həbsxana nəzarətçiləri burda olduğu dörd il altı ay, on iki gün ərzində onu buna zərrə qədər də olsun inandıra bilməmişdilər. Nəhayət, o özü özünü inandırmışdı. Düşünmüşdü ki, belə olsa, cəzanı daha rahat qarşılaya bilər. Nə qədər zülüm çəkdi bu illər ərzində, İlahi. Diddi, yedi içini, tökdü mənəviyyatını çölə, əlacı olsaydı, neçə dəfə qanına qəltan edərdi özünü. Edam onu heç maraqlandırmırdı. Hakim qərarını elan edəndə halına təfəvüt etməmişdi.

Hamı məhkəmə zalında oturanların gözü bir anda çönüb onun üzünə dikilmişdi. Və ordakıların hamısı onu bu cür möhkəm xarakterə malik birisi kimi soyuqqanlı qatil ola biləcəyinə son dəfə tərəddüdsüz inanmışdı. Amma əlbəttə, belə deyildi. Onun çəkdikləri ilə çəkəcəyi arasında fərq böyük idi və bura qədər çəkdikləri sonuncu çəkəcəyindən qat-qat ağır idi. O çəkdiyini çəkib qurtarmışdı. Edam indi ona qurtuluş kimi görünürdü. Yox, qurtuluş kimi yox, əsl azadlıq kimi görünürdü.

O, gözlərini yumub xatırlayırdı. Qayıq suların üstünə pənbə döşəyə sərilən kimi sərilib heysiz qalmışdı. Ancaq yüngülcə yırgalanmağa heyi çatırdı. Günəş sağ tərəfdə batırdı və o, baxışlarını Şükufənin çiynindən hələ də çəkə bilmirdi. Qızın açıq çiynləri iki saat gün işığının altında qalıb az qala qıpqırmızı qızarmışdı. Çiyninin sağ tərəfində qızarmamış balaca bir zolaq vardı. O zolaq qapqara idi, elə bil, Şükufəni nə iləsə ağır, küt bir şeylə orasından vurmuşdular. Bu zolaq əvvəllər yox idi.

– Deməyəssən noolub çiyninə?

Bu sualı, bəlkə də, artıq yüzüncü dəfə idi verirdi, cavabında isə iki dəfə “qapıya dəydim”,

bir dəfə də “vallah, qapıya dəymişəm, billah qapıya dəymişəm” sözlərini eşitmişdi. Bütün sonrakı cavablar sükutdan ibarət olmuşdu.

Qızın çiyinləri öz-özünə qalxıb düşməyə başladı, amma səs-səmiri çıxmırdı. Şükufə için-için, xısın-xısın, səssiz-səmirsiz ağlamağa başladı. Bilirdi ki, Şövqinin bu dünyada qadın ağlamasından zəhləsi gedən qədər heç nədən zəhləsi getmir. Yenə də özünü saxlaya bilmədi.

– Ağlasan, döyüləssən... – Səsinə doyunca zəhər qatdı. Şükufə hönkürdü.

İki gün, dörd saat, iyirmi dəqiqə...

Qayıqı sahilə yönəltdiyi yadındadı. Qayıqdan çıxmağı, qıza tərəf baxmadan ağacların arasındakı maşınına tərəf getməsi yadındadı. Düşündü ki, Şükufəni maşında gözləyəcək.

Maşından baxıb gördü ki, qız qayıqdan düşənə oxşamır. Qayıq Şükufənin ağlamasının ahəngində su üstündə gah sağa, gah da sola əylirdi. Sular yavaş-yavaş qaranlığın rəngini alırdı. Sünbüllü gölün ətrafında qaranlıq ancaq qara rəngdən ibarət deyildi. Bu qaranlıq xoflu qaranlıq idi. Ağaclardan gələn məşum yarpaq xışıltıları bu xofu daha da qorxulu edirdi. Şövqinin ürəyi şiddətlə vurdu. Şükufəni çağırmaq istədi, amma

hələ ki, hirsı yatmamışdı, bacarmadı. Gözləməyə də ürəyi darıxdı. “Cəhənnəmə ağla, gora ağla.” – Şövqi hirs içində düşünüb özünə bəraət qazanmağa çalışdı. – Ölsən də aborta gedəssən, qalsan da gedəssən.

Şövqi maşının açarını burdu. Qayıqdan gələn hönkürtü səsi gücləndi, motorun səsinə qarışib qəribə və üzüntülü (eyni zamanda ət-tökən) bir naləyə çevrildi.

...Təkadamlıqda çox belə arxası üstdə uzanmış vəziyyətdə gözlərini tavana zilləyib o axşamı xəyalından keçirmişdi. Ağacların başı üstündən asta-asta aşağı enən qaranlığın eynən du-man kimi ətrafı bürüməsi, yarpaqların həməən müdhiş xışıltısı, Sünbüllü gölün sularında göy üzündəki ayın gəlib əli-qolu bağlı əsirlər kimi hərəkətsiz qalması... Belə gecələrdə nə isə dəhşətli hadisə baş verir.

Sonralar dəfələrlə özünü qınamışdı ki, gərək nə qədər hirsli olsaydı da, Şükufəni tək qoyub gölün sahilindən çıxıb getməyəydi. Yəqin ki, belə etsəydi, o müdhiş hadisə baş verməzdi. Şükufə də, qarnındakı üçaylıq körpə də sağ qalardı. Təxminən, bir saatdan sonra daşı ətəyindən töküb ora, Sünbüllü gölə qayıdanda isə gördüyü bu olmuşdu.

Şükufə hələ də qayığın içindəydi, uzaqdan onun yanpörtü vəziyyət almış siluetini zorla da olsa seçmək olurdu, amma ətraf tam bir sükuta qərq olmuşdu. Nə səs vardı, nə səmir. Qayıqdan ağlamaq səsi gəlmirdi. O müdhiş sükutu Şövqi heç unuda bilmir. Bir neçə andan sonra onu anladı ki, sükut ürəyini qısımağa başladı. İlk dəfə idi ki, Şükufənin hönkürtüsü üçün qəribsədiyini hiss elədi. Elə bu zaman yaxınlıqda bir cırcırma səsinə başına atmadımı, atdı. Şövqi diksindi.

Şövqinin damarlarından qəribə bir gizilti keçdi. O öz hərəkətinə – qızı incitdiyinə, ona yerli-yersiz hirsələməsinə, axşam vaxtı bu adamsız yerdə təkcənə buraxıb getməsinə elə peşman oldu ki... “Mən bir də buna ağlayanda təpənməyəcəm. Heç güldən ağır söz də deməyəcəyəm. Məni sevdini bu adam dəfələrlə sübut edib. İşdən çıx dedim, çıxdı, belə oturma, oturmadı, mənsiz bir addım atma, atmadı. Mənim üçün hər cür cəfaya hazırdır... Bayaq necə yanıqlı ağladı... Mən axı bunu niyə ağlatdım?!” düşünüb ürəyi sızlaya-sızlaya qayığa yaxınlaşdı. Qayıq tərpənməz idi. Ağzını açıb ilk sözünü demək istədi. Belə deyəcəkdi:

– Saxlayırsan saxla uşağı.. Bir şey fikirləşərik. Acından ölməyəcəyik ki. Qoy, hər şey sən deyən kimi olsun...

Şükufənin bədəni qayığın içində namünasib bir vəziyyətdə yanpörtü uzanıb qalmışdı. Açıq bərələ qalmış gözlərilə yana elə baxırdı ki, sanki Şövqidən nəsə soruşmaq istəyirdi. Həmişə belə idi. Bir şey soruşmaq istəyəndə xam baxışlarını yana dikib soruşardı. Ancaq gözləri bu dərəcədə açıq olmazdı. Şövqi, ümumiyyətlə, insan gözünün bu boyda açıq olmasını indiyənə qədər görməmişdi. Qayığın başında heykəl kimi quruyub bir müddət maddım-maddım qızın halına tamaşa elədi. Qız, əlbəttə ki, ölmüşdü. Kürəyindən düz ürəyinə qədər yekə bir bıçaq saplanıb qalmışdı. Şükufəni öldürmüşdülər. Şövqi quruyub qaldı, gözlərini qızın açıq gözlərindən çəkə bilmədi. Handan-hana Şövqi özündə təpər tapıb donuq vəziyyətinin içindən birtəhər çıxdı və titrək barmaqlarını zorla uzadıb ovcunun içi ilə qızın gözlərinin üstünə, elə bil, zərif bir sıgal çəkdi. Şükufənin göz qapaqları, elə bil, bir himə bənd imiş, qapandı getdi.

... Hakim təhlil naminə təhlil eləməyi sevənlərdən idi. Prokurorun dediyinə şübhə ilə yanaşdı.

– Mənim inanmağım gəlmir ki, müttəhim öz işini görüb qurtarsın, sonra da soyuqqanlı şə-

kildə cinayət yerindən uzaqlaşib getsin. Bu adam bir saatdan sonra təzədən cinayət yerinə qayıdıb gəlib. Ağlabatandı? Deyil. Məncə, o ikinci dəfə qayıdandan sonra bu cinayəti işləyib... – Bunları deyib hakim sual dolu gözlərini, nədənsə, Şövqinin üzünə dikdi. Elə bil, Şövqi onun mülahizəsini dəqiqləşdirməliydi. Şövqi qeyri-ixtiyari başını tərpətdi.

– Möhtərəm hakim, mən ora qayıdanda... axşam artıq düşmüşdü. Hər tərəf qaranlıq içindəydi. Mən əvvəl-əvvəl seçə bilmədim ki, o artıq... o... ölüb... – Şövqinin dedikləriylə başını tərpətib hakimin dediklərini təsdiq etməsi arasında bir təzad var idi.

– Bəs axı polis işçiləri başqa cür deyir... – Hakim bic-bic qımışdı. – Sənin dediyin isə həqiqətə uyğun gəlmir. Bunu sənə neçə dəfə sübut etmişik. Bəsdi də... – Hakim hər şeyi dəqiq bildiyini zənn edirdi.

Mühakimənin son günü ona artıq heç kim qulaq asmırdı. Prokuror üçün də, hakim üçün də, hətta gözlərini ondan təkidlə qaçıran vəkil üçün də məsələ gün kimi aydın idi. Bətnində üçaylıq körpə gəzdirən günahsız bir qadını plan qurub Sünbüllü gölə qayıq gəzintisinə aparan və orada

xəlvətə salıb arxadan kürəyinə əvvəlcədən özü ilə gətirdiyi yekə bir bıçaqla ölümcül zərbə endirib həyatına son qoyan şəxs bütün bu adamların fikrincə məhz o, Şövqi idi. Motiv hamıya bəlli idi. Aborta məcbur etmək (motiv problem deyildi, bunu Şövqi özü boynuna almışdı), buna razılıq verməyəndə isə... Hamı belə bir həqiqətə inanmışdı: bu zaman Şövqinin yalnız bir çarəsi qalırdı ki, bu da qızı hökmən öldürmək idi.

– Şövqi, yaxşı oğlan, al boynuna, bir işdi istəmədən etmisən, cin başına vurub, özünü-sözünü bilməmişən. Vallah, düzü budu ki, bizi də yorma, özünü də... – Hakim yazı masasının üstünə əməlli-başlı yayxanıb az qala Şövqiyə yalvardı. Elə bil, uşaq başı aldadırdı. Şövqi isə yenə də heç nə anlamırdı. Sonuncu məhkəmə iclasından bir qədər əvvəl o, həmənin hadisənin ayrı-ayrı detallarını, epizodlarını unutmağa başlamışdı.

Uzun aylar davam edən və özü ilə iztirabdan, bir də dəhşətli yorğunluqdan başqa heç nə gətirməyən bitib-tükənməz mühakimələrdən sonra, nəhayət, ona ölüm cəzasını səsləndirdilər. Hamı, hətta nə qədər qəribə olsa da, Şövqinin özü belə asudə nəfəs aldı. Nəhayət, ürəyini sızıldan zəif sevincə bənzər bir hissin qanına doldu-

ğunu duymağa başladı. Az qalıb. Lap az qalıb. Nəhayət, dincələcəkdi. Hakimlərdən yox, özündən dincələcəkdi. Canı qutaracaqdı. Azadlıq vardısa da, yoxdusa da elə bu idi, başqa bir şey deyildi. Təki edamın vaxtını dəyişməyəydilər. Təki onun bivec qohumları və dostları cürbəcür yollarla onun boğazına keçməkdə olan kəndiri açmağa çalışmayaydılar. İş burasındaydı ki, açmağına kəndiri açə bilmirdilər, amma edamın vaxtını uzatmağına uzada bilirdilər. Hər dəfə yenidən hansısa balaca bir detal “yada” düşürdü, vəkillər canfəşanlıqla öz şəxsiyyətlərini gözə soxurdular və hər şey yenidən başlayırdı. O, bütün işkəncə yolunu – hadisənin əvvəlindən axırınadək təzədən keçirdi. Bu isə dözülməz idi.

Bircə edamın vaxtını dəyişməyəydilər. O indi-indi anlamağa başlayırdı. Azadlığa gedən yol kəndirdən keçirmiş... Əsl və tam azadlıq ölümə başlayır.

Şükufə və onların doğulmayan körpələri bu yolu keçdilər.

– Ölsən də, qalsan da aborta gedəssən. – Şövqi codlaşmış, nifrət dolu səsinə özü də az qala tanımırdı. – Hələ bunun zarımasına bax bir. Qalx. Qalx, gedək. Gec oldu. İşim-gücüm var mənim.

Eşitmirsən? – Şövqi son dəfə Şükufəyə bu sözləri dedi və ikrahla qızın hələ də atdanan çiyinlərinə baxdı. Şükufə indi də iç-in-iç-in ağlayırdı, ancaq çiyinləri atılıb düşürdü. “Mən bunun nəyinə hayıl-mayıl oldum, Allah?! Yox, bu adam məni caduya salıb...Bircə Allah bunu öldürəydi, canım qurtaraydı...”

Daha arxasına da baxmadı. Tövşüyə-tövşüyə tələsik gedib ağacın altında saxladığı maşınına mindi. Motoru işə saldı. Şükufə motorun səsini eşidib, nəhayət, gəlməliydi. Amma o, necə ki, tərpənməz bir halda qayıqda oturmuşdu, eləcə də oturub qalmağındaydı.

“Cəhənnəmə ki, gəl...” – Şövqi pəncərədən bayıra tükürdü. Sonra qaza basaraq sükanı var gücüylə sağa fırlatdı və ağacın altından maşını sürüb çıxardı, xam daşlıqla yola sarı sürdü. Yola çıxmağa iki metr qalmış tanış milis işçilərini gördü. Elə bil, kolluqda gizlənmişdilər, onu görüb çıxdılar. Gündürdülər, nədi?! Bu iki növbətçi tanış idilər. Həmişə Şükufə ilə buralara gələndə onu başqalarının girə bilmədiyi yerəcən – bu həndəvərdəki yeganə qarağacın altınacan maşını sürüb saxlamasına icazə verirdilər. Başqalarının belə imtiyazı yox idi.

– Şövqi müəllim, çıxdandı ki, yox idin, komandirovkadaydın? – Qırmızısifət şişman polis irişə-irişə maşının şüşəsinə tərəf əyilib içini göz-dən keçirdi. Şövqi hiss elədi ki, o bunu gizli şəkildə edir.

Şövqi sorğusuz-sualsız sağ siyirmədə saxladığı iki beşliyi elə şüşədəncə qırmızısifət polisin uzanmış əlinə dürtüdü. Beşliklər qırmızısifətin ov-cunda timsah ağzında balıq kimi yox oldular.

– Sağ ol, çox sağ ol, həmişə gəl, gözləyəcəyik. – Qırmızısifətin üz-gözü də, səsi də ciddi-ləşdi.

Məhkəmədə qırmızısifət polisin əminliklə dediyi sözlərlə gözlərindəki süni üzüntü bir-birinə heç uyğun gəlmirdi.

– O axşam müttəhimdən, bir də zərəçəkəndən başqa o həndəvərdə kimsə fırlanmadı. Biz heç kimi görmədik. Maşını sürətlə sürüb getdi. Mən hələ təəccüb etdim ki, bu adam cüt gəlmişdi, bəs niyə tək getdi... Sonra aradan bir müddət keçəndən sonra biz ikimiz, serjant Həsənovla mən qayığa yaxınlaşdıq...

– Müttəhim gedəndən nə qədər sonra siz qayığa yaxınlaşdınız? – Vəkil bu sualı verərkən hələ də ümid edirdi ki, bəlkə bu vaxt ərzində

kimsə başqa adam (yaxud adamlar) qayığa yaxınlaşa bilərdi.

– Elə böyük vaxt keçmədi. Təxminən on dəqiqə... – Qırmızısifət polis düşünürmüş kimi gözlərini qıyıb, guya ki, xatırlamağa çalışdı.

– Bəs bu vaxt ərzində siz heç bir səs-səmir, qışqırıq eşitmədiniz?

Qırmızısifət günahkarmış kimi başını yerə dikib mızıldandı. Səsi zorla eşidildi:

– Yox... eşitmədik. – Qırmızısifətin cavabı bir qədər inamsız səsləndi. Vəkilə cəsarət gəldi:

– Heç kəs, yaxında, uzaqda bir adam gözüünüzə dəymədi?

Qırmızısifət yenə də həməən zəif səslə, amma daxili bir qətiyyətlə dilləndi:

– Yox, dəymədi. – Qırmızısifət polis son cavabını verərkən nədənsə vəkilə yox, günahkar-günahkar müttəhim kürsüsündə oturmuş Şövqiyyə baxdı. Yəni ki, bağışla məni, mən nə edə bilərəm?!

Şövqi isə bu zaman köksünü rahat-rahat ötürdü. Hər şey bu adam deyən kimi ydisə, deməli, göylərdə ədalət var və elə buna görə də o, Şövqi bu saat burda, müttəhimlər kürsüsündə oturub və inşallah, haqlı cəzadan göylər gəlib yerə birləşsə də, yaxa qurtara bilməyəcək.

Məhkəmə iclaslarının sonuna yaxın zalda adətən çox adam olmurdu. Hakimdən, prokurordan, vəkildən və katibədən başqa bir kənarda divara söykədilmiş skamyada üç nəfər polis otururdu. Məhkəmə otağında Şükufənin anası və yaxın qonşuları Ağca var idi. Bir də Şövqinin dostları Adil ilə Samid hər məhkəmə iclasına səliqəylə gəlirdilər. Axıncı cərgədə hamıdan aralı tanımadığı bir kişini isə Şövqi icaslarda görməyə artıq adət eləmişdi. Bu adam sakitcə gələr, kirmişcə oturur, heç kimin üzünə baxmaz, gəldiyi kimi gözəgörünmədən çıxıb gedərdi. Donqar burnu, daz başı var idi. O kim idi, nə üçün burda idi, bunu demək çətin idi. Şövqi hərdən hakimin, ya da prokurorun məkrli suallarına cavab verməyə çətinlik çəkəndə o kişinin adətən sinəsinə əyilmiş daz başına baxırdı. Özü də bilmirdi niyə, amma anlar olurdu ki, məhz bu adamın gözlərini tutub onun gözlərinin düz içinə baxmaq, baxmaq istəyirdi. Şövqiyə əvvəllər elə gəlirdi ki, bu adam Şükufənin hansısa qohumudu. Sonralar isə elə bildi ki, onun yaxın gələcəkdəki cəlladıdı. Cəllad qurbanını öyrənmək, xasiyyətinə bələd olmaq, kəndiri necə və hansı məqamda boğazına keçirmək mümkünlüyünü, ya da tapançanı başınamı, yoxsa ürəyinəmi yönəltməyin məqsədəuyğunluğunu müəyyən elə-

mək üçün gəlib burda oturur, deyilənləri beyninə yığır, bir söz, öz işini keyfiyyətli görməyə hazırlaşdı. Görünür, cəllad üçün onun həqiqətən günahkar olub-olmamağının mənası vardı. Bəlkə də cəllad onun günahkar olmasına inanmasaydı, edamı onun üçün ağrısız həyata keçirəcəkdi, kim bilir?! Daz kişi hələ bir dəfə də olsun başını çöndərib onun üzünə baxmamışdı.

Edam vaxtına bir gün səkkiz saat, qırx dörd dəqiqə qalırdı.

Axıncı məhkəmə iclasından sonra dostlarından heç bir xəbər yoxdu. Bu iclas bitərkən hakim ona son söz verdi. O zülmə ayağa qalxıb dedi ki, əziyyətinizi halal edin. Xüsusən zaldakı dostlarına – Adilə və Samədə müraciətlə dedi sözlərini. Bu sözləri deyib halallıq istərkən birdən qanının damarda donduğunu hiss elədi. Hansısa diləgəlməz bir hiss səsə çevrilib ona pıçıldadı ki, dazbaş kişi düz onun üzünə baxır. Yox, sadəcə baxmır, gözlərilə onun üzünü dəşir. Nəhayət, Şövqi sözünü bitirib halsız şəkildə yerinə oturdu. Dazbaş isə yenidən üzünü ondan çevirib başını sinəsinə salladı.

Şükufəgilin qonşusu Ağca arvad Şövqinin son sözlərindən sonra burnunu bərkdən çəkib ortalığa çökmüş sükutu pozdu:

– Allah sənin cəzanı versin! Günahsız bəndəyə necə qıya bildin sən? – Ağca arvad qızıışdı.

Bu sözlərdən sonra Şükufənin anası səssiz-səmirsiz göz yaşlarına boğuldu. Çiyinləri eynən Şükufənin çiyinləri kimi atdanıb düşməyə başladı. Şövqinin dodaqları ani olaraq qaçdı. Bunu görcək Ağca arvad qızıışdı:

– Buna bax, hələ gülür bu. Azdı sənə ölüm. Səni şaqqalamaq lazımdı...

Edam vaxtına yeddi saat əlli bir dəqiqə qaldı.

İndi bu ölüm kamerasında qaldığı sonuncu gecə o özünü məcbur eləyib yatmaq istəyir, amma yata bilmir. Göz qapaqları heç cür yumulmur. Ona elə gəlir ki, sabah, edamdan əvvəl, yaqın ki, onun son xahişini nəzərə alacaqlar. Yadındadı, bu xahişi mühafizəçilərə utana-utana deyəndə onlar bir-birinin sözünü kəsə-kəsə belə cavab verdilər:

– Bizlikdisə, arxayın ola bilərsən. Hökmən.

Hətta onlardan biri Bığ Həşim yüngülvari doluxsundu da:

– Əlbəttə, biz hər şeyi başa düşürük. Həyatdı. Xətircəm ol.

Əlbəttə, son xahiş çox vacib idi. Bəlkə də onu gözləyən əbədiyyət qədər önəmli idi. Ən axmaq şeylər bu son məqamda gəlib özünü onun yaddaşına dürtürdü. Şükufə ilə ilk dəfə hamıdan gizlənə-gizlənə kinoya getməyi, Şükufəyə üstündə sonradan gördükləri balaca dəyiyi olan al-qırmızı kəlağayı alıb ad gününə hədiyyə verməsi və qızın barmağını bu dəsiyə keçirib uğunub getməsi, sonra Şükufənin onu utana-utana evlərinə dəvət eləyib anası ilə tanış eləməsi, qızın ona sevgi dolu şeir yazması, gecə səhərə qədər sevişəndən sonra günəşin ilk şüaları ilə bu şeiri bir-birinə yataqda oxumaları, Şükufənin ondan utanmaqlığı, hətta gülən zaman çiyinlərinin necə atılıb düşməsi, üzündəki zənəxdanı, gözlərinin xam baxışı... çox şey, çox şey yadında idi.

Amma nə illah eləyirdi yadına salsın ki, mühafizəçilərdən dünən axşamüstü son dəfə nəyi xahiş edib, yadına sala bilmirdi, bu onun yadından çıxmışdı. Ürəyi hövr edirdi.

Bir saat iyirmi üç dəqiqə...

Kameraya adamlar daxil olur.

Və ancaq bu zaman onun gözlərinə işıq gəlir. Nəhayət, qəlbinə rahatlıq dolur. O xatırlayır...

2015

MAĞARA



Gecə yağmağa başlayan yağış səhərə yaxın qəfildən kəsdi. O, yağışı bəhanə edib işə getmək istəmirdi, amma indi bu mümkün olmayacaqdı.

– Sən necə adamsan?! Bu gecə demədinmi, sabah bütün günü bir yerdə olacağıq?! Getmə işə. – Ürkək-ürkək ona baxan arvadı gözlərilə, az qala, yalvardı.

O bilmədi, sözünə sahib çıxmmamaqda onu günahlandıran arvadına nə cavab versin.

“Alınmır ki, alınmır. Heç nə barədə düşünməmək, heç nəyin dərdinə qalmamaq, qayğıdan, narahatlıqdan kənar, bircə gün də olsun, yaşamaq – alınmır”.

Bu düşüncələrlə indi o öz iş otağına girmək üçün dəhlizi sağa dönəcək, əlini cibinə salıb otağın açarını çıxaracaqdı.

Qapını açıb içəri girdi. Otaqdakı dəyişiklik o dəqiqə diqqətini çəkdi. Otağın küçəyə açılan yeganə pəncərəsindən əvvəllər onun heç vaxt görmədiyi bir xalça asılmışdı və bu xalça pəncərənin üzünü tamamilən tutmuşdu. Belə ki, pəncərə heç görünmürdü. Xalçanın canlı naxışları, rəsmləri var idi. Xalçada təsvir edilən yer bir bazar küçəsi idi, bu bazar küçəsində sağda, solda balaca dükanlarda canlı görünən adamlar ciddi-cəhdlə alış-verişlərini edirdilər.

Gözlərini xalçadakı rəsmdən ayıra bilmirdi. Kim gətirib bu xalçanı asıb bura? Bu haranın küçəsidir? Burada indi hansı zaman, hansı əyyamdır? Bu sualların bir cavabı yox idi.

Xalçada təsvir edilən bazara şübhə və həsrətlə baxıb keçdi xalça ilə üzbəüz qurquru yerdən dizlərini qucaqlayıb oturdu. Otağa hardansa soyuq dolurdu. Üşüyən kimi oldu.

İlk əvvəl nənəsi yadına düşdü. Nənəsini xatırlayandan sonra üzünü görmədiyi babası və babası ilə bağlı o qəribə əhvalat. Bu dükanların birində onun babası alver edə bilərdi. Bu dükanların biri papaqçı dükanı ola bilərdi. Babasının günlərin bir günü müəmmal şəkildə yox olması nənəsinin uşaq vaxtı ona danışdığı sehirli bir nağıl kimi yadından çıxmamışdı.

Xalçadakı bu bazarın canında nə sirr var-dısa, elə bil, ona gizlin işarələr göndərirdi. Onu, bir növ, ahənribə kimi öz içinə çəkirdi. Heyiflər olsun ki, onun yaşadığı şəhərdə artıq belə bazarlar yoxdur. Nə vaxtsa olmuşdu, indi yoxdur. Bu şəhər də bir zamanlar başqa şəhər idi, yavaş-yavaş elə dəyişdi ki, heç kim duyuq düşmədi. Nənəsi o itib getmiş şəhərdən, babasından elə maraqlı əhvalatlar danışardı ki. Babasının papaq dükanı vardı. Özü tikib elə dükandaca özü satardı. Aşqabad elindən qaragül dərisi gələrdi məxsusi Hacı Rahimin adına. Orada quzunun dərisini anasının qarnındaca üzüb boğazından çıxarırlar. Əsl qaragül bu idi. Başqa dəriyə Hacı Rahim yaxın düşməzdi. Nəinki şəhərin say-seçmə adamları, dörd ətrafdan imkanlı adamlar papağı ancaq Hacı Rahimə sifariş verərdilər.

...O artıq böyüyüb məktəbə getməyə başlamışdı. Günlərin bir günü qoca nənəsi düşündü ki, daha zamanı qalmayıb, vaxt yetişibdi və o, illərlə ürəyində saxladığı sirri, nəhayət ki, açıb nəvəsinə deməli idi. Anlarmı, anlamazmı – onu Allah bilər. Yadında saxlasa bəsidi, indi anlamasa da, sonra anlar. Başqa çarə yox idi.

Və günlərin bir günü artıq bəlli bir qərara gələndən sonra dünyada hamıdan çox sevdiyi

mehriban, əziz, üzü-gözü büzüşmüş nənəsi aynabənddə oturub titrək barmaqlarıyla tütün çubuğuna ot basıb doldurdu və kibriti çəkdi. Bir an duruxub qaldı, gözünü oddan ayıra bilmədi. Odun işığına baxdıqca baxdı. Nəhayət, çubuğundakı otu yandırıb tüstüsünü arzu-kamla ciyərlərinə çəkdi.

– Dinlə məni, quzu bala. Dediklərimi unutmayasan. – Nənəsi onun keçəl başını dizinin üstünə sıxıb tumarlamğa başladı. O başa düşdü ki, arvad uzun bir hekayət danışmağa hazırlaşır. Ləzzətdən gözləri süzülüb getdi.

...Babası Hacı Rahimin dayısı Xaşal Qurbanı sel aparan il idi. Uzun-uzun leysan yağışlar yağırdı. Hacı Rahim o gecə eyni qaydayla yağmağa başlayan yağışa yenə təəccüb elədi. Təəccübünə səbəb o idi ki, baxanda bilinmirdi, pəncərə arxasından gördüyü bu yağış sütunları göydən yerə enir, yoxsa yerdən göyə qalxır.

– Yenə başladı yağmağa. Sabahacan bu leysan kəsməz. Sabah bütün gün də yağsaydı... – Hacı Rahim əlini əlinə sürtdü, gözlərini qıyaraq pəncərədən küçəyə bir daha diqqət etdi.

Arvadı Sayad yorğan-döşəyi rahlayırdı, tən-bəl-tən-bəl soruşdu:

– Yağsa, neyləyəsiydin ki?!

– Heç bir şey. Bazara çıxmazdım. İstərdinsə, sənə bir yerdə mağaraya gedərdik. Nə dersən?

– Səninki elə gəzmək olsun, harasa getmək olsun. – Sayad nazla cavab verdi. – Hüsigailə də xəbər verəkmi? – Hüsi qapıbir qonşuları idi.

– İstərsən, deyərik, istəməzsən, demərik. – Hacı Rahim bu Hüsi söhbətini uzatmadı. Bəlli oldu ki, mağaraya Sayadla tək getmək istəyir.

Səhərisi gün yağış eynən o şəkildə yağmağına davam elədi. Hacı Rahim ki, arvadına söz vermişdi, bazara çıxmasın və onu mağaraya aparsın, sözünün üstündə durdu. Hazırlıqlarını görüb əllərində xurcun evdən çıxdılar. Həyətdəki faytona qaşqa atı qoşub düzəldilər yola. Yağış hələ də yağmağındaydı.

Mağara dedikləri şəhərin kənarındakı Alaca dağın döşündə bir məşhur görüş yeri idi. Vaxtaşırı imkanlı adamlar, sevgililər, dost-yoldaşlar yığışb bura istirahət adıyla gəlir, xüsusən, yayın isti günlərində içi sərinliklə dolu mağaranın dərinliklərinə doğru getdikcə gedir, oralarda bir balaca gölə bənzər yer vardı, ətrafında yer tapıb süfrə açır, səsli-küylü məclis qurur, qaranlıqda

şamları yandırır, kefə baxırdılar. Mağaranın divarları bu yerdə xeyli hamar idi, bu hamar divarlara şam işığından uzun-uzun kölgələr düşüb oynayırdı.

Əsas məsələ mağaranın gün ərzində birinci kimin tərəfindən tutulması idi. Buranın yazılmamış qanunu var idi. O da bu idi ki, mağara birinci gələn cütlüyün ixtiyarında olardı. Birinci gələn cütlük qalib ədasıyla mağaranın ağzına bir bardaq su qoyardı. Yəni, sonra gələn götürüb bu sudan içdikcə içə bilər, amma mağaraya girə bilməz. Geri dönməli idi. Mağaranın bu günlük sahibi artıq var. Bu bir bardaq suyun qanunu hələ bir dəfə də pozulmamışdı. Bardağı aşırıb üstündən keçən olmamışdı.

Fayton dağ ətəyinə çatar-çatmaz gənc Sayadın sinəsi başladı gup-gup vurmağa. Ürəyinə qara-qura fikirlər girdi ki, bu gün nəşə baş verəcəkdir, çox nahaq eləyib onlar bu gün bura gəldilər. Hacı Rahim isə faytonçunun yerində xeyli diqqətli oturmuş və fikri-zikri, elə bil, ancaq qaş-qa atın yüyənində idi. Sayad daha dözmədi, arxa oturacaqdan irəli əyilib əllərilə Hacı Rahimi qucaqladı, bir istədi qışqırsın, gəl qayıdaq evimizə, istəmirəm bu gün mağaraya girməyək. Nə illah

elədi, qışqıra bilmədi, ağzından zorla çıxan titrək səsinə də, o səse bürünmüş sözləri də yağan yağış alıb islada-islada uzaqlara apardı.

Su bardağını mağaranın ağzına qoydular. Sayad özü ilə gətirdiyi şalların birini, al qırmızı olanını Hacı Rahimin çiyinə saldı, o biri yaşıl şalı isə öz çiyinə atdı. Onlar həm özləri bir-birinə qısıldılar və həm də mağaranın içərisinə doğru addımları bir-birinə dolaşa-dolaşa yol getməyə başladılar.

...Nənəsi söhbətin bu yerinə çatanda nəfəsini dərdi. Sönmüş çubuğunu təzədən yandırdı. Yenə kibritin oduna sulanmış gözlərini qırpmadan baxdı, baxdı, sonra yanıqlı bir ah çekdi.

...Sayad mağaradan tək-tənha, tir-tir titrəyərək çıxdı. Özündə-sözündə deyildi. Hacı Rahimə nə oldu, nə olmadı, o mağarada nə baş verdi, nə baş vermədi, bu kişi hara yox oldu – Sayad sonralar onu sorğu-suala tutanlara hətta düzəməlli bir cavab tapıb verə bilmədi. Şübhələnməyənlər “Allah bilən məsləhətədi” söylədilər, şübhələnenlər fikir içində “lənət şeytana” deyib barmaqlarını dişlədilər. Qərək, o boyda kişi bir parça əppək olub çekildi qeybə, yox oldu getdi.

– Biz sağa döndük, – nənəsi ilk dəfə idi, bunları danışdı deyən, sözünə aramla davam elədi. – Balaca, gözdən uzaq bir cıdır vardı, əsas yoldan çıxıb bu cıdır düşdük. Hacı bu cıdırı, mən elə bilirəm, tanıyırdı. İnamlı əlimdən tutub mənə bir balaca meydançaya gətirib çıxartdı. Meydançanın bu tərəfində biz durmuşduq, o biri tərəfində bazar var idi. Adamlar hay-küylə alış-veriş edirdilər. Hacı bu mənzərədən duruxmuşdu. Bir kəlmə söz demədən, ruhlar kimi məlul-məlul son dəfə mənə baxdı və əlimi buraxıb səndirləyə-səndirləyə bazardakı adamlara tərəf getdi. Çiyindəki qırmızı şalını ki, göürdüm, heç düşünmədim ki, mən onu itirə bilərəm. Amma o qəflətən bazardakı adamlara qarışıb yox oldu. Adamlar, elə bil, onu uddular. Mən qırmızı şalı bir daha görmədim. Qışqırmaq istədim, səsim çıxmadı. Dalınca qaçmaq istədim, ayaqlarım tutuldu. Bazar da, adamlar da başladılar yavaş-yavaş gözümün qabağında əriyib yox olmağa. Qorxumdan yerimdə donub qalmışdım. Bir onu bildim ki, hövlnək geri döndüm, getdiyim yolla gəlib çıxdım mağaranın ağzına. Su bardağının yanında yerə çöküb bu sudan içdikcə içdim, sonra huşumu itirdim. Gözümü açanda artıq evdə idim.

Mağaraya bizdən sonra gələnlər məni alıb evimizə gətirmişdilər. Evdə gözümü açar-açmaz “Hacı, Hacı” çağıra-çağıra ora-bura çox baxdım, düşündüm ki, yəqin, mənimlə zarafat edir. Hacı heç yerdə yox idi. Bir daha mən onu görmədim.

Bu hadisədən çox-çox illər sonra Təbrizdən bir nəfər qonaq gəlmişdi, başında qaragül dərisindən papaq vardı. Sayad arvad baxan kimi dedi:

– Onun işidi, o tikib. – Dedi və rahatca köksünü ötürdü.

...O, qətiyyətlə ayağa qalxdı və xalçanı pəncərənin üstündən dartıb yerə saldı. Pəncərədən o tərəfə açılan mənzərə eynən xalçadakı rəsmi artıq canlı təkrarı idi, başqa şey deyildi. Bazar küçəsinin səsi-küyü otağı doldurmağa başladı. Bütün bunları o sanki gözləyirdi. Rahat-rahat köksünü ötürdü. Qətiyyən təəccüb və tərəddüd etmədən ayağını atıb birinci mərtəbədəki iş otağının açıq pəncərəsindən o tərəfə keçdi və birbaşa bazarın içinə düşdü.

Ayağı yerə dəyən kimi canının hər məsəsinə isti qan yayılmağa başladı. Vücuduyla hiss elədi ki, bura qədər doğma yer dünyanın heç hansı guşəsində ola bilməz. Birdən duruxdu

və yadına saldı ki, vaxtı azdı. Bazar onu ahənrüba kimi çəkib içinə salmadan evə tələsməli idi. Çünki arvadı Sayad siyahı verib, bazardan alacağı əti, düyünü, mer-meyvəni evə çatdırmaq lazımdı, axşama qonağı var.

2015

UÇUŞ



Zeynal Məmmədliyə

Hər ayın axırcı cüməsi Aladağ kənd camaatı bir nəfər kimi böyüklü və kiçikli, qocalı və uşaqı axşam düşənə və zil qaranlıq ətrafı bürüyənə yaxın kəndin çiyin söykədiyi Ala dağın başına qalxar, buradakı sıldırım qayanın ucuna gəlib bir-birinin ardınca boşluğa tullanar, havadaykən hər biri kürəyindən ağappaq iki qanad çıxarar və quş kimi uçardı. Bu zaman kəndlə göy üzünün arasını qatmaqarışq bulud tozu tutardı. Aladağ kəndinin başı üstündə belədən belə, elədən elə uçuşan adamlar beləcə aşağıdan baxana bulud tozu kimi görünərdi.

Kənd camaatının səmada uçuşu çox davam eləməzdi. Bir, ya iki saat ancaq çəkərdi. Sonunda hamı öz həyat qapısının önündə, elə bil, para-

şütlə, ahəstəcə yerə enər, yuxulular kimi səndə-ləyə-səndələyə özlərini həyət qapısından içəri salardılar. Çiyinlərdən çıxmış qanadlar yenə də öz yerinə çəkilərdi.

Çox-çox illər bundan əvvəl ilk dəfə bu uçuşa camaatı məhərrəmlik zamanı kəndə qonaq gəlmiş bir dərviş alışırdı. O, bir axşam nə düşündü, nə düşünmədi, adamları başına yığib kəndin arxasından bir böyük qanad kimi açılıb ucalan Ala dağın başına çıxardı. Adamlar dağın başındakı sıldırım bir qayanın lap ağzına qədər gəldilər. Bir addım da atsaydılar, hellənib boşluğa düşəcəkdilər. Dərviş Dərdəçarə onlara dedi:

– Bu, çətin bir iş deyil. İstərsəniz əgər, biriminci mən pərvaz edim, siz tamaşa eləyin.

Dünyamalı kənddə hörməti olan, ehtiyat sahibi bir şəxs idi. Hamının əvəzinə o dilləndi:

– Yaxşı olardı. Baxıb öyrənərdik. Biz bunu heç birimiz bacarmırıq. Nə görmüşük, nə də eşitmişik...

Arxadan Kərim kişinin zəif səsi gəldi. Elə bil, öz-özünə dedi:

– Biz uçub göyə qalxsaq, görəsən, dünya dağılmaz ki?!

Kimsə ona etiraz elədi. Söz sözü çəkdi və söz sözə qarışdı:

– Yox, niyə dağılsın...

– Bir başqa adamın bundan xəbəri olmasa daha yaxşıdı...

– Yox, bu baş versə, dünya o saat dağılacaq.

– Axı dünyanın bizimlə nə işi? O niyə dağılmalıdı?

– Baxın, yaxşı-yaxşı baxın... O qədər asandı bu...

Dərviş Dərdəçarə düz sıldırımın ucuna yaxınlaşdı. Ayaqlarını bir-birinə cütlədi. Aşağıda boşluq qaraldıqca qaralırdı. Ala dağın başına isə o biri uzaq dağlar tərəfdən ağ və yumşaq duman gəlirdi. Dərviş əllərini yana gen açdı, daha bir kəlmə də söyləməyib suya atılan kimi özünü ürəklə boşluğun içinə atdı. Bunun qanadları havadaykən çiynlərindən çıxdı. Qanad çalıb dərhal yuxarıya şığıdı, yetişmiş dumanın üstü ilə dağın ətrafına bir geniş dövrə vurdu və yenə də qanad çala-çala dağın başındakı sıldırım qayanın üstünə, bayaq durduğu yerə uçub qayıtdı, ayaqlarını ahəstəcə yerə toxundurdu. Bir müddət sükut içində ancaq zəif külək səsi eşidildi. Nəhayət, heyrətdən quruyub qalmış adamların ağzından qibtədolu bir yanıqlı “əhsən” sədası çıxdı. Bir

balaca tövşüyə-tövşüyə Dərviş bunlara belə dedi:

– Gördünüz? Burda bir çətin iş yoxdu. Əsas olan odu ki, niyyətini doğru-dürüst təyin edə biləsən. Ürəyində inanasan ki, həqqən uçacaqsan. O zaman uçacaqsan.

Biriminici bu işə elə Dünyamalıının özü əl qoydu. O, dərindən bir ah çəkib irəli çıxdı. “Biriminci mən olmasam, o birilər ürəklənməz” düşündü və ehtiyatla sıldırımın lap ucuna ayaq basdı.

– Haqqınızı halal edin. La ilahə illəllah... – Geriyə baxmadan uca səslə söylədi və kəlmeyi-şəhadətini dilinə gətirdi.

... Dünyamalı kişinin ləqəbi vardı. Səyyah. Ticarətlə məşğul olduğundan çox yerlər gəzib dolaşmışdı. Dünyamalı Səyyah dünyanın haralarında olmuşdu, necə qəribə hadisə və vəqəələr görmüşdü, amma belə ləzzətisini heç harda görməmişdi. Qanadları öz-özünə ağrısız-filansız, rahatlıqla fışıldayıb çiyinlərindən çıxdı və bu qanadlar eləcə öz-özünə aşağı, yuxarı həmahəng bir tərzdə hərəkət eləməyə başladı. Göyün üzündə Dünyamalı kişi ağır çəkisinin yox olduğunu, özünün bir quşa döndüyünü hiss edirdi. Ağappaq

duman onun vücudu altında bir yumşaq döşəyə dönmüşdü. Sirri Xudamı? Sirri Xuda! O uçurdu. Kişinin bütün bədənini ləzzətli və ehtizazlı bir coşqu içində idi. Başını yana əyib o tərəf, bu tərəfə baxmağa çalışdı. Kənd adamları dərin heyranət içində qayanın başından onun uçuşunu seyr edirdi. Hərdən də Dünyamalı kişi dumana baş vurur, bu zaman adamlar onu gözdən itirir, amma onlar qorxuya düşməyə macal tapmamış Dünyamalıni yenə pənbə dumanın üstündə pərvaz edən görürdülər. Güldəstə arvadın əli ağzında qalmışdı.

... Zil qaranlıq Aladağ kəndini mehriban uşaq kimi ağuşuna alandan az sonra kənd adamları hamılıqla Dünyamalıının isti və geniş töyləsində Dərviş Dərdəçarənin başına yığıldı. Həməngün Dünyamalı Səyyahdan savayı heç kim ürək edib uçmaq üçün özünü qayadan aşağı atmamışdı. Belə olduğu üçün onlar utanırdılar. Susub durmuşdular və deməyə bir kəlmə söz tapamırdılar. Sükutu Dərviş Dərdəçarə pozdu:

– Bu biriminci gün idi, ona görə də çox fikr eləməyin. Məcburiyyətnən olmaz bu iş. Gərəkdir, ürəkdən istəyəsən bunu. Gözəl olan sonrasıdır. Sonra adamın canına illərlə yığılıb qalmış bütün qaramatı, çirki və pası, bütün nifrini və

kini, bütün küdurəti səmada itib gedir. Sən olursan balaca uşaq təkin günahsız və məsum bir bəndə.

Adamlar ağızlarını açıb huş-guşla Dərviş Dərdəçarəyə qulaq tutulmuşdular. Qəfil səslənən sual bəzilərini diksindirdi:

– Nə deyirsiniz, sabah axşam bu işi birdəfəlik görüb qurtarmaqçün qalxaq mı dağın başına? Bu gün kimi olmayacaq ki?

Bu sualı dörd tərəfə göz gəzdirib Dünyamalı kişi vermişdi. Ondan başqa ki, bu axşam dağın başından atılıb səmada uçmağa cəsarət edən olmamışdı deyin, Dünyamalı kişi bəri başdan sabah üçün işini ehtiyatlı tuturdu.

– Bə sən özün uçan zaman nə hiss elədin? – Kərim kişi alçaqdan, könülsüz-könülsüz soruşdu.

– Heç nə. Yüngüllükdən savayı heç nə. Elə rahat oldum...

Adamlar bir-birinin üzünə baxa-baxa qaldılar. Bəziləri köks ötürdü.

Həmin gecə Dünyamalı kişi yatıb yuxusunda kənardan öz uçuşunu gördü. O özü dağın başında qalmışdı, bir başqa Dünyamalı ətrafındakı dumanlara qarışa-qarışa göy üzündə qanad çalıb pərvaz edirdi. Kişinin ləzzətdən dodaqları

qaçdı. Yuxusunda gülümsəməyə başladı, dodaq-altı mızıldandı.

... O gün, bu gün kənd əhli göydə uçmağın sirrini Dərviş Dərdəçarədən yadigar kimi qəbul edib bu günə qədər yaşatdı. Həftədə bir dəfə bu nəcib işlə məşğul olmağa başladı.

Kənd adamlarının bu cürə göydə uçmaqları ancaq kənd əhlinə əyan idi. Kəndə bir kənar adam gəlib bunun şahidi olurdusa əyyami-qədimdən belə qurulmuşdu ki, o adam kənddən çıxıb gedən kimi gördükləri büsbütün huşundan, hafizəsindən silinirdi. Kəndin sirri kəndin içində qalırdı, qırağa çıxmırdı.

Göyə ayaq açandan, əslində, qanad açandan sonra kənddə evlərin qapısı daha açıq qalırdı, həyət qapılarının üstündə qıfıl olmurdu. Kənd adamları bir-biri ilə kimi qardaş-bacı, kimi də mehriban sevgili kimi idi, qocanın qoca yeri vardı, cahılın cahıl yeri. Hamı bir-birinə can deyib, can eşitməsə də, kimsə kimsənin dalınca danışmaz, qeybətini etməzdi. Adamlar bir-birinin üzünə gülümsəməyə başlamışdılar, qaşqabaqlı baxışlar əriyib getmişdi. Könüllərə xoş bir ahəng gəlmişdi. Amma yavaş-yavaş zaman keçdi, vədə dolandı. Yenə yavaş-yavaş göylərin rəngi, adam-

ların huyu dəyişdi. Artıq göyə pərvaz edənlərin çoxu uçmaq, yüngülləşmək, təmizlənmək naminə yox, itirdiklərini axtarmaq, başqa həyətlərdə nə baş verdiyini görmək, özünə dəxli olmayan şeylərdən hali olmaq üçün uçurdu. Adamlar uçmaqla uçmamaq arasındakı fərqi artıq hiss etməyirdilər. Amma adətkərdə olmuşdular, uçmağı tərk də edə bilmirdilər.

Həmən hadisə belə axşamların birində baş verdi.

Növbəti uçuş zamanı idi. Adamlar göydən yerə baxa-baxa gözlərilə nəsə axtarırdı. Mürsəl əmi əlini gözünə durbin kimi tutmuşdu, o həyat sənin, bu həyat mənim, baxışlarıyla yer dəşirdi. Axtardığı çil toyuq neçə gün idi, evdən fərar düşmüşdü. Mürsəl əmi onu Canavar Həşimin dal həyatindəki təndirəsərdə gördü. Yazıq toyuq hövlnak ora-bura vurnuxur, amma heç cür yol tapıb dörd tərəfi bağlı təndirəsinin içindən bayıra çıxıb bilmirdi.

Mürsəl əmi qıy vurub ley kimi təndirəsərə tərəf şığıdı. Heç ayaqları ilə yerə dəymədən əyilib çil toyuğu qamarlamağı və təzədən göyə ucalmağı bir oldu. Çil toyuq Mürsəl əminin qoynuna eləcə doğma balası qısılan kimi qısılib qalmışdı,

cinqirını da çıxarmadı. Boş təndirəsər çil toyuğun dalınca baxa-baxa qaldı.

Həmən axşam Məşdəli dadaşın oğlu məktəbli Məmiş hamı ilə bir yerdə göyə uçmağa getmədi, çünki xəstələnmişdi. Rəngi-rufu saralmış, gözləri, elə bil, yol çəkirdi. Anası Mələk oğlunun əlacsız və çarəsiz eşq xəstəliyinə düçar olduğunu bilirdi. Ana ah çəkib iki kömbə çörəklə bir sini qatığı mizin üstünə qoydu, mizi də çəkib gətirdi çarpayının baş tərəfinə.

– Mən istəmirəm evdə tək qalmağı. İstəmirəm, istəmirəm...

Məmiş elə zarıdı ki, anasının ürəyi sıxıldı.

– Sən bir az döz, mənim ağıllı oğlum. Biz tez qayıdıb gəllik.

– Ana, ay ana... – Məmiş dilinin ucuna gələn sözü udqunub demədi, susdu, ancaq anasına nəsə qəribə bir həsrətlə baxdı.

Anası daha otaqda durmadı, nəmlənmiş gözlərini əlinin dalı ilə silib, evdən çıxdı. Məşdəli həyətdə gözləyirdi. O da pərişan idi. Evin pəncərəsindən içəri məlul-məlul baxıb hər ikisi səssiz-səmirsiz Ala dağın başına yol aldılar.

Mələk ilə Məşdəli yan-yanı uçurdular. Çox ucadan uçurdular. Məşdəli fikirli idi. Mələk arvad

ürəyində niyyət eləyib belə düşünürdü. “Allahım, mən ki, indi sənə bu göyün üzündə yerdəkindən bu qədər yaxınam, mənim diləyimi yerinə yetir. Qoyma mənim balam bu xəstəliyin əlində naçar qalsın. Qoyma ki, bu kişi uşağın xəstəliyini ürəyinə salıb dərd eləsin. Sənə pənah gətirdim, ey bir olan Allah...”

... Hər ikisinin bir gözü evlərində, həyətlərində idi. Qəflətən Məşdəlinin gözüne həyətdə bir kölgə dəydi. Qaranlıq düşürdü deyən, yaxşı-yaxşı seçib ayırammadı. Məşdəli uçuşunun səmtini dəyişdi, bir az aşağı endi və qarnı üstünə çöndü. Bu dəfə daha diqqətlə baxıb Məşdəli bu kölgəni tanıdı. Ürəyi sıxılmadı, sıxıldı.

– Nədi, nə gördüyündü?

– Heç, elə bil... gözümə dəydi, nəydi, biləmmədim. Elə bil, Həlimə idi, həyətdə girmişdi.

– Sən Allah, boşla görək. O hələ hardan gəlib beyninə düşdü sənənin?

Bu zaman Kərim əmi onların yanından sağa dönürdü, bir anlıq qanadlarını havada açıb saxladı, göydəcə tərپənməz qaldı.

– Siz də gördünüz? – Nəfəsi təntiyə-təntiyə soruşdu. – Həlimə sizin həyətdə girdi.

Daha bundan sonra bu ikisinin şəkk-şübhəsi qalmadı həyətdə girən adamın Həlimə olmasına.

Bir anın içində əyrisinə çevrə vurub aşağı enmək, evə qayıtmaq istədilər. Amma hardansa peyda olan Şahsənəm qarıyla düz burun-buruna gəldilər. Qarı arvadın gözləri axıb gedir, dünya-ələmi fərq eləmirdi.

– Ölürəm, ay Məşdəli, mənə imdad...

Şahsənəm qarı ancaq bu sözləri heysiz dilinə gətirə bildi. Sonra da qanadları sustaldı, heysiz qaldı və arvad daş kimi torpağa düşməyə başladı.

Öz dərdlərini unudular. Bir tərəfdən Məşdəli, bir tərəfdən də Mələk şahin kimi şığayıb Şahsənəm qarının yanına özlərini yetirdilər. Onunla bir yerdə uça-uça aşağı alçalmağa başladılar. Məşdəli sağ çiyinini, Mələk isə sol çiyinini arvadın qarnına dayaq kimi dayadı. Şahsənəmin qanadları eləcəyə heysiz bir yük kimi çiyinlərindən sallanırdı. Onların ətrafında biçarə Kərim kişi gah bu, gah o tərəfdən uçur və bilmirdi ki, bu özü nə eləsin. Beləcə, bunlar bir-birinə kömək edə-edə, yavaş-yavaş aşağı enə bildilər.

Torpağa bu dəfə bərk dəydilər. Şahsənəmgilin həyət qapısının ağzında Məşdəli və Mələk hərəsi bunun bir qolundan yapışib yıxılmağa qoymadı. Bu ikisi və arxadan Kərim kişi qarının

əndamlı vücudunu az qala sürütdəyə-sürütdəyə birtəhər gətirib həyatə saldılar. Sonra da arvadı həyatın ortasındakı qollu-budaqlı Qarağacın altındakı uzun skamyaya yanpörtü oturdular. Kərim kişi quyunun ağzındakı vedrədən bir parç su gətirdi.

Şahsənəm qarı özünə gəlib gözlərini açana-cən və dərindən “ah” çəkənəcən bir az zaman keçdi. Kərim kişi, nəhayət, Məşdəliyə dedi:

– Siz narahatsız, bilirəm. Çıxın gedin, mən burdayam. İndi, elə bil, nəfəsi aramla gedib gəlir. Bir qorxusu yoxdu daha.

Məşdəli və Mələk həyat qapısından çıxarılıb Şahsənəm qarının zəif səsi onları haqladı:

– Sonra mənə deyərsiz bu qancığın qızı nəyə gəlmişdi...

Onlar evdə nə Məmiş, nə də Həliməni tapdılar. Həyatdə və tövlədə də həmçinin. İkisi də ilim-ilim itmişdi.

– Mən bilirdim, bu, belə qutaracaq. Uşağı başdan eləyib aparacaq bu hayasız. Mən bilirdim...

– Gərək elə əvvəldən bunu yaxın buraxmaydıq.

– Doğma qızımız kimi saxladıq, hər arzusunu, istəyini əlüstü yerinə gətirdik... eh...

– İndi bu işin sonrası necə olacaq? Gədə də bunun xəstəsi...

– Gədə də bunun xəstəsi... – Məşdəli arvadının sözlərini təkrar elədi. – Çətin məsələdi. Qız bundan əl çəkən deyil. Təzədən qayıdıb gəlibsə, bu da bununla gedibsə... Ax, Həlimə, Həlimə...

Həlimə kəndə müxbir olduğu qəzet tərəfindən göndərilmişdi. Məqalə yazası idi. Məktəbdən yazacaqdı. Məktəbin qarovulçusu Məşdəli Dadaşın evini seçib qalmağı da bu üzdən idi. Məlumatları bir də iç tərəfdən yoxlamaq istəyirdi.

Məşdəli Dadaş və arvadı Mələk onu öz evlərində həqiqətən doğma bir adam kimi qəbul etdilər. Həlimə cavan, ətli-canlı, gənc və qüvvətli əndamından gözəgörünməz və istiqaməti bilinməz şüalar saçan, sağlarını üz-gözündən güclə yığıb yığışdıran, işindən danışan zaman xam baxan gözlərinin hər birindən yüz tərəfə az qala qığılımlar çıxan bəstəboy bir qız idi. Nə gözəl idi, nə də çirkin. Belələri də olur. Ancaq onda bir çoxlarında olmayan qəribə bir cazibə var idi. Məşdəli deyirdi ki, bu qız traktoru da baxışları ilə arxasınca süründürə bilər. Bir məqaləni yazmaq üçün kənddə görüşmədiyi adam qalmadı. Məktəbdə girmədiyi dəlmə – dəşik qalmadı. O qədər

gic-gic sual verdi ki (bəlkə də özünü gicliyə qoyurdu), Şahsənəm qarı axırda təngə gəlib bunu həyatindən qovdu. Ondan soruşmuşdu ki, sən öz ilk məhəbbətini xatırlayırsan? Kəndin sirri barədə duyuc düşdü və camaatın dalınca Ala dağa çıxdı. Uçuşu görəndən sonra az qaldı özünü adamların dalıyca qayadan atsın aşağı, Məşdəli tutub qoymadı, yoxsa qız un çuvalı kimi gedib düz dərənin dibinə nə zaman çatıb dəyəcəkdi yerə, bunu bir Allah bilirdi. Qəraz, Şahsənəm qarı demişkən, Aladağ kəndi Aladağ kəndi olalı belə zülüm görməmişdi. Bu, bir Allah bəlası idi. Kimdənsə eşitmişdi ki, buraları tərk edib gedəndən sonra o, bütün gördüklərini unudacaq. Bunu biləndən sonra başlamışdı cürbəcür üsullara əl atmağa. İndi də yazı yazırdı, mikrofona danışırıdı. Hardansa fotoapparat tapıb şəkillər çəkirdi. Kənddən də çıxıb getmirdi ki, getmirdi.

– Bilirsən, Məşdəli dadaş, mən bu uçuş barəsində yazmalıyam. Elə bilirsən, bu, mənə lazımdı? – Həlimənin xam baxan gözləri bic-bic qıyıldı. – Yox, xeyir, bir daha xeyir. Bu, kəndə lazımdı. Axı siz Azərbaycanı bütün dünyada məşhur edə bilərsiniz. Başa düşmürsüz?.. Bütün dünya tökülüşüb gələr bura. Heç bilirsən nələr olar?!

Kəndə yollar çəkilər, evlər, otellər, teatrlar tikilər. Yeni iş yerləri açılar. Məncə, aeroport da tikərlər. Azərbaycanın mənəvi paytaxtı olar bura. “Aladağ kəndi və səmanın sirləri...”

Sanki yazacağı məqalənin adını da artıq müəyyənləşdirmişdi. Son sözləri xüsusi sirli bir pafosla dedi.

Məşdəli kişi fikirli-fikirli başını buladı. Mələk arvad şirin səslə:

– Gəl, a bala, çayın soyudu. Çayını iç, çörəyini ye... – deyə onu süfrəyə çağırdı.

Bir adam Həlimə vəcdə gəlib danışdıqca, əli ağzında onun dediklərinə qulaq kəsilirdisə, o da Məmiş idi.

Məktəbin son sinfində oxuyan Məmiş bir könüldən min könülə vurulmuşdu özündən yaşca xeyli böyük olan Həliməyə. Məşdəli dadaş bundan duyuq düşmüşdü. Gecə yerinə girib yataqda o tərəf bu tərəfə qurcuxandan sonra arvadına pıçıltıyla:

– Bu gədənin yaxşı sevgilisi vardı. Şahsənəmin nəvəsi... adı nəydi? – demişdi.

– Gülsüm...

– Hə, Gülsüm. Bu gədə mən gördüyümü görmüşdüm, Gülsümə vurğundu. Tam əmin-

amanlıqla deyirəm ha... Həlimə necə elədisə, soxdu güclə özünü bunun qəlbinə... Güclə. Bizimki də ki, əfəlin biri... İndi baxıb görürsən. Bir-birindən göz çəkə bilmirlər. Bu nə yaşda, o nə yaşda...

O biri otağın açıq qapısı arxasında hərəsi bir divara söykənmiş qonşu çarpayılar arasında şirin-şirin pıçıldaşmalar gedirdi. Birdən Məmiş də, Həlimə də pıçıladaşdılar.

Bir gün sonra Məşdəli kişi dişini dişinə tutub qızın əşyalarını çantasına yığdırıb aldı əlinə və qabağına salıb gətirdi avtobus stansiyasına. Özü bileti aldı, avtobusa mindirdi və şəhərə yola saldı. Nə o, nə də bu yol boyu bir kəlmə kəsib danışmadılar.

... Məmiş evlərinə ancaq bir həftədən sonra axşamüstü qayıdıb gəldi. Sağalmışdı. Rəngi-rufu açılmışdı.

Keçib şəstlə stolun başında atası ilə üzbəüz oturdu. Məşdəli başını qovzayıb zənlə bunun üzünə baxdı, amma bir söz demədi. Anası yemək hazırlayırdı. Ortalığa sükut çökdü.

İki gün əvvəl Həlimənin qəzetdə çıxan məqaləsi kənddə əldən ələ gəzmişdi. Adamlar məqaləni dördgözlə oxuyurdular. Həlimənin məqaləsinin adı belə idi: "Aladağ kəndinin məktəbinin

bu günü və sabahı". Məqalədə ancaq məktəbdən, onun təmirindən, məktəbin qarovulçusu Məşdəli kişinin nəinki müəllimlər, bütün şagirdlər tərəfindən necə sevilməsindən, olmazın hörmətindən, kənd uşaqlarının dərslik ehtiyacından, kompüter çatışmazlığından və bir də yuxarı sinif şagirdlərindən iki nəfərin – Məmişlə Gülsümün gələcək arzularından söhbət gedirdi. Məqalədə kənd camaatının göyə uçuşu barədə bir kəlmə belə yox idi. Uzaqdan uzağa buna eyham belə vurulmamışdı. Məşdəli kişi mat-məəttəl qalmışdı. Çünki ürəyinə dammışdı ki, bu qız onların uçuşu barədə bildiyini və gördüyünü kənddən çıxıb getsə də yadından çıxarmayıb. Məmiş sonradan qayıdıb yanınca aparması nahaqdan deyildi. Ona görə də Məmişin indi yemək zamanı birdən-birə, elə bil ki, öz-özünə dediyi sözlər Məşdəli kişiye heç də yad gəlmədi:

– Hər şey onun yadında qalmışdı. Hər kəsin uçuşunu yada salıb danışır gülürdü. Şəkillər də yaxşı çıxmışdı. Mən ona heç nə demədim. Özü. Şəkilləri də cırdı, atdı, sonra...

Məşdəli kişi ağır-ağır ayağa durub otaqdan həyətə çıxdı.

2016

HACI MİR HƏSƏN AĞA SƏYYAH



Məmməd Cəfər Cəfərovun xatirəsinə

1455-ci ilin şaxtalı bir qış gecəsi idi. Hacı Mir Həsən Ağa Səyyah yoldan-izdən, gözdən-nəzərdən uzaq bir dağın köksündə yerləşən Hüngür mağarasında özünün təkcənəlik vaxtına bürünüb bir soyuq daşın üstündə oturmuşdu. Qarşısında günortadan qaladığı ocaq var idi. Ocaq artıq özünün son alov parçasını mağaranın qara divarlarına təntənəli bir tərzdə elə indicə göndərirdi, pırıldaşan dili ilə onları bir anlıq nura qərq elədi və bu zaman divarda cürbəcür kölgələr peyda oldu, guya ki, burda çox adam var idi, təkcə Hacı Mir Həsən ağa deyildi. Səyyah yenidən tamamladığı və bir yekə kağız qalağından ibarət olan bu qalın əlyazmanı dizlərinin üstündə bərk-bərk sıxıb tutmuşdu. Bir az əvvəl biriminci səhifənin üst tərə-

fində öz adını, sonra da əsərin adını xətt sala-sala yazmışdı: Hacı Mir Həsən ağa Səyyah – "Sirlərin sərgüzəşti". Gözlərini bu yazıdan çəkə bilmirdi.

Onun illər əvvəl hamıdan aralanıb tərki-aləm olmasının və bu gözdənirəq mağaraya sığınmasının əsl səbəbi uzun və iztirablı günlərinin, gecələrinin bəhrəsi olan bu qorxulu yazı idi. Onu yazmağa başlayandan az sonra şəhər əhlinin təhdid və hədələrindən, tənə və təqiblərindən, evinin yandırılmasından, küçədə gedərkən arxasınca təngnəfəs gələnlər tərəfindən az qala daşqalaq edilməsindən sonra, nəhayət, bir zülmət gecə yarıyanmış evinə yapışıq töylənin bir küncünə qısıldığı vaxt gizlicə gəlib onun həyatına girənlərin açıq-aşkar belə bir söhbətini eşitdi. Və o söhbətdən sonra Səyyah, nəhayət ki, qəti qərara gəldi.

O ulduzsuz zülmət gecə həyatə üç kişi girmişdi. Əvvəl-əvvəl öz aralarında yavaşdan danışdılar. Səyyah təkcə qulağı ilə deyil, bütün vücudu ilə bayırdan gələn və ürəyinin döyüntüsünə qarışan bu səsləri tutmağa, eşitməyə çalışırdı. Bu elə də çətin olmadı. Çünki mövzu bəlli, bu adamların nə dedikləri yaxşı məlum idi. Təzə bir şey demirdilər, bütün şəhər əhlinin yek fikrini dilə

gətirirdilər. Şəhərdə hər kəs müqtədir bir mirzə və alim kimi tanınan, dünyanın hər bir yerində olub və bu yerlərdən hikmətlər öyrənib özü ilə gətirən Hacı Mir Həsən ağanın yenicə yazmağa girişdiyi “Sirlərin sərgüzəşti” risaləsini bilxassə özünə qarşı bir qəsd hesab edirdi. Hər kəsin ki, sirri var idi, o sirri bu şəxs ordan-buradan, bəzən yaxından, bəzən də getdiyi uzaq ölkələrdən hansısa üsul ilə öyrənib aləmə faş eləməyə başlayacaqdı. Sirri-əzimlərin aşikar olacağı gecəni Səyyah bir dəfə şəhər əhlinin seçmə adamlarına vəd eləmişdi. Bunu onun öz dilindən eşidənlər olmuşdu və xəbər ildırım sürətilə dörd bir tərəfə yayılmışdı. İndi anlayırdı ki, səhvin böyüyünü elə bu zaman edib.Təlaş və tüğyan edənlərin sayı bir deyildi, yüz deyildi. Buna dözmək olardımı, olmazdı.

...Həyəətə girənlərdən biri onun öz qonşusu, can dostu Həsənəli idi. Həsənəli birdən-birə yanında durub pıçıltı ilə danışanların sözünü kəsdi, onlardan fərqli bir halda səsini başına atdı və xeyli ucadan səslənib belə dedi:

– Sabah son vədədi. Biləsiniz, camaatın səbir kasası daha daşdı. Onu kəsib dağda-dərədə quşlara, heyvanlara yem edəcəyik.

– Yavaş ol... – Yanındakı kim idisə Həsənəlinin bərkdən danışmağına mane olmaq istədi. Bu adamı Səyyah səsindən tanımadı.

– Bəli, doğru buyurursan. Səbir kasası daşdı. Sabah, hökmən sabah bu iş olsun, nəhayət ki, bu adamın təhdidlərinə son qoyulsun... – Bunu deyərkən təkrarən pıçıltıya keçəni isə Səyyah tanıdı. Şəhər həkimxanasının rəisi yanında gecə baxıcısı idi.

– Sən təhdid nəyə deyirsən? De ki, böhtanları... – Yenə Səyyahın tanımadığı adamın səsi gəldi. Qonşusu Həsənəlinin gur səsi bu yerdə danışanın sözünü yenə də səbirsiz kəsərək gecənin qaranlığında parıldadı:

– Bax, səhər tezdən bu iş bitməli idi və bitəcək. Ağalar, siz də gələrsiniz, bütün şəhər sel kimi bura axışacaq. Səhər tezdən ha, eşitdiniz?

– Eşitdik, eşitdik. Bağırma. Yatmanı da oya darsan...

İndiyənə qədər Səyyah anlamır ki, bu sözləri Həsənəli kimə ünvanlayıb deyirdi, ona, yoxsa yanındakılara. Ona görə ki, Həsənəli belə bərkdən qışqırırdı, o, eşitsin?! Bəlkə də belə idi. Deməli, bu iş sabah tezdən baş verəsidir. Ona ölüm fitvasını, demək ki, artıq çıxarıblar və bu,

küçədə-bacada ona hücum edib söyüş yağdıranların, daş atanların kortəbii işinə bənzəməyəcəkdi. Əlbəttə ki, qonşusu Həsənəli, gənclik illərinin can və qəlb dostu bu adamların yanında belə bağırmağıyla bu xəbəri məhz ona eşitdirirdi, şübhəsiz, bu belə idi. Mağarada həvəsi olanda və keçmişdə baş verənləri acı bir yuxu kimi beynində götür-qoy etmə istəyi yarananda Səyyahın dodaqlarının ucuna xəfif bir təbəssüm qonurdu. Amma bəlkə də belə deyildi, bəlkə də Həsənəlinin ona nifrəti o dərəcədə idi ki, bu tənümənd kişi hisslərini, hətta səsini artıq qısa bilmirdi. Bəlkə də Həsənəli özünün o ağır sirrini heç cür unuda bilməmişdi?! Unutduğunu dəfələrlə and içib onu əmin-aman etsə də, unuda bilməmişdi. Dəfələrlə and içməyin özü elə bu sirrin unudulmadığına açıq-aşkar işarət deyilmirdi?! Həsənəlinin sirri bundan ibarət idi ki, Həsənəli öz doğmaca anasının qatilinə çevrilmişdi. Doğrudur, bunun öz səbəbi var idi, amma səbəb sirrin özündən də müdhiş və qorxulu idi. Bu işi tutandan sonra Həsənəli adını dəyişib təğyiri-libas oldu, bir müddət hər yerdən ilim-ilim itdi. Atasının bir dostu ki, padşahın vəziri idi, onun sayəsində yavaş-yavaş üzə çıxdı. Sonra onlar qonşu, daha sonra

dost oldular. Az olardı ki, axşam yeməklərini bir-biri bahəm, ya bunun evində, ya da onun evində yeməsinlər. Həsənəli uzun və uzaqdan qurdları ulaşan qış gecələrindən biri öz sirrini ona - Səyyaha açdı, bu qətlin səbəbini ancaq Səyyah bildi və Həsənəli əsl adını təkcə ona dedi, ona etibar elədi. İndi sirrin faş olmasının qorxusu deyilməydi Həsənəlini belə qeyzləndirən?! Amma səsini başına nahaqdan atmadı, bunun bir mənası var idi. Səyyahın dodaqlarına yenə o ürkək, bu mağaraya yolazmış təbəssüm gəlib qondu. Gur yanan tonqalın alov dilləri mağaranın zil qara divarlarında oynadı.

...Elə haman gecə yanmış evinin bəzi salamat əşyalarını toplayıb vəfalı eşşəyini töylədən çıxartdı, onun belinə şəllədi, bir hissəsini də öz çiyninə yüklədi. Həyətdən çıxdığında ikiqat olmuşdu, birtəhər belini düzəldib baxışını Həsənəlinin üzbəüzdəki evinə saldı. Evin işıqları yənmirdi. Bir pəncərənin pərdəsi isə yarıyacan açıq idi, elə bil, orda pərdənin arxasında kimsə durmuş idi və o kimsə gözlərini gecənin qaranlığına zilləyib ona doğru tuşlanmış baxışları ilə bu qaranlığı deşməkdə idi. Səyyah qorxudan ürəyi ata-ata məhlədən uzaqlaşib tini döndü, amma bu za-

man ürəyi dözmədi, qayıdıb başını tinin ucundan çıxardı və Həsənəlinin pəncərəsinə tərəf bir də baxdı. Bu dəfə pəncərənin ucuna şam qoyulmuşdu və onun zəif işığı gəlirdi.

Elə haman gecənin qaranlığında birbaşa bura, Hüngür mağarasına gəlib yetişdi. Eşşəyin yükünü boşaldandan sonra onu təkrar aparıb aşağı kəndlərdən birində bir dirəyə bağladı. Heyvanın izinə düşüb onu mağarada tapa bilərdilər. Sonra, artıq işıqlaşana yaxın Səyyah mağaraya qayıtdı, evdən imkan edib gətirdiklərini yavaş-yavaş mağaranın sol küncündə yerbəyer etməyə başladı. Bu zaman Səyyahın gözlərindən axan yaş ağarmış saqqalından süzülüb yerə tökülürdü.

O zamandan Səyyah Hüngür mağarasına sığındı. Görünür, dünyalar gəzib mərifət və əxlaq, fəzilət və iman sahibi olmuş bu şəxsin alınına belə yazılıbmış: sən öz həyatını mənalı bildiyin, amma mənasız, mənasız bildiyin, amma mənalı bir əməlin yolunda puç edəcəksən. İllərlə qazandığın hörmətini və izzətini gəlib beyninə girmiş və səni gecələr yatmağa qoymayan, ürəyində hövr edən boş bir amalın uğrunda bada verəcəksən. Sirləri açmaq, sonra da çözmək, səbəb və nəticələri bir-birinin yanına düzmək istəyəcək-

sən. Düşmənlərini sevindirəcək, dostlarını pərt edəcəksən. Və ömrünə burada, heç kimin görüb tapa bilməyəcəyi, Allahın da unutduğu bir mağarada son verəcəksən. Uşaqlıqda elə hey eşidərdi, deyirdilər, bu mağarada qorxulu bir ruh gizlənib. Müdhiş bir tilsimi var buranın. Buna görə ətraf kəndlərin adamları belə bu yerdən kənar dolanmağa çalışırdılar, onu yan keçirdilər. Bura gələndən cığır çoxdan itib yox olmuşdu. Mağara zaman-zaman tamam qərib bir yerə dönmüşdü. Bir də onu deyirdilər ki, mağaranın divarlarında qorxulu yazılar yazılıb. Amma Səyyah bu yazıları nə qədər axtardı, görə bilmədi. Bəlkə qaranlıq idi, ondan, amma bəlkə də gözləri artıq yaxşı seçmirdi, ondan. Təkcə onu seçə bildi ki, mağaranın divarlarında ayrı-ayrı yerlərdə çiçəyə oxşar ləkələr var. Bu ləkələr çox hündürdə idi, bəzi yerlərdə silinib pozulmuş kimiydilər və Səyyah onları əhəmiyyətsiz saydığından daha bu ləçəklər barədə düşünmədi, Səyyah onları unutdu.

Zaman beləcə keçib getməyə başladı. Aylar, illər – sürətlə, günlər, saatlar – zülümlə, yavaş-yavaş. Onu dəli olmaqdan xilas edən bir şey var idi, o da yazdığı və bu zaman özünü unutduğu əlyazma idi. Bir də onun özü üçün uydur-

duğu, əslində, onun yox, buralara yaxın Görük-məz təpə deyilən yerin altındakı Sehrbazlar dərəsinin sakinlərinin özləri üçün uydurduqları, nə zamansa onu da buna inandırdıqları təkcənəlik deyilən vaxt. O, artıq bu vaxtın içinə girməyi bacarırdı. Əvvəl-əvvəl çətin olurdu, çünki nəfəsini lazım olan qədər içinə yığıb saxlaya bilmirdi. Yavaş-yavaş, inadla məşqlər etdi, dərədəki sehrbazların təlimini xatırladı və istədiyinə nail oldu. İndi artıq təkcənəlik vaxtının içinə girib yazdığı mətin özü quş kimi uçub onu arxasınca çəkib aparırdı. Özü ilə gətirdiyi vərəqlər, saatbasaat, günbəgün qaralır, onun binayi-əzəldən bərbad, əyri-üyrü xətti ilə dolurdu. Mağara geniş idi deyən, durub içində gəzişə bilir, bu zaman dünyanın gəzib gördüyü ayrı-ayrı şəhər və məmləkətlərini bir daha gözləri önünə gətirir, vaxtın qədim bir düyünündə qalmış uzaq ölkələrin rayihəsini, elə bil, burnunda, dilində hiss edirdi. Amma yaxınlarda baş verənlər yadından çıxmağa başlamışdı. Niyə bura qaçıb gəldiyini də artıq güclə ya xatırlayır, ya xatırlamırdı. Bir şeyi isə dəqiq bilirdi. Mağara onun xilas yeridir və buranı tərk etmək olmaz. Qulaq verərdi, mağaradan kənar-dakı səsləri bir-birindən ayırdı. Əsasən, yaxın-

lıqdan qurd-quş səsi gələrdi, uzaqlarda at kişnər, bəzən qoyun-quzu mələşərdi. Bu səslərə uyğun olaraq günün vaxtını və yaxınlıqda kimsənin olub-olmamasını ayırd edib ayağını mağaradan kənara qoyar, bir, ya iki saat təmiz havanı ciyərlərinə çəkərdi. Beləcə, zaman keçdi, o, mağaraaya alışdı, mağara ona. Özü-özünü azuqə axtarmağa və tapmağa öyrətdi.

Bir dəfə isə, bura gəldiyinin birinci ayının sonunda, qəribə bir iş oldu. Bütün diqqətini kağıza, qələmə verib təkçənəlik vaxtının içinə girməyə çalışdığı bir məqam idi. Birdən mağaranın ağzından ona xeyli tanış və doğma olan eşşək səsi gəldi. Əvvəcə Səyyahın canını qorxu aldı. Amma səsdən sonra ətrafa ölü bir sükut çökdü və bu sükutun içində o öz sevimli heyvanının səsini bir daha eşitdi. O bu səsə inanıb bayıra çıxdı. Mağaranın ağzında durub boynunu əymiş heyvanın belinə böyük bir azuqə tayı yüklənmişdi. Səyyah vəfalı heyvanı titrək, kövrək səsilə əzizləyə-əzizləyə azuqəni yerə boşaltdı. Heyvanın boynunu bərk-bərk qucaqladı, qulağına bu sözləri pıçıldadı: "Ətrafda olan hər şey ölümün min bir təzahürüdü. Sadəcə üzünə niqab tutubdu və bizdən guya ki, gizlənibdi. Qətiyyə, belə deyildir. Sağa

baxıram, sola baxıram, darıxıram”. Sonra bir xeyli bu vəfalı heyvanın tükünü tumarladı, içini dərindən çəkib yüngülcə, sıgallayırmış kimi, əlini yanbızına vurdu. Heyvan itaətlə başını aşağı salıb gəldiyi cıgırla dönüb geri getdi və aşağıda gözdən itdi. Sonralar, ayda bir, ya iki dəfə o heyvan gəlib mağaranın ağzında durar, fınxırtısından Səyyah bilərdi ki, azuqə payını yenə kimdisə aşağıdan göndərib. Dodağı qaçardı.

Mağaranın girəcəyi yetərinə buranı xüsusi tanımayanların gözündən gizlənmişdi. Səyyahın bu gizli mağaraya sığınması, burada yarıac, yarıtox olsa da, amma sakit və mütəvazi bir həyat sürməsi bir tərəfdən öz həyatını qoruması üçün idisə, o biri tərəfdən beynini və qəlbini deşib ona rahatlıq verməyən bu yazını yazıb sona çatdırmağın ehtiraslı həyəcanı ilə bağlı idi. Hamıya görk olsun deyə uzun, məşəqqətli bir yola çıxmışdı. “Siz hamınız padşahınıza layiqsiniz” – dedi və padşahlarına həqqən asi olan həmsəriləri onun üçün ən təhlükəli adamlar idi və onların hamısı, əlbəttə ki, təkcə həmsərilər deyil, bu məmləkətin hamısı əməlli-başlı onun qanına susamışdı. Adamlar amansız idilər, çünki Səyyahın ağıllı, məntiqli ittihamları onlar üçün ölüm-

dən betər idi. Padşahdan yox, Səyyah bu adamlardan qorxmışdu və qaçıb canını onlardan qurtarmağa çalışmışdı. İndi isə, nəhayət, qorxu və tələş, amma daxilindəki yüksək əzm və mətə-nət hesabına yazıb başa çatdırdığı bu mətn artıq, budu, doğulub. Bir qalaq vərəq onun titrəyən dizlərinin üstündədir. Səyyah bu mətnin az qala ürək döyüntülərini eşidir, nəfəsini duyur. Əlyazmanı tamamlayıb öz yaralı ürəyindən tikən çıxardan Səyyah yalnız bir şeyi dumanlı və yorğun beynində fırladıb-fırladıb ona cavabı heç cürə tapammırdı: bütün bu ağrı-acıdan sonra o indi xoşbəxtmi idi, yoxsa bədbəxt?!

Əlyazma Səyyahın dizləri üstündə özünə sakit bir ana qucağı bulmuşdu və dərin yuxuya getmişdi. Səyyah özü də heyrətli bir sükut içində idi. Əlyazmanın doğuluşundan sonra o, öz təkcənəlik vaxtının içindən çıxmağa hələ ki, tələsmirdi və qımıldanmadan yenidən doğulmuş bu əlyazmaya heyranlıqla tamaşa edirdi. Burda onun həyatı, xalqının, dövlətinin həyatı, tanıdığı, rastlaşdığı padşahların, ağaların, xanların həyatı, onların sevdikləri və nifrət etdikləri zövcələrin, sevgililərin, övladların və qardaşların həyatı, onun özünün ilk məhəbbətindən tutmuş, itirdiyi əzizləri-

nin həyatı, keçmiş dünyada, neçə-neçə ölkələrdə görüb tanıdıqlarının, uzaq Kəhrəbalar diyarındakı ustadlarının və şayirdlərinin, sevib-sevildiklərinin həyatı, bəlkə dünyanın, bəlkə kainatın həyatı öz gizlinləri ilə, öz sirləri, tilsimləri, möcüzələri ilə onun, ancaq onun qəlbindən, gözlərindən keçib, dilinə, ağzına, sonra da qələminin ucuna hərdən göz yaşı, hərdən də qəhqələrlə axıb sözbəsöz, cümləbəcümlə bu lənətə gəlmiş, amma yenə də sevimli vərəqlərə bir dağ seli kimi tökülmüşdü. Səyyahın vücudu soyuqdan titrəyə-titrəyə qalmışdı, ancaq Səyyahın üşüməyi yox idi. Buna səbəb əlyazmanın tamamlanmasından dolayı vücuduna yayılan həzin və hıçqırıq dolu bir hərarət idi. O, donmuş əllərini hərdən əlyazmadan aralayıb ağzından çıxan şaxtalı nəfəsinin buğu ilə isidir və qarşısında nə zamansa gur tonqal kimi çatılmış bu böyük kül yığnağına yorğun bir baxışla göz qoya-qoya, dodağının ucunda haman yolazmış təbəssüm beynindən bunu keçirir:

“Bura niyə belə qaranlıq zülmətə döndü?! Bu mağaranın ki, içi həmişə gur işığa qərqli olardı?! Bu tifil ki, yatıbdı, yuxudan axı ayılar və bu qaranlıqdan qorxar...”

Səyyah əlyazmanın dərдинi çəkir. O unudubdu ki, bu, bir uşaq deyil, bu, bir kağız topasıdır.

Amma yox. Onun beynində yenə də iki şey bir-birinə qarışır. İndi də ona elə gəlir ki, qucağındakı kağız topası deyil, uşaqdı. Və Səyyah artıq sönmüş tonqala baxıb bu dəfə də belə düşünür:

“Görəsən bu lənətə gəlmiş, amma dünyanın ən gözəl yaranışı olan, içi ilan-qurbağa dolu yazını artıq közərən və sönməyə tələsən və elə indicə sönməyə hazır olan bu tonqalın içinə atsam, onu yenidən alısdırıb gur işığı bir daha görə billəm, yoxsa yox, görə bilmərəm?! Bu tifil də gözlərini açandan sonra haman işığı görə bilsəydi, nə dərdim, qoxmazdı...”

Barmaqları isə ondan xəbərsiz dizlərinə qısılmış əlyazmanın vərəqlərini *bir-bir sığallayır, sığallayır...*

2016

ŞEYTAN İŞİ



Avtobusdan düşüb avtobusun “qarnından” əzilmiş camadanını birtəhər tapıb götürdü. Sonra qəddini düzəldib qabağını kəsən küçəni keçdi. Küçəni keçə-keçə qatmaqarışıq şəkildə öz-özünə deyiniirdi: “Mənim bir də o kəndə qayıtmağım qaldı dəvənin quyruğu yerə dəyəənə. Ömür-billah, heç zaman... Ay nənə, ay nənə, bu ağırlıqda da çamadan olar?! Allah, allah, niyə gəldim bura mən, niyə, niyə?!”

Maşınlı, haylı-küylü küçəni arxada qoyub küçənin o biri tərəfinə keçdi və əlindəki çamadanı yerə buraxdı. Dərindən elə nəfəs aldı ki, elə bil, ah çəkdi. Çamadan, doğrudan da, ağır idi. Nənəsinin qırış-qırış olmuş üzü gəlib durdu gözlərinin qabağında. Nənəsi dodaqlarını ağır-ağır tərpədərək belə deyirdi: “Hər şey yığdım xurcununa”. – Nənəsi üçün çamadan xurcun idi. –

“Heç nəyə ehtiyacın olmayacaq. Bir də buralara gəlməyəsən. Mən öldüm, məni basdırmağa da gəlmə. Elə indidən məni ölmüş bil. Buralardan vətən olmaz. Şəhər yaxşıdır. Özünə oralarda yaxşı bir vətən düzəlt. Qılığın olsun. Hamının çalış qılığına gir. Buraları unut. Unut. Səni bura bağlayan heç nə yoxdur. Bunu yaxşı bil”.

Son qərara gəlməyinə, son damlanın stəkanın ucundan, nənəsinin sözlərilə desək, zirə tökülməyinə bir hadisə səbəb olmuşdu. Bu hadisə nə idi, nə cür idi, bütün gecə yadında idi. Hətta hadisənin özünü rəngli bir yuxuda seyr belə eləmişdi. Şəhər isə o hadisə yaddaşından silinib getmişdi. Elə bil, heç nə baş verməmişdi. Yağlı, ətlicanlı hadisədən yalnız quru nəticə qalmışdı. Bunun özü əməlli-başlı şeytan işi idi. Bir də nənəsinin ona təkcə dili ilə yox, həm də yanıqlı baxışı ilə söylədiyi bu sözlər yaddaşına hopmuşdu: “Şeytan işidi, bala, unutma, hər nədisə, şeytan işidi... buralar sənə vətən olmadı...”

“Mən orda nə edəcəyəm, ay nənə?! Sən-siz, qonşu Xankərəmsiz, Leylasız, Əzəmətsiz orda nə edəcəyəm?! Bircə bu şəhərə getmək məsələsi sənin ürəyinə dolmayaydı, ay nənə, şeytan işi necə olur, mən onlara göstərərdim...” sözləri nə-

nəsinə ünvanlansa da, beynində fırlana-fırlana qalmışdı, heç cür dilinə gəlmirdi. Ən qəribəsi isə o idi ki, gözünün küncündə bir film göstərirdilər və bu film qurtarmaq bilmirdi ki, bilmirdi. Hər üç-dörd kadrda bir Leylanın yaşıl gözləri həyasız-həyasız gülürdü.

Şəhər onu sağdan da, soldan da sıxışdırıb durmuşdu. Maşınların signal və əyləc səsləri, küçədə adamların bir-birilə qışqıra-qışqıra danışması, şit-şit gülməsi, ona toxunub yanından, elə bil, daşa-divara toxunan kimi ötüb keçməsi ona çox qəribə gəlirdi. Bu adamlar onu görmürdülər, ya da özlərini görməzə vururdular. Ürəyi hövr eləməyə başladı. Gedəcəyi yerin adresi pencəyinin cibində idi. Əlini atıb o kağız parçasını cibindən çıxarmağa ərinirdi. Kaş o kağız yerində olmaydı, kaş adres yazılan varaq itəydi. Nə qələt elədi bura gəldi?! Əsl şeytan işi elə bu idi.

Küçənin yenə də o biri tərəfinə keçmək istədi. O biri tərəf, elə bil, daha sakit, daha adamsız idi. Amma küçənin ortasına çatmışdı ki, hardan çıxdığı bəlli olmayan bir qara maşın az qala onun böyrünə dirənəcəkdi. Kəskin əyləc səsi onu yerindən atdanmağa məcbur elədi. “Ay kəndçi, belə küçə keçərlər?!” Maşının pəncərə-

sindən başını çıxarıb nifrət dolu bir səslə qışqıran yekəburun sürücünün amansız baxışları onu özü-nə, öz hərəkətinə düşmən kəsdirdi. “Mən niyə bu qədərinə başaramıyam?!” düşünüb başını sürücüyə tərəf yellədə-yellədə, yəni ki, “bağışla, sən Allahın, bağışla məni...” qaçaraq küçənin o biri tərəfinə özünü çatdırdı.

Çamadanı tappılıyla yerə buraxıb əvvəlcə cibindən yekə bir dəsmal çıxartdı. Alnının, boyununun tərəfini sildi. Sonra cibində eşələnib nə-nəsinin verdiyi kağız parçasını tapdı. Lənətə gəlmiş kağız yerində idi. Əzbərə bilsə də bir daha kağızdakı ünvanı diqqətlə oxudu. Yoldan bir cavan oğlan keçirdi:

– Qardaş, bir dəqiqə... İsfəndiyarov küçəsi hardadı, deməzsən?!

Oğlan onu nə eşitdi, nə də gördü. Necə gə-dirdisə, eləcə də yoluna davam etdi. Elə bil, bu oğlanla, bu şəhərlə o, başqa-başqa planetlərdə mövcud idilər. Yanından ötənlər bir az uzaqlaşandan sonra havada əriyirdilər. Diqqətlə baxıb gördü ki, küçədəki binalar da havadaca əriyib yox olmağa başlayıb. Maşınların əcaib signal və əyləc səsləri azalır, onlar da bir-birinin ardınca elə getdikləri yerdə sanki yox olurdular. O yerə

buraxdığı çamadanın üstünə oturdu. Əlləri və dizləri titrəyirdi. Ürəyinə min illərin qorxusu dolurdu. Ətrafını bir daha döyükdə-döyükdə gözdən keçirdi. Elə bil, sehirli bir nağıla düşmüşdü. İndi artıq ətrafında vəhşi heyvanlar, cinlər, şeytanlar dolaşırdı. Adamlar, məşinlər əriyib yox olandan sonra qurda-quşa, sonra da cinə-əcinnəyə çevrilirdilər. Daha sonra onlar da əriyib təzədən insan olurdular. Kəndin heç bir halda yox olmayan mənzərəsi, əriməyən adamları ilə buranın mənzərəsi, buranın anbaan dəyişən adamları tam bir təzad içində idi. Orada heç nə itmirdi, yox olmurdu, havada ərimirdi. Orada qonşuları, taytuşları var idi. Oralara hərdən-birdən şeytan da gəlib çıxır, öz işini görürdü. Elə bircə Leylanın məsum-məsum baxan yaşıl gözləri şeytanın öz işini görməsi demək deyilmirdi?! Burada isə...

Niyə gəldi?! Niyə nənəsinin sözünü düşünmədən qəbul elədi?!

– Qardaş, bilmirsən, İsfəndiyarov küçəsi...

– Bilmirəm.

Bu “qardaş” sualın bitməsini də gözləmədən ona dilucu bir cavab ataraq yanından ötüb keçdi və o da havada əridi. Onun yerində indi qanadlarını zorla da olsa, açmağa çalışan balaca

bir əjdəha var idi. Və bu zaman o özü özünə nifrət elədi.

Çamadanın üstündən qalxıb şalvarının qırıqlarını əl eləyib gedirdi. Elə çamadanı əlinə almaq istəyirdi ki, gözü qarşısındakı hələ yox olmamış binanın üstündə bir lövhəyə sataşdı. Lövhədə yazılan bu idi:

“İsfəndiyarov küçəsi, 25”. Bu, onun axtardığı ünvan idi.

Bir istədi sevensin, sevinə bilmədi. Naçar-naçar yazının altındakı qapıdan içəri keçdi. İki mərtəbə yuxarı qalxıb axtardığı mənzili tapdı və qapısını döydü. İçəridən gələn qəhqəhə səslərilə qapını açmağa gələnin addım səsləri bir-birinə qarışdı. O, alnını və boynunu silmək üçün cibindən çıxardığı dəsmalı təzədən qaytarıb cibinə qoydu. Qapı təmtəraqa açıldı. Qapının açılması ilə onun gözlərinin dörd olmağı bir oldu. Qapını açan bu boyda dünyada heç bir başqası yox, yaşıl göslərindən alov çıxan Leyla deyilmirdi, Leyla idi. Leyla onu diqqətlə süzüb üzünü otağa tərəf tutdu və dəlilər kimi sevincək qışqırdı:

– Xankərəm, Əzəmət, gəlin baxın. Bu odu-mu? O deyil!

Bu sözləri deyəndən sonra Leyla onun gözləri görə-görə havada əridi.

Pilləkənləri üzüaşağı enib küçəyə necə çıxdı, bilmədi.

“Nənə, sənin dünyadan xəbərin yox imiş. Buralardan adama vətən olmaz. Heç olmaz. Sənin dediyin şeytan işi elə budu, nənə, elə budu. vallah və billah elə budu. O boyda yolu niyə gəldim?! Ürəyim, nənə, bir biləsən, elə sıxılır, elə sıxılır...”

Küçənin o biri başında onu şəhərə gətirən ağ rəngli avtobus ağ təslim bayrağı kimi havada yellənə-yellənə tək-tənha qalmışdı. Bütün meydançada bircə bu ağ avtobus idi ki, o biri maşınlar kimi əriyib yox olmamışdı. Avtobus bir azdan geri, kəndə yola düşəcəkdi. Bəzi adamlar ona tərəf tələsirdilər.

Küçəni necə gəlmişdi, eləcə qaçaraq keçib tələsə-tələsə avtobusa tərəf yol aldı. Avtobusa minib arxa sırada yerini rahatladı, gözünün küncündə təzədən fırlanmağa başlayan kinodakı Leylanın istehza dolu yaşıl gözlərinə minnətdarlıqla baxdı və hiss elədi ki, ürəyi daha sıxılmaz.

2025

MƏHƏBBƏT ADASI



Deyirlər ki, halva-halva deməklə ağız şirin olmaz. Düz deyirlər. Bir dəfə desən, olmaz. İki dəfə desən, olmaz. Əlli dəfə desən də olmaz.

Amma sən bunu sabah tezdən günəş çıxınca deməyə başlasan və axşam günəş batıncaya qədər aramsız desən, ölü-ölü keçən günlərin bir günü, əslində, günlərin yox, gecələrin bir gecəsi qəflətən yuxudan ayılıb ağzının dərin bir guşəsində, boğazına yaxın bir yerdə vaxtilə əziz bir adamının yas mərasimində udquna-udquna yediyin o şirindən şirin zəfəranlı halvanın unudulmuş dadını hiss etməyə başlayacaqsan. Sən əvvəl-əvvəl bu dadı tanımayacaqsan. Sən onu unutmusan. Amma yox, belə deyil. Bu unudulmuş dad sənin ağız boşluğunun dərinliyindən qarşısıalınmaz lava kimi baş qaldıracaq, dişlərinin ətinin dibinə çökəcək, oradan onu sovurduqca gəlib dilinə

qədər çatacaq, dilinin üstünə, arxasına, yanlarına – hər tərəfinə yayılacaq, dilindəki bütün uyumuş dad sinirlərini məst edərək yavaş-yavaş, nəhayət ki, özünü sənin yadına salacaqdır. Bəli, bu odur. Unudulmuş, amma qayıtmış halva dadı.

İndi isə təsəvvür edin ki, “halva” yerinə sidq-ürəklə “Allahım, sən mənə qanad ver” deyirsən. Yenə də hər gün aramsız deyilən bu sözlər deyildiyi yerdən hansısa ucalığa yol alır, orada o sözlər bəlkə də dəfələrlə deyildiyindən zəhlə tökməyə başlayır və sən gecələrin birində, yox, bu dəfə sübh açılarkən hiss edirsən ki, çiynlərində qəribə bir ağırlıq var. Arxana boylana bildiyin qədər boylanıb görə bildiyin qədər görə bilirsən ki, çiynlərindən iki qara qanad pardaxlana-pardaxlana çıxmaqdadır. Allahının sənə, inanırsan ki, yazığı gəlmişdir və o səni əfv etmişdir. Sənə məhkum olunub salındığın bu həbsxanadan qaçmaq imkanı vermişdir.

...Qanadlar sənin vücudundan tam çıxıb məsələ bitəndən sonra mən çiynlərimdə yenə də əvvəlki yüngüllüyü hiss etdim. Heç kimin gözüne görünmədən alatoranlıqda o tərəfə, bu tərəfə qaçdım, yeni halımı sınaqdan keçirməyə çalışdım. Uçmaq mənə əvvəl-əvvəl inandırıcı gəl-

mədi. Amma ayaqlarım yerdən ayrılırdı, mən gö-rürdüm ki, mən az qala boşluğa addım ata-ata uçuram. Qanadlarım dəniz dalğalarının üstü ilə qayığı irəli aparan iki böyük avar kimi məni az qala ucsuz-bucaqsız səmaya uçururdu. Qanadlarım başımın üstündəki nəhayətsizliyə can atırdı, səmaya doğru çırpınırdı. Bu, bir möcüzə deyildi. Bu, bir həqiqət idi. Bəli, yalnız bu zaman mən inandım ki, mənim səsimi eşidiblər, məni bağışlayıblar və bu mənfur adadan, onun özü boyda həbsxanadan uçub qaçmaq üçün mənə qanad veriblər. Sanki deyiblər: Sən indi uça bilərsən. Mən xoşbəxt idim-mi?! Bəli, mən özümü xoşbəxt sayırdım.

Mən gözdən, qulaqdan uzaq, səs çatmayan, ün yetməyən bu qərib məkanda – hamı tərəfindən unudulmuş bu adadakı onun özü boyda həbsxanaya atılıb illərlə orada məhbus olub qalmışdım. Bu ada dünyada yaşayanların hamısından gizli şəkildə öz həyatını sürməkdə idi. Onun varlığı barədə dünyadakıların heç birinin məlumatı yox idi. Sakit okeanın ortasında qəribə parametrlərdə və qəribə maqnit burulğanlarının arasında yer alan bu kiçik ada onun yanından nadir hallarda üzüb keçən gəmilərin belə gözüne görükmürdü. Uca göylərdən bu adanın başı üs-

tündən uçub keçən təyyarələr də onu sezmirdilər. Bizim dünya ilə bu adanın bütün əlaqələri kəsilmişdi. Göydəki ulduzlar yanımızdakı və nə vaxtsa bizim dünyamız olan dünyadan bizə sanki daha yaxın idilər. Bu ada kənardan baxanlar üçün tamamilə görünməz bir məkan idi. Özü də başdan-başa həbsxanadan ibarət məkan.

Bu həbsxananın divarı, qoruması yox idi. Oradakı məhbuslar ada daxilində nə istəyirdilər edirdilər. Hara istəyirdilər gedirdilər. Bir-birilə yoruluncaya qədər gəzişib ünsiyyət bağlayırdılar. Bu adada boy atıb ucalan cürbəcür ağaclarda ilboyu yetişən cürbəcür meyvələrdən yeyirdilər. Okeanda istədikləri qədər çimirdilər, qumluqda istədikləri qədər istirahət edirdilər. Onların sanki hər şeyə ixtiyarı çatırdı. Bu adamları sanki belə bir əcaib həbsxanaya salıb sonra unutmuşdular. Onlara əbədi istirahət bəxş etmişdilər. Amma bu istirahətin çəkilməz, ağır məqamı da yox deyildi. Bu məhbuslar üçün ən əzablı olan bu idi – onlar bilirdilər ki, o uzaq və sevimli dünya artıq əlçatmazdır. Onlar əbədi olaraq bu gözdən uzaq adada yaşamağa məhkumdurlar. Buradan çıxış yolu axtarıb tapmaq əbəsdir. Hər gün eyni yeknəsaqlıq. Hər gün eyni simalar. Hər gün eyni söhbətlər. Bu onları – üzmürdümü, bu onları üzürdü.

Mən özümü o adadan qaça bilmiş yeganə məhbus hesab edirdim və indi bu ahıl çağında, gəlib yenidən sevdiyim, amma məni unutmuş dünyaya dönməyimlə özümü xoşbəxt sayırdım-mı?! Bilmirəm. Qanadlarım çiyinlərimdən çıxan sabah mən hamıdan gizlənə-gizlənə sahilə heç kimin gəzib-dolaşmadığı bir yerə gəldim. Yaşıl ot üzərində sahilə tərəf yeridikcə çiyinimdəki qanadlar arxamca sürünürdü. Düşünürdüm ki, işimi bitirdikdən sonra onları öz yerinə – kürəyimə necə qaytara biləcəyəm?! Bu fikir ideya-fiks olub məni heç cürə rahat buraxmırdı.

Adadakı həbsxananın adını, daha doğrusunu desəm, adanın adını məhbuslar özləri qoymuşdular. Adanın adı Məhəbbət adası idi. Bura məhbuslar yarızarafat, yarıciddi Məhəbbət həbsxanası da deyirdilər.

Məhəbbət həbsxanasına oradakı məhbusları dünyanın müxtəlif yerlərindən yığıb gətirmişdilər. Onların yeganə günahı dünyada yaşadıkları zaman öz sevdikləri şəxsi hər şeydən, hər kəsdən artıq sevməkləri olmuşdu. Onlar sevdikləri qadını hər şeydən, hətta Tanrıdan artıq sevmişdilər. Bu azmış kimi bunu hər yerdə bəyan belə etmişdilər. Və indi belə məlum olurdu ki, Tanrı onları

buna görə bağışlaya bilmir. Və Tanrı onları bu adaya salmaqla, dünya ilə əlaqələrini kəsməklə cəzalandırırdı. Tanrının prinsipi bu idi – hər şey qədərində olmalıdır.

Bura gətirilənlərin gəlişi qəribə şəkildə baş verirdi. Hər dəfə gətirilən yeni məhbus okeanın sahilində, sarı qumların üstündə özündən getmiş şəkildə tapılırdı. Onları bu adaya ucsuz-bucaqsız okeanın suları gətirirdi. Heç birinin yaddaşında bura necə gəlib düşdükləri barədə kiçicik də olsa, bir şey qalmırdı. İlk vaxtlar bu ada onlara ekzotik bir yer kimi görünürdü. Sonra isə depressiya dövrü başlayırdı. Dünyada qoyub gəldikləri və itirdikləri heç bir şey bu adamları rahat buraxmırdı. Bu adamlar saatlarla, günlərlə sahilə ağac kimi dayanıb okeanın nəhəng hüdudsuzluğuna baxırdılar. Baxdıqca baxırdılar, yorulmurdular. Xatirələrin qoynundan heç cür çıxı bilmirdilər. Xatirələr bu adada verilən ən ağır işgəncə idi. Tanrının qisası bundan ibarət idi.

Onu da deyim ki, geri qayıtmaq yolunu mənə qanadlarım öyrətdi. Göy üzü ilə qanadlar özləri məni aparırdı. Okeanın üstü ilə uçduqca qanadlarım öz-özünə hərdən tənbəl-tənbəl, hərdən isə yeyin-yeyin yellənirdi və mən tamamilə

heç bir iş görmədiyimdən, boş-bekar olduğumdan həyatımdakı cürbəcür hadisələri yaddaşımda canlandırır, onları gözümün önündən kino lentı kimi keçirməyə çalışırdım. Yadıma vaxtilə kimlərəsə dediyim və bununla qəlblərə dəydiyim sözlər, bədxah sandığım adamlara qarşı yönəltdiyim haqlı və haqsız əməllər düşürdü. Suallar, suallar məni rahat buraxmırdı. Niyə məni sevənlər bu qədər çox sevdilər, niyə mənə nifrət edənlər bu qədər çox nifrət etdilər?! Hər şey qədərincə olsaydı, biz daha rahat və daha hüzurlu həyat sürməzmiydik?!

Ən vacib sual isə mənim üçün bu idi. “Dəyərdimi?!” Məhəbbət adasına düşməyimin səbəbkarı dünyadan – mənə əziz olan adamlardan, sevdiyim şəhərdən, sevdiyim küçələrdən, meydanlardan, bağçalardan, məni sevən dostlarımdan, evimdən, eşiyimdən ayrılmağıma, əldə etdiklərimi itirməyimə, ən vacibi isə geridönməzliklə az qala barışmağıma dəyərdimi?! Mən o məzlumbaxışlını Tanrıdan daha artıq sevdiyimi bəyan eləməyimlə kimə, nəyi sübut elədim?! Uça-uça mən vaxtilə necə də böyük səhvə yol verdiyimi düşünürdüm. Mən vaxtilə düşünürdüm ki, bu boyda məhrumiyyətlərə bu boyda

sevgi yəqin ki, dəyməzdi. Mən onun yaddaşından, əlbəttə ki, silinib getmişdim. Onun məzlum baxışları məni daha heç yerdə axtarmır. Beynimdən “axtarmır” sözü keçdi, yadıma məni sarsıdan haman söhbət düşdü.

...Mən itəndən sonra məni düz bir ay axtarmışdılar. Nə ölüm, nə dirim barədə heç bir məlumat əldə edə bilməmişdilər. Polis məmuru, nəhayət, gəlib dostlarıma və ona belə bir elan etmişdi:

– Bu adamı çox axtardıq. Onun nə ölüsü tapıldı, nə də dirisi. Onu mərhum kimi qeyd edirik. Başqa çarəmiz yoxdur. Başınız sağ olsun.

Dostlarım içərisində ən yaxın bildiyim Hamlet bu zaman demişdi.

– Onu daha axtarmağa dəyməz. Çünki o elə adamdır ki, sağ olsaydı, bu qədər gizlənməyə, sadəcə, hövsələsi çatmazdı. Üzə çıxardı.

Mən bu söhbət barədə hardan bilirəm?! Sonralar adaya gətirilən məhbuslar içərisində haman polis məmuru ilə rastlaşdım. O özü mənə yaxınlaşdı. Mənə tanışlıq verdi və danışdı ki, mənim itməyimdən sonra ilk baxışda məzlum görünən o qadın onlara öz sakit oturuşu, heç nə bildirməyən baxışı ilə necə işkəncə verirmiş. Bu, əlbəttə, o idi. O məzlum görünməyi bacarırdı.

Qara buludların arasına girirəm. Nə aşağı görünür, nə də yuxarı. Ürəyim şiddətlə vurur. Amma qanadlarım məni az qala ildırım sürətilə bir qədər də ucalara, bu qaranlığın üzərinə qaldırır. Artıq o qara buludları özümdən aşağıda görməyə başlayıram. Ürəyimin zərbələri yavaşır. Uçuş yenə də öz sakit məcrasına düşüb rahat şəkildə davam edir.

...Onunla mənim aramda qəribə mübahisələr olurdu. Biz bir-birimizlə hər məsələdə anlaşa bilirdik. Amma bir məsələdə heç cür eyni fikrə gələ bilmirdik. Kimsə buna güləcək. O deyirdi ki, sən mənim qafiyəmsən. Mən deyirdim ki, yox, sən mənim qafiyəmsən. İndi düşünürəm ki, heç bunun da üstündə mübahisə edərlər?! Biz ikimiz də bir-birimizin qafiyəsi idik. Qafiyələrin hansı hansınıdır – bunu bilmək olarmı?!

Polis məmuru mənə danışdı.

– Bir ay bu qız bizim başımıza oyun açdı. Hər gün eyni vaxtda səhər saat 9-da idarəyə gəlirdi, məzlum-məzlum bir küncdə oturub bizə baxdıqca baxırdı. “Mən onu burda gözləyəcəyəm” deyirdi. Gözlərinin dərinliyindəki kədər o qədər böyük idi ki, onu oturduğu yerdən ayıraraq çölə çıxarmaq heç kimin ağılına gəlmirdi.

– Sonra, sonra nə oldu? – Mən hövsələsiz halda soruşdum.

– Bir aydan sonra biz onu bir daha görmədik. Bir gün əvvəl qərarımızı sənin dostlarına, yaxınlarına söylədik. O da orada idi. Axtarışlar əbəsdir, biz əlimizdən gələni etdik - dedik. Bu adam bir daha üzə çıxmayacaq. O bunu dinləyib susdu, cıncırını da çıxarmadı. Heç bir söz belə biz bu qızdan eşitmədik. Nə nalə, nə bir hənirti. Nə yalvarış, nə təhdid... Bircə o yadımda qalıb ki, üzü daşa dönmüşdü. Məzlum baxışları yox olmuşdu. Elə o daş üzlə də oturduğu yerdən ayağa qalxıb sakitcə çölə çıxdı. Bir daha onu görmədik.

“Bir ay... Bu adamın vəfası bircə aya qədər çəkdi...” – mən düşündüm.

Polis məmuru mənim çaşqınlığımı duyub susdu. Mən hiss elədim ki, o yenə nə isə demək istəyir. Düşünür ki, desin, ya deməsin. Əlacsızlıqla gözləməyə başladım.

– Sən bilmirsən, burdan qaçıb gedən olub, ya necə? Ümumiyyətlə, bu mümkündürmü? – Polis məmuru ümidlə mənim üzümə baxdı. Üzgözümdən, naümid baxışımdan hiss elədi ki, doğru sual verməyib, bu sualın cavabı yoxdur və bir “ah” çəkib mənim mövzumu davam etdi.

– Bilmirəm, bu məsələyə, yəni, o qıza nə qədər dəxli var, ya yoxdur – Polis məmuru söhbətini yavaş-yavaş tamamlayırdı, – amma bir məsələni də istəyirəm, sənə deyəm. Bizim bəyənətimizdən iki gün sonra şəhərimizdəki Sultan qayasını bilirsən, sıldırım bir qayadı. Oradan bir qız, məlumat gəldi ki, özünü dənizə atıb. Nə qədər axtardıq, o qızın cəsədini tapa bilmədik. Bəlkə də səninki ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Amma hər halda... O qızı heç soruşan, itdiyini maraq edən olmadı. Sən yəqin bilərsən, sənin adamının bir qohumu-zadı var idi?

Mənim qafiyəmin heç kimi yox idi. Tənha idi. Tale onu mən yaşayan şəhərə necə, nə təhər, niyə atmışdı, bunu mən onda da bilmirdim, indi də bilmirəm.

Polis məmuru gözünü okeanın nəhayətsizliyinə dikərək söhbətinin sonunda bir də bunu dedi.

– Sultan qayasından tullandığı o yerdə...

– Nə? Nə? Məktubmu qoymuşdu? Bir işarətmi buraxmışdı?

– Yox, yox, boş ver. Bunun məsələyə yəqin ki, dəxli yoxdur. Qayanın üstündə bizimkilər balaca kağız parçası tapmışdılar.

Mənim az qala nəfəsim dayanacaqdı.

– Kimsə kağızı yazandan sonra cırmışdı, yazılanları qaralamışdı. Bir sözü oxumaq isə çətinliklə də olsa mümkün oldu. “Qafiyə...” Hə, o çətin oxunan söz “qafiyə” idi... Bizim hamımıza qəribə gəlmişdi. “Qafiyə”nin məsələyə nə dəxli vardı?! Biz o kağızı itmiş qızın işinə heç tikmədik də...

... Adadan qanad çalıb 500 kilometr okeanın üstü ilə uçandan sonra Qrinviçlə 38 dərəcə sağa döndüm və bir qədər keçdikdən sonra uzaqda hansısa işıqların yandığını gördüm. Əlbəttə ki, bu şəhər mənim şəhərim deyildi. Və bu şəhərdə Sultan qayası adlanan sıldırım qaya yox idi. Amma bu artıq mənim dünyam idi və ürəyimdə mənə daha bir şans verdiyinə görə Allahıma dualar etdim. Ondan daha çox heç nəyi və heç bir şeyi sevməyəcəyimə özümə bir daha söz verdim. Vaxtilə belə etsəydim, bütün başıma gələnlər də olmayacaqdı. Qafiyələr də bir-birinin yanında durub bir-birinin qarovulunu çəkəcəkdilər. Amma indi mənim qafiyəm mənə daha lazım olmayacaqdı. Sultan qayasını mən unutmalı idim. Mən yaşamalı idim.

Qanadlarımdan necə xilas olacağam, onları nə edəcəyəm sualı öz-özünə həll oldu. Ayağım torpağa – əsl torpağa dəyən kimi bu qanadlar

çiyinlərimdən öz-özünə yox oldu, əriyib getdi. Sanki onlar əvvəldən olmamışdılar, mənim kürəyimdən çıxmamışdılar və məni okeanın üstü ilə bu nəhəng və qorxulu məsafədən keçirib bura gətirməmişdilər.

Ayağım sahilə toxunandan sonra ətrafa boylandım. Yaxınlıqda bir kolluq vardı. Bu kolluqdan qarışıq və ehtiraslı səslər gəlirdi. Kişi və qadın səsləri idi. Bir-birinin sözünü kəsə-kəsə, nəfəsləri bir-birinə qarışa-qarışa aramsız danışır-dılar. Mən hələ insan dilini tam unutmamışdım. Bu adamlar bir-birinə tükənməz məhəbbətlərini bəyan edirdilər. Bir-birinə kimin o birini daha çox sevdiyini sübut etməyə çalışırdılar. "Təki bir-birinə deməsinlər ki, mən səni hər şeydən artıq sevirəm" fikrini ağılımdan keçirməyə belə macalım olmadı. Kolluqdakı kişi səsi qürurla pıçıldadı.

– Mən səni... hər şeydən artıq sevirəm.

O kolluğa təəssüflə baxıb oradan tez aralandım.

2023

İÇİNDƏKİLƏR

“Yarpaqları xışıldayan dünya ...”	3
Dəvə yağışı	14
Xaron, mərhəmətli Xaron.....	30
Son gəliş	38
Çəngəl çiçəyi	51
Adı özündən uzun Gülü qah-qah xanımın nağılı	71
Parisin seçimi	91
Adaşlar	115
Kamera teatrı	136
Sirri-zəmanə.....	154
Pəncərə.....	183
Açar söz.....	196
Mənə Uçmağı öyrət	266
Korneliusun ölümü	295
“Platon, deyəsən, xəstələnib...”	305
Səhvlərin qrammatikası	325
Kölgə	347
Göyazən dağının ilahəsi	355

Qar	372
Edam vaxtını dəyişmək olmaz.....	381
Mağara.....	400
Uçuş	410
Hacı Mir Həsən ağa Səyyah.....	427
Şeytan işi.....	441
Məhəbbət adası.....	448

Çapa imzalanıb: 07.10.2025
Format: 70x100 1/32. Qarnitur: Calibri.
Həcmi: 29 ç.v. Tiraj: 300.



Hüquqi ünvan: AZ1005, Bakı şəhəri, Səbail rayonu,
Nigar Rəfibəyli, ev 4/52